Digitized by Google

SLOVANSKÁ KNIHOVNA
3186276317

Digitized by Google

O ODNOŠAJIH

MEDJU

REPUBLIKOM MLETAČKOM I DUBROVAČKOM

OD POČETKA XVI. STOLJEĆA DO NJIHOVE PROPASTI

130620

TREĆA RAZPRAVA

PROF. S. LJUBIĆA.

(Preštampano iz LIII. i LIV. knjige Rada jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.)

U ZAGREBU 1881.

TISAK DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

J6375

Digitized by Google

Prvom našom razpravom „*o odnošajih dubrovačke sa mletačkom občinom*“ *(V. Rad V. 44—123)* dokazali smo, da je Dubrovnik već za rana (g. 998) stupio u njeku zavisnost od mletačke vlade; da je ta zavisnost s vremenom sve više rasla i tjesnija postajala; te da se napokon pretvorila u pravo podaničtvo *(od g. 1204)*, koje je zatim trajalo neprekidno do g. 1358., podaničtvo dakako u smislu onoga doba. Občine, koje su prvom polovicom srednjega vieka uživale mal ne podpunu samostalnost, te jedva imenom pripoznavale dotičnu vlast, kako na primjer naše primorske občine iztočno carstvo, tečajem druge polovice prisiljene na stvarno priznanje svoje zavisnosti od drugoga, znale su si ipak po ugovorih izvojštenih ili pravno stečenih ili izmoljenih toliko sobstvena prava sačuvati, da su se još dalje mogle slobodno i samostalno kretati ne samo u nutrnjih i trgovačkih poslovih, nego dapače izvanskih i vojnih. Pogledom na naše primorske občine kano ovisne od mlet. vlade, vidimo, da je njihovo podaničtvo barem za prvo doba *(do g. 1358)* glavno sastojalo u tom, da za svoga načelnika prime mletačkoga plemića uz veoma ograničen dvor i medjusobno ustanovljenu plaću, i da vladi pruže pomoć za rata u ljudih za brodove, a na godinu neznatno obdarje *(regalia)*. Vlada se je samo gdjegdje od slučaja do slučaja a ne načelno mičšala u občinske poslove. Občine su si same stvarale zakone, a knez jih izvadjao uz njihovo sudjelovanje i nadgledanje; one su po svojoj volji skla-

Digitized by Google

pale svakojake ugovore budi medju sobom ili sa stranimi gradovi i vlastmi, samo što u tom nisu smjele raditi proti smjeru ili na štetu države, kojoj su pripadale. Sravnimo li pako sloboštine dubrovačke občine za mlet. vladanja s onimi, koje su istodobno uživale dalmatinske občine, vidit ćemo, da su one u ovih zadnjih često krat daleko više posizale. Negovoreć o Krku, gdje su domaći knezovi uz neznatan danak za republiku sasvim svojevoljno vladali, Cres-Osor, Rab, Korčula a za njeko vrieme i sam Zadar uživali su prâvo sami si izabirati knezove iz mlet. plemića po volji; dapače tako izabrani knezovi u Korčuli, u Rabu i u Cresu vladali su doživotno te do nekle i s pravom nasljedstva. Ovo sve bjelodano dokazuju mletačke listine od nas sakupljene i uredjene a jugosl. akademijom na svjetlo izdane, te o tom nema niti može biti prigovora.[1]

---

[1] Štovani naš prijatelj i vrli pisac dubrovački g. profesor Zore u svojih primjetbah *(Rad XXXIV. 134)* na razpravu A. Pavića *(Rad XXXI. 134)* veli: da *nije nikomu bilo nepoznato, da je Dubrovnik za nekoliko vremena bio u nekoj odvisnoj svezi sa Mlecima.* Gosp. Zore se jako vara, pošto nam to odveć naglasito kažu poglaviti spisatelji dubrovački Dolci, Appendini, Volantić itd. i on sam, kad tvrdi nadalje, *da to nije bila podložnost*, dočim je to za ono doba bila prava i podpuna. Nastavlja, da su se mletački knezovi u Dubrovniku *svegj nazivali knezovi Dubrovački*, no isto tako i u Zadru Zadarski, u Spljetu Spljetski itd., te su jih i sami Mletčani u svom senatu tim naslovom razlikovali. Dodaje, da nemože *vjerovat podpuno mletačkim izvorima, jer do koju stotinu godina ko bude pisao n. p. izvore turske, naći će, da je Crnagora bila dio carevine turske, a zna se, da Crnagora nije bila nigda* (sic) *podložna Turcima.* Svaki će razboriti mletačkim službenim izvorom podpunoma vjerovati, dokle se drugimi isto tako vjerodostojnimi izvori nedokaže protivno. I dosadašnja iztraživanja u dubrovačkom arkivu ne samo se mletačkim izvorim neprotive, nego jih dapače svečano potvrdjuje. A što naš prijatelj veli o Crnojgori, nestoji nikako; jer proti turskim izvorom biti će, za njeko doba barem, još više drugih, koji će turke u laž utjerati. Kaže još naš drug, da je *mletačko miešanje u dubrovačke stvari po svoj prilici poteklo odtuda, što ondašnji municipalni život, eda bi se uzdržala sloboda, ne trpijaše, da svoj u svom gradu načelnikom bude, nego tudjinac, kako n. pr. u Florenci.* Ovo bi donekle vriedilo za njekoje dalmatinske gradove i to za ugarskoga vladanja; za Dubrovnik pako od g. 1204 do g. 1358 nikako i nikada. Dubrovčani uslied pogodbe bili su dužni primati knezove, koje bi jim mlet. vieće nametnulo, a kašnje su uprav svoje birali. Završuje g. Zore ovako: „*treba napokon da očitujem* (a on tako veli, koj se ovakovimi predmeti nebavi), *da uzprkos trudu akademika Ljubića o ovoj stvari, adhuc sub judice lis est.* Sub iudice? No mi pitamo štovanoga prijatelja: odkud

Digitized by Google

U drugoj razpravi razložili smo odnošaje medju Dubrovčani i Mletčani za ugar.-hrv. vladanja u Dubrovniku. Dne 18. veljače 1358 mlet. republika bi prisiljena ustupiti Ljudevitu I. ugar.-hrv. kralju sav svoj posjed uz iztočnu obalu jadranskoga mora od Krka do Drača, a tim i Dubrovnik. Ljudevit potvrdi namah dalmatinskim gradovom sve povelje, koje jim njekoč podielili bieše njegovi predšastnici; dapače njekoje odlikova novimi sloboštinami; a pošto Dubrovnik do tada nije nikada spadao pod ugar.-hrv. vlast, 27. svib. 1358 podieli i njemu povelju na način drugih gradova. Od sada nastadoše odnošaji sasvim drugi medju Dubrovčani i Mletčani. U drugoj razpravi mi smo dakle naveli poznate nam doticaje medju njimi sbivše se za ugar.-hrv. vladanja u Dubrovniku, to jest od g. 1358 do g. 1526, te smo dokazali, da za ovo doba, u svakom slučaju znatnijeg sukoba ili razmirice medju Dubrovčani i Mletčani, ugar.-hrv. oblast, često od samih Dubrovčana na to pozvana, uviek je njihova prava napram Mletcim zastupala, te su Mletčani s njom u sporazumku takve stvari razpravljali i rješavali.

Po smrti Ljudevita I. a za slaboga Sigismunda Mletčani preuzeše Dalmaciju, a mogli su lasno i Dubrovnik. Nu oni su mislili, da će do toga doći i bez sile, te da će kao što otoci, Spljet, Kotor itd. i Dubrovčani sami se opet skloniti pod njihovu vlast. Videći pako kašnje da su se ljuto prevarili, ostave se laskanja i blagosti, te prisile najprije Dubrovčane, da jih svečano pripoznaju gospodari

---

takav sud? Zar je tko do sada i samo pokušao, da bar izlično dokaže netemeljitost naših dokaza? A može li tko samo i na to pomisliti, kad sami Dubrovčani u pogodbi od 27. svib. 1358 sa Ljudevitom I. ugar.-hrv. kraljem izrično i svečano izpoviedaju, da su 120 godina stajali *sub dominio Venetorum?* Ovakovih izjava dubrovačkih mogli bismo nabrojiti sjaset iz kašnjega doba. Za sada mislimo, da jih više netreba; dodati ćemo samo, što o tom piše A. Pavić u svom odgovoru gospodi V. Jagiću i L. Zoru str. 7: „Glede političke historije pozivljem se na razprave Ljubićeve. G. Zore pobija istinitost rezultata Ljubićevih, a pobija jih tijem, *što nemože vjerovati podpuno mletačkim izvorima.* Ali brate moj! Ljubić ne izpituje na prosto mletačke izvore, nego Ljubić o te izvore mjeri svak put dubrovačke izvore, pa iz mnogih razloga bjelodano dokazuje, da dubrovački izvori ne mogu biti istiniti. Ako mi g. Zore hoće vjerovati, neka zna, da se i ja jednoč spremah, da proti Ljubićevim radnjam napišem ustuk, ali kada sam sio k poslu, uvidjeh, da je Sime sastavio tako silan lanac gvozdenih dokaza, da se taj neda probiti. Neka g. Zore pokuša e da li će biti bolje sreće, ali neka napiše i proturazloge, a ne da kao u ovoj raspravi bez dokaza lakonički doda: *adhuc sub judice lis est.*“

Digitized by Google

jadranskoga mora. Ovo probudi u Dubrovčana smrtnu mržnju proti republiki, koja presta tek onda samo kad i njihova vlast.[1] Zaman su tražili pomoći na ugar. dvoru[2], a odveć slaba bjaše jim ona, koju jim pružao španjolski da se spase. Nalazeći se medju dva neprijatelja, Mletčani i Turci, volili su poganinu nego kršćaninu, držeć da će ovim putem lašnje sačuvati bar priliku svoje samostalnosti.

Sami spisatelji dubrovački izpoviedaju, da su njihovi predji već za rana stupili u odnošaj sa Turci; a iz depeša mletačkih baila u Carigradu znamo, da su se vele često njihovi poslanici pred sultanovim dvorom tim osobito ponosili i gizdali.[3] Dočim su još Turci

[1] Sam Razzi pripoznaje za g. 1533, da su Dubrovčani vodili tajnu policiju za Turčina na zapadu, imenito glede Mletčana: „*I Ragusei sono soliti di far conoscere come al Papa e agli altri principi italiani i movimenti di Turco, così al Sultano tutto ciò, che possono sapere intorno alle mosse delle potenze italiane*“ (*V. Sagredo „Memorie de Monarchi italiani“. Venezia 1697. p. 50).* O tom dalje.

[2] Razzi II. gl. 8 piše, da su Dubrovčani g. 1501 odpremili svoje poslanike u Ugarsku prigodom krunitbe Vladislava II, i da su mu izručili 4500 duk. kao danak za devet sliedećih godina. Nije nam poznato, da su ma kada poslie taj danak plaćali. Engel *(Gesch. d. Freystaates Ragusa. Wien 1807 str. 203)* piše, da je Ferdinand I. zahtievao od Dubrovčana, neka mu danak p'ate, a oni nehtjeli, te da je toga radi dao on po svom bratu Karlu španj. kralju i caru g. 1531 u Kadežu zaplieniti njihov brod vinom natovaren; da je isti Ferdinand iznova g. 1533 po svojih poslanicih uztražio od njih danak, ali da su se oni znali sporazumiti s Karlom kao španj. kraljem, te da su ugar.-hrv. zastavu, koja se je do tada na bedemih njihova grada vijala, spustili. — Iz Karlove poslanice od 18. srpnja 1532 na svoju mater iz Ratisbone, koja se čuva u bečkom taj. arkivu medju dubrovačkimi izpravami, vidi se, da je ona zapljena potekla sasvim iz privatnoga uzroka, a bez Karlova znanja, te se vodila iztraga proti zapljenitelju dubrovačkoga broda; dapače 28. prosinca i. g. bi odlučeno, da se napadač uhvati i zatvori, a plien uzapti, dok ovaj neizkaže *originales provisiones represaliarum.* Ferdinand nije dakle ni ma kako u tu stvar utjecao. A nije ni ono istina, što kaže Engel, da su Dubrovčani poslali Sorgočevića i Zamanju ka Karlu s molbom, da rieši sam onu razmiricu medju njimi i Ferdinandom; oni odaslaše ona dva zato, da Karlo ukine nasilja, koja je njegovo španjol. drž. vieće dozvolilo bilo njekojim proti Dubrovčanom u privatnu korist, i da jim potvrdi stare sloboštine te njekoje pridoda; kako nam to jasno potvrdjuje Karlova povelja od 13. studenog 1534 iz Majoreta, u bečkom arkivu sahranjena.

[3] Imamo obširno izviešće francezkoga konsula u Dubrovniku o svih granah naposeb državne uprave dubrovačke iz početka druge polovice XVIII stoljeća, u kom isti piše: „Se rapport avec la Porte Ottomanne approchant beaucoup de ceux d'un Peuple sujet ver son souverain. Elle

Digitized by Google

stanovali u Asiji, sultan Orkan bio bi podielio Dubrovčanom povelju, uslied koje bijaše jim slobodno trgovati u njegovoj vlasti. Nezna se pravo, kada su počeli Turkom danak plaćati, no vjerovatno već onda, kad su i prvu tursku povelju dobili.[1] Taj njihov odnošaj napram Turčinu sve tjesniji je postajao poslie njegova dolazka u Evropu. Dokaz je tomu i postupno umnažanje danka tečajem petnaestoga stoljeća. Ovaj danak u početku od 500 dukata, god. 1480 već je narasao bio na 15.000; ali uz tursku zaštitu i njihovo blagostanje sve bolje se razvijalo. U tom dodje jim jošte u dobar čas i kambrežki savez. Mletčani stisnuti tada u svoje močvare, morali su jim ustupiti slobodno brodarenje po jadranskom moru; te oni nastaviše svoj trgovački rad sve većim uspjehom po moru i po kopnu. Dubrovčani pokrenuše tada i radom na polju znanosti i umjetnosti, te vidimo koncem XV i početkom XVI sto-

130680

---

lny paye un tribut de 12 mille sequin tou le troi an, que deux senateurs deputé vont eux même porter aux pied de sa hautesse, en lui rendant hommaye au nom de leur Republique.“ Navadja zatim više čina, koji dokazuju, da je Dubrovnik već davno priznavao kao pravi podanik vrhovnost sultanove krune, te napokon i ovaj odveć rječit: „Le plu fort lien de *l'entiere et precise sujettion* de Raguzoi à la Porte Ottomanne consiste dans le firman ou commandement, dont se munissent aujourd'hui tou leurs batimens de mer, et dans la clause expresse inserée dans ce ferman, par la quelle le G. S. recommande aux puissance alliée de ne pa le inquieter, *en le declarant ses Raya.* Ce terme ne signifie pas seulement tributaire, *ma sujet dan l'etendue la plus forte,* puisque le Grecs, le Armenien et le Juifs repandu dan l'empire ottoman sont compri sou la même denomination.“

[1] Engel l. c. str. 141 veli: „Einer der mächtigsten Herrscher in Klein-Asien war damahls der *Nachfolger* des im J. 1359 verstorbenen Orchan, zu Bursa; an diesen schickten die Ragusaner auf Verlangen ihrer Oriental. Handels-Faktoreyen Deputirte mit Geschenken, und bothen ihm jährl. 500 Dukaten für ihre levantische Handels-Freyheit an.“ Appendini (I. 295) piše isto tako, no kaže, da jim povelju izručio sam Orkan, poklem ju podpisao pritiskom svoje ruke *(V. Luccari str. 63. Ricaut I. 40. Ant. Sorgo Fragments. 11. Majkov itd.).* Makušev ipak po njekom ljetopisu tvrdi, da su Dubrovčani prvi put platili danak Turčinu za Pajazita *(str. 300, 326):* „**которымъ стали платить дань съ** 1416 **г., а не съ** 1359 **г., какъ видно изъ лѣтописей:** 1416. I Ragusei cominciarono a pagare al Turco Pajazit il tributo di ducati 500 all'anno.“ Ali koliko krupnih bedastoća u tom ljetopisu! Na pr. za g. 1369 veli: „molte terre in Dalmazia furono donate ai Ragusei dal re di Ungaria, quali tennero molti anni.“ U ostalom Pajazit nije ni turskim priestolom vladao g. 1416. A Makušev, koj rad a bez temelja napada, sve to nevidio?

Digitized by Google

ljeća, gdje se u njih uz dobre učitelje, koje su izvana dobivali, njeguju razni nauci, i gdje se razvijaju sve ostale struke gradjanske obrazovanosti, zanata i domaćega obrta.

Prvi njihov doticaj sa Mletčani u doba, koga se laćamo, dokazuje nam jasno, koliko su Dubrovčani tursku zaštitu cienili. Njeki španjolski gusar početkom g. 1518, ulovivši na moru dubrovački brod žitom natovaren, proda to zaplienjeno žito na otoku Zante Mletčanom podčinjenu. Dubrovčani odprave odmah poslanika u Mletke sa zahtjevom, neka jim Mletčani svu štetu naknade, a to, jer su oni pod turskim haračem *(perchè sono carazari dil signor Turcho)*, a kao takovi učestnici mira medju Turci i Mletčani, koj takova šta nedopušća *(e li capitoli di la pace non vol questo)*. Republika, tada težko zabavljena u Italiji i još u ratu sa Maksimiljanom, te voljna i brižljiva odstraniti svaku i najmanju zadjevicu sa Selimom tako, da je Crnogorce napadnute od Turaka svestrano od svoje granice odbijala kao što i Primorjane od Brača, naloži on čas svomu zastupniku u Zante, da Dubrovčanom onu štetu naknadi, ako je stvar onako, kako ju dubr. poslanik u vieću opisao *(Sanuto Ark. VIII. str. 32)*.

Od sada mletački izvori nekažu nam za dugo nijedne zadjevice medju Dubrovčani i Mletčani; bilježe dapače često prijatno susretanje medjusobno. Sanuto i posebni izvori obiluju na takovih viestih. Njekoje ćemo napomenuti.

Koncem g. 1518 u Dubrovniku zavlada kuga. Mlet. republika pokaza se veoma bolna radi te nesreće, no ipak po vladajućem već tada sustavu zabrani svako občenje sa Dubrovčani, dokle se bolest neutrne.

Dne 17. svibnja 1520 dogodi se silan potres u Dubrovniku i u Albaniji. Ondje poginu do 150 osoba uz 400 ranjenika. Republika na prvu viest naloži vrh. providuru u Dalmaciji, da podje u Albaniju, i da po putu pruži pomoć, gdjegod bi je trebalo. Iste godine srpnja dubr. vlada obaviesti mletačku ustmeno, da je Turčin odpustio svu mornaricu, kako joj pišu njezini poslanici iz Carigrada po ulaku; koncem pako listopada i. g. uputi u Mletke Orsata Zamanju kao poslanika, da joj javi Selimovu smrt *(20. rujna)*, te Zamanja dobi liep dar od 100 dukata.

Sliedeće god. 1521 Dubrovčani usrdno primiše i počastiše mlet. poslanika Marka Minia idućeg k novomu sultanu dolazećemu u Sofiju, da udari na Ugre. I tada dubrovačko vieće po njekom Jakovu Zulianovu izvješćivaše mlet. vladu o svem, što se sbivalo za

Digitized by Google

biogradskoga obsjedanja, te joj posla i prepis Sulejmanove poslanice, kojom mu javio, da je onu tvrdjavu predobio, te nalagao, da njegovu pobjedu svečano proslave *(29. kol. 1521).*

Dne 9. kolov. 1526 dobi viest mlet. republika iz Dubrovnika o sultanovu dolazku u Biograd. Malo dana kašnje *(28. kol.)* uslied mohačke nesreće pade Ugarska u turske šake. Kaže Razzi, da su ove godine dubrovački naoružani brodovi i dvie mletačke galije pod Jerkom Canaletto, koje jim se pridružile, izagnali iz jadranskoga mora 24 ladje afrikanskih gusara.

Imamo izvornu poslanicu, koju je 9. kolov. 1534 dubrovačka obćina odpravila vrh. zapovjedniku mlet. galija Visku Capello, i kojom mu hvalila za viest, da su se turski brodovi od sv. Mavre odputili; molila ga nadalje, da ju i u napreda ne liši obaviesti o Turcih. Razzi piše, da su se na putu u istok mlet. galije 16. trav. ove godine svratile u Gruž, i tu ostale dva dana, te se toga radi Dubrovčani pobojali, nesnuju li šta proti njihovoj slobodi.

God. 1533 obnovi se rat medju carem Karlom V i francezkim kraljem Franjom I. radi milanežke vojvodine, te se nastavi sliedeće godine raznom srećom. Franjo, da svoga suparnika lašnje nadvlada, stupi g. 1537 u savez s Turci; a u tom mu navlastito pomagaše Serafin Gučetić Dubrovčanin *(Romanin VI. 23).* Sulejman i Franjo pozvaše tada Mletčane, da s njimi u savez stupe. Ovi odbiše ponudu, pošto su odlučili bili, da u toj borbi učestvovati neće. Turčin to ipak uze za uvredu, potraži zadjevicu, i nadje ju na brzo. Ovo prisili Mletčane, da se sa Španjolci sdruže (1537). Rat potraja do 2. listopada 1540. Lukarić i Razzi pripoviedaju, da je papa Pavao III., koj je s Mletčani držao, još u početku ovoga rata nastojao oko Dubrovčana, da se s ovimi sdruže; ali da su mu Dubrovčani po svom poslaniku O. Klementu Ranjini jasno dokazali, kako jim je od ljute potrebe nepristrano se ponašati, te da su si tada trgovinom ogromnu probit pribavili.

Još prve godine ovoga rata malo se htjelo, da nedodje do sukoba medju Mletčani i Dubrovčani. Filip Trivulcio, nadbiskup dubrovački rodom iz Milana, odrješit privrženik francezko-turskoga saveza, pomoću Petra Dinka Pučića dade uhvatiti 5. lip. 1537 mletačkoga ulaka nosećega depeše pomorskomu kapetanu u Albaniji, u kojih ga vlada obavješćivala, da se radi o savezu sa Karlom V. Nadbiskup ote te listove mlet. ulaku, i posla jih francezkomu poslaniku u Carigradu. Na tu viest Mletčani se dakako uzrujali, te se Dubrovčanom oštro zagrozili. Ovi odpraviše umah svoje posla-

Digitized by Google

nike u Mletke, po kojih su dokazati nastojali, da ono njihovim znanjem učinjeno nije, no samo po svojevoljnosti nadbiskupa, koj stoji izvan njihove vlasti, a da su svoga plemića, koj mu u onom pomagao, strogo kaznili, naime zatvorom na dvie godine i lišenjem svake časti za vieke; te da su poslali svoje za nadbisk. ulakom, nebi li ga na putu u Carigrad dostigli i depeše mu oduzeli. Ali ta izprika nebjaše za Mletčane dovoljna. Oni ne samo dopustiše, da senjski uskoci preko Neretve pliene i robe dubrovačke zemlje, nego su često slali svoje galije u Gruž, i tu jim ne malo škode pravili. I Pavao III. proglasom zabrani, da se u Dubrovnik vozi bojna sprava, dobro uvjeren, da ju Dubrovčani s lakomosti na probitak Turkom razdavaju; te jih sve više tjerao, da se s njegovimi saveznici sdruže.

God. 1538 lipnja kardinal Grimani, vrhovni vodja papinske pomorske sile, jedreć mimo Dubrovnik, a smatrajuć Dubrovčane kao turske saveznike, dozvoli svojim, da popliene Lopud i da po dubrov. mjestih love momčad za galije. Dubrovčani pohitiše odmah, da mu se pokore, i na svaku uslugu pripravni izkažu. Plieno bude jim zato većim dielom povraćeno, te i oni pridružiše mlet. papinskim njekoliko svojih oboružanih brodova.

Engel pripovieda, da poslie Dorijeve izdaje kod Preveze, gdje po izvješću Bernarda Sanuta propade i jedan dubrovački brod *(Cicogna Cod. 1108)*, buduć se saveznici povukli u kotorski zaljev, bje tu u bojnom vieću od španjolske strane predloženo, da se Turčinu otme Novo, a od mletačke, da se najprije Dubrovnik, kao s Turci u savezu, posjedne, i odatle da se nastave dalnja poduzeća; ali da je španjolsko mnienje nadvladalo. No Engel sam veli, da je Doria tajno o tom Dubrovčane obaviestio, a Doria je dosta poznat kao vješt kovač izdaje i laži, te je na odlazku sam dao porušiti dubrovačko Konavlje po svojih, da plienom oskrbi posadu, koju proti pogodbi ostavi u Novom, koje je moralo pasti u mletačke ruke i po uvjetih saveza, i jer ga oni sami bjahu predobili.[1]

[1] Dubrovački ljetopisac niti ne spominje Mletčana, no bilježi ovako: „1538 ai 28 ottobre. Fu preso Castel Nuovo dall' armata di Andrea Doria, il quale pose dentro 4000 Spagnoli per guardia, i quali facevano a Canali gran danno ai Ragusei, e per tal motivo i Ragusei fecero rovinare tutte le fabriche intorno alla città di Ragusa lontano un miglio *per paura dei Spagnoli.*" *(Makušev. Izsliedovanija itd. str. 332).*

Digitized by Google

Novo sliedeće godine pade izdajom španjolskom iznova u tursku vlast.

Isti Engel pripovieda, da su Mletčani pros. 1539[1] ulovili pet dubrovačkih ladja žitom natovarenih kod Captata, i da jih nisu htjeli povratiti na zahtjev njihova poslanika Serafina Zamanje, no da su jih ipak izručiti morali uslied njihove molbe na sultana sliedeće godine po uvjetih mira. Uvjeti mira o tom šute.

Zapadna strana dubrovačke države već je davno spadala na korčulanskoga biskupa mletačkoga podanika. To nije godilo Dubrovčanom, te su neprestance dokazivali Klimentu VII, da Mletčani namiču svoje gradjane na korčulansku stolicu; da je ovim slobodno po volji pohadjati one priedjele, i svoje ondje postavljati za župnike, a da je to neprekidna pogibelj za njihovu državu; da su i na skoro odkrili u Stonu izdajstvo, po kom ovaj grad bio bi pao u neprijateljske ruke, da nisu na vrieme uroti ušli u trag; te su papi predlagali, da obnovi biskupiju u Stonu, i da će oni dati odštetu korčulanskomu biskupu, a stonskoga dovoljno obskrbiti. Klement VII neusliša njihove molbe, ali jim pogodi malo kašnje Pavao III, koj 2. pros. 1541 razluči Stonsku od Korčulanske biskupije, i imenova stonskim biskupom Tomu Crevića Dubrovčanina *(Farlati VI. 349)*.

God. 1541 Dubrovčani oboružaše pomanju galiju pod izlikom, da brani njihove brodove i obale od gusara, a namjerom, da steku njeko pravo na more. Malo zatim susretne ju pomorski kapetan mletački i uhvati. Na molbe dubrovačkoga poslanika mletačko vieće dozvoli, da jim se povrati, ali pod uvjetom, da više na moru nedrže oboružanih ladja. Dne 19. rujna i. g. dopusti jim ipak, da tu galiju oboružaju, ali samo za brbe *(Secreta. lib. 31. c. 139)*.

God. 1547 bilo je zadjevice radi njekojih Hvarana od Dubrovčana na prečac povješanih. Piše Iv. Ant. Tagliapetra kapetan kulfa u svom izvješću od 20. prosinca 1547: „*Quanto a Ragusei, quando parerà a vostra sublimità ne darò minuta informatione del tutto, et mostrerò li processi delli Lesegnani appicadi, ho havuto da loro, et le information de quello fanno ali poveri subditi di vostra celsitudine.*“ — Iste godine podje za rukom istomu kapetanu kulfa uloviti oboružanu galiju dubrovačku ploveću po moru u zabranjeno doba. Dubrovčani toga radi odpraviše odmah u Mletke svoga poslanika, koj u senatu zamoli u njihovo ime, neka jim se povrati

[1] Po ljetopisu kod Makuševa str. 351 ožujka god. 1537.

Digitized by Google

galija, i neka se naloži mletačkim zapoviednikom na moru, da dubrovačke brodove puste u miru. Odgovori mu sam dužd u ime vlade 7. veljače: akoprem je vaša galija zakonito ulovljena, ništa nemanje da vidite, kako li smo prikloni ugoditi vam, naredit ćemo, da vam se galija povrati onako, kako se sada nalazi; a što velite, da se naši zastupnici na moru nepačaju u vaše brodove, uvjereni smo, da oni i bez naloga tako i rade, pošto znadu, da je to i naša volja, no ipak obnoviti ćemo dotični nalog na sve veću vašu zadovoljnost; ali vi morate se s druge strane stegnuti u granice, koje su medjusobno odprije ustanovljene; a pošto nam vi rekoste: *recedant vetera et nova sint omnia*, neka tako bude, uz opomenu ipak, da naložite vašim, neka se u napreda ponašaju tako, da sbog njih nebude smeće, a i mi ćemo isto tako i našim narediti *(Arch. Ven. Anecdota Varia I. P. V. Misc. Cod. V. Lib. Secr. 55. c. 170)*.

I sliedeće godine 1548 Dubrovčani zamoliše republiku, neka jim dopusti oboružati ladje, zato samo, da bdiju na njihova mjesta; ali jim ona odvrati 20. srpnja i. g., da će ona sama svojim zastupnikom na moru strogo naložiti, neka i na njihove stvari budno paze.

Po staroj navadi god. 1553 mlet. vlada odpravi dva svoja plemića u Dalmaciju i u Albaniju pod imenom *Sindici*, kojim bjaše zadaćom obaći sve gradove i na povratku o njihovom stanju točno ju i savjestno obaviestiti. Bili su to Iv. Krst. Justiniano i M. Ant. Diedo. Prvi ostavi nam svoj dnevnik o tom putovanju obširno i točno, kako nijedan drugi te vrsti. Na putu iz Dalmacije u Albaniju svratiše se u Gruž, da tu prenoće. Čim oni u Gruž, dodjoše po običaju dva poslanika iz Dubrovnika, da jih u javno ime posjete i pozdrave, i da jim razne darove prikažu. O tih darovih primjećuje u svom dnevniku pomenuti Justinian: „*il qual presente è usitato a farsi da essi Ragusei per obligazione et recognizione a tutte le galie Veneziane, che sogliono passare per quelle aque.*“ O toj dužnosti dubrovačke obćine napram ratnim brodovom i državnim častnikom prolazećim mimo Dubrovnik veli dalje isti pisac: „*sopra la sommità d'un monte vicino a questo luogo di s. Croce (Gruž), stà di continuo una sintinella, la qual scoprindo le galie et altri legni armati, che sogliono far passaggio per quei porti, fa segno alla città, la qual immediatamente manda suoi ambasciatori a far accoglienza ai patroni delle galie, ossia capitanio generale, al quale per obbligazione presentano per una volta solamente per ogni viaggio una coperta di scarlatto da pupa di galia, o sia pro-*

Digitized by Google

veditor della armata o capitani del colfo, o governator delle sforzate, o sopracomiti o altri rappresentanti la serenissima signoria." Istinitost Justinianova kazivanja potvrdjuju nam mnogobrojne depeše i izvještaji mletačkih častnika, u kojih se kaže, da su jim Dubrovčani na njihovom prolazu mimogred onu počast izkazivali, te se ta počast očituje kao starodavna dužnost. Mi smo zaman tražili, da njezinu zametu u trag udjemo. Isti Justiniani slavi pako ljepotu Dubrovnika, njegovo ogromno bogatstvo, množno pučanstvo (do 30.000 duša), veliku uljudnost, sjajnu trgovinu sa 100 velikih brodova, koji pohadjaju cieli sviet, ljubav za slobodu, prijateljstvo sa svimi vladari a navlastito s turskim, komu davaju godišnji danak od 13.000 ugarskih dukata; te napokon dodaje: „*sono medesimamento feudali della serenissima signoria, della Maestà Cesarea e del re christianissimo*"; ali „*si reggono a republica et vivono liberi, non sottoposti ad alcuno.*"

Sliedeće god. 1554 dne 7. kolovoza Lunard Bollani, mlet. providur u Kotoru, javi senatu „*Intesi per certo, che la signoria di Ragusi haveva scritto a quelli pressidenti di Castel novo, qualmente l'armata imperiale era a cavo d'Otranto, et che dovessero star vigillanti alle cose sue*", naime da su obavješćivali Turke u Novom o kretanju španjolske pomorske sile.

Uza svu budnost mletačkih zapovjednika pomorskih, da zaštite naše otoke i obale od morskih gusara navlastito afrikanskih, često se je ipak dogadjalo, da su ovi po noći znali prodrieti napried, i gdjegdje navaliti i pljačkati ne samo po mletačkih nego i po dubrovačkih stranah. Toga radi Dubrovčani neodustajahu tražiti od Mletčana dozvolu, da mogu na obranu svojih obala držati na moru bar njekoliko naoružanih ladja. U tu svrhu odpraviše oni na novo u Mletke kao poslanika svoga plemića Sebastiana Menzetića. Ovaj 3. lipnja 1563 razloži u malom vieću nuždu za dubrovačku občinu i korist, koju bi sama mletačka republika od toga imala, kad bi jim ova dozvolila, da mogu oružane brodove na moru držati. Dubrovčani medjutim u nadi, da će jim se to dopustiti, odprave iz svoje luke dva naoružana broda. Dogodi se u to, da se vraćao iz kandijske straže pomorski zapovjednik mletački, koj, opazivši ta dva broda blizu Captata, pohiti za njimi, no oni se srećno spase u Dubrovnik. Zapovjednik nepočasi časa obaviestiti o tom senat *(19. lipnja iz Zadra)*; čega radi 25. istoga lipnja bi riešeno, neka se dubr. poslaniku odgovori, da je republika uviek na srdcu imala dubrovačke stvari kao i svoje; da je uviek u naputcih svojim čast-

Digitized by Google

nikom nalagala, neka paze i brane dubrovačke posjede od svakoga, te da joj se čini čudnovato, da, dočim on čeka s jedne strane u Mletcih na odgovor, njegovi gospodari s druge turaju u more naoružane brodove: neka dakle kao što su odveć smjelo naoružali brodove, isto tako brzo jih razoružaju, pošto republika nije voljna tako lasno ma komu ustupiti svoja prava na moru, koja si zadobila tolikim troškom i krvlju, i da će se shodni nalozi izdati za obezbiedjenje tih prava *(Mem. Ant. Arch. Ven. IV.)*. I sbilja u to doba republika, akoprem s Turci u miru, jaku je silu uzdržavala na moru proti turskim gusarom, te mnoge hvaćala i palila. Ovo, i što su senjski Uskoci za ugarsko turskoga rata (1564—8) često kroz mletačke zemlje napadali u turske priedjele, davalo je Selimu, nasljedniku Sulejmanovu, povod, da Mletčane toga radi okrivljuje, te da se pripravi i na rat proti njim. Tom namjerom, a pod izlikom, da stavi kraj Uskočkomu haranju, posla Selim još g. 1566 svoju pomorsku silu od 153 naoružane ladje u jadransko more. Dne 26 srpnja i. g. M. Ant. Falier knez i providur u Hvaru javi svojoj vladi u Mletcih, da su oni brodovi dan prije iz Novoga prošli u Dubrovnik, da su Dubrovčani pozdravili ulazak turskoga kapetana u njihov grad silnom pucnjavom na počast, i da su i njemu i svim zapovjednikom turskih ladja velike darove u odjećah i u jelu prikazali.

U ovo doba silni se glad pojavio bjaše u Italiji, te prihvatio i naše strane. Dubrovčani, da si pomognu za vrieme, izposluju u Turčina dozvolju, da si mogu iz njegovih krajeva izvesti nješto hrane (1569). Mletački kapetan pomorski, sretavši na moru njeku dubrovačku ladju hranom natovarenu, zaustavi ju i povede u Dalmaciju. Dubrovčani bez časa časiti odprave svoga poslanika Paška Mencetića u Mletke s listom od 18 kolovoza, proseć, neka se naloži svim pomorskim oblastim, da se ne pačaju u njihovu hranu i brodove. Odgovori jim umah republika, da će učiniti po njihovoj volji. Dne 11 rujna iste godine iznova se Dubrovčani obratiše poslanicom na republiku o istom predmetu za strože naloge, te u isto doba zaprosiše milost, da mogu iz Rieke izvesti u Dubrovnik topovska zrna, ustupljena jim od vojvode Karla, kojih su trebali za svoju obranu, kašnje uzapćena u Zadru.

U to se 13 rujna ove iste god. 1569 golem požar porodi u pomorskoj oružani u Mletcih, i mnogo štete počini. Akoprem ta nesreća jedva se tu stojećih brodova dotaknu, prosu se ipak glas po svietu, da su mal ne sve mletačke galije kroz tu nezgodu propale. Selim, ovim podboden, stavi se sada sve oštrije predbacivati

Digitized by Google

Mletčanom, što mu na moru brodove hvataju i uznemiruju granice u Dalmaciji, te napokon zahtievati od mletačkoga poslanika u Carigradu, da mu republika odpusti Cipar, jer mu je od potrebe u tom, da ukroti zapadne gusare, koji su ondje sigurno utočište nalazili. Selim, da dobije vremena za konačne priprave, odpravi u Mletke svoga kjauša, koj 28 ožujka 1570 predloži vieću ili odstup Cipra ili rat. Mletčani prihvate rat.

Za ovoga rata, koj je trajao do 7 ožujka 1573, Dubrovčani na ustiuh i izvana prikazivali su se i pomagali sad ovomu sad onomu, najviše Turčinu, pošto bijaše s ove strane i sveza jača i strah veći.

Mletčani, s prva sami, nisu mogli odoljeti turskoj poplavi. Posredovanjem pape Pia V bude napokon medju njimi i Španjolci sklopljen savez, i 2 srpnja 1571 u Mletcih proglašen. Engel pripovieda, da je tada dubrovački poslanik u Rimu Fr. Gundulić papinom pomoću izposlovao, da u tom savezu bude posebnim člankom urečeno „da se nesmije ni najmanjim neprijateljskim činom Dubrovnik i kotar njegov uznemirivati". Romanin i Cappelletti, koji navadjaju uvjete toga saveza, nekažu ni slovca o tom. Veli dalje isti Engel, da su Dubrovčani toga radi pali u tursku nemilost, ali da su znali mitom do mala opet steći podpuno sultanovo povjerenje.

Početkom studenoga 1570 razbi se kod Zadra njeki jakinski brod, na kom se nalazilo podosta imutka dubrovačkoga. Dubrovčani odpraviše odmah svoga poslanika u Mletke s listom na dužda, u kom su ga molili, neka „*per la nostra molta affettione et devotione, che ab antico le portiamo*" naloži, da se ova stvar što prije i pravedno rieši. I bude jim po volji učinjeno.

Premaljećem g. 1571, dočim su se saveznici u Mesini skupljali, Turci popliene Zante i Cefaloniju, i dobiju Ulčinj pod uvjetom, da posadi bude sloboddo izići s oružjem iz grada i povući se na mletačko zemljište. Ali zaman vjera u Turčina. Samo gradski načelnik mletački, vodja Martinengo i još njekoji drugi budu u Dubrovnik dovedeni, gdje su usrdno primljeni i kući odpravljeni.

Ove godine 1571 turski vodja Karakoša provali u jadransko more, i zaleti se za mletačkom galijom Franja Trono, koja se jedva u Dubrovnik spasi. Dubrovčanom podje tada srećno za rukom mitom navesti Karakošu, da ju na miru pusti. Na tom izletu Karakoša pohara otoke Korčulu i Hvar. Jakov Foskarini, mlet. providur u Dalmaciji, u izvješću o svojoj upravi od 10 lipnja 1572, govoreći o Korčuli, biedio je Dubrovčane onom nesrećom: „*sono quelli habitanti molto odiati da Ragusei, che hanno opinione, che gli danni*

Digitized by Google

fattigli da Uscocchi da Segna sijno con guida et participatione loro, onde fu detto, che Carragogia, incitato da detti Ragusei, venne alla rovina di quell' isola".

Poslije sjajne a Dorijevom izdajom jalove pobjede kod Kurzolarskih otoka *(7 listopada 1571)* i neuspjeha kod Novoga vraćajući se Sebastian Venier, vrhovni kapetan pomorski, u Mletke, svrati se u Gruž na počinak; te evo, što on sam piše u svom izvješću od 29 pros. 1572 o prijaznosti, kojom su ga tada Dubrovčani susreli i počastili: „*Gionto a Ragusi, oltra cinque mille ducati, che per avanti essendo sotto il castello* (t. j. Novo) *mandai a dimandare a cambio a quelli signori, li dimandai altri otto mille; li quali si escusarono, che la sua doana non faceva più facende, et che non potevano servirmi; pur feci tanto, che mi diedero cinque mille taleri, li primi et li secondi senza interesse; et se li primi fossero stati pagati, credo certo, che di più sarei stato servito. Mi hanno prestato remi, che non so se siano restituiti; mi hanno prestato piombo, et questo ho restituito. Mi hanno mostrato ogni affectione, et mi richiesero la liberatione di alcune balle d' artellaria, che li sono state sequestrate a Zara. Io dissi di scrivere a vostra serenità, et credo, che si potriano gratificare, perchè non penso, che il Turco abbia bisogno di sue balle*". Ali čulo se tada u mlet. vieću i osvada proti njim. Na pr. Zakarija Salomon, kotorski providur, u svom izvješću, koje je u vieću čitao 20 lipnja 1573 poslije svog povratka iz Albanije, piše: *lasciarò anco di dire il modo, che tenessimo per avisar vostra serenità di tempo in tempo, se ben tutte le strade et di terra et da mare erano occupate da nemici, delli progressi et movimenti loro, mentre anco l' armata sua era in quel canale, se ben poi, come s' intese, le lettere non tanto per negligenza o poco sapere del consule d' all' hora Giulian di Giacomo, quanto per malignità dei Ragusei, furono da loro molti dì trattenute et tardi spedite*". Po Fridriku Sanutu *(Rac. Fosc. cod. 6161)* mletački židovi obavješćivali su njekoga Turčina u Dubrovniku o svem, što se u Mletcih sbivalo i snovalo.

Poslije mira od 7 ožujka 1573, kojim Turčinu osta Cipar, medju Dubrovčani i Mletčani na dugo su trajali sasvim prijateljski odnošaji[1].

[1] Ovo posvjedočuje i veoma zanimivi spis pod naslovom: „*Diario del viaggio da Venezia a Costantinopoli fatto da m. Jakopo Soranzo ambasciatore straordinario della serenissima republica di Venetia al sultano Murad III, descritto da anonimo, che fu al seguito del Soranzo 1575*". Tiskan bi g. 1856 u Mletcih. Tu se nalazi točan i obširan opis Dubrovnika, njegovog ustava, običajih itd.

Digitized by Google

Ovo nam posvjedočuju poslanice dubrovačke obćine na mlet. dužda, u kojih su Dubrovčani, izpoviedajući svoju zahvalnost na neprestana dobročinstva, koja su od mletačke republike primali, najponiznijim načinom gledali, da steku naklonost Mletčana u često se dogadjajućih razmiricah sa njihovimi pomorskimi oblastmi. Po smrti svakoga dužda izražavali su po staroj navadi mletačkomu vieću svoje duboko sažaljenje, a novo imenovanomu uzhićeno svoju radost, uzdižuć do neba njegove krieposti, koje su mu pravo tu čast pribavile. Mletčani su jih pako po mogućnosti štitili od gusara i od napadaja Uskoka, koji nisu jih ni sada štedili, te nalazimo, gdje 7 ožujka 1577 u Pragu sam mletački poslanik svečano prosvjeduje pred carskim dvorom za to, što su Uskoci njeki dubrovački brod na moru zarobili *(Dispacci)*.

Oko god. 1580 uz mnogo napora i troška Mletčanom podje napokon za rukom posredovanjem njekog čifuta Daniela Rodrige zavesti trgovačku skelu u Spljetu. Ova se u kratko bujno razvi, a to ogromnom štetom skele dubrovačke. Dubrovčani dakako već u zametu te osnove gledali su tajno svom dušom, da zaprieče ostvaranje spljetske skele; ali do mala osvjedočeni, da jim sav trud badava, a da bi jim mogli Mletčani iz osvete nametnuti nove tegobe i zaprieke na njihovo trgovanje po moru, koje je tada u njih bujno cvalo, svoje se nakane ostave i umire.

God. 1585 i sliedeće obavješćivali su Dubrovčani neprestano i točno Mletčane o kužnoj bolesti, koja se je sve naokolo verala i gdjegdje pomaljala u njihovih stranah, te i o mjerah, koje su uzeli i rabili, da njen razvitak obustave a uvalu zaprieče.

God. 1590 pritisnu velik glad ne samo mletačke zemlje nego i dubrovačke. Dubrovčani tražili su pomoći iz Sicilije, ali mletačke galije, križajući neprestance po moru, hvaćale su i dubrovačke brodove hranom natovarene, te jih vodile u Mletke. Dubrovačka obćina usta proti tomu dopisi na dužda, te si pomoću svoga podkonsula u Mletcih izposlova naredbu mletačkoga vieća na sve mlet. pomorske zapovjednike, da se nepačaju u dubrovačke ladje vodeće hranu za potrebe njihova grada.

Ove iste god. 1590 skoro da nedodje do svadje. Viški ribari po starom običaju loveći pri otoku Šušku (Cazza) budu napadnuti i zlostavljeni od Lastovljana, koji su tobož držali, da je taj otok njihova vlastitost, akoprem leži bliže Korčule nego li Lastova, te daleko na moru osamljen. Na tužbu Višana Orsat Justiniano, hvarski providur, odpravi onamo galiju Tome Justiniana, komu podje

Digitized by Google

za rukom uhvatiti tri ladjice sa 17 Lastovljana, koje dovede u Hvar. Dubrovčani pohite namah, da po svom zastupniku u Mletcih dokažu mlet. vieću svoje tobožnje pravo na onaj ostrov, oslanjajući se jedino na njeki članak lastovskoga zakonika od 20 studenoga 1320; ali hvarski providur, kao što i korčulanski knez Lovrinac Falier i vrhovni providur u Dalmaciji Fridrik Nani, iztraživši potanko stvar, uvjeravali su svoju vladu, da Šušak spada u njezino područje. Dubrovčani odprave napokon 4 svibnja 1592 u Mletke kao poslanika Stjepana Deania, te uslied njegovih i novih molba dubrovačke občine od 2 rujna bi naloženo hvarskomu providuru, neka Lastovljanom dozvoli loviti oko Šuška, pod uvjetom, da i mletačke podanike u lovljenju neprieče.

Medjutim se je žestok boj bio medj Turci i cesarom Rudolfom. Mletčani držali su se nepristrani, te su dapače 20 prosinca 1595 novim ugovorom sa Mehmetom, Muratovim nasljednikom, dobre odnošaje utvrdjivali. Senjski Uskoci ipak po staroj navadi ni sada nisu štedili ni mletačkih ni dubrovačkih zemalja, samo da i ma kako prodru u Tursku na plieno. Toga radi i Mletčani i Dubrovčani neprestano su dizali tužbe proti Uskokom na carevom dvoru u Pragu pismeno i po poslanieh. Mletački poslanik na carskom dvoru u Pragu Toma Kontarini 12 prosinca 1595 obaviesti svoju vladu: „došao je ovdje ovih dana njeki fratar dubrovački reda s. Dominika, poslan od Dubrovčana, da se caru u javno ime potuži, što Uskoci izazivlju Turke proti njim svojim prolazenjem kroz njihove zemlje u turske da robe, i kako se Turci toga radi groze Dubrovniku, koj bi lasno stradati mogao, te da ga dakle mole, neka tomu čim prije doskoči. Sada se o tom radi, da mu se povoljno odgovori, i da se naredi, što će jih zadovoljiti, to će biti od koristi, ako se oživotvori". Nego dočim su Dubrovčani javno obtuživali Uskoke, što jih turskoj osveti izlažu, s druge strane trpili su, ako li ne odobravali, da se u njihovom gradu po papinskih i napuljskih uhodah osnuje odbor, koj je o tom radio, da se bosanski, hercegovački i arbanaški kršćani na noge dignu proti Turčinu, uz obećanje, da će jim u pomoć priteći iz Jakina i iz Brindisa. Republika u vrieme o toj uroti obaviešćena od svoga providura u Kotoru, Marka Barbara, i kako s onim odborom stoje u svezi njekoji njezini podanici, navlastito korčulanski biskup Augustin Quincio Poljičanin tada u Budvi, te vitez Tomo Plesa iz Budve i kapetan Marko Glini Arbanas, 14 listopada 1595 naloži svomu pomorskomu kapetanu, neka ova tri uhvati *(Arch. Ven. Diplom.)*. Medjutim biskup prodje iz

Digitized by Google

Budve u Dubrovnik, gdje se nalazio vitez Bertučić Hvaranin, koj je imao u ime Španjolaca upravljati poduzećem. Zapne ipak ova osnova nenadanim predobićem Kliša *(7 travnja 1596)*, koje izvede Ivan Albertić spljetski plemić. Kliš prikupi 'k sebi sve sile urotničke, te tamo iz Dubrovnika prodje na pomoć i sam Bertučić. Ova zgoda probudi sada u dalmatinskih gradovih želju, da se vrate pod žezlo ugar.-hrv. krune uz uživanje one slobode, koju je imao Dubrovnik. O tom obaviesti dužda sam vrhovni providur u Dalmaciji Bened. Moro, dapače 29 svibnja i. g. priloži pismo, koje se bijaše našlo u Zadru pribito na zidu velikog trga, te ovako glasilo:

Non se possibil che tosa Radichio.
Varda Ragusa, che minchiona tutti,
E no se zente qua co dirave mi,
Che facesse come Ragusa a fato.
Che no gle se comanda nessuna zente,
Ma sula patrona,
E nui ne minchiona
E ne cugiuna, disendo:
O zenta manzona,
Orbesca, cugiuna.

Mletčanom nedodje u dobar čas taj uspjeh cesarskih težnja, pošto i oni su gledali na Kliš; ali jim za sada s Turci trebalo mira. Oni dakle metahu na put predobiteljem Kliša sve moguće zapreke, dočim su Turčinu, koj se silan odmah zgrnuo bjaše pod Kliš, svaku uslugu pružali, da odbiju i sumnju, kao da se i ma šta njihovim sporazumkom radi. Zaman dakle pohiti Klišu u pomoć iz Senja carski vodja Lenković. Sve njegovo junačtvo razbi se o pretežnost turske sile, te Kliš morao se napokon 3. svibnja, ako i častno, predati.

Ova nezgoda dodje u prilog Dubrovčanom. Oni odprave svoje poslanike na bosanskoga pašu, i novcem izposluju nalog, da karavane, koje su prije na spljetsku skelu slazile, imaju se svraćati u Dubrovnik. Vrh. providur Moro obaviesti o tom svoju vladu 11 kolovoza 1596 iz Spljeta, da se bosanski Turci javno tuže *che quel bassà, corrotto da Ragusei con danari, habbi voluto con tanto incommodo delli sudditi et delle mercantie, transferir la scalla a Ragusi*", dodajuć ipak, da je isti paša radi straha, da ga njegovi neobtuže u Carigradu, poslao dva svoja čovjeka u Spljet „*ad introdur il negotio et a pregar questi mercanti, che voglino mandar di*

Digitized by Google

sopra persona atta per concluderlo". Pogodba bi utanačena, te spljetska skela opet se razvi i sve to većom silom. Ova zadjevica bijaše možda uzrokom, da su Mletčani hladnokrvno gledali, kako Uskoci pred Korčulom uz silnu vatru predobivaju ladju Petra Blaža Dubrovčanina, dragocjenim tovarom turskih podanika nakrcanu. Knez korčulanski za te borbe dade zatvoriti gradska vrata, kako se vidi iz depeše vrh. providura Mora na vladu od 15 kolovoza 1596.

Jedna od najvažnijih razmirica, koje su Dubrovčani imali sa Mletčani, bješe jamačno tako zvana Lastovska, ne samo zato, što su Dubrovčani držali, da jim Mletčani smjeraju odtrgnuti znatan komad njihova zemljišta, nego i s toga, što se ovdje i najbolje izkazuje sobstvena narav oboje republike. O njoj dubrovački do sada poznati izvori ili duboko šute, ili jedva da ju napominju; dočim izvori mletački obiluju na spomenicih, koji se nje tiču.

Lastovski otok leži dalje od kopna u moru od svih drugih dalmatinskih, a mnogi ga otočić i greben opasuje na način vienca. Da je već u staro doba naseljen bio svjedoče stari spomenici ondje izkopani, a spominje ga i Peutingerska Tabla *(Ladestris)* i Konstantin Porfirogenit (Λάστοβον), dapače ovaj tvrdi, da od svih ondješnjih otoka jedino Lastovo nepripadaše Neretvanom[1], što bi nam dovoljno dokazivalo, da ono razorenje grada god. 998 po Petru Orseolu mlet. duždu izvedeno, o kom Ivan Djakon pripovieda, nebi se smjelo, kao što mnogi misle, i radi ovog dokaza dopitati Lastovu nego gradu Hvaru *(Lesina)*.

Razzi piše, da su kašnje ovaj otok držali Templarci, a po njihovoj propasti (g. 1312) Iovanite, nego da jih Lastovljani nemogli trpiti, te se Dubrovniku podložili. Drugi pako kažu, da je Stjepan Prvovjenčani darovao taj otok Dubrovčanom, akoprem toj darovnici nema traga, a niti ga može biti, pošto se uz zdravu pamet darovati nemože, što se nema.

Netemeljitost ovih tvrdnja dokazuje jasno glava 15 prve knjige ustanove dubrovačke sastavljene god. 1272, gdje se kaže: „Qualiter homines Lastae dederunt se et insulam communi Rhacusii. Notandum est, quod quando homines de Lasta se et insulam Lastae communi Rhacusii hoc pacto dederunt se et insulam suam, videlicet, quod commune Racusii juravit manutenere omnes suas *antiquas consuetudines*, *quas ipsi inter se habent*, et secundum hoc pactum

[1] εἰσὶ δέ καὶ ἕτεραι νῆσοι αἱ μὴ κρατούμεναι παρὰ τῶν αὐτῶν παγανῶν, νῆσος τὰ Χὸαρα, νῆσος Ἴης. νῆσος τὸ Λάστοβον *(Const. Porphyr. de Tem. Bonae 1840 p. 164)*.

Digitized by Google

commune Rhacusii *dedit eam* de sua voluntate *comiti suo*, qui per tempora erit in Rhacusio". Iz ovoga se vidi jasno, da se Lastovo već davno po svojih zakonih samostalno vladalo, da se je još prije g. 1272 svojevoljno Dubrovniku podložilo, pa da ga je pako dubrovačka občina darovala svomu knezu, koga joj mletačko vieće tada slalo. O tom vlastničtvu mlet. kneza u Dubrovniku na Lastovo govori zaključak stvoren 10 kol. 1308 u mletačkom vieću[1]: „Cum insula de Lagusta sit superposita dominio comitum nostrorum de Ragusio, et habeant certas jurisdictiones in ipsa, videlicet de mulieribus, quae inveniuntur fornicari, de decimis omnium bladus, de vino et capredis, de furtis, que fiunt in insula, de sceleis et coniglis, que nascuntur supra, de percussionibus et effusione sanguinis et de certis aliis iurisdicionibus. Et quia dicta insula est multum gravata et deducta ad inopiam propter gravamina, que sibi fiunt per vice comites, qui mittuntur illuc, illi de' ipsa insula *suplicarunt nobis*, quod dignaremur super eorum gravaminibus providere: capta fuit pars, quod comites de Ragusio propter supradictas iurisdiciones habeant annuatim ab ominibus de Lagusta libras VIII grossorum, et solidos XV grossorum pro falconibus, et dicte *iurisdiciones remaneant in communi de Lagusta;* et hoc consulunt comites de Lagusta, qui fuerunt per-tempora, et teneantur dicti comites mittere illuc suum vicarium, qui habeat ypperperos L annuatim pro salario ab illis de Lagusta, et committere sibi, quod bene se habeat erga illos de Lagusta, et eos regat bene et honeste: et haec durent *ad beneplacitum domini ducis*". Ovaj zaključak kaže dalje, da su mlet. knezovi u Dubrovniku, a ne dubr. občina, koja se niti nenapominje više, uživali njeka prava u Lastovu, da su za ta prava ove godine bili namireni u novcu, t. j. da su se na ta prava svojevoljno zahvalili uz novčanu odštetu; da su ta prava prošla u vlastitost občine lastovske, te da je dubrovački knez postao od sada samo kao naslovni knez lastovski, i da je napokon Lastovo spadalo pod vrhovnu vlast mletačkoga vieća, komu se uteklo u razmirici sa svojim knezom, neka ju konačno rieši. Ovo sve potvrdjuje i ustanova lastovska dvie godine kašnje sastavljena, koja ovako počima: „*in lo tempo de ser Biasio de Sorento conte della ditta ysola per lo nobile et savio homo miser Bartholomio Gradenigo honorabile conte de Ragusa, le qual usanze et ordinamenti sono conceduti et confirmadi ala dicta universitade et comun de Lagusta per lo pre-*

[1] *Maius Consilium. Avog. del Comun. p. 71* u mlet. arkivu.

Digitized by Google

dicto miser Bartholomeo conte". Tu se iztiče na prvom mjestu sam knez Lastovski *Biasio de Sorento*; kaže se, da sjedi u ime mlet. kneza u Dubrovniku i ništa više, a o Dubrovačkoj občini ni rieči. Ovo se utvrdjuje sve više tim, što Lastovljani sami po sebi si kroje onu ustanovu i kašnje zakone, kao da za njih dubrovačke občine nije ni bilo; te se od sada načelnici Lastova zovu knezovi a ne namjestnici mlet. knezova u Dubrovniku. S prva pako kaže se na čelu občinskih zakona, da su lastovski knezovi *de mandato comitis Ragusii* (g. 1316); kašnje rabi se ime dubr. kneza samo kao oznaka kronologička: „*sotto alo regimento del miser Nicholo Faliero honorabile conte de Ragusi*" (g. 1336); a napokon i ovo sasvim izčezava „*anno domini 1343 die 8 intrante lo mese de luglo nella ghiesia de sancto Cosmo et Damiano, Nicholetto Ruberto conte de Lagosta et soi iudex in pieno conseglo fo preso*" etc. Jedino kao samostalni, neposredno spadajući na mlet. državu, mogli su Lastovljani g. 1346 ustanoviti u svom vieću, da na Lastovu nitko osim Lastovljana smije posjedovati nekretnina. Sve jasnija postaje napokon ta samostalnost Lastovska i vlastitost mletačka iz razmirice sbivše se g. 1343 medju Dubrovčani i Lastovljani, koja se vodila ne u Dubrovniku nego u Mletcih, gdje su u vieću poslanici Lastovski stajali *tête à tête* dubrovačkih poslanika, da se pokore odsudi medjusobne vlade, koja ju i izreče, te pravo Lastovljanom dopita *(V. moje Listine II. 180. 182)*.

Pogodbom od 18 veljače 1358 medju Mletčani i Ljudevitom I. hrv.-ugar. kraljem i Lastovo s ostalom Dalmacijom pade pod hrv.-ugar. krunu. Ivan Seć, hrvatski ban i zapovjednik Dalmacije, posla namah svoga kneza i u Lastovo, ali kralj Ljudevit uslied molbe dubrovačkih poslanika u Višegradu zapovjedi Lastovljanom „*illum, quem communitas civitatis Ragusine elegerit pro comite ipsius insule electum benigne recipere, et eidem debitam reverentiam et obedientiam in omnibus licitis debeatis exhibere*". Tim je dubrovačka občina dobila pravo da imenuje kneza Lastovskoga i ništa više. Ali ona poče umah krnjiti Lastovska prava, kako nam to jasno posvjedočava sama Lastovska ustanova, u kojoj nalazimo često od sada, gdje „*la signoria de Ragusa*" mienja, izpravlja, množi i ruši lastovske zakone, te tim ode i onaj gori pomenuti o pravu posjeda na Lastovu; dapače podje u tom tako napried, da je lastovsku ustanovu po kroju dubrovačke udesiti činila. God. 1370, buduć ju Lastovski knez zapitao „*soura lo fatto delli statuti*", ona mu bez oklievanja odvrati: *nui ve conseglemo et volemo, che debiati*

Digitized by Google

far li ditti statuti per quello modo, come son in la nostra ciptade de Ragusi, delli quali statuti ve mandemo la copia de zo ordinamente" (Wenzel. Beit. Archiv 1849. II. 59). Istina bo, da je kadkada u naprieda samo dubrovačko vieće sbog oporbe Lastovljana i preporučivalo i nalagalo lastovskim knezovom, neka se tvrdo drže lastovske ustanove i starih navada u upravi, ali je to bila puka i časovita izlika, pošto je malo zatim i samo vieće sasvim protivno radilo, a više krat je u nečem popuštalo, da poslie sve jednim mahom uništi. Koncem petnaestoga stoljeća presta napokon svaki obzir na dužnost i pravednost. Dne 10 travnja 1486 vlast lastovskoga kneza bude stegnuta i ograničena na samo dieljenje pravice i to malo kašnje s pravom priziva za stranke na dubrovački sud. God. 1523 dubrovačko vieće ex se dopita svim Dubrovčanom pravo gradjanstva na Lastovu. Po tom kroju nastavilo se je sve dalje do konca 16. stoljeća ali postepeno i oprezno. Napokon 23 studenoga 1601 dubrovačko vieće izda naredbu od 24 članka na Lastovljane, kojom je sada bezobzirno srušilo do temelja sve glavne njihove pravice *(V. statut Lastovski mss. u Franciskanskoj knjižnici u Dubrovniku br. 319 str. 122* i d.). Ovo te nasilje i deranja dubrovačkih knezova na otoku[1], koje jim svake dvie godine slalo dubrovačko vieće, prisili Lastovljane, da si traže spas inudje.

Svibnja 1602 do pedeset najodličnijih iz onoga otoka, a na čelu jim popovi Franjo Lasman Paskvalićević i Marin Lugutez, tajno se sastanu u crkvi sv. Bogorodice u polju, i tu se svečano zavjere, ter odluče, da će se predati mletačkoj vladi, koja je znala tada puno blaže postupati sa svojimi podanici u Dalmaciji, pa se zakunu, da će o tom složno i svom dušom nastojati, dapače odrede Ivana Jurinovića, neka umah pohiti u Hvar i ponudi njihov otok Pasqualigu vrh. providuru mlet. u Dalmaciji, i neka izprosi mlet. plemića za kneza, a kad nebi ondje providura bilo, neka ondješnjemu knezu isto tako ponudi. Jurinović nenadje providura u Hvaru, ali hvarski knez nepočasi o svem ga točno obaviestiti u Zadru. Pasqualigo još 6 lipnja izviesti o tom mletački senat, koj tada sav zaokupljen tim, da pazi na korake Fuentesa španjolskoga namjest-

[1] Evo kako dubrovački kronista izvraća prave uzroke ove bune: „*costoro* (Lagostani) *non ricevero alcun motivo dai Signori per liberarsi da loro, ma stimo con la gran franchigia concessali dalli signori di Ragusa resi insolenti, ricchi e superbi*" Makušev исслѣдованія itd. str. 183). Po ovom kalupu pisali su svoju poviest Dubrovčani mal ne svi.

Digitized by Google

nika u Milanu i Karla Manoila savojskog, uviek spremnih na napadaj, odgovori providuru, neka odvrati Jurinovića od te stvari, pošto vrieme nije sada zgodno za to, te neka se Lastovljani umire.

Jurinović, obavivši svoje poslanstvo na Hvaru, brzo se kući povrati. Možda, što mu hvarski knez dao nade, da će mu molba u Zadru biti uslišana, na povratku navede on svoje drugove, da tvrdjavu u svoje ruke zauzmu. Serafin Zamanja, dubrovački knez na Lastovu, bude kući odpravljen, a namještena domaća uprava. Ova uputi umah Paška Antunovića občinskoga odvjetnika i župnika Marina Bartulovića u dvie ladje sa 22 naoružana momka kao poslanike k providuru u Zadar s molbom, neka jih primi u svoju vlast, pošto bi drugčije morali za to obratiti se na Španjolce u Napulju ili na papu. Pasqualigo, da se toga toli za mletačko gospodstvo nad jadrans. morem pogibeljna Lastovljani okane, pridrža jih u Zadru, a u isti par zapita svoju vladu u Mletcih: šta da radi u tom poslu, i smije li zaustaviti dubrovačke ladje, koje su se u Dubrovniku spremale za napadaj na Lastovo?

Ali Dubrovčani, brži na rad i bliži otoku, oboružavši svoje brodove i ukrcav do 600 vojnika pod zapoviedi svojih plemića T. L. Crevića, N. S. Mencetića i A. N. Sarake 13 srpnja pohite u Lastovo. Lastovljani videći, da sami toj sili odoljeti nemogu, bez odpora se predadu; te da sebe operu, obtuže one, koji su se u Zadru nalazili, kao kolovodje ote bune. Lastovska tvrdjava bude sada obskrbljena sa 60 vojnika i 25 Lastovljana, koji su se toj buni protivili i sa Dubrovčani držali. Ona dva svećenika, Frano i Martin, budu odpremljena u Dubrovnik, gdje su kao glavni buntovnici priekim sudom u tamnici odmah zadavljeni. Još mnogo drugih osumljenih bi odvedeno u Dubrovnik i u zatvor bačeno. Mnogo jih progonstvom kaznjeno, više na vješala u Lastovu odsudjeno, a sva rodbina onih, koji bijahu prošli u Dalmaciju, pozatvorena; svim pako sva imanja zaplienjena. Lastovljani, koji su se izvan otoka nalazili, ne samo što su na smrt osudjeni, nego je ucjena od 300 duk. na glavu pojedinoga udarena, a tim zaoštrena, da izgonjeniku, koj bi ubio druga, slobodno je povratit se u Lastovo. Izadje i proglas, kojim su se Lastovu nametali novi tereti. Privrženici budu napokon zaplienjenim imanjem obilno nagradjeni.

Malo zatim, da se troškovi umanje, posada bi snižena na 40 vojnika pod zapoviedi G. P. Sorgočevica, a lastovskim knezom imenovan S. M. Zamanja.

Digitized by Google

Pasqualigo na prve glasove o polazku dubrovačke oružane sile na Lastovo odjuri namah sa njekoliko galija iz Zadra na onu stranu, i kod otoka Šipanja primi dubrovačke poslanike M. R. Gučetića i Tomu Gundulića dolazeća mu u susret sa molbom, neka jim izruči Lastovljane nalazeće se u Dalmaciji, da jih kano izdajice kazne. Na to će im Pasqualigo, da je on mislio, da su mu se došli izpričati zato, što su se usudili saći u more s naoružanimi brodovi. Niti ga zadovolji njihov izgovor, da oni tim nisu ni na kraj pameti imali i ma kako vriedjati mletačko pravo nad morem, buduć se u ovom slučaju samo radilo o tom, da svoje iznevjerenike ukrote.

U tom dobi Pasqualigo riešenje mlet. vieća od 22 srpnja, po kom se upućivao, neka Lastovskim poslanikom odgovori, da će jim on u Dubrovčana izposlovati obezbiedenje starih pravica, a da se umire, te se je providuru nalagalo, neka u Dubrovnik pošalje svieštna čovjeka, koj će Dubrovčane u javno ime ukoriti zato, što su se usudili saći u more naoružanimi brodovi, te pozvati jih, da Lastovljanom stare povlastice drže. Republika se s prva bojala, da bi Lastovski plamen mogao zahvatiti i njezine gradove u Dalmaciji, na koje su već odavna vrebale susjedne vlasti. Uslied onoga naputka Pasqualigo pozva Dubrovčane, neka Lastovljane prime u milost, i neka mu se obvežu, da će njihove pravice sveto štovati i čuvati, dočim je s druge strane Lastovljane nagovarao, da se iznova Dubrovčanom pokore. I u Mletcih je sam senat odgovorio dubrovačkomu opravniku Getaldiću, koj je po primljenom naputku nastojao, da navede vladu na izručenje izbjeglih Lastovljana, neka piše svojim gospodarom, da Lastovljane pomiluju, proti onim pako, koji su se u Dalmaciji nalazili, da republika nesmije rabiti silu. Ovi se bijahu u liepom broju sakupili na Korčuli, odakle su vrebali na dubrovačke ladje prolazeće iz Dubrovnika u Lastovo i natrag, te jednom podje jim za rukom uhvatiti jednu od njih, koja je vozila njihove zaplienjene stvari u Dubrovnik. Dubrovčani zahtievali su dakako po Getaldiću od mletačkoga senata (12 studenoga), neka naloži, da jim se tovar i ladja povrati, obtužujući korčulanskoga kneza, da njihovim iznevjerenikom pomoć pruža; a senat, da takovim obtužbam stavi kraj, naloži Lastovljanom, da se u zapadnu Dalmaciju povuku.

Lastovljani videći, da jim nije drugo van pokoriti se nalogu republike, 8 prosinca ostave Korčulu, i sklone se oko Spljeta. Ovdje buduć jim na kratko pošlo za rukom za svoje svrhe predobiti liepu

*

Digitized by Google

četu Dalmatinaca, navlastito Omišana dobro naoružanih, do mala posjednu svoje ladje i odlete put Lastova. Došavši onamo na noć subote 4 siečnja 1603, preprave se na napadaj, te zorom petoga iznenada svestrano navale na tvrdjavicu, u kojoj su poglavari i vojnici prebivali. Odpor malo potraja. Buduć se u pucanju raztrgla tri topa u tvrdjavici sa smrtju vodje i dvaju vojníka, Lastovljani upotrebe nastavšu zabunu i provale u nutra, te svu posadu i sama kneza zarobe[1]. Namah bude na tvrdjavici podignuta zastava sv. Marka, te u skupštini izabran i proglašen privremenim načelnikom Lastova Pasko Antunović (d' Antizza). Pasko stavi se namah, da najprije utvrdi otok proti napadaju od strane Dubrovčana, zatim odpravi Antuna Bartulovića sa pet dobro oboružanih ladja u Korčulu s molbom na onoga kneza, neka primi Lastovo u svoju oblast, i neka na njegovu obranu proti Dubrovčanom što prije moguće bar jednu galiju pošalje[2]. Te ladje odvedoše u Korčulu šest poslanika, koje skupština izabra, da pohite u Mletke za istu svrhu. Knez korčulanski obaviesti namah (10 siečnja) o svem, što se bjaše dogodilo, svoju vladu u Mletcih, te ova još 18 i. m. siečnja naloži pomorskomu kapetanu, neka se s galijami pojuri u Lastovo, i naloži dubrovačkim brodovom, ako bi ondje prispjeli, da se sile okane pošto bi sam nastojao, da jim se Lastovljani pokore, a neka se oni pako udovolje primiti jih na milost. Dodavala mu, da, kad nebi

---

[1] I ovdje dubrovački ljetopisac *(Makušev str. 355)* kaže sasvim protivno, naime da su mletačke ladje nadošle prije predobića tvrdjave, da su Lastovljani podkupili kneza i kapetana dubrovačkoga na Lastovu sa 600 dukata, te da je Zamanja bio lišen plemstva a Sorgočević odsudjen na tri mjeseca zatvora. Za takova šta bili bi jih Dubrovčani umorili. Ako su te kazni istinite, onda samo zato su kaznjeni bili, što nisu budno pazili na svoje dužnosti.

[2] Poslanica na korčul. kneza glasila je ovako: „Eccellentissimo signor et patron nostro osservantissimo. Havendo noi recuperato la nostra fortezza occupata ingiustamente da li Ragusei, venimo avanti vostra signoria clarissima, che quella ne vogli accettar per li vasalli et sudditi del serenissimo principe di Venetia. Vostra signoria clarissima ci mandi quanto prima qui una o due galere, perchè non voressimo derecavo esser opressi et incorer nella schiavitù di detti Ragusei, che più presto scegeremo patire ogni sorta di necessità et darsi sotto la protetione di qualsivoglia principe christiano, et per la vita da maggiore fin a un minimo, et racomandandosi humilmente a vostra signoria clarissima le basiamo le mani. Di Lagusta li 7 di genaro 1603. Di vostra signoria clarissima fedelissimi vasali. Judici, camarlengo et la universitá di Lagusta".

Digitized by Google

htjeli Dubrovčani na to pristati nego silu rabiti, prisili jih i silom na uzmak. Upućivala ga na dalje, neka odpremi u Dubrovnik svoga poslanika s naputkom, da obaviesti onu općinu, kako je on došao onamo samo zato, da stavi konac onomu neredu, te da ju nagovori, neka se strogosti ostavi, pošto se tim putem tjera protivnik do sdvojnosti, a milost upotrebi, te da će on pako stvar udesiti, kako treba, da se mir uzpostavi. Glede pako Lastovljana, neka jih nagovori, da se Dubrovčanom pokore, a da će jim ona izposlovati obezbjedienje njihovih pravica. Napokon neka obaviesti obe stranke, da će jim ona kao obranica u svojoj kući po pravu suditi, a to samo zato, da se ma koj drugi nedodje mješati u taj posao. Republika je u isto doba izvješćivala o tom naputku svoje poslanike na dvorovih u Španiji, u Napulju, u Rimu i u Carigradu, pošto je dobro znala, da će se Dubrovčani tamo navrnuti s osvadami, nebi li ju ocrnili.

Medjutim Lastovski poslanici, došavši u Mletke, izprose si dozvolu vladi se predstaviti. Dne 22 siečnja 1603 budu uvedeni pred duždov sbor *(collegio)*, gdje u njihovo ime odvjetnik Ivanić rodom Hvaranin izrazi njihovu želju, da budu primljeni u mletačko podaničtvo, tim veće, što su jednom i spadali na mletačku vlast, kako to kaže i njihova ustanova i imena njihovih knezova iz obitelji Gradenigo, Faliero i Mudazzo do g. 1358, kadno ciela Dalmacija prodje u ruke ugar.-hrv. kralja Ljudevita, a Lastovo pod zaštitu dubrovačke općine. Dodavahu, da jih na prevrat povela zločesta vladavina dubrovačka, a najskoli uništenje njihovih pravica, kuneć se napokon, da ako jih neprime, svi će se do jednoga radije žrtvovati pod sjenkom mletačke zastave, nego opet upasti u čamprage kletoga dušmanina. Još sliedeći dan odvrati jim senat, da je sa žalosti čuo njihove muke, da je već podielio shodne naloge pomorskomu kapetanu, i da će k onim još druge dodati za njihovu zaštitu i umirenje, neka se dakle na njega obrate, a da će jih on liepo primiti i za njih sve ono učiniti, što bude trebovalo za pokoj njihov i za čuvanje njihovih pravica. U isto je doba senat upućivao kapetana o tom odgovoru, te mu nalagao, neka posjedne lastovsku tvrdjavicu i Lastovljane uvjeri o mletačkoj zaštiti, i neka odpravi svoga čovjeka u Dubrovnik, da onu općinu uputi, kako se je republika na ovo sklonila, ne zato, da si onaj otok prisvoji, dali s razloga samo, da od njezina mora odstrani one pobune, koje bi se iz tih njihovih svadja razviti mogle. Na viest pako, da Dubrovčani oboružavaju sve svoje brodove, i da kane što većom silom

Digitized by Google

udariti na Lastovo, isti senat 7 veljače posla zapovied Belenju vodji galija odsudjenika i Grimanu kapetanu galija proti Uskocim, neka bez časa časiti pohite u Lastovo pomorskomu zapovjedniku u pomoć.

Dubrovčani bili su medjutim dobro oboružali dva velika broda i pet pomanjih, ukrcali na njih do 1000 vojnika, nješto njihovih a većim dielom Turaka iz Novoga, doletili u Lastovo, stranom ga opljaćkali, te ponamjestili se, da tvrdjavicu bîju, kad eto pomorskoga mlet. kapetana sa galijami, da jim osnove pomrsi. Na poziv njegov sakupe svu bojnu spravu, ostave plieno i uhvaćenike, i vrate se kući. Tvrdjavica lastovska ležala je na vrhuncu najvišega brežuljka na onom otoku, 400 hvati podaleče od ostalih visočina, tako da joj topovsko zrno jedva naškoditi moglo. Bila je oblika dugljastoga, čvrst nasip ju branio od napadaja, a imala je dva zdenca i njekoliko nizkih kuća za vojnike i spreme. Na podnožju brežuljka steralo se je selište od 240 kuća i 1200 stanovnika. Sav otok opasuje 20 milja italskih, te ima 4 dobre luke, medju kojimi ona sv. Gjorgja prikladna za ma koje brodovlje. Stanovnici bavili su se tada izključivo ribarstvom i poljodjelstvom, odkud su crpili dovoljno za udobno življenje.

Mletački kapetan ostavi na odlazku u tvrdjavici pedeset Hrvata, da ju brane, a selište povjeri obrani Arbanaskih ladja.

Dubrovčani na prvu viest o dolazku mletačkih galija na Lastovo upute namah svoje poklisare k pomorskomu kapetanu, uvjeravajuć ga o svetrajnoj privrženosti njihove obćine napram republiki, koja jih uviek blago pazila i štitila, i moleći ga, neka jim neprieči kazniti njihove iznevjerenike, nedostojne mletačke zaštite. Kapetan po primljenom naputku odgovarao, da se republika na ovaj čin upustila s toga samo, da zaprieči širenje nereda i po svojih krajevih, a ne s namjere, da si prisvoji onaj otok. U tom smislu kapetan posla u Dubrovnik svoga tajnika Dolca, ali ni ondje mu nisu vjerovali. Dubrovčani pako znali su dobro, da silom neće a i nemogu opraviti ništa proti Mletčanom, te mnogo prije, tek kad začuše, da Mletčani kane pobunjenikom pružiti zaštitu, bijahu odpravili svoje poslanike u Italiju, u Španju i u Carigrad, da Mletčane kao napadače obtuže. U Carigradu navlastito uvjeravali su Portu, da neće moći nadalje izplaćivati joj godišnji danak, pošto jim Mletčani ugrabili najbolji dio njihova imanja, odkud su tobož vadili najveći dohodak. Ali mlet. republika, o tom u vrieme obaviešćena, upućivala je točno i podpuno svoje poslanike pri onih dvorovih o svem, što

Digitized by Google

se sbivalo, i kako da se vladaju u slučaju, kad bi pozvani bili na opravdanje. U tih naputcih tužila je Dubrovčane, da su sami svojim okrutnim i svojevoljnim vladanjem prisilili Lastovljane na pobunu.

Već 1 veljače 1603 izvješćivao je mlet. poslanik u Rimu Vendramin svoju vladu o dolazku dubrovačkoga poklisara i o uzrujanosti pape radi Lastova, ali i kako, poklem ga on uvjerio o povodu i o namjerah mletačkih, sam papa pohvali opreznost mlet. vieća, a Dubrovčane prekori, veleć o njih „*che haverano poca pratica di governo, o che erano huomini di poca prudenza*“. Ali još drugi uzrok vodio je papu, da se ovaj put proti staroj navadi za Dubrovčane nezauzme. Lastovljani po popu Martinu bili su mu već podnieli tužbu proti Dubrovčanom radi onih svećenika u tamnici udavljenih bez ikoje iztrage i unatoč crkvenomu pravu. Papa radi toga k sebi pozvao bijaše dubrov. poslanika i ukorio, te mu naložio, neka piše svomu vieću, da o svem točno izviesti. U isto doba bio je isti papa odredio osobiti sbor od osam kardinala, neka o tom činu iztražuje, a novoimenovanomu dubrovačkomu nadbiskupu zapovjedio, neka u Rimu ostane, dok se ova stvar nerazjasni *(Depeša Vendraminova 21 rujna 1602)*. Apostolski povjerenik Sarti ode u Dubrovnik, da povede iztragu. Ova iznese na vidik golu istinu, te papa zapovjedi občini dubrovačkoj, neka pošalje u Rim kneza, pet članova maloga vieća i občinskoga odvjetnika u ime cieloga grada, da prose milost. Budući da su se ovi branili, papa svečano izobći Dubrovčane. Kašnje na preponizne molbe izvanrednoga poklisara dubrovačkoga Marina Gundulića bi odlučeno u sboru, da se Dubrovčani prime na milost, ali pod uvjetom, da opozovu odsudu proti umorenim, da dadu 1000 talira za popravljanje stolne crkve i nadbiskupske palače, 150 svake godine pojedinomu kanoniku, koji su do tada slabo obskrbljeni bili, da rodbini onih popova povrate sva dobra zaplienjena, na novo posagrade njihove kuće i poprave Lastovsku crkvu, da knez i malo vieće svake subote za godinu dana izmole krunicu, a za tri godine dalje tri put na godinu da se pričeste, te napokon da se občinski načelnici prikažu u stolnu crkvu za velike mise, i da izprose oprošćenje od svoga nadbiskupa[1]. Sve ovo bi stavljeno u pismo, a zatim papa u dvorani svečano jih rieši izobćenja.

[1] Tom prigodom i Jezuvite prokrčiše si put u Dubrovnik. Franjo Molino pomorski kapetan mletački, izvješćujući svoju vladu 22 pros. 1611 iz Kotora o dolazku dubrovačkih poslanika, dodaje o tom: „mi vol-

Digitized by Google

Usprkos tomu pomirenju, nastojanja poslanika dubrovačkoga u Rimu glede Lastova u toliko su samo uspievala, što je papa više put nagovarao mletačkoga poslanika, neka piše republici, da vrati Dubrovčanom otok Lastovo radi političkih zapletaja, koji bi mogli slieditи na škodu kršćanske stvari; na što mu ovaj sve isto odgovarao, da republika neteži za tudjim, da je Lastovo zauzela samo zato, da nepadne u tudje ruke, i da zaprieči širenje nereda u ondješnjih njezinih krajevih, a da se u Mletcih očekuje dubrovački poslanik Stjep. Beneša, s kojim da se stvar razpravi i uredi.

Ovaj dodje u Mletke koncem ožujka 1603 sa sliedećom poslanicom na mlet. vladu: „Serenissimo principe signor nostro colendissimo. Per continuare nella nostra divotione et osservanza verso il serenissimo ducal dominio, sì come hanno fatto sempre i nostri

---

sero narrar il modo, con il quale si sono introdotti in Ragusi (1604), et è, che havendo questi anni passati fatto la signoria morire alcuni preti dall' Agusta, il pontefice sdegnato da ciò, dechiarò scomunicati quei del governo, et essendosi trattata et seguita la reconciliatione, adimandò la santità sua, dicono essi, in gratia che fosse permesso alli padri Giesuiti di mandar a fermarsi in quella città quatro o sei di loro, il che non havevano mai potuto ottener per avanti, ancorchè ne havessero fatti diversi tentativi, ma che all' instanze del pontefice bisognò all' hora per convenienti rispetti ciedere, che però non havevano mai potuto impetrare licenza di fondar collegio o altro luoco proprio, ma che stavano in una casa privata tenuta ad affitto, poco ben veduti dall' universale, ma favoriti et sostenuti da alcuni particolari, specialmente dal vicario dell' arcivescovo, che è gentilhuomo Raguseo, et dalli signori Ladislao de Bona, Giov. Palmotta et Nicolò Giorgi, tutti tre senatori di portata, l' ultimo de quali deve entrar rettor o duce, che gli dichino, il mese che viene, et che ancora alcuni mercanti e certi populari concorrevano a contribuir loro duc. 300 ogn' anno per il vivere; ma che essendo mancati alcuni delli contribuenti, è però cessata buona parte della provisione, ne ritrovando essi altre elemosine, per essersi fatta la città molto povera (anzi che sia ogn' hora più in manifesta declinatione) erano li Giesuiti ricorsi alla signoria, perchè volesse suplire al mancamento, dicendo, che insegnavano a fanciulli, che confessavano, che predicavano ecc., onde quando non fosse stato loro dato il modo del vivere, haverebbeno convenuto partirsi. È stato loro risposto, che non se ne vuol far altro, et che, se non possono star, se ne vadino". Primjećuje Molino, da je kašnje čuo od druge strane, da su Dubrovčani zaključili odpraviti Jezuvite iz svoga grada. — Njeki kažu, da su Jezuvite došli prvo u Dubrovnik uslied zapiska od 15000 talira. Farlati (Illyricum Sacrum VI. 240) pripovieda, da su se ondje prvo ugnjezdili još g. 1560, a da zavoda nepodigoše do g. 1684 samo iz pomanjkanja suradnika u redu.

Digitized by Google

maggiori, mandiamo alla serenità vostra il signor Stefano Benessa ambasciatore nobile, e senator nostro, però la supplichiamo, che si degni nelle cose, che per parte nostra l' esporrà, dargli fede, tenendoci per divotissimi et osservantissimi della serenitâ vostra, alla quale preghiamo da dio ogni colmo di gloria e di grandezza. Di Ragugia il di XX di febraio 1603. Vi vostra serenità divotissimi. Il rettore et i consiglieri di Ragugia". Dne 2 travnja Beneša prikaza se prvi put u duždevu sboru (collegio), držeć govor o stvari za koju je poslan bio: „Serenissimo principe, eccellentissimi signori. Se la città di Ragusa havesse potuto venir tutta insieme alla presenzia della serenità vostra, sarebbe venuta senza dubbio volentieri et prontamente a farle riverenza nell' occasione del strano accidente, che gli è occorso; ma poichè questo non è stato possibile d' effettuarsi, ha voluto mandar me per suo ambassatore, non perchè io sia il più eloquente degl' altri nel dire, ne il più destro nel negoziare, ma come quello, che ha in molte occasioni essaltato et attestato a quelli signori la bontà, la religione e la prudenza di questa serenissima republica et il suo ottimo governo, a fine ch' io rendi certa la serenità vostra della molta osservanza, dell' ossequio et della servitù, che sempre le ha portato la republica di Ragusa, il che ha fatto con gran ragione, perochè insieme con tutto il mondo ha riverito li rari doni di così gloriosa et serenissima republica; considerato il buon governo et la polizia sua; considerato, che nacque cristiana, che tale si è sempre mantenuta, et che mai si è partita dalla cattolica religione; considerato, che essendo nata libera, si è sempre senza alcuna diminuzione conservata nella libertà; considerato, che ha una città, seben senza mura, però così ammirabile et sicura, che il sito la rende difensibile contra ciascuno; considerata la magnanimità sua nell' haversi prudentissimamente governato in molti casi aversi; considerandosi massimamente, che quando tutto il mondo, cioè tutti li principi di cristianità havevano conspirato et si erano uniti contra di lei, essa nobilmente si difese, si conservò et con grande accrescimento di riputazione ricuperò tutto il perduto; considerandosi ultimamente, che quando le fu offerta la guerra dal signor Turco potentissimo principe, essa intrepidamente l' abbracciò et l' accettò et finalmente con eterna sua gloria vinse, chi sino a quel tempo era stato riputato invincibile. Per le quali tutte cose la città di Ragusa osserva et rivenisce, quanto maggiormente deve, la grandezza di questa serenissima republica, considerata la comodità, che Ragusei ricevono, portando le loro mercanzie in questa

Digitized by Google

città, et da essa levandone altre per Ragusa, col qual traffico conservano et sostentano la vita et l' esser loro. Per un' altra principal cagione la città di Ragusa osserva et riverisce sommamente la serenità vostra, et questo è, che, se è lecito comparar le cose piccole con le grandi, ha havuto per specchio et per idea nel regimento delle cose sue il sapientissimo governo di questa serenissima republica, et essendosi forzati de imitar gl' ordini suoi, da questo riconoscono Ragusei tutto quel bene, che possono havere nella loro amministrazione, onde come loro esemplare sono tenuti di amare, osservare et riverire la serenità vostra, et tanto maggiormente, quanto che l' amor et la benevolenzia, che vostra serenità li ha sempre portato, li hanno del tutto vinti et forziati di così fare". Pobrojiv zasluge izkazane republici od Dubrovčana u raznih prigodah, moli napokon, neka izvoli mlet. vlada naložiti, da se Lastovo Dubrovniku povrati. Na to mu dužd odgovori u javno ime, da sve ono, što se je do sada učinilo, učinilo se samo zato, da se odvrate dalnji neredi u onih stranah i neprilike, koje su sbog toga nastati mogle, te i za veću sigurnost samoga Dubrovnika, a nikada ne zato, da se, što je tudje, prisvoji; u ostalom, da će on o stvari senat obaviestiti, koj će mu i odgovor dati. I ovaj sbilja nezakasni. Još 8 travnja odvrati senat dubr. poslaniku: čuli smo nepovoljno prve uzbune lastovske, no ipak nehtjedosmo se pačati u tu stvar; kašnje buduć Lastovljani bez našega znanja našu zastavu razvili, u sumnji, da bi se mogla s toga smutnja dogoditi, držali smo za dobro umiešati se, ne da tudje uzmemo, no samo da stranke na pomirenje privedemo; te u tu svrhu naložismo, da dodju u Mletke lastovski zastupnici. Činilo se je dubrov. poslaniku, da bi čast njegove občine duboko pala, kad bi on morao stupiti u dogovore sa Lastovljani; čega radi primieti, da Lastovljani nezaslužuju takova obzira ni od strane mlet. vlade, pošto su njekoč i njezine zemlje robiti znali; da će njegovi sugradjani rado slušati svaku zapovied republike, ali da nebi mogli bez poniženja na to spasti, da se sa svojimi iznevjerenici u dogovore puštaju, da takova šta nebi ni sama republika trpiti htjela. Napokon zamoli, neka se njegovoj občini Lastovo jednostavno povrati, ili da se koj drugi način pronadje, kojim bi se mir uzpostaviti mogao bez ozlede dubrovačke časti. Na to će senat: da se Lastovljani svakojako saslušati imaju, a da se s njim sastati neće. Republika obaviesti odmah o tom odgovoru svoje poslanike u Rimu i Carigradu ravnanja radi.

Digitized by Google

Dubrovački poslanik, s odgovorom nezadovoljan, 26. travnja opet se pokaza u duždevu odboru, gdje dižuć do neba mletačku pravičnost i svetrajnu odanost svoje obćine napram republici zamoli iznova, neka se odredi povratak Lastova Dubrovčanom, tvrdeć, da nema razloga, da se radi toga čeka na dolazak Lastovljana, pošto jim tvrdjavu uzeo pomorski kapetan, komu je i dužnost, da ju vlastnikom povrati. Primieti i to, da kad se i nebi morao s Lastovljani sastati i dogovarati se, čast njegove obćine isto bi povriedjena ostala. Odvrati mu dužd, što mu bijaše prvi put rekao, te da treba svakojako čuti i Lastovljane prije nego se ova stvar konačno rieši. I o ovom odgovoru republika obaviesti svoje zastupnike u Rimu i u Carigradu.

Medjutim dubrovački poslanici u Carigradu i u Španji uspievali su sa svojimi obtužbami u toliko, da su i ovi dvorovi stali raditi na dubrovačku korist. Mletački bailo u Carigradu 4. travnja javi republici, da ga je veliki vezir upitao o lastovskom poslu, a on da mu je dokazao potrebu onakova postupanja, te da ga vezir sasvim odobrio, no da mu je izrazio želju, neka se već sada prijašnje stanje uzpostavi, naime Dubrovčanom povrati Lastovo „*che è suddito del gran signore*“. Dne 30. travnja isto tako nagovarao je mletačko vieće tajnik španjolski u ime kneza Fuentesa namiestnika u Milanu.

U tom dodju u Mletke zastupnici Lastovske obćine Pasko Antunović, Marin Natalić, Nolin Nolinov i Krsto Marinov. Dne 1. svibnja senat izabra dva svoja člana, i dade jim naputak, da se s onimi sastanu, i neka jih nagovore, da se s Dubrovčani pomire uz pravedne uvjete. Uslied tih dogovora senat 2. lipnja pozva dubrovačkoga poslanika, neka za konačno smirenje ove zadjevice pristane na sliedeće uvjete:

a) Obje stranke zaboraviti će na svė, što se do sada dogodilo;

b) Dubrovčani primiti će na milost Lastovljane, i uništiti će proglase, ucjene i sve drugo, što su proti njim izdali.

c) Dopustiti će Lastovljanom uživanje svih njihovih starih pravica;

d) Izmjenice neće potražiti odštete za ono, što je jedna strana drugoj otela.

I o tom republika obaviesti namah svoje poslanike u Carigradu i u Rimu. Jedva 2. srpnja dubrovački poslanik odgovori na stavljene mu uvjete: da je on došao u Mletke zato samo, da zamoli povraćaj Lastova, koje je osobita vlastitost njegove obćine i koje su joj proti svakomu pravu uzeli mletački zapovjednici; a da o

Digitized by Google

uvjetih, stavljenih mu kao gori, nemože ni rječce dodati, pošto mu je dužnost o njih najprije obaviestiti svoju vladu i čekati na njen odgovor. Dne pako 16. srpnja 1603 dubrovački poslanik prikaza se u duždevu sboru, da na mlet. predlog odgovori. Dubrovčani su s jedne strane na to smjerali, da prisile Mletčane na jednostavno izručenje Lastova, i tim da jih poniže, a s druge da jim budu slobodne ruke u osveti proti iznevjerenikom. Da to postigne, trudio se sada dubr. poslanik dokazivati duždevu zboru, da gori pomenuti uvjeti nedolikuju ni jednoj ni drugoj vladi; da bi obodrili Lastovljane na neposluh, videć da uživaju milost tudje vlasti; da nitko nema pravo posredovati medju Dubrovčani i njihovimi podanici, pošto je Dubrovnik u tih poslovih neodvisan, a da bi se po tom primjeru ponoviti mogle iste stvari i za samu republiku; da se napokon radi o predmetu sasvim neznatnom, nevriednom mletačke pažnje. Ali republika, koja je dobro upućena bila o smjeru dubr. poslanika, tvrdo se držala svoje odluke, te dne 26. srpnja odgovori mu, da će izručiti Lastovo onda samo, kad se uvjeti od nje postavljeni prihvate. Dva dana kašnje odvrati poslanik, da će iznova svoju vladu o tom zahtjevu izviestiti, te savjetovati ju, neka pronadje način, koj bi bio republici po volji, a za se koristan i častan. Ali Dubrovčani, uzdajući se u pripomoć pape, te Španje, a navlastito Carigrada, tvrdokorno su one uvjete odbijali; no ta podpora od strane pape i Španjolske bjaše odveć slaba u to vrieme, a uprav s toga, što su ju u pape i u Španjolca tražili, Mletčani su znali mal ne uništiti sve njihove napore u Carigradu, gdje su jih smatrali izključivo za svoje prave podanike. Badava su ovdje Dubrovčani, tada veoma imućni, na torbe sipali novac, pravo i krivo biedili svoje protivnike, te kadkada ljuto lelekali, da si i tim nekako pomognu; mletački bailo znao je najprije otezati stvar pod izlikom, da nije dobio ni viesti ni naputka, a kašnje uvjeravajući portu, da republika nije nikada ni pomislila na to, da si Lastovo prisvoji; da je prisiljena bila preuzeti onaj otok od Lastovljana, a ne od Dubrovčana, i to s razloga, da u onih stranah stavi kraj neredu, koj se lasno dohvatiti mogao i njezinih posjeda; da je spremna Dubrovčanom povratiti ga, čim se oni obvežu, da će pomilovati one stanovnike, njihovom nevjerom i okrutnosti na prevrat nagnane.[1]

---

[1] U njekom rukopisu od Makuševa našastu u Medicejskom arkivu komu je naslov „*Historia degli Uscocchi*“, kaže se, da je vel. vezir

Digitized by Google

Dubrovčani napokon osvjedočeni, da Mletčani neće nikada i nikako odstupiti od svoje odluke, a svjetovani u Rimu, u Španiji i u Carigradu, da popuste, nalože svomu poslaniku u Mletcih, neka se prikaže duždevu sboru, i reče u javno ime, da su spremni zahtjevom republike prilagoditi se. Ovu viest izjavi duždu najprije 2. siečnja 1604 papinski poslanik u Mletcih, a petoga istoga mjeseca predstavi se duždevu sboru i sam dubrovački poslanik, uvjeravajući ga, da će njegova vlada u milost primiti Lastovljane, ali da ovi tu milost dodju sami izmoliti u Dubrovnik; da kolovodje za sada izostanu van, te da će jih njegova občina kašnje uz pristojnu pokoru pomilovati; jer kad bi se i oni natrag povratili, lasno bi se dogoditi moglo, da se nered opet pomoli.[1] Vieće duždevo

---

pozvao mlet. baila k sebi uz prisutnost dubr. poslanika, i da mu je naložio, neka umah piše svojoj vladi, da Dubrovčanom povrati Lastovo, jer da će mu drugčije glavu odrubiti dati. Bailo bio bi o tom svoju vladu obaviestio, a ova mu odgovorila, da će to učiniti, čim Dubrovčani svoje Lastovljane na milost prime. U što je bailo taj odgovor veziru priobćivao, nastavlja kronista, „*l'ambasciator raguseo, sentendo questa risposta impertinente del bailo, se li voltò con faccia turbata, dicendoli: che havete voi a commandare in casa nostra? sono li Augustani nostri sudditi, nostri ribelli; da noi è a venire il perdonarli o gastigarli; alla nostra clemenza vogliamo che tornino e non alle vostre prece ne commandamenti. Il bascià soggiunse al bailo: hai tu inteso? scrivi, che subito la restituischino, altrimenti ti farò tagliar la testa.*“ Veli se dalje, da je bailo umah pisao svojoj vladi, i da je ova umah Lastovo Dubrovčanom povratila. Ali nam izvori dokazuju, da se je predaja obavila dvie godine kašnje; te je sasvim vjerojatno, da je sve ovo izmišljeno, tim veće, pošto tomu u bailovih depešah neima ni traga.

[1] Evo njegovih rieči: „Serenissimo principe, eccellentissimi signori. Siccome è stato a me di sommo discontento sempre che io son venuto li mesi passati alla serenità vostra con cose, che potessero recarle dispiacere, cosi mi apporta gran consolazione il venir al presente a lei con nuovi ordini havuti da mei signori, li quali si contentano di perdonar a Lagustani, ma desiderano, ch'essi Lagustani vadino ad humiliarsi a loro signori naturali, et chiederle perdono, et che li principali capi della sollevazione et perturbatori della quiete commune stiano per qualche tempo lontani da quell' isola; non essendo bene, che detti capi vi vadino per hora, acciò si possano riassettar compitamente le cose di detta isola; perchè poi potranno dalla clemenza di quelli signori sperar di ritornarsene, fatta che haveranno un honesta penitenza. Confidano detti miei signori, che vostra serenità si compiacerà di questa rissoluzione, et vorrà, che questo negotio sia terminato con riputazione di quella republica, se non con altri almeno con li suoi medesimi sud-

Digitized by Google

obaviesti o tom lastovske poslanike, zahtievajuć od njih, neka se o stvari izjave. Ovi su s prva odbijali svaku pomirbu, tvrdeć ne bez razloga, da nema vjere kao što u Turčina ni u Dubrovčana, pa da će im se ovi bilo ma kada krvno osvetiti; no kašnje budući uvjereni od Mletčana, da se to nikako dogoditi neće, pošto će oni budno paziti, da se uvjeti drže, 22. siečnja zamoliše republiku, neka obveže Dubrovčane i na sliedeće uvjete:

1. Da Lastovljani nisu dužni dovoziti i odvoziti svoga kneza na svoje troškove;

2. Da jih Dubrovčani nesile obavljati službu u njihovom gradu, dok se duhovi neumire;

3. Da jim bude slobodno prodavati svoju ribu komu jim drago;

4. Da uz kneza, kad dieli pravicu, bude samo jedan a ne više prisjednika, i glasonoša.

Dne 14. veljače budu ovi uvjeti predloženi dubrov. poslaniku, koj 8. ožujka prizna, da su neznatni, ali da jih nemože ipak prihvatiti, dok nedobije povlast od svoje vlade; primietivši samo, da će ova težko pristati na to, da se i kolovodje umah na otok povrate.

U Carigradu medjutim bjaše stupio na velikovizirsku stolicu Ali paša do tada u Kairu. Poslanici dubrovački znali su sada putem njihova odavna prijatelja pomorskoga kapetana i obilnih darova predobiti si njegovu milost; toga radi Ali uputi u Mletke Sulfikaragu sa sultanovom i svojom poslanicom na republiku. Dne 28. travnja Sulfikar predstavi se duždevu sboru, i izruči one listove. U njih se zahtievalo od Mletčana, neka Dubrovčanom povrate Lastovo u smislu pogodbe mira obstojeće medju Mletčani i Turci, a neka se u naprieda nepačaju nikako u dubrovačke poslove, pošto bi tim povriedili isti mir, nalazeć se Dubrovčani već odavna pod turskim dankom.[1] Na te listove odvrati senat 4. svibnja: da su

diti, onde i predetti signori teniranno alla serenità vostra obbligazione perpetua, et saranno paratissimi ad esponer il stato et spender il proprio sangue in servizio di questo serenissimo dominio."

[1] „Sultan Acmet Sac figliuolo di sultan Mehemet kan vittorioso sempre. All' onorato fra i gran signori christiani, eletto fra i più potenti della generazione credente al Messia compositor delle cause dell' università de Nazareni, ornato di pomposo manto di gravità et di grandezze, patron di honor et di gloria, il duce di Venezia, il cui fine sia felice. Giunto che sarà l' eccelso segno imperiale, vi sarà noto, che havendo i signori di Ragusa vivuto sempre dal tempo della gloriosa memoria di sultan Orcan nostro bisavolo, che la misericordia di Dio sia sopra

Digitized by Google

Dubrovčani neistinito obaviestili Portu o Lastovskom poslu; da je već republika točno obaviestila turskoga zapovjednika u Ugarskoj o pravom stanju stvari; da ona nije za tim išla, da i ma što Dubrovčanom oduzme, nego da ustavi nerede, koji su mogli i njezine i zemlje sultanove isto tako uzrujati; da su se Lastovljani grozili baciti se u naručaj koje druge susjedne vlasti, ako jih ona neprimi, što bi postalo bilo i za republiku i za istu Tursku od velike pogibelji; i napokon da će njezin bailo u Carigradu obširnije razjasniti stvar u javno ime. U isto doba republika upućivala svoga baila o svem, i neka reče veziru, da su se Dubrovčani u ovom poslu obratili na isti način kao u Carigradu i na druge zapadne

---

di lui, fino a questo tempo presente con ogni sorta di sincerità et devotione verso la nostra felice corte, che è ricetaculo commune di principi et signori grandi, et havendo noi difeso et protetto sempre cosi essi signori, che sono nostri tributarii antichi, come anco li sudditi del suo paese, che sono come sudditi nostri proprii, i quali dal tempo sopradetto fino a questo giorno presente hanno sempre vivuto sotto l' ombra et protezione de nostri avi et bisavi in continua pace et riposo, conviene ancora a noi per debito di pietà proteggerli et aiutarli sotto il nostro felice governo a essempio de nostri maggiori; onde havendo noi inteso hora con molto nostro dispiacere, che non ostante, che essi Ragusei siano nostri tributarii antichi, raccomandati alla nostra custodia et protezione, li sia stato tolto da voi a viva forza et contra li eccelsi capitoli della pace un isola chiamata l' Agosta con il suo castello, habbiamo deliberato di scrivervi la presente nostra imperial lettera, la quale portata che sarà dall' honorato fra pari suoi Sulficar agà uno delli Mutaferachè della nostra eccelsa Porta, è necessario, che per la pura et sincera amicizia, che da antico tempo in quà havete sempre osservato con la nostra imperial corte, et per la buona pace et amore, ch'è stato sempre fra questa eccelsa Porta et la vostra republica, vogliate consegnare et restituir alli sopradetti signori Ragusei la sudetta sua isola con il suo castello conforme alli eccelsi capitoli della pace, levando via da essa isola li huomini, che havete messo per presidio, et di più non vogliate per l'avvenire impedirvi in alcuna maniera nei suoi luoghi et sudditi, per esser nostri tributarii, ne meno ingerirvi nelle difficoltà et differenze, che nascono fra suoi sudditi, poichè ciò è contra il nostro volere et consenso et contra la buona pace et amicizia, ch'è fra ambe le parti; ma continuando per l'avvenire con essi Ragusei in buona pace et comercio per amor nostro, come havete fatto per il passato, vogliate cosi con loro come anco con altri nostri confinanti viver pacificamente, dandoci aviso quanto prima della restituzione di essa isola alli sudetti Ragusei et della levata del presidio in essa posto, come si conviene alla buona pace et amore, et all'osservanza che portate alle nostra felice Porta."

Digitized by Google

vladare, od kojih se isto tako priznavaju ovisni, ali badava; i kako bi već davno bili Lastovo natrag dobili, da su namah prihvatili njezine predloge.

Dne 8. svibnja 1604 predstavi se duždevu sboru dubrovački poslanik, da u ime svoje vlade odgovori na gori navedene uvjete. Uztvrdiv najprije, da nije povodom njegove obćine turski poslanik u Mletke došao, čemu se i sam dužd uzprotivi, nastavi, da je jednom Dubrovnik podložen bio republiki, a kašnje, postavši neodvisan, da se je vladao po zakonih od nje primljenih, i uviek se s njome prijateljski gledao; da je njegova vlada, kako je već prije javio, spremna Lastovljanom oprostiti, ali da nemože pristati na to, da se kolovodje namah kući povrate, ni primiti ostale uvjete stavljene u ime Lastovljana a ne Mletčana. U ovom smjeru podupirao ga 18. svibnja u duždevom sboru papinski poslanik; dočim je francezki 20. svibnja u ime svoga kralja molio samo, neka se Dubrovčanom povrati Lastovo. S druge strane Mletčani nastojali su oko Lastovskih poslanika, da se onih uvjeta odreku, ali su se tvrdo držali svoje nakane, da oprost bude za sve ukupno; smjerajući tim spasiti imanja i kolovodjam, koji su imali ipak ostati za njeko vrieme van kuće.

Dok su Dubrovčani svakojako gledali, da probude razdor što veći medju njihovimi štićenici i Mletčani, radili su tajno, da Mletčanom postave lagum u samu Lastovu, i da se rieše, bilo ma kojim načinom, lastovskih kolovodja. Podje jim za rukom obećanji podignuti stranku u Lastovu, kojoj na čelu bijahu njeki popovi, dočim je u Mletcih glavni kolovodja lastovski Paško Antunović otrovom svoje dne dokončavao (21. srpnja 1604). Toga radi republika posla u Lastovo dvie galije, da ondje križaju i paze; a u Carigradu uspievala je do toga, da je naloženo bilo dubrovačkim poslanikom, neka prime natrag Lastovo pod uvjetom sveobćega pomilovanja i točnoga obdržavanja lastovskih pravica, i to pod prietnjom sultanove nemilosti. O tom bailo izviesti republiku 9. listopada 1604, priloživ poslanicu u tom smislu napisanu istoj republici od namjestnika Mustafe paše u sultanovo ime.[1] Ovo sve

[1] „Dopo le salutazioni et benedizioni, quello che vi si fà amichevolmente intendere è questo, che essendo noi certi dell'ottima prudenza vostra nel negozio del scoglio di Lagosta, et che tutto quello havete operato, è stato, acciò non succeda qualche disordine et scandalo nel golfo di Venetia, ch'è appropriato a voi, et che hora la vostra intenzione è di restituire il detto scoglio alli Ragusei, sicome il vostro bailo re-

Digitized by Google

prisili Dubrovčane, da sve više popuste. Dapače 8. listopada u svom vieću zaključe, da se ukupno svi Lastovljani pomiluju.

„*In christi nomine amen. Excerpta ex libro decretorum ex. consilii rogatorum Ragusii anni millesimi sexcentesimi quarti, sub die octava octobris fo. III. — Captum fuit de condonando generaliter omnibus Lagustanis, comprehensis eorum capitibus, qui deficientes a fide, incursi sunt rebellionem. Marinus de Stays secretarius mandato exemplavit*“ *(Orig. cart. in archivo veneto n. 1334. Commemor. XXVII. c. 28).*

---

sidente alla felice porta ci ha copiosamente rifferto. Però grademente vi laudiamo della protezione, che conforme alla vostra ottima prudenza havete havuto del popolo del sudetto scoglio et delle vostre degne et comendate azioni dimostrate in questo proposito; per tanto innanzi che sia restituito il detto scoglio alli Ragusei, quello, che si conviene, è, che essi Ragusei debbino a voi promettere et confessare con loro scritture di non dar per l' avenire alcuna molestia alle genti picciole et grandi del sudetto scoglio per le cose passate, et di perdonar loro ogni colpa, che anco havessero, si che ogn' uno possa ritornar a star e goder come di prima con quiete et riposo le case loro, et di osservarli tutti li privilegii et capitolazioni, che ab antiquo si trovano haver in mano le genti di detto scoglio, et che medesimamente habbino ad essere sicome erano anticamente in ripo o et liberi dalle gravezze et torti. Et se per sorte dopo restituito alli Ragusei il detto scoglio, quelli palesamente o di nascosto facessero torto et offendessero nelle vite o nelle facoltà le genti di esso scoglio, voi conforme alla vostra molta sincerità et leal amicizia che havete con la felice porta, sollevando per pietà quella povera gente, si contenteranno della vostra ottima protezione, che solete havere nel difendere le cose giuste et in ovviar le ingiustizie, torti et nove imposte di quelli, perchè la nobile intenzione et l' imperial desiderio del felicissimo imperatore appoggio del mondo é, che non sia fatto torto ad alcuno ne ingiustizia, ma ch' ogn' uno stia et viva pacificamente. Però vi si è scritta la presente affettuosa lettera, al gionger della quale si spera, che in conformità dell' ottima sincerità, che ab antiquo fino al presente havete con la felice porta, et per amor nostro vi contentarete di restituire alli Ragusei il detto scoglio con quelli patti, che vi pareranno ragionevoli et che sono di vostro desiderio, et di non permetter, che per l' avenire sia fatto torto ne ingiustitia alla gente del detto scoglio, perchè piacendo all' altissimo dio per causa della dimostrazione di simili degne et commendate vostre azioni oltre di che si venirà a corroborare et fortificar maggiormente l' amicizia, che havete con la felice porta, si farà anco sempre indubitamente ottima menzione della vostra buona protezione verso questi simili poveretti et della lealtà et sincerità verso di noi. Dal cu tod to Constantinopoli alli ultimi della luna di Temailevvel l' anno 1013 cioè circa li 25 settembre 1604.“

Digitized by Google

Taj zaključak bi namah odpremljen poslaniku u Mletcih, a 11. istoga mjeseca obaviestiše Dubrovčani o njem po svom poslaniku Petru Benesi papu, moleći ga, neka se zauzme za to, da jim jednom Mletčani Lastovo povrate. Dne 24. listopada dubr. poslanik u Mletcih naviesti duždevu sboru, da je njegova vlada voljna oprostiti svim bez iznimke Lastovljanom, tim veće, pošto je najpogibeljniji Paško zaglavio. Pozvan, da to pismeno utvrdi, zaniječe; ali se na kratko predomisli, i četiri dana kašnje gori navedeno pismo donese. Republika, da ovu stvar na konac privede, pozva umah Lastovljane po kapetanu kulfa Bernardu Venieru, neka upute svoje zastupnike u Mletke za konačno riešenje ovoga posla. Budu dakle u skupštini lastovskoj od 25. studenoga 1604 u tu svrhu izabrani Antun Bartulović, Ivan Marinica komornik i odvjetnik obćinski i Luka Tomašinović. Upućivali su se, da nastoje izposlovati mletačko podaničtvo, a kad nebi mogli, neka se duždevoj odluci pokore. Lastovski zastupnici u Mletcih privoliše ako i tužno na duždeve ponuke i osjeguravanja, te dužd 23. siečnja 1605 izjavi poslaniku dubrovačkomu, da pošto su njegovi gospodari pristali na bezograničeno pomilovanje Lastovljana, republika je spremna predati jim Lastovo, te da je u tu svrhu sastavila pismo, koje mu se izručuje na podpis, ako je na to ovlašćen.[1] Po-

[1] To pismo glasilo je ovako: „Havendosi gli habitanti dell' isola di Lagosta già sono due anni pas ati sottratti dall' obedienza de signori di Ragusa, et havuto riffugio alla protezione della serenissima republica di Venezia, la quale con sola intenzione di conservar la quiete in quell' isola et in quei confini con paterna benevolenza tanto verso i signori di Ragusa quanto verso i Lagostani ha fatto custodir essa isola et castello, per farne a detti signori restituzione sempre che con detta ristituzione si stabilisca l' antica quiete a quel popolo et la sicurtà a quei confini. Et per questo havendo i predetti signori di Ragusa promesso ad essa serenissima republica il perdono generale a tutti i Lagostani ni uno eccettuato, cas ando et annullando, come per virtù della presente cassano et annullano ogni et qualunque sentenzia et contumacia di tutti i predetti Lagostani, si che sotto qual si voglia pretesto non habbiano da ricever in niun tempo mai per le cose fin' hora passate danno, ingiuria ne pericolo alcuno di offesa nelle persone et beni loro; et per ciò promettendo a detta sereniss. republica di ricevere et abbracciare tutti i predetti habitanti di Lagosta per loro buoni et amorevoli sudditi, et quelli come tali mantener nella condizione, stato et modo, che erano innanzi le ultime turbolenze, trattandoli di maniera, che habbino causa di rimaner qu'eti et satisfatti. All' incontro la predetta ser. signoria, ricevendo con satisfazione la promessa di essi signori del perdono generale a tutti li habitanti di La-

Digitized by Google

slanik, živo se zahvaljujući na toj blagodati, odvrati, da će svojoj gospodi odpremiti pismo na potvrdu, pošto mu povlast nije tolika, da bi ga umah u ime svoje vlade podpisati mogao. Stoprv 7. ožujka 1605 predstavi se duždevu sboru dubrovački poslanik, da ga ob onom pismu izviesti. Zahvalivši se najprije republici s najlaskavijimi izrazi na tolikih dobročinstvih Dubrovniku učinjenih, primieti, da njegova gospoda žele, neka jim i ovo podpuno podieli, nezahtievajući od nje pismenu obvezu u ovom poslu, pošto nema primjera, da se je i ma kada Dubrovnik zadatoj rieči iznevjerio, da njegova toli slaba vlada nebi ni pomisliti mogla na to da začme razpravu s tako velikom republikom, *„che si ha fatto rispettar et riverir dalli papi, dalli imperatori et dalli re“*; neka dakle pristane na ustmenu obvezu, koju će ona sveto izpuniti. Sutradan uslied zaključka u senatu odgovori mu dužd, da republika radi važnih razloga ostaje pri svojoj odluci. Dubrovački poslanik obaviesti odmah svoju vladu o tom odgovoru, a ova svoje poslanike u Carigradu. Ovi, da si velikoga vezira predobe, pismeno mu se obvezuju, da će u milost primiti sve Lastovljane, no pod uvjetom, da nebudu dužni, isto se tako i Mletčanom obvezati. Uslied toga vezir zahtievaše sada od mlet. baila jednostavno predanje Lastova u ruke Dubrovčana, tvrdeć, da su ovi *turski podanici*, i da su se njemu pismeno obvezali na pomilovanje Lastovljana; te pošto se bailo tomu protivio, dodje do golema okršaja.[1] I u Rimu su Dubrovčani na isti način radili pri papi po svom zaštitniku kardinalu Santa Cecilia; ali je i tu mletački poslanik znao otupiti njihove strielice opisom njihovih spletaka u Carigradu, koje su papu neugodno dirale.

---

gosta nel modo predetto, et essendo pronta, come è stata sempre, di restituire a detti signori la sudetta isola et castello, si che nell' avvenire ne habbiano l' istesso dominio che havevano inanzi le predette ultime passate turbolenze, promette, che così tosto, che sarà con legittima potestà approbata et ratificata la presente da chi spetta et aspettar potesse in nome et per nome de signori de Ragusa overo da loro stessi signori in forma autentica, si che mandando i Lagostani i ambasciatori eletti da essi a dimandar in Ragusi a detti loro naturali signori il perdono predetto, lo consegu'scano, commetterà esser fatta la libera relasazione et restituzione dell' isola et castello et habitanti di Lagosta da suoi rappresentanti ai signori predetti di Ragusa.“

[1] Ljetopisac dubrovački *(Makušev str. 356)* neistinito bilježi, da je sultan mlet. baila u Carigradu zatvoriti dao, i da radi toga, i što se španjolski namjestnik u Milanu ratom grozio, republika odluči Dubrovčanom povratiti Lastovo.

*

Digitized by Google

Medjutim gusari turski pomoću Dubrovčana porobe mletačku ladju. Dne 12. listopada 1605 dubr. poslanik bi pozvan u duždev sbor, i po nalogu senata radi toga oštro ukoren, te i zato, što Dubrovčani „*habbiano avuto la mano in questa et in altre biasimeroli azioni, con haver inviato a corsari turchi maestri christiani dell'arte di fabbricar vasselli da corso et ferramenta et' apprestamenti per armarli.*“ Nalagalo mu se, neka piše svojoj gospodi, da sve štete dadu namiriti, pošto u protivnom slučaju republika bila bi prisiljena, da si sama odštetu izposluje.[1] Dubrovčani su i sada gledali, da zavade Turke sa Mletčani; ali Turci nisu tada u stanju bili, da na Mletčane ustanu. U Aziji imali su golema posla s iznevjerenici pod Tauilom i s Persijom, a u Evropi boj je silno napredovao u Ugarskoj pod Mehmet pašom, dočim su španjolski brodovi lovili turske po moru, a sultanova kesa skoro prazna.

Dubrovčani videći napokon, da su sva izvanska sredstva izcrpili, pokušaju još ovo, po naputku svojih poslanika u Carigradu: stvore naime u svom vieću zaključak, kojim se obvezuju na podpuno pomilovanje Lastovljana[2], te ga pošalju svomu poslaniku u Mletcih, neka ga senatu izruči. Poslanik preda duždevu sboru 15. prosinca 1605, no bude mu 27. siečnja 1606 odgovoreno, da je taj zaključak „*così una poca cosa et tanto ristretta, che piutosto si può dire, che sia una concisa rubrica di una parte, che la parte istessa.*“ Stvar bude ipak u senatu na dugo razpravljana, te uslied obširnijega pismenoga razjasnjenja dubrovačkoga poslanika napokon zaključeno, da se Lastovo Dubrovčanom izruči. Dubrovački poslanik obaviesti namah svoju vladu o tom riešenju, a ova se umah

---

[1] Kotorski providur Iv. Fran. Bragadin 5. veljače 1606 obaviesti republiku, da je opetovano zahtievao od Dubrovčana, neka pozovu natrag meštre, koji su pravili gusarske brodove u Novom, pa da su mu oni napokon poslali dva plemića s izjavom, da jim to nije moguće.

[2] Mletački bailo u Carigradu Ottavio Bon 13. rujna 1605 izviesti svoju vladu, da se sreo s dubrovačkimi poslanici, i da jih ukorio, što su se u ovom poslu utekli Turčinu za pomoć sa svojom propašću, pošto su dobro shvatiti mogli, da republika neće nikada i nemože popustiti od svoje odluke; te da mu je jedan od njih, Marko Baselli, odvratio: „*se la nostra republica mandasse in scritto a Venezia, che in gratification della signoria si contenta di dar il perdono generale, e che questa scritta autentica dovesse restar nelle mani della signoria, non saria il medesimo? mi consigliate, ch' io scriva alli nostri signori, che faccino così?*“ Odvrati mu bailo, da nebi znao što da o tom kaže, nemajući za to povlast. *(Serie II. Brera. Cod. 174.)*

Digitized by Google

republici zahvali[1], te 27. travnja 1606 odpravi svoga tajnika Akila Pucića vrhov. providuru u Zadru Iv. Krst. Kontarinu s molbom, neka joj Lastovo preda. Republika težko tada zabavljena sa crkvenom obustavom, kojom ju udario bješe mālo dana prije Pavao V (17. travnja 1606) povodom Španjolaca, te s naoružanjem svojih gradova i galija, 8. svibnja odasla providuru Kontarinu u Dalmaciji naputak glede predaje, a ovaj 13. lipnja odputi se iz Zadra i 16 istoga mjeseca izruči Lastovo dubrovačkim poslanikom Jerku Črevića, Gjorgju Gučetiću i Tomi Gundulića, pridošlim, da ga prime. Isti dan Kontarini iz Lastova izviesti republiku, da je ondje došao: „*dove dopo haver trovato quei popoli persistenti molto nella opinion loro di non voler ritornare all'antica divotione, assicuratili tuttora et della protettione della serenità vostra et dei buoni trattamenti promessigli dai medesimi ambasciatori, si sono finalmente contentati di darsegli, benchè con vive lagrime agli occhi, che hebbero poter di commover me ancora, che veduto il tutto questo, feci far la ricevuta.*“ U toj potvrdi o obavljenoj predaji iznova se izjaviše punomoćnici dubrovački o sveobćem oproštaju za Lastovljane.[2]

---

[1] To učini sliedećim listom: „Serenissimo prencipe signor nostro collendissimo. Per corrisponder alle gratiose dimostrationi della magnanimità e benivolenza di vostra serenità verso di noi, et alla continua divotione et osservanza, che le portiamo con particolare desiderio di darnele chiari et effettivi segni, habbiamo già in gratificatione di vostra serenità perdonato generalmente a i Lagustiani nostri sudditi i misfatti da loro commessi, come ha potuto vedere dalla copia del nostro decreto, con proponimento d' abbracciargli e conservargli per nostri buoni sudditi, mentre essi continueranno nella loro fedeltà et obedienza. Preghiamo la serenità vostra, che si come questo divoto affetto nostro procede da pura intentione di compiacerla e di servirla, così voglia gradirlo con ottima volontà sua, e restar servita di farci restituire quell' isola col castello, per far che in noi risplenda la solita grandezza e generosità dell' animo suo, per la quale s' augumenterà molto la prontezza e l' obligo nostro verso la serenità vostra, alla quale preghiamo da Dio N. S. prospera e perpetua conservatione. Di Ragusa il di X di marzo MDCVI. Della serenità vostra divotissimi. Il rettore et i consiglieri.“ Al serenissimo prencipe di Venetia signor nostro collendissimo.“

[2] „In nome di Dio. 1606. adi XVI giugno. Noi Girolamo Cerva, Giorgio Gozzi et Tomaso Gondola per la signoria di Ragusa ambasciatori all' illustrissimo et eccellentissimo signor Giovanni Battista Contarini, per la serenissima signoria di Venetia proveditor general in Dalmatia et Albania, confessiamo, che da sua eccellenza ci sia hoggi stata

Digitized by Google

Dubrovčani ipak nepustili dugo, da zadatu vjeru prekrše. Još 29. ožujka 1607 korčulanski knez obavješćivaše vrhovnoga providura u Zadru, da su Dubrovčani najprije prevarom činili doći u grad 18 od najodličnijih Lastovljana i bacili ih u zatvor, a zatim da su poslali u Lastovo 276 vojnika sa sedam brodova, koji su uz silno globljenje onoga puka srušili tvrdjavu, te uzaptili medjutim dalmatinske ondje se nalazeće ladje. da nebi dojavile stvar prije nego ju do konca izvedu. Martin Bartulov, svećenik iz Lastova, koj prvi dojavi Mletčanom taj čin, bude od dubr. nadbiskupa oštro ukoren i šestmjesečnim progonom kažnjen. Ta stvar bi u mlet. senatu razpravljena, te stavljen predlog, da se naloži vrh. providuru u Dalmaciji, neka prodje u Lastovo, i pohara sve, što bi se ondje našlo dubrovačkoga; ali nadvlada ipak mnienje, da se ovo riešenje odgodi do dalnjih obaviestih, te tako se sve zamete.

U tom nov zapletaj medju Dubrovčani i Mletčani. Njeki Budvani i Paštrovćani budu u Dubrovniku od samih plemića zlostavljeni; uzrok tomu nije poznat. Oni, da se plemićem osvete, tajno se došuljaju po moru do njekog dubr. sela, i tu ubiju Mihovila Sorgočevića prezimenom Manzobovića; čega radi Dubrovčani uciene u obće sve Budvane i Paštrovćane, a republiku obavieste 4. lipnja 1608 o ubojstvu po svom poslovodji u Mletcih Marku Battitore. Njeki Arbanas, Dinko Kampsa, da si ucjenu pribavi, dodje svojim brodom u Budvu, i ulovi jednoga od ondješnjih gradjana. Budvani, spaziv to u vrieme, polete za Kampsom; a ovaj opaziv, da će ga dostignuti, ubije Budvanina. Kampsa bude uhvaćen, i na otoku pri Budvi kamenovan; dočim njegov stric, da izbjegne istoj sudnji, sam se probode. Zaman se trudio vrh. providur u Zadru, da taj medjusobni lov ustavi. U tom Dubrovčani uhvate Ivana Burku Paštrovćanina, koj je mletački vojnik bio. Vrhov. providur Zane naloži umah Dubrovčanom, da ga na slobodu puste, a pošto su oni na dugo oklievali, lipnja 1611 budu po nalogu nadošloga vrh.

---

fatta libera consegna dell' isola et fortezza nostra de Lagosta, havendo a gratificatione di essa serenissima republica concesso la signoria nostra as oluto perdono a tutti gl' isolani, et ricevutili in gratia per buoni et amorevoli sudditi in tutto et per tutto conforme all' apuntato dall' ambasciator nostro Benessa in Venetia con sua serenità. In fede di che habbiamo di nostro proprio pugno sottoscritto la presente. Hierolimo de Cerva affermo, Io Giorgio Gozzi affermo, Io Tomaso Gondola affermo" *(Dispaccio di Gio. Bat. Contarini prov. gen. in Daln. et Alban. 16. giugno 1606).*

Digitized by Google

providura M. Ant. Veniera pohvatana tri Dubrovčanina, medju kojimi bijaše i plemić Crević. Dubrovačko vieće odpremi ončas proviđuru Nikolu Sorgočevića, da jih natrag zahtieva (kolov. 1611); ali providur odvrati jim izrično, da jih natrag dobiti neće, dok oni Paštrovćanina neoslobode. Budući mu poslanik primietio, da će se njegova vlada obratiti na republiku u Mletcih, providur odgovori, da takove malenkosti nevriede poslaničkoga troška; a kad on dalje *che quando tutte le esperienze riuscissero vane, harrebbero li suoi signori fatto capo con principi stranieri, acciò che interponessero la loro autorità nel presente negotio*", uztukne providur, da je to već davno njihova navada, no da su mogli dobro viditi i tu nedavno u lastovskom poslu, koliko jim to vriedi. I sbilja Dubrovčani, prem badava, odpravište namah svoje poslanike u Carigrad, u Rim[1], u Španju i Nikolu Mencetića u Mletke, dočim s druge strane zaklone u Stonu Uskoke, svoje dušmane, ali sada tjerane od Mletačkih ladja (listopada 1611). Ukoreni sbog toga od vrh. mlet. providura, izašalju mu ipak svoga tajnika Akila Pućića, da ga o protivnom uvjeri; ali dobiju na odgovor: da tajiti istinu isto je, kao sukrivcem biti.

Medjutim veliko bogastvo, koje su izključivo plemići vukli iz škele dubrovačke i iz trgovine po moru liepo razvite, učini jih veoma drzovitimi i nasilnimi i u svom gradu, a odatle poče se naravno razvijati veliko nezadovoljstvo prama njim u pučanstvu. Još 8. siečnja 1606 Iv. Fr. Bragadin vrh. providur u Kotoru javi svojoj vladi, da mu je tajno došao njeki dubrovački gradjanin i pouzdano kazao: „*come per le ingiurie et offese insoportabili, che ricevono dai nobili di quella città, senza che se ne vegga alcun' atto di giustitia, sono di maniera commossi et sdegnati contro di loro, che*

[1] Depeša Tome Kontarina poslanika mletačkoga u Rimu od 21. sieč. 1612: „Discorrendo col sig. cardinal Borghese sopra gli avvisi di Constantinopoli, uscì a buon proposito a dimandarmi ciò, che s' intendeva di Ragusei. Io con termini generali dissi, che vivevano con sospetto, et stavano con molte guardie: non mi parendo bene di condescender a particolare de principi o religiosi. Mi disse poi sua signoria illustrissima: intendo che Ragusei fanno instanza alla republica, perchè li siano rilasciati tre della sua natione, ch' ella tiene in galee; ma che loro dall' altro canto tengono carcerato un suddito di sua serenità, ne lo vogliono rilasciare. Io mi valsi in questo dell' informationi, che ricevo dalla serenità vostra, e gli esposi la giusta pretensione et offerta insieme di lei, alla quale diede il signor cardinale ogni ragione."

Digitized by Google

vanno pensando et risolvendo di trovar modo per liberarsi da quella tirrannide, di dar la città et se stessi in potere di altro principe et in particolare della serenità vostra.“ (Dalmazia. Rettori. Filza 5). Dodavaše mu gradjanin, da plemići bezobrazno napadaju na njihove žene po ulicah, i silom prodiru u njihove stanove za sramotne svrhe, a da svaki odpor u tom stoji glave, čega radi da se je mnogi imućniji medj pučani odselio u Jakin i drugamo. Ali mletačka republika, još tada u prepirki sa Dubrovčani radi Lastova a već u zavadi sa papom, naloži providuru, neka si radi toga glave netare.

U tom je sve više rasla u Italiji težnja, da se Turčin odaleči od obale jadranskoga mora, te su na tom putu složno radili i papa, i Španjolci, i Austrijanci, a najviše Mantovanski i Savojski vojvode. Ovaj zadnji, smjerajući na to glavno, da si osvoji Arbenasku, upre oči u Dubrovnik kao u točku, iz koje bi lašnje svoje namjere izvesti mogao. On dakle posla u tu svrhu u Dubrovnik komandera della Manta pod izlikom, da mu turske konje nabavlja, a pravo za to, da razmetnostju i prijazni za te svrhe predobije najuglednije ondješnje plemiće. Manta je znao vješto svoj posao voditi, te mu podje za rukom u svoje kolo povući Marina Restića, tada ne samo po hrabrosti i znanju medj prvaci, nego i po vlasti i ugledu veoma moćna, brojeći se ovaj medju onimi, koji su u to doba posjedovali najveće časti, mnogo rodjaka i prijatelja. Ali poduga stanka Mantina u gradu i njegovo razsipno življenje napokon probudiše sumnju, da nješto tajno kuje na propast republike; te za načelništva Marinice Gučetića, plemića velikoga upliva, poslie šestmjesečnoga prebivanja bude napokon pozvan u senat, i liepim načinom prisiljen na odlazak. Mjesec dana kašnje i Restić odputi se u Italiju, i svrati se u Mantovu, gdje se mreža snovala. Radilo se je najprije o tom, da se otme republici Ston, te u tu svrhu Manta činio doći u Goro neki lopudski brod, i htjede ga nakrcati oružjem i vojnici; no kapetan, dočuvši namjere, otide, a namjera udari u bah.

Malo za tim njeki gradjanin Dinko Facenda upućen, da plemići Jakov i Ivan Rastić braća i Jakov Gjorgjić (po drugom izvoru Jakov Gučetić) žive u tiesnom odnošaju s njegovom ženom, tuži jih vieću, ali bude od njih napadnut i težko ranjen. Sud povede iztragu, te su ona tri odsudjena na progon za deset godina. Prognanici prodju najprije u Mantovu a zatim u Savoju, i stupe u tajni savez. Marin Restić često se iz Italije kući vraćao, vodeć

Digitized by Google

sobom osobe, koje su se po nošnji i ponašanju dosta ugledne izkazivale. Ali način njegova življenja i to njegovo često odlazenje i dolazenje sa stranimi bi uzrokom, da se počelo o njem sumnjati; te jednom bi pozvan u malo vieće, i priekimi riečmi ukoren. Marin ostavi se stranaca, ali je često ipak dopisivao sa svojimi znanci u Italiji i od njih listove primao. Jedan od ovih dodje napokon u ruke vieća, u kom mu se tajnim pismom u kratko javljalo: pazi na ono, što si obećao, jer ćemo brzo doći. Vieće zaključi odmah, da se zatvori, ali on u vrieme o tom obaviešćen izbjegne. Pozvan pako, da se za 15 dana kući vrati, neodazva se, te bude kašnje kao iznevjerenik progonom kaznjen *(Dep. vrh. providura od 20. listopada 1611)*.

Na dolazku Rastića u Savoju uživao je liepi ugled na onom dvoru Franjo Biondi rodom iz Hvara. Ovaj, ili što ga mrzila ta izdaja, ili zato, da si liepu nagradu pribavi, javi tajno dubrovačkomu vieću, kako se našao u sastancih s braćom Restićevom, gdje su se s ministri savojskoga vojvode dogovarali o izdaji svoje otačbine. Protivnici Restićeve stranke povjerovaše mu, te Biondi bi nagradjen prvo sa 200, a kašnje sa 150 talira, da ga tim obodre na dalnje obaviesti.

Zavjera se medjutim sve više razvijala, te bude napokon jako naoružan veliki brod pod kapetanom Dolistom rodom Dubrovčaninom, na kom se ukrcaše Ivan Rastić i Jakov Gjorgjić. Ovi kolovoza 1611 dojedriše u Lopud, odakle su budno vrebali na Dubrovnik i Ston. Dubr. vieće, obaviešćeno gori pomenutim listom na Marina Rastića o njihovu dolazku, postavilo bješe sve naokolo zamke, da jih ulovi. Javi dolazak broda i vrhovnomu providuru u Zadru po osobitom glasniku, i kako savojski knez ide za tim, da Bosnu i Hercegovinu predobije, a ovaj 2. rujna izviesti svoju vladu u Mletcih. Dočuvši pako vieće, da su urotnici u Lopud došli, izmisli način, po kom uspje skloniti jih, da dodju u Dubrovnik. U što su oni mislili, da jih čekaju rodjaci i privrženici, nadju oni u dvorištu svoje kuće u sred noći osim jake straže sama kneza i malo vieće, koje jim zapovjedi po zaključku senata, da podju naposeb u zatvor. Oni se s prva tomu opirali, no napokon morali su se pokoriti, da si glave spase. Na izpitu, koj je namah sliedio[1],

[1] Prve sjednice u senatu o tom poslu morale su biti veoma burne. Franjo Molin kapetan kulfa 12. rujna 1611 javi duždu, da prekjučer dok se o tom u dubrovačkom senatu razpravljalo *„furono assai vi-*

Digitized by Google

Restić izpoviedi, da se obvezao bio savojskomu i mantovanskomu knezu pomagati jih kod predobića Albanije, buduć se radilo o kršćanskoj koristi, a zabrane nije bilo, te da su i drugi tako radili u Ugarskoj bez kazni. Gjorgjić pako tvrdio, da nije nikada o tom ni slova čuo.[1] Urotnici budu i na muke stavljeni, ali ni koraka neodstupiše od svoje tvrdnje. Dne 23. veljače 1612 bude ova stvar donesena u senat za riešenje. Marko Baselji jasno je dokazivao, da su oni težili na propast svoje otačbine, i da su po istoj izpoviedi Rastića zaslužili smrt, buduć su za tim išli, da svoju domovinu upletu u rat s Turci. Dodavao je, da vjerovatno pod tim plaštom, pošto jih dobro zna, snovali su i još nješto gorega za svoju otačbinu. U tom podupirali su ga mnogi drugi, a navlastito Jerko Bunić, Krsto Beneša i Toma Gundulić, koji su se tada brojili medju prvake onoga grada. Proti njim usta pako Vladislav Mencetić, koj, trudeći se živom besjedom oprovrgnuti Baseljeve navode kao neosnovane, dodavaše, da bi njihova smrt prouzrokovala gradjanski rat, i tim propast Dubrovnika, te je predlagao, da se na zadovoljštinu Turčina i za osjeguranje mira okrivljenici zatvore do vieka. Podupirao ga Stjepan Gučetić jezgrovitim napa-

---

cini a tagliarsi a pezzi fra loro, essendosi vedute sfoderate molt' armi con grandissimo scandalo et con non minor tumulto" a 18. i. m. doda, da su mu Dubrovčani poslali Viska Gundulića i Luku Bunića na poklon, koji su ga obaviestili o tih neredih, moleći ga, neka i republika nastoji o tom, da namjere vojvode mantovanskoga i savojskoga u onih strana osujeti. Ponudi jim svoju pomoć za svaki slučaj.

[1] Mletačka republika dobi prve viesti o toj uroti stoprv depešom svoga vrh. providura u Dalmaciji Marka Antuna Veniera od 16. rujna 1611 iz Šibenika, koj primieti, da ga je obaviestio pomorski kapetan *„che in Ragusi si viva con gran sospetti, non potendosi sotiraher la causa, passando le cose con grandissima secretezza, ma che solo si penetri, trovarsi fra di loro qualche ribellione, et che perciò faciano processioni, digiuni, vigilie et altre dimostrationi di questa natura."* I papa doču o stvari ali smeteno, te je tražio obširnije obaviesti od mletačkoga poslanika u Rimu Tome Kontarina, preporučujući mu, neka republika o tom nastoji, da se mir u onih stranah neporemeti *(Dep. 17. pros. 1611)*. Nego odnošaji medju papom i republikom nebjahu tada iskreni i stalni. Republika znala je, da kovanja savojskog, mantuanskoga i toskanskoga kneza nalažahu odziva i u pape, da se svi istim žarom trude pobuniti Bosnu, Hercegovinu i Albaniju na svoju korist, a i njezinom štetom, te je budno i njegove korake motrila kao i njihove, tim veće, što je znala dobro, da njezini bokeljski katolici, Marinom Bizzi barskim nadbiskupom obodreni, pristajali su uz tu zavjeru, i tajno za nju radili.

Digitized by Google

danjem na protivnike, te napokon Mencetićev predlog bude primljen sa dva glasa većine. Izpoviedjeni i pričešćeni bačeni su namah u tamnicu ležeću medju gradskim zidom i duždevom palačom, deset lakata visoku a četiri dugu i široku, a vrata uzidana, te osta samo mali prozor, kud jim se jelo pružalo. Njihovi rodjaci, kojih bjaše mnogo, pripisivahu odsudu osveti proti njihovoj obitelji, te su zahtievali, da se iztraga, proti osudjenikom vodjena, malomu vieću na razvid predade, ili da jim se njen priepis izruči, da se, ako su oni uprav krivi, umire. A budući se u tom pogledu oštrije izjavio Mihovil Restić Marinov brat i stonski biskup, bi mu naloženo, da iz kuće nesmije.

Rodjaci uzapćenika, koji su se već prije o tom trudili, da nadju način, kako bi oni izbjegli, stave se sada sve odlučnije, da tu namjeru bilo ma kako izvedu. Pokušaju lukavštinom, a ta jim sretno podje za rukom. Običavalo se i tada kod raznih porodica u pokladno doba igrokaze predstavljati na zabavu. Privrženici uzapćenika uroče jih na tri razna mjesta za zadnju pokladnu nedjelju; te bude pozvan na jednu gori pomenuti Vladislav Mencetić tadašnji knez. Dočim se ovamo predstavljalo, a strašna oluja bjesnila, onamo sami uzapćenici dobro upućeni proderu nožem pokrov tamnice, te pomoću platnene trube, koju si Gjorgjić izmolio bješe pod izlikom, da si bojadisanjem prikrati vrieme u tamnici, spuste se niz gradsku zidinu u plav, koju na tom mjestu držaše pripravnu stonski biskup sa šest veslača, da jih primi. Sam biskup izprati jih na Korčulu i Hvar do Jakina, te on prodje u Rim a oni u Napulj i Savoju.[1]

---

[1] Ovaj bjeg obširno opisuje Jerko de Molin providur u Kotoru u svojoj depeši od 8. svibnja 1612: „Furono gli anni passati banditi da quella republica per diversi eccessi con pena capitale Giacomo de Gocci e Zuanne de Resti, amendua gentilhuomeni dalla medema. Questi si transferirono a Savoia, dove insinua isi nella gratia di quel duca, comminciorono a nodrirlo di speranze di poter far qualche impresa in queste parti di Bossina e d' Albania, e per fomento de loro trattati scrissero più lettere a Marin de Resti fratello di Zuanne sopranominato e del vescovo di Stagno, ma queste lettere furono sempre mai per l' accortezza de Ragusei intercete e portate in publico, il cui contenuto oltre alcune poche parole era in questa sostanza: Attendi a quello, che ci hai promesso, perchè presto saremo costà. Cosichè essendo li predetti Giacomo e Zuanne comparsi l' anno passato in mese d' agosto sopra Ragusa con quel bertone, che fu scoperto dall' ill. sig. capitanio del colfo e da particolari, del quale all' hora ne diedi raguaglio alla sublimità vostra et all' eccel. vostre ill., sbarcati in terra, si hebbero per

Digitized by Google

O bjegu dozna se stoprv sliedeći dan u kašnje doba, pošto se i gradska vrata onaj dan docnije nego obično navlaš otvorila. Knez namah obaviesti svoje vieće, a ovo pozva senat, da o stvari razpravlja. S prva posumnjalo se i na kneza, te se zahtievalo, da kazni počmu od njega. Bi pozvan pred sud Mihovil Restić brat Jakovljev, i on se predstavi, ali okružen četom svojih rodjaka spremnih na sve. Kašnje bi on i s njim Andrija i Lucijan Restić i Stjepan Gjorgjić, s toga, što su se u preslušavanju odveć drzovito ponašali, i što se poglavito o njih sumnjalo, da su onaj bjeg vodili, kaznjeni progonom za 4 godine; ostali pako, u prvi tren uzapćeni, svi su na slobodu pušteni, pošto manjkalo podloge za

---

spia, onde furono ritenuti e condotti nella città, furono posti in una prigione situata tra le publiche muraglie vicina al palazzo di quel rettore, luoco d' altezza de brazza dieci, e per ogni lato di larghezza de brazza quattro. Li 23 di febraro passato volendo quei signori venire alla loro espedit one, congregato il consiglio di pregadi (così da essi chiamato), che è di 41 cosigliere, fu mandata la parte, che coloro fossero decapitati, la qual da un voto solo contrario non passò; ma proposta se gli un' altra, che fu de confinarli in vita in quella pregione con novo et inusitato modo che fu di murarli la porta, ne lassargli altro che una p'ccola fenestra, per dove se gli fosse potuto sum nistrare il vitto, questa fu presa pur di un sol voto. Onde esseguita la sentenza, questi, che molto prima havevano pensato a fuggirsene, tanto più si posero in animo di essequire il loro proponimento, e nella notte di 24 febraro, parendogli tempo molto opportuno a metter in esseeutione la sua deliberata risolutione (poichè nella medema fu un tempo molto fortunevole e di poco pensiero ad alcuno, perchè tutti erano concorsi ad una comedia, che si rappresentava in quel palazzo), fecero con un cortello un foro nella summità del volto, dal quale levata una pietra, se ne uscirono, callandosi giù dalla muraglia, servendosi in ciò di una pezza di tela, che Giacomo di Gocci, sogetto di qualche virtù e che si dilletta di pitura, haveva li giorni avanti ottenuto in gratia, che gli fosse data entro sotto pretesto de dipinger e passarsene il tempo; così entrati in una barca, che ivi dal vescovo di Stagno gli stava preparata, si transferirono insieme con esso vescovo a Liesina, e di là passarono in Anchona, da dove poi il vescovo se ne andò verso Roma, e questi doi a Savoja, et ivi tuttavia s' atrovano. Di questa impensata fuga accortisi quei signori, hanno pubblicato bando perpetuo contro di essi de tutto il loro tenere con pena della vita. Hanno di poi fatto ritenere tutti gli più stretti congionti di costoro imputati di haver havuto mano in questa fuga, e doppo giorni 40 della sua carceratione li hanno confinati nelli scogli del suo territorio, chi doi anni, chi quattro e chi otto, alcuni altri banditi con una condit'one, che se per alcun tempo presentiranno, che habbino insinuatione colli duchi di Savoja, Fiorenza e Mantoa, gli siano confiscati tutti i loro beni."

Digitized by Google

obtužbu. Isto zaman bi stavljen predlog, da se postupa proti Stjepanu Buniću ujaku Gjorgjićevu; ovaj dapače nasliedi Mencetića kao knez za ožujak. Bjegunci budu proglašeni kao iznevjerenici, i na njihovu glavu stavljena ucjena od 3000 dukata, proti biskupu pako nije se umah postupalo, da se nepritegne papinsko neprijateljstvo. Malo kašnje bi ipak zamoljen, neka naloži dubrov. nadbiskupu, da se u Dubrovnik povrati i iztragu povede, ili da ovu povjeri drugomu biskupu, držeć, da bi tim postignuli, skinuće Rastićevo sa biskupove časti, ali badava[1].

U to Marin Rastić bjaše iz Italije prošao u dvor nadvojvode Karla u Gradac, i dobio od vojvode zapovjedničtvo u Senju. Skupiv Uskoke na brzo, pohiti u dubrovačke strane, da dočuje o sudbini svojih uzapćenih rodjaka *(ožujka 1612)*. Na prvu viest o njegovom dolazku i on je kao glavni krivac na vječni progon odsudjen, a glava mu ucienjena na 3000 talira. Ovo natjera Marina, da po dubrov. primorju robi i pali imanja i stanove samo svojih protivnika, te jim goleme stete počinio[2]. Senat poboja se za Ston, te

---

[1] O Mihovilu Rastiću stonskom biskupu piše Farlati (VI. 356): „postquam sex annos hanc ecclesiam sapienter pieque administrasset, cum eius consanguinei propter gravissimas interpositas offensiones in odium atque indignationem senatus populique incurrissent, ipse quoque eadem atque illi invidia conflagravit. Itaque in Italiam discessit, et cum reditum ad suam ecclesiam impetrare non potuisset, eum idem Paulus V ad regendam ecclesiam Nuscanensem regni Neapolitani sub archiepiscopo Salernitano migrare jussit, de quo Ughellius Tom. VII. Ital. Sacr.: *Michael Restius vel Resta Epidaurensis, episcopus Stagnensis, ad hanc ecclesiam* (Nuscan.) *translatus per cessionem Andreę Zuccati die 23 martii 1615, iterum translatus est ad ecclesiam Ausculanam in Apulia 6 augusti 1639. Vir fuit eximia virtute ac pietate praeditus, ecclesiasticae immunitatis indefessus propugnator*".

[2] Vrhovni providur mletački u Dalmaciji Ag. Kanal priloži k depeši od 10 travnja 1612 na vladu saslušak Antuna Nikolića iz Brača, dolazeća iz Dubrovnika. Pripovidaše Nikolić, da je njeki plemić dubrovački nazvan Veruga uzeo za ženu kćer Ivana Vlatkovića Uskočkoga vodje, i da oba sa 12 ladja onamo putuju Dubrovčanom na štetu; primjećujuć: „*ho inteso solamente, che duoi gentil' huomini principali Ragusei, i quali erano in prigione ritenuti, come dicono, per ribellione, sono fuggiti, et i Ragusei per questo hanno messo in prigione tutti i parenti de sopradetti. Intesi a Lesina, che sono andati alla volta di Ancona. Ho inteso ancora, che il vescovo di Stagno fuggì a Zara, et poi partì di lá, et non sò dove. Dicono è parente di quegli duo gentil' huomini ritenuti*". Dne pako 15 i. m. Kanal javi iz Zadra, da se Marin nalazi na Lopudu sa 12 uskočkih

Digitized by Google

na prešno posla onamo vojske i oboružan brod pod zapoviedi Tome Gundulića i Petra Sorgočevića, a Petru Guduliću naloži, da kupi vojsku po državi osim na Lastovu, pošto se dvojilo o vjeri ondješnjih stanovnika. I sam grad bude čvršće naoružan, te na čelu straže kod gradskih vrata postavljena dva plemića i dva gradjanina, da budno paze. U gradu živilo se u velikom strahu, pošto se znalo, da prognanici nalaze podpore i obrane kod svih italijanskih vladara, a navlastito u Napulju, gdje su se tada njihova imanja povećim djelom nalazila uložena. Dvojilo se i o Mletčanih, s kojimi je sve dalje trajala prepirka radi uzapćena jim plemića[1]. Grad se bjaše na dvie stranke razdielio. Jednu je vodio Marko Baselja, čovjek nemiran, silovit, bezobziran, dočim vodja stranke bjegunaca izkazivao se hladnokrvan i oprezan, te je bez prigovora pristajao na to, da se krivci najprije uzapte a kašnje u progon bace, ali je i znao najprije odvratiti vieće, da budu na smrt odsudjeni, a zatim je nastojao, da jim omogući bjeg i to tako, da ni sumnja na nj nepadne; dapače poslie bjega dobi najvišu čast državnu, naime vrhovnoga providura, i do toga dovede stvar, da su za knezove birani Rastićevi privrženici ili njihovi srodnici, a težio je napokon za tim, da se jednom svi prognanici slobodni kući povrate.

---

ladja, i da kani poharati dubrovačka sela *(Dispacci di Agostino Canal prov. gen. in Dalm.)* O Marinu veli providur Molin u gori pomenutoj depeši od 8 svibnja 1612: „*Marino de Resti il più colpevole (e che di già si era ritirato) è ricorso all' Arciduca Carlo, dal quale ha havuto il governo e commando de tutti li Uscocchi di Segna. Costui sendosi li passati giorni conferito in quei contorni con 400 di questi in 8 barche, si ha lassato vedere presso la città de Stagno. Della sua comparsa intimoriti detti signori gli hanno publicato contro bando perpetuo con taglia de 300 scudi a chi lo ammazzerà, il perchè si ha dato a dannificar quel territorio nelli poderi e case de nobili, facendoli levar quella maggior quantità di vini che può, non inferendo alcun danno ne a cittadini ne a contadini; onde quei signori, mossi da ragioncvole timore, hanno inviato a quella volta tutte le maistranze della città per fortificar detto luogo di Stagno, et appresso 800 persone del suo contado per rinforzarla de genti, non havendosi voluto servire di quelle dell' Augusta per suoi particolari sospetti*". Tu su priloženi izvještaji o istom činu Petra Manolessa kneza u Korčuli i Petra Semitekola kneza u Hvaru.

[1] Dubrovčani, da saznaju mnienje republike o ovoj stvari, odpravišе u Mletke gori pomenutoga Franja Biondi.

Digitized by Google

Mletačka republika, koju su neprestance obavješćivali o svem, što se u Dubrovniku dogadjalo, vrhovni providur u Zadru Agustin Kanal i kotorski načelnik Jerko da Molin, preporučivala je svojim zastupnikom u Dalmaciji i u Albaniji, neka budno motre sve, ali da se ni ma u što nepačaju; toga radi knez hvarski, buduć se na putu u Italiju bjegunci svratili u Hvar, nedozvoli jim ulaza u grad, a oni prenoćiše u manastiru Malobraćana ondje na blizu. Providur Kanal 11 svibnja 1612 uputi svoju vladu u Zadru, da su Dubrovčani činili proći u Mletke Franju Biondia, Hvaranina, koj jih krivo izvješćuje o mletačkih namierah, te jim doglasuje sve, što se njih tiče. I načelnik kotorski Molin 20 svibnja 1612 dojavi mlet. vieću, da mu se je potajno predstavio njeki dubrovački gradjanin ne bez ugleda, i da mu je rekao: da videći on, kako se od više godina u Dubrovniku poremetio sklad medju plemići, razložito sumnja, dapače drži za stalno, da će mu otačbina kovarstvom prognanika, koji su se utekli vojvodi savojskomu, ostati plienom koje tudje vlasti sa propašću onoga cieloga pučanstva, da je onih dana slučajno ubijen plemić, te da su se toga radi svi plemići Restićevoj stranci protivni uzrujali i do zubih oboružali, držeć, da je to ubojstvo navlaš počinjeno od njihovih protivnika, da bi lasno doći moglo do gradjanskoga rata, da nijedna druga vlast radi dalečine osim mletačke nije u stanju sačuvati onaj grad od propasti, te da on toga radi moli republiku, neka primi Dubrovnik u svoju oblast, da će joj on pokazati način, kojim bi se to srećno i bez odpora izvesti moglo. Republika držeć, da je ta prijava umjetno bačena, nebi li se tim putem doznale njezine namjere, naloži načelniku, neka prekine svako dalnje dogovaranje u tom poslu, tim veće, pošto joj uprav do toga stajalo, da se stranka Restićevoj protivna u Dubrovniku uzdrži, buduć se njene težnje s mletačkimi sasvim slagale[1].

Malo zatim zametnu se rat medju Mletčani s jedne i medju Austrianci i Španjolci s druge strane. Pobližnji mu uzrok bili Senj-

[1] Prilažemo ovdje veoma zanimivo izviešće o ovom dogodjaju, koje 9 svibnja 1612 odpravi senatu iz Zadra vrh. providur A. Kanal kao primljeno od osobe, koju on posla navlaš za to u Dubrovnik.

„Il comendatore del'a Manta sono vicino tre anni che capitó in Ragusi in compagnia di un' altro gentil' huomo Savoiardo, et con scusa di voler far compreda de cavalli Turchi si trattene nella città, nella quale per poter acquistar amicitie et conoscenze, giocava continuamente con molta splendidezza, faceva mostra di molti ori e gioie per mettersi

Digitized by Google

ski Uskoci. Ovi morski gusari, izlično neprijatelji Turčina, a činom prosti lopovi, već odavna robili su i palili sve, što su mogli po moru i po dalmatinskoj obali, tako da nebjaše više nikakove sigurnosti bilo za koga ni po moru, ni po otocih, ni po kopnu. Mletčani pako s toga, što su se smatrali gospodari jadranskoga mora, a tim vriedjalo to njihovo pravo, što jih svak pozivao na odgovor-

---

in maggior stima, banchettava molto spesso quelli gentil' huomini, et procurava con questi mezi impatronirsi del sito et de gl' humori del luoco, mettendo ogni maggior studio in acquistarsi amici quelle persone, che al parer suo erano di maggior potenza, et più atte a suscitar novità, fra i quali parse esser molto a proposito un tal Marino Resti, il qual, oltre il valore della propria persona, era huomo di molta stima per il numeroso numero de parenti et amici che haveva in tutti i magistrati supremi del luoco. Le maniere così nobili di questo cavalliero, ancorchè i Ragusei siano per natura sospettosissimi, pur tutta via non ardivano in un certo modo licentiarlo dalla città, cosa che usano ben spesso per ogni minimo sospetto. Alla fine dopo essere dimorato sei mesi, e sendo duce Marinizza Gozi gentil' huomo di suprema auttorità, nel lor senato lo chiamorono in Collegio, et gli dissero, che dovesse partire, non comportando la tenuità del luoco, che un personaggio di quella sorte si trattenesse in quelle strettezze. S' accinse a la partenza, et mostrando voler sapere in che prezzo fosse il formento, mostrò volerne caricar una nave in Goro, et consultato, come si vide poi dall' essito, da Marino Resti, con il quale haveva preso una stretta pratica, diede 500 scudi ad un patron Giovanni patron di nave dell' isola di Mezo con ordine, che dovesse tra dui mesi andar in Goro, perchè lui andava a preparargli il carico. Marino Resti un mese dopo la partita del comendatore andó anch' esso ad unirsi seco in Mantova, per aspettar ivi il patron sudetto, il quale gionto in Goro, li fu da un fattor del comendator detto, che il suo principale l' aspettava in Mantova, et che la sua andata non li sarebbe se non di utile, onde s' inanimò ad andarvi. Fù cortesemente raccolto dal duca, li fù scoperto, che la venuta sua era per altro che per caricar formenti, et dopo molte offerte li disse, c' havevano dissegnato di sbarcare con la sua nave alcune genti in Stagno, le qual sarebbero state guidate da Marino Resti con dissegno d' impadronirsi di quel luogo; il che li sarebbe molto facile, si perchè il luoco in se non è molto forte, come anco per il poco sospetto c' haverebbe potuto apportare veder una nave dell' istessa natione et con un lor gentil' huomo sopra, che con ogni poco uumero di gente si sarebbe impatronito del corpo di guardia, il qual veniva guardato da poche persone del paese, et conseguentemente del forte. Negò al tutto patron Giovanni di far questo, onde per sospetto, che costui non scoprisse il trattato, fu posto in luoco, che mentre visse il duca passato, non se ne seppe mai nova, et alle persone della nave fu detto, che andassero al loro camino, per l'Altezza voleva castigar il patrone per una insolenza, che haveva usato ad un huomo della sua corte.

Digitized by Google

nost za svaki zločin na moru, navlastito Turci koji su jim se radi Uskoka ratom grozili, i napokon što je i njihovo trgovanje s tih nasrta veoma stradalo, držali su osobite oboružane brodove kao stražu proti Uskokom, koji su ove neprestance proganjali, gdjegod bi jih sreli. Ovi pako toga radi držeći Mletčane kao svoje dušmane, vrebali su budno, da jim se bilo ma kako osvete. Budući jim jednom dojavljeno, da se Krsto Venier, zapovjednik pomorske sile proti njim naperene,

---

Mentre si trattavano queste cose in corte di Mantova, successe in Ragusi, che ad un Domenico Facenda, che professava mercante, fu rotta la testa da Giacomo et Giovanni Resti germani et da Giacomo Zorzi, per essersi doluto in collegio, che questi gentil' huomini davano asta alla moglie, di modo che non era padrona di uscir di casa: parse l' atto in se brutto et imperioso et a quell' hora istesssa si congregò Pregadi, et furono banditi per dieci anni. Si ritirorono a Curzola, di dove dall' istesso Marino furono condotti a Mantova et poi in Savoia, la cui Altezza li vedeva volentieri con scusa di voler che il Prencipe imparasse la lingua schiava. De là un anno hebbero la gratia et furono richiamati a casa. Giovanni Resti ritornò accompagnato da gli altri dui fino a Mantova, ove si fermarono per alcuni giorno, partendosi con lettere del Duca di Savoia, conforme dicono, a ritrovar il conte Mauritio, nella cui corte si trattenero due mesi, ritornando di novo in quella di Savoia. Marino intanto veniva molto spesso in Ragusi, et quasi sempue accompagnato da persone, che all' habito et al procedere parevano di qualche consideratione. Questo modo di vivere di Marino, l' uscir così spesso dalla città, et il tornarne sempre accompagnato con novi forestieri diede a pensare ai loro signori, i quali lo chiamorno un giorno in collegio, et li fecero un brusco ragionamento. Causò questo, che si ritirasse dalle publiche pratiche di costoro, continuando però a scrivere et a ricever lettere, delle quali essendo capitata una in poter del collegio, et essendosi letta in Pregadi, fu conosciuta esser in ciffra, onde presero la sua retentione, il quale avisato di questo uscì dello stato.

La fuga di costui li mise in maggior sospetto, et considerando meglio la vita passata, parse loro, che le spese, c' haveva fatte fossero molte maggiori delle sue forze, et havendolo chiamato, che in termine di 15 giorni dovesse comparir personalmente, altramente che s' intendesse ribello, non si curo d' obedire. Aggiunse anco il sospetto un tal Francesco Biondi da Lesena, il quale servendosi forsi di quella occasione per haver qualche donativo, espose al Pregadi, esser stato presente a molti ragionamenti che costoro havevano fatto in Savoja con ministri del duca di voler tradir la lor patria; onde ancor che questa da molti fosse tenuta per una inventione, fu però creduta dalli contrarii del Resti, et li furono donati dal publico ducento toleri, et ultimamente venti giorni fa con promettere di voler' andar spiando le attioni di questi fuggiti, li ne hanno dati altri 150. Consideravano anco, che Giacomo Resti et Giacomo Zorzi vivevano ancor 'essi molto nobilmente con habiti, con servitori, et con ogni sorte di splendidezze, et

Digitized by Google

nalazi sa svojom galijom i njekoliko ladja u Pagu, iznenada ga napadnu, sve mu drugove pod mač okrenu, ladje popliene i popale, Veniera s galijom sobom odvedu, i nedaleko od Senja nemilo ga izsjeku *(svibnja 1613. V Minucci. Storia degli Uscochi)*.

Republika, tim činom uzdrmana, te uvjerena, da od Ferdinanda zadovoljštine kako valja dobiti neće, naloži on čas providuru Filipu

---

che da casa non li erano stati rimessi danari. Mostrò medesimamente il collegio desiderare, che costoro si levassero dalla corte di Savoia, et essendone stati avvertiti da i loro parenti, si risolsero di andare in quella di Mantova. Et volendo ancora, che partissero da Mantova, mostrarono voler ciò essequire dopo la sollennità del battesimo della principessa, pur finalmente venero astretti da molte lettere et esortationi di amici et parenti a partire. Et essendo detto in collegio, che erano gionti nell' isola di Mezo, fu mandata una lor barca lunga con trenta persone a condurli. Entrorono nella città a tre hore di notte, et nel cortile trovarono, oltre molte persone armate, il collegio intiero con il lor duce, il quale fece intender loro, che per ordine del pregadi dovessero entrar carcerati; et ricusando essi di voler ubedire, li fu detto liberamente, che ci era ordine, che non obedendo fossero ben morti. Entrorono in dui carcere separate, et essendo preso il loro constituto, Giacomo Resti disse che ricercato dal duca di Savoia et di Mantova di valerli aiutare nell' acquisto dell' Albania, se gli era mostrato pronto, trattandosi di aiutare principi christiani contra un' infedele, massime non havendo mai visto, che questo fosse prohibito nella loro republica, adducendo molti esempi di persone, che erano state in Ongaria, ne però castigati, ne processo contra di loro a cosa alcuna. Il Zorzi negò et affirmò, che a lui non era stato mai parlato di questo, et che ne anco li era stato mai accennato cosa alcuna. Furono tormentati, et l' uno et l' altro stettero saldi nel primo costituto. Et volendo il pregadi venir alla determinatione di questo fatto, andò in renga il consigliero Marco Basegli, et mostrò apertamente, che i disegni di questi erano stati di voler rovinar la patria, et che per il costituto solo del Resti bisognava decapitarli, avendo voluto concitar loro una guerra con il Turco, dalla quale haveria proceduto la totale loro rovina; oltra che lui, che conosceva benissimo la natura di costoro, poteva credere infallibilmente, che sotto questo si nascondessero pensieri più violenti contra l'istessa patria. Parlò medesimamente il consigliero Bladislao de Mensi, il quale confutando le ragioni del Basegli, mostrò, che il venire in questa risolutione di far morir costoro era un metter nella republica una guerra civile, la quale non si sarebbe terminata senza total declinatione delle cose loro, ma per dar sodisfattione al Turco, et assicurarsi di costoro era di parere, che si mutassero in carcere in vita. Fù presa di due soli voti questa ultima parte, onde dopo haveli fatti confessare et comunicare, furono posti in una carcere honestamente grande, ma d' intorno fortificata. I parenti, che sono molti, fecero più d' una instanza, che dovesse publicarsi il processo al collegio, overo

Digitized by Google

Pasqualigo, neka Senj stisne, i njegovu okolicu pohara. Sićnja sliedeće godine 1614 udariše Mletčani i na Trst, no badava; ali su uspješno radili u Istri i u hrv. primorju, gdje kašnje Iv. Jerku Zane podje za rukom Skrisu srušiti do temelja. U isto su doba podupirali savojskoga vojvodu proti Španjolcem, i zato, da tamo zabavljeni, nebudu u stanju u pomoć priteći Ferdinandu, koj jih.

---

darne copia, perché, essendo i loro colpevoli, si sarebbero acquietati, ma che era ad essi di molto fastidio l' intendere, che questa fosse una mera persecutione per odio particolare che si portava alla loro casa. Adducevano haver costoro dodici fratelli, et venti cinque germani, i quali vedendo un ingiustitia di questa sorte non havrebbero potuto star saldi, et essendosi riscaldato più degli altri il vescovo di Stagno, germano di Giacomo Resti carcerato et fratello di Marino ribello, et havendo parlato più liberamente di quello che si conveniva, li ordinarono, che andasse in casa carcerato. Commisero strettamente alle guardie, che non permetessero, che il vescovo uscisse fuori delle porte della città, mortificandolo in questa guisa per un mese. Fù tentato un' altro modo di procurar la loro liberatione, il quale riuscì felicissimamente, et fù, che recettandosi l' ultima domenica del carnovale tre comedie fra i loro amici et partegiani, fu ad una di esse invitato il duce, et mentre si recitavano, rupero il soffitto della carcere, il quale rispondeva nell' apartamento del duce, dal qual poi si poteva calar nel porto con molta facilità, dove stava il vescovo di Stagno con una barca a sei remi, dal qual furono accompagnati fino a Curzola, havendo lui solo poi preso il camino di Roma per la strada di Ancona. Della fuga di costoro non si seppe cosa alcuna fino la mattina seguente, giacché le porte della città erano serrate, le quali a studio furono aperte molto tardi. Il duce mostrò la mattina di avedersi della rottura del soffitto, et havendolo detto in collegio, havendo radunato il pregadi, fù un motto grandissimo, credendosi da tutti, che questo non si havesse potuto effettuar senza la partecipatione di esso, et per questo da lui doversi principiar a' venir al castigo. Fù commesso il caso alli giudici criminali, i quali per molto che procurassero accertarsi del fatto, con haver usata ogni maggior diligenza non trovorono testimonii, che deponessero, onde fu forza che rilasciassero trenta del parentato de fuggiti arestati la mattina seguente, ritenendo Michiele, Andrea et Luciano Resti et Stefano Zorzi, i quali per l' aroganza soverchia c' havevano mostrato nelli loro costituti, et per sospetto che si haveva delle loro persone, furono banditi dal loro stato per quattro anni Da Michiele Resti in dimandata moderatione della sentenza, et gli fu moderato il confine in dui anni, et che s' intendesse confinato in Ragusi vecchio. Luciano si è portato con Andrea per Curzola, il quale driccierà il camino per il paese Turchesco, dove ha molti effetti di mercantia, et Steffano Zorzi per Napoli, et da Napoli s' incaminerà per Spagna. Giacomo Resti et Zorzi capitorono in Liesena, ove da quel sig. conte non furono intromessi nella città, ma permise, che stassero nel monastero di frati di

*

Digitized by Google

za to molio. Bojeći se ipak Španjolaca, držali su u pripravi na moru jako brodovlje, koje se je ponajviše u Gružu sadržavalo rad ugodnog položaja i luke, a i zato, da Dubrovčane na redu drži, pošto je republika o njihovoj nepristranosti jako dvojila. Dubrovčani, da si taj lanac skrše, travnja 1615 odpraviše Bernarda Zuzerića i Dioniza Gjorgjića kao poslanike u Mletke s molbom na

---

s. Francesco, ove essendo dimorati tre giorni, passarono banda per Manfredonia, et essendosi veduta dal governatore di quel luoco una barca senza fede di sanità, furono retenti. Ma sendo dato conto delli carcerati al governator della provincia, ordinò, che fossero rilasciati, ordinando di più, che se li dasse commodità di potersi trasferire a Napoli, ove si sono trattenuti molti giorni, ben visti, per quanto si ha potuto scorgere, dai ministri regii. In Ragusi hanno dichiariti ribelli i fuggiti con tremille ducati di taglia per uno, et contra il vescovo di Stagno non hanno voluto procedere, per dubio di non inimicarsi all' aperta S. Santità. Hanno mandato in Roma per ottenere, che il loro arcivescovo ritorni et conosca questa causa, ovvero che si commetta a qualche prelato, imaginandosi essi, che questo sia stato un eccesso bastante a fargli perdere il vescovato et consequentemente le entrate di esso, che sono 300 ducati all' anno. Di Giacomo Resti et di Zorzi si sà la partita di Napoli, et si giudica dalla maggior parte in Ragusi, che siano andati da duca di Savoia per haver modo di potessi sostentare. Per assicurar le cose di Stagno han posto 200 soldati dentro per guardia con dui gentil' huomini del corpo di pregadi per capi di essi, et ultimamente per essersi inteso della venuta in quelle parti di alquante barche d' Uscochi, hanno mandato un lor bertone con alquanti pezzi d' artiglieria et con munitione de vivere et di armi con Tomaso di Gondola proveditor grande con titolo di generale et Pietro di Sorgo suo sergente maggiore, havendo dato titolo a Paulo di Gondola di capitano contra Uscocchi il quale è andato per lo stato et ha eletto mille soldati, la maggior parte inesperti et male armati, per poter rinforzare il presidio di Stagno et de Ragusi per ogni menomo motto che occorresse; et di tutte le porte della città, oltre le guardie, le quali sono state rinforzate, hanno datto la custodia ad un gentil' huomo et un cittadino. Tengono medesimamente nella piazza due corpi di guardia, et in ogn' uno di essi assistono per capi dui gentil'huomini et dui cittadini.

Hanno sospetto i Ragusei, che nelle barche d' Uscochi, che s' intende essere in quelle acque, sia Marino Resti, il quale sia partito da Segna con pensiero di prendere più d' un gentil'huomo Raguseo per poter liberar i carcerati, et tanto maggiormente si sono confermati in questo sospetto, quanto che han visto. che al giungere c' han fatto le barche d' Uscochi all' isola di Mezo, hanno dimandato con molta instanza nova delli carcerati, et havendo inteso la loro liberatione, credono. che per questo non si siano mossi in cosa alcuna. Affermano, che Marino Resti habbia fatto parola di prender per moglie una di Segna di un parentado di molto seguito, et dubitano, che a questo non

Digitized by Google

onu vladu: „*che si degni considerar con la sua somma prudenza d' esser non meno facile ai suoi capi di mare il dimorar nei porti del serenissimo dominio tanto ampii, abbondanti, e dove non ardisce veruno a operar male, che a noi impossibile il poter sopportar con ruina notabile tanta gravezza in questo luogo angusto e sottoposto a continua penuria e malefitio, e resti perciò servita di ordinar loro,*

---

l' habbia potuto mover altro dissegno, che di venir con Uscochi a dannegiare quelle loro isole et case de piaceri, et questo è un freno alli poco ben affetti della sua casa, che non ardiscono uscir fuori delle porte della città.

Vedono con grandissimo loro travaglio, che da ministri regii vengono spalleggiati i lor ribelli. Sanno, che Giovanni Resti fratello di Marino, dopo haver havuto un cavalerato del gran duca, si trattiene in casa del duca di Ossuna V. Rè di Sicilia. Non potendo inoltre credere, che il duca di Savoja si fosse mosso a tentar queste novità senza partecipatione et consenso de Spagnoli, de quali non ardiscono ne anco dolersi, per essere all' istessa conditione de Genovesi, havendo tutti la maggior parte delle loro facoltà nel regno di Napoli.

Han visto che il papa non solo ha dato ricetto in Ancona a quel bertone, che era carico d' arme, del quale più volte l' illustrissimo signor capitanio del golfo ha scritto a Venezia, havendo scoperto, che fosse destinato per Albania, ma si è visto anco che mons. governator ne haveva cura particolare, et ultimamente vedono, che il vescovo di Stagno si sia ricovrato in Roma, come in un porto sicurissimo.

Con la serenissima republica di Venetia non vivono molto ben affetti, si per la natural loro inclinatione, come anco per quella ritentione, che fù fatta dall' illustrissimo signor Marc' Antonio Veniero di quel lor gentil' huomo. Dubitano grandemente, che le galee, che capitano così spesso a Ragusi, habbiano per fine d' impadronirsene ogni volta, che se li scoprisse qualche buona occasione, la qual si speri dalle risse et odii civili, che si nutriscono dentro la città, havendo essi per massima, che questi sospetti siano stati ingranditi dalli ministri di sua serenità acciò con questi desunioni fosse tanto più facile a suprenderli la lor libertà, et che a questo li meni principalmente il dubio, che non venga in poter di qualche principe straniero. Queste lor tante et così importanti perturbationi procurano al possibile di tener secrete et in silentio, mettendo ogni maggior studio, acciò che da tutti si creda, che si viva nella lor città in grandissima quiete, havendo levato l' ardire fino a gl' istessi cittadini di parlarne, et ai forestieri procurano dar ad intendere la debolezza delle forze delli fuggiti, et la poca parte che hanno nella città cogl' istessi loro parenti.

La città è divisa in due fattioni; capo di una è Marco Baseglia, persona tumultuaria, et che fa le cose sue con molta violenza et poca consideratione; dell' altra, che è in favore delli Resti, è capo Bladislao de' Mensi, il quale con flemma, con permetter sempre, che questi si band'schino, si murino, et se gli faccia quanto hanno voluto i loro

Digitized by Google

che per l' avvenire non dimorino qui tanto". Akoprem se na to jedva pazilo, Dubrovčani 28 pros. ove iste godine laskavim pismom radovaše se Ivanu Bembu radi njegovog uzvišenja na duždov prieštol *(Arch. Ven. Lettere.)*

Srpnja sliedeće g. 1616 dodje Osuna u Napulj za podkralja. Po namjeri Ferdinanda stavi se i on na to, da Mletčanom otme gospodstvo nad jadranskim morem, a u tom ga liepo poslužival Dubrovčani, koji su ponajviše sbog onoga gospodstva i mrzili republiku. Poslanik mletački u Napulju Gaspar Spinelli još 30 kolovoza i. g. i nadalje izvješćivaše svoju vladu o namjeri Osunovoj, i kako mu je dubrovački konsul ondješnji obećao šupera i mornara za brodove, koje proti republiki pripravlja. Dodavaše pako o istom konsulu, da uzpiruje vatru i mletačke podanike zlostavlja; ali da mu to nije za čudo: „*perchè questa natione si dimostra qui la più perversa et arrabiata contro il nome veneto, che si possa immaginare*". Veljače 1617 nastavljaše, da priprave Osunove napreduju;

contrarii, ha poi con le sue maniere ridotto in bene ogni cosa, poichè dal decapitarli fece prender parte di murarli, dal murarli li ha lui fatti scampare, ne però li hanno potuto dare castigo niuno, anzi dopo esser successa la fuga di costoro si ha fatto nominar proveditor grande, officio che è sopra gl' altri, et é rimasto di larghissimi voti, et ha operato, che continuamente entrino dosi parenti et amici delli Resti, come si vede nel presente mese di maggio nella persona di Girolamo di Gondola lor cognato.

Novità difficilmente si potranno vedere mentre viverà Blad'slao de Mensi, persona di potestà assoluta con li Resti, il quale spera poter anco un dì ridur tutti a casa, guidando lui la massima delle cose con molta destrezza, procurando di conservar gli amici vecchi, et incontrar occasione di farne de novi.

Confessano tutti l' error commesso in non haverli fatti morire hora che li vedeno in libertà; conoscono gl' istessi nemici una certa necessità di richiamarli per dubio dell' appoggio, che danno costoro a principi stranieri, i quali sono anco essi facili et atti a suscitar ogni novità; onde si può credere, che non li ritardi altro che il non saper come assicurare dal cervello di costoro più tosto il privato che il publico, essendo tenuti per huomini rissentiti, discoli et difficili a poter perdonare et scordarsi li travagli, che han patito, et l' animosità, con che hanno proceduto contra di essi i loro contrarii, onde il ragionevole sospetto, che si ha di questo, rende più tosto impossibile che difficile questo accomodamento; et havendo a passar la gratia per molte stretteze, si può credere, che non siano per haverla, mentre viveranno Marco Baseglia, Girolamo di Bona, Christoforo Benessa, et Tomaso di Gondola, persone senatorie et di grandissima stima et seguito nella loro republica.

Digitized by Google

da su mu Dubrovčani već pružili peljare jadranskomu moru podpuno vješte, kojim na čelu Pavao Vodopija tomu zanatu veoma vješt „*facendo principal fondamento sopra li porti et luochi dei Ragusei*“; da su Osunovi mornari većim dielom Dubrovčani, kako ga tajno obavješćuje O. Dinko Andreassi Dalmatinac, rodjak viteza Dolistia i njekih drugih Dubrovčana, koji upravljaju Osunovimi brodovi, od kojih doču i to, da će ovi brodovi do skora odjedriti put Mljeta i Lastova, odakle su nakanili uz prvu priliku mletačke sile napasti (*V. F. Mutinelli. Storia Arcana. Venezia 1858. vol. III.*). Dne pako 4 ožujka javi i to, da je Osuna već izdao nalog, neka se brodovi na put stave.

Ferdinandu u to trebalo mira, te bude 26 rujna 1617 u Parizu sastavljen a malo kašnje u Madridu podpisan. Car se obvezivaše, da će u Senju postaviti njemačku posadu. Ferdinandovi povjerenici i Mletački imali su složno odstraniti Uskoke iz primorja i njihove brodove uništiti, a samo nakon toga Mletčani povratiti su moral Ferdinandu sve, što mu za rata bjahu oteli.

Uzprkos miru Osuna nastavi svoje priprave proti Mletčanom; dapače jih sada uskori, misleć, da će Mletčane zateći nepazljive, te da će tako lašnje i prije do cilja doći. Obodravaše ga na to i španjolski poslanik u Mletcih Bedmar, opisujući mu Mletčane nesložne, bez novca i snage. Ali Mletčani znali su u vrieme svemu u trag ući, te tajno se pripravljati na odpor. No prije, nego se njihova sila okupila, Osunovi brodovi pod Petrom di Leva dolete u Gruž (*travnja 1617*). U Dubrovniku o mletačkoj sili i gdje je bila obaviešćeni i hranom obskrbljeni, pohite dalje do Hvara, gdje se jaki snop mletačkih brodova nalazio.

Bilo je tada u Dubrovniku više sviestnih plemića, koji su svoju vladu nagovarali, da se u predstojećoj borbi nepristrano drži; no većina bjaše za Napuljce[1]. Ali da Mletčanom oči zamažu, odprave Marina Gradića kao poslanika k zapovieđniku mlet. galija Belegno, koj se tada nalazio u Korčuli, s naputkom, neka ga u javno ime uvjeri, da

[1] Republika bila je dobro upućena o toj razliki mnienja u Dubrovniku; čini se dapače, da je ondje imala za se stranku, pošto je 30 lipnja 1617 ovako upućivala svoga vrh. kapetana na moru „*sopra la qual divisione da Ragusei sarà proprio della prudenza vostra far riflesso, procurando di fomentar quelli, che son ben' affetti alla parte nostra; non volemo anco lasciar di dirvi, che quando il commissario Molin si ritrovava capitanio del golfo, aveva intelligenza con persone principali in quella città, con le quali si potrebbe continuare il nostro servitio*“.

Digitized by Google

oni s Napuljci nedrže. Belegno odgovori mu bez okolišenja, da njihovi čini sasvim protivno svjedoče, te neka paze, da se neopeku *(21 svib. 1617)*. Njihovo ponašanje dodija i samim Turkom u Novom, jer se i sami za se bojali, te obtuže Dubrovčane u Carigradu[1]. U toj osvadi kazivalo se je, da je došlo u Dubrovnik 17 brodova španjolskih, da su jih Dubrovčani dozvali, i da jih vode dubrovački kapetani „*quali praticano nella sudetta città di Ragusi, intrano in loro consiglio, et con loro trattano; alli quali nostri nemici sominstrano con vitovarie tutto quello li fa di bisogno; infine habbiamo scoperto, che si machina contro questa vostra città di Castelnuovo (V. Depeše Michiela providura u Kotoru od 10 i 22 travnja 1617, Garzonia kneza Spljet. od 24 kol.)*. Isto su tako izvješćivali svoju vladu na mletačko poticanje i turski načelnici u Baru i u Skadru[2]. S druge strane republika, da Dubrovčane pozove na red, 1 lipnja nalagala je vrhovnomu providuru u Dalmaciji i Albaniji, neka uhvati ne samo po moru ploveće napuljske brodove, dali i one „*de Ragusi ancora, importando molto il levar a nemici la commodità degli avisi e delle intelligenze, et quelle in particolar, che tengono con Ragusei* (Sen. Secr.)". Ponavljala mu taj nalog 8. srpnja, pošto „*le intelligenze, che tengono Ragusei con l' armata Spagnola, et la loro mala intenzione verso il servicio et commodo nostro è punto di molto rilievo, e conviene, che vi si habbia sopra matura considerazione*"; te mu napokon 14 i. m. zapovjedila, neka sve Dubrovčane, koje bi ulovio, metne u uze i na

[1] U kakovom su se odnošaju nalazili tada Dubrovčani napram Carigradu, kaže nam jasno zapovied, koju jim posla sultan Osman po Mehmet čaušu 24 velj. 1617. Obavješćujući jih o svom zaposjednuću stričeva priestola dodavaše: „al pervenirvi del quale (commando) secondo la *obedienza et schiavitù*, che già tanti anni in quà havete prestato alli precessori nostri, doverete dimostrarne effetti di gioia et allegrezza, et dimostrarvi tuttavia *fideli nostri sudditi et schiavi*, per che fra tanto, che voi non commetterete cosa, che possi far perturbar et alterar il nostro candido petto, ma che starete come pur fermi et consolati nella *obbedienza et schiavitù vostra*, dal nobil riguardo dell' imperial maestà nostra venirete protetti et favoriti nella maniera, che facciamo alli *altri sudditi nostri*" *(Cicogna. Cod. 1784 n. 31)*.

[2] Osuna gledao je, da i Turke svrati na Mletčane, te je i u tom rabio Dubrovčane. Gori pomenuti Spinelli 30 svibnja 1617 javi republiki, da je u tom poslu upntio „*in diligenza a Costantinopoli un tal raguseo di casa dei Zorzi*" i da jih bodri, neka si Kandiju predobe.

Digitized by Google

vesla, „*con che ricevendo noi il commodo, sentino essi il danno delle loro cattive operazioni*“. Dubrovčani su tada kanili pod izlikom, da sagrade lazaret, podignuti tvrdjavu na Lokrumu; no mlet. vlada, namah o tom obaviešćena, uputi svoga pomorskoga kapetana, kako su i prije Dubrovčani na onom otoku, *luogo di nostra indubitata giurisditione*, nastojali isto raditi, ali da jim to bje zabranjeno; neka dakle dobro na njih pazi, te ako bi se opet toga poduzeli, da jim sve sruši i u more baci *(V. Relaz. del prov. gen. Civran c. 20)*.

U tom Španjolci, nemogući ma šta izvojevati proti Mletčanom u Hvaru, pohite dalje prama Zadru, te jim na ovom putu podje za rukom medju Murterom i Starim Zadrom 15 srpnja razbiti nekoliko mlet. galija, koje su trgovačke ladje pratile u Spljet. Tu su ponajviše stradali trgovci turski, koje je republika uslied njihovih tužba po svom spljetskom knezu 19 kolovoza upućivala na to, neka pred svojom vladom obtuže Dubrovčane i Austriance, koji su španjolske brodove ovamo dovezli; čim je mislila razvrći sve nade Dubrovčana težećih za tim, da sa propašću Spljetske, skelu za se dobiju *(Secr. Sen. c. 329.)*

Ovaj čin povede Mletčane, da svu pomorsku silu sjedine; čega radi i Napuljci se povrate u svoje krajeve, da prikupe snagu što veću. Mletačke galije, uviek spremne na boj, stajale su medj Korčulom i Dubrovnikom, a često su se svraćale u Gruž na odmor. Dubrovčani su jih tu budno motrili, te su Napuljcem doglasivali svako i najmanje njihovo kretanje, opisujući snagu mletačku kao slabu i u brodovih i u ljudstvu. Ovo povede Napuljce, da iznova dolete na ovu stranu *(studenoga 1617)*. Mletčani, čim jih spaze, ni časka nepočase, da jim iz Gruža na susret izadju. Nasrt se do pet puta ponovi sa znatnim gubitkom Napuljaca, koji na noć put svojih obala uzmaknu. Venier pohiti za njimi u potjeru; no medjutim eto strašne oluje na moru, s koje su mu njeke galije kod Mljeta postradale *(Cod. Foscarini 178 u Beču)*.

Sve ovo dogadjalo se u blizini Dubrovnika, te nije moglo proći bez štete ondješnjih stanovnika. Njeki slučajevi nasilja od stranc mletačkih mornara u Gružu pruže priliku Dubrovčanom, da pokušaju mletačke osvade u Carigradu otupiti. Odprave brže bolje svoje poslanike punom kesom u Carigrad, neka podignu tužbe proti Mletčanom, što jim brodove hvataju i mornare na veslanje sile, što su jim trgovinu uništili, zemlje poharali, grad obsjeli a žene na-

Digitized by Google

vlastito osramotili[1]. Porta, akoprem Mletčanom naklona, za časak tim osvadam povjerova ili bolje pričini se, da vjeruje, te travnja 1618 uputi u Mletke svoga čauša Mustafu s naputkom, neka zahtieva od Mletčana, da štede Dubrovčane „*carazari del signor Turco*“. Čauš imao se je već u Dubrovniku osvjedočiti o istinitosti dubrovačkih tužba; ali on javi porti još iz Dubrovnika, da Mletčani neobsjedaju Dubrovčane, da jim oni brodarenje po moru nekrate, a da je u Gružu samo u njekoliko kuća našao vrata polupana i rešetke dignute iz prozora. Nastavljao: „*personalmente habbiamo veduto et compreso, esser tutte cose vane* (t. j. dubrovačke osvade); *presane anco informatione dalli primati de questi confini e da altri Musulmani degni di fede, tutti ne affirmorono, esser cose vane e senza niuna sorte di fondamento*“; da će dalje razviditi, jeda li su Mletčani uprav počinili one štete u Gružu, radi kojih su okrivljeni; da treba svakojako naći način „*d' incider le pratiche, le unioni et le intelligenze de questi maledetti Ragusei con Spagnuoli sudetti, et di far qualche provigione contra le tristezze e perversità loro*“ pošto to „*è cosa, che concerne ragione di stado*“; primjećujući napokon, da su Mletčani razbili Španjolce, koji su kanili Gruž si prisvojiti, te odatle navaljivati i na turske zemlje. Iz Korčule, na putu u Mletke, isti čauš obaviesti Dubrovčane, da se je ondje sastao s kapetanom mletačkim, i da mu je ovaj obećao, da mu ni na kraj pameti nije, Dubrovčanom štete praviti ili jih ma kako vriedjati, pa da je njihove ljude već davno na slobodu pustio; čega radi čauš jim napokon predbacivao, što su ga lažno o tom uputili: „*voi sapete, che vi ho addimandata sempre la nota d' essi prigioni, ma voi non me l' havete mai data*“[2].

---

[1] Da su Turci smatrali tada Dubrovčane kao svoje podanike svjedoči, kako smo već gori opazili, pismo, koje na njih upravi 24 velj. 1617 sultan Osman, da jih obaviesti o svom uzašašću na priestol. Tu se kaže: „*vi diamo aviso di questa nostra imperiale assonzione col presente ordine ... al pervenirvi del quale secondo la obedinza et schiavitù, che già tanti anni in quà havete prestato alli precessori nostri, doverete dimostrare effetti di gioia et allegrezza, et dimostrarvi tuttora fideli nostri sudditi et schiavi*“ (*Cicogna. Cod. 1784 n. 31).*

[2] Engel (*Gesch. d. Freystaates Ragusa str. 232*) piše ipak: „*Venedig liess nunmehr 1618 die Stadt und den Hafen von Ragusa blokiren; allein Ragusa vertheidigte sich mit Hilfe einiger Neapol. Truppen, die es hatte kommen lassen, unter dem Commando des Marinus Vodopich, sehr tapfer*“.

Digitized by Google

U isto doba, dočim su Mletčane u Carigradu tužili, Dubrovčani, videći jih na moru u većoj sili, i bojeći se, da, ako jim Napuljci podlegnu, mogli bi sbilja zlo proći, gledali su, da se i njim bar izlično prikažu prijatelji i odani. Kolovoza 1618 po svom knezu na Pelješcu izvještivali su pomorskoga kapetana o stanju napuljskih brodova i po poslanicih više put pružali su mu jestiva u izobilju. Po svom poslaniku u Rimu uvjeravali su i papu, da su napram Mletčanom nekrivi. Ivan Soranzo mlet. poslanik u Rimu, 14 srpnja 1618 izviesti republiku, da je na to odgovorio papi: „*Non è dubbio alcuno, padre santo, che i Ragusei sono stati promotori, inventori et si può dire esecutori delle presenti turbolenze, poichè loro hanno contaminato Ossuna, le hanno impresso questi pessimi pensieri di opprimer la republica, le hanno suggerito la missione de vaselli regii in golfo, han scomposto il bene della christianità, sono perfidi e tristi, odiano la signoria di Venetia senza alcuna causa*“ *itd.;* a papa će mu na to: „*Credemo che li Ragusei di Napoli habbiano fatto de mali ufficii, senza che però vi sii concorso l' assenso di quei di Ragusi. — Nò, padre santo, dissi io, tutti vi sono concorsi pienamente, perchè se quei di Napoli han fatto de mali ufficii con quel Vice re, quei di Ragusi non han perso tempo in Constantinopoli*“.

Borba medju Mletčani i Osunom potraja tja do sramotnoga Osunova odlazka iz Napulja (14 lipnja 1620). Njegovi brodovi neprestano su iz napuljske obale uznemirivali mletačke, ali nedodje nikada do znatnoga okršaja. Dubrovčani nastavili su pomagati Napuljce tajno i javno, bjediti Mletčane u Carigradu radi tobožnjih nasilja a pravo, da tim odbiju Mletčane, koji su jih ondje sveudilj tužili, da vabe Napuljce u one strane ne bez pogibelji i samoga ondješnjeg turskoga posjeda; a Turci su znali dobro, da na Albaniju već od duga vrebaju njeki italski vojvode i papa. Nastojali su medjutim i o tom, da najmenike na mletačkih brodovih, ponajviše Engleze, potisnu na bjeg, što jim višekrat i podje za rukom. Toga radi Jerko Kontarini mlet. providur na moru 3 travnja 1619 svrati se s brodovi u Gruž, da jih sbog toga ukori, i na izručenje bjegunaca prisili. Oni mu s prva njekali, te tvrdili, da niti je kada tko od njih o tom radio, niti da takovih bjegunaca u njih ima; no pošto jim on pobroji njekoliko čina i označi krivce, po poslanicih nezakasnili obvezati mu se, da će namah strog nalog izdati po svoj zemlji, neka se bjegunci pohvataju i izruče, a da su već proti zavoditeljem njihovim iztragu započeli No Mletčani videći

Digitized by Google

do mala, da se rieči s djeli nesudaraju, počeše jim iznova brodove hvatati, dapače započeše strože zahtievati daće od brodova prolazećih po jadranskom moru; što napokon prisili Dubrovčane, da Mletčanom po volji učine. Početkom kolovoza 1619 javiše providuru, da su pohvatali 12 njegovih bjegunaca, te neka jih preuzeti pošalje koga *(Brera II. 322)*.

Glavni povod mržnji Dubrovčana proti Mletčanom bjaše to, što otvorenjem trgovačke škole u Spljetu koncem XVI stoljeća mal ne cieli ovostrani promet njihovom štetom ponajviše vodio se je u ovom gradu[1]. Republika mletačka svom dušom je nastojala, da ga ovdje pridrži i utvrdi, te je u Spljetu dizala ogromne zgrade i lazarete u tu svrhu, a mnogo je trošila na pogranične turske oblasti, da jih na svoju pridobije i tvrdo k sebi prigne, na oboružanje galija, kojim bjaše zadaća za veću sigurnost pratiti trgovačke ladje po moru iz Spljeta u Mletke i nazad. Ovo dakako u kratko vrieme upropasti Dubrovnik. Sam Franjo Molino, mlet. vrhovni providur u Dalmaciji i Albaniji, u svom izvještaju senatu na svom povratku u Mletke (g 1625) o toj stvari ovako se izražavao: „*I Ragusei, che sono nel mezzo di questa provincia in stato molto diverso del passato, vanno impoverendo di giorno in giorno in gran maniera, scemandosi loro il traffico et il negotio per la navigatione de forestieri, per la perdita di tante loro navi e per l' inviamento così grande della scala di Spalato, che totalmente può dirsi habbia disfatto il loro comercio*". Dodavaše, da uz sve to moraju ipak plaćati Turčinu danak od 15 tisuća dakako na godinu, te da su na novo uz pomanjkanje drugih vrela morali rabiti daću na živež, posvećenu do sada izključivo plaćanju vojnika, kojim su toga radi broj umanjili; da i zanati ondje pogibaju, pošto se iz grada mnogo njih izselilo, da si drugamo hljebac zasluže; a da su plemići, želeći se u svom sjaju uzdržati, svu trgovinu, u koliko jê bilo, u svoje ruke pritegli. Uza sve to njihovi brodovi prolazeći po moru, morali su republiki plaćati na trgovinu, koju su vozili, velike daće, čega radi neprestance su tražili način, kako da se toga čim prije rieše. Njihove tužbe u Carigradu znao je pako mletački bailo lukavo ili

[1] „*Nascono* (i Ragusei) *con hereditario veneno, et si nutriscono con intenso odio alla serenissima republica, credendo con la nostra depressione di poner loro stessi in sicurezza, e di ritornar ad atraher quel negotio, che trasportato a Spalato, era l' aggrandimento delle loro sostanze*". Relazione di Giust' Ant. Belegno prov. gen. in Dalm. 25 nov. 1622.

Digitized by Google

mitom sniziti na ništicu. Rujna 1621 Mletčani ga uprav zato hvalili, i obavješćivali, da je bio u Mletcib u tom poslu dubrovački poslanik Palmotić, proseć za svoj grad slobodno brodarenje po moru, te da mu je vlada u nječem pogodila a ne u svem, kako je on tražio, *„poichè ciò saria seguito con grave pregiudizio dei nostri interessi nella giurisditione del golfo et anco per la indennità et conservatione debita della scala di Spalato“*, a da je Palmotić na to odvratio, *„che sentivano li suoi signori perturbatione grande di non ricevere le bollette libere et esser obligati al pagamento dei datii, onde sariano astretti darne conto a tutti li principi della christianità“ (Arch. Ven. Atti dipl.).* I papa jih u tom liepo podupirao, držeć, da bi istim mahom izposlovao istu slobodu i za svoje Jakinjane, koji još za Grgura X radi iste stvari obtužili bjehu Mletčane pred lugdunskim obćim saborom (1271) ali zabadava *(V. depeše Ren. Zena mlet. poslanika u Rimu 5 ožujka 1622).* Isti Molino g. 1624 zabrani jim, da lovljenje tunine na Šipanju dadu u zakup Tarentinjanom, koji su već bili došli u Dubrovnik u tu svrhu *(Consulto di Gasparo Lonigo).*

Ovo bješe glavni uzroci, s kojih su Dubrovčani prijanjali sve odlučnije za stranu Španjolaca. Ovi su pako smjerali na to, da se u Gružu ugnjezde, držeć, da jim odavde lasnije izvadjati svoje osnove proti Albaniji. Dubrovčani s druge strane mislili su, da bi tim predobićem Albanije prestalo okolo njih gospodstvo tursko a s njim i danak, što su mu plaćati morali; da bi uslied španjolskih osvajanja svoje granice protegnuli dalje preko bregova u Hercegovinu; da bi se tako stegnula i moć m'etačka na jadranskom moru, i tim opet njihova trgovina procvala *(V. Relaz. del cav. Bertucci. Valladolid 15 feb. 1625).* U isto doba izkazivali su se ipak prama Turčinu kao najvierniji njegovi podanici; silno su trošili na pogranične poglavare turske, nebi li jih mitom sklonili, da iznova u Dubrovniku skelu ožive, te su i njekoje na svoju pritezali; no Mletčani znali su i sada po svom bailu u Carigradu Veniru njihove mreže raztrgati. Koncem svibnja 1628 bje iz Carigrada naloženo Beglerbegu i Tefterdaru u Bosni, neka trgovce svrate u Spljet. i neka one emine, koji bi se usudili siliti jih na put u Dubrovnik, službe liše, pošto se neće nimalo, da turska trgovina prodje u ruke neprijatelja, i da ti neprijatelji pod izlikom trgovanja dolaze u one strane za druge svrhe. *(Disp. 27 mag. 1628 del bailo Veniero)*[1]. U isto doba i Mletčani sbog tih spletaka opet

[1] Pisao je Venier: *„Ponderai al caimacan li pregiuditii, che tentan Ragusci a questo imperio con le continue pratiche et negotii*

Digitized by Google

su jim hvatali brodove prolazeće u Jakin, te silili, da u Mletke podju. Budući pako kradimice na otoku sv. Marka (Lokrumu) sazidali drvene kuće namierom, da tim utvrde ondje svoj posjed, budu jim do mala od Iv. Krst. Grimania, kapetana pomorskoga, sasvim razorene *(Rel. Civran 16. feb. 1634)*. Zaman potražiše pomoć u bosanskoga paše. Vrhovni providur dokaza paši, da ta stvar ne spada na njega; a u isto doba savjetova Dubrovčane, neka se neposredno na republiku obrate. Bude i bailo u Carigradu o svem točno obaviešćen.

Videći napokon Dubrovčani, da im neostaje drugo, van pokoriti se Mletčanom, srpnja g. 1635. upute svoga poslanika u Mletke s naputkom, neka izkaže republiki svu moguću pripravnost njihovu za izpunjenje njezinih želja, i neka ju umoli, da jim podieli njeke polakšice na moru glede brodarenja i trgovanja s italskimi lukami. Podupiraše sada njihove molbe prijateljskim načinom i carigradski dvor, predstavljajući jih kao svoje podanike, za koje se zauzeti mora. Senat mletački, zadovoljan tim izkazom pokornosti, prihvati rado njihove prošnje, te 11. kolovoza i. g. naloži pomorskomu kapetanu i vrh. providuru u Dalmaciji i Albaniji, neka Dubrovčanom u koliko moguće budu na ruku; neka brodovom nosećim tudju sol u Dubrovnik nemeću ikoje zapreke, pazeć ipak, da pod tom izlikom nebude štete za daće i stvari mletačke; neka neprieče prienosa stonske soli iz mjesta u mjesto dubrovačke obćine; od onih dubrov. brodova trgovinom natovarenih, koji bi u mletačke luke pristali, neka navadne daće uzmu, a od onih, koji bi samo po moru prolazili, ako veliki, po 10 dukata, ako mali, polovicu te svote; neka puste, da uživaju otoke Molontu, Šušac *(Caccia Grande)* i onaj pred njihovim gradom *(Lokrum)*, na kom se nalazi manastir sv. Marije, ali pod uvjetom, da na ovom zadnjem nesmiju drugo dizati do same jedne kuće, a glede Šušca, da ostanu i nadalje nepovriedjena ona prava, koja bi na njem mogli imati mletački podložnici, o kojih će iztražiti i sud izreći na prijateljski mletački i

---

con li paesi de suoi nemici, et che a tal fine facevano ogni possibile per divertir la scala di Spalato, che era così ben incaminata con benefitio et sodisfattione de' comuni sudditi ... et procurai di imprimerli, che dalla parte di Ragusi potesse un giorno provenir a questo imperio qualche molestia sotto pretesto del traffico e comercio, che tenevano con lí stati di sottovento", te da mu je kaimakam odvratio: da jih dobro zna, da zato i neprima njihova poslovodju, i da ako i plaćaju 12500 duk. danka, uživaju povlastice takove, koje mnogo više vriede. — Uslied toga govora bi izdan pako pomenuti nalog.

Digitized by Google

dubrovački punomoćnici[1]; te napokon neka u svih nastavših razmiricah tužitelju dieli pravo sud obtuženika.[2] Tom prilikom republika odpusti Dubrovčanom brod, koj se u Kotoru uzapćen nalazio. Ove polakšice poslužiše jim veoma dobro, te na kratko njihova skela oživi. Skela pako Spljetska osta ipak i nadalje prva na našem moru, uza sve da joj Franjo Zen vrh. providur u Damaciji u svojoj depeši na vladu od od 27. ožujka 1536. proricao propast, ako republika iznova nepoprimi prvašnje mjere, koje su mu se kao potrebite činile.

Malo zatim ove iste godine radi osvete njeki Perašćanin pri arbanaškoj obali zateče Dubrovčanina, u boju ga predobije i imanje mu zaplieni. Senat na prvu viest o tom dogodjaju zapoviedi vrh. providuru u Zadru, neka naknadi štetu po zahtjevu Dubrovčana, a krivce strogo kazni *(Duc. 10. ruj. 1636 i 21. sieč. 1637).*

Vidili smo gori, kako su se jezuvite za lastovske razmirice u Dubrovniku ugnjezdili. S prva poprieko gledani, znali su oni pod upravom O. Bartola Kasića Pažanina sve bolje napredovati i utvrditi se. Kasić, povrativši se g. 1616. iz Bosne u Rim, predloži papi, neka u Dubrovniku pod ravnanjem jezuvita podigne sjemenište, i

---

[1] Kašnje bude ustanovljeno, da oko ovoga otoka Mletački i Dubrovački podanici zajednički love (*Ducale od 11 svibnja 1636).* Ali do mala Dubrovčani stanu se graditi gospodari toga ostrva i proganjati mletačke podanike. Toga radi republika 10. rujna 1636 naloži vrh. providuru u Dalmaciji i Albaniji, neka tu stvar razvidi, mlet. podanike u uživanju svojih prava obezbiedi, a oštećenikom naknadu pribavi. Gledali su sada Dubrovčani, da odstrane korčulanske ribare od mljetskih obala; a da izbjegnu osveti, nalože muče svojim podanikom na Korčuli, da se na dubr. zemlju povuku. Korčulanski knez udje tomu u trag. i sve javi senatu, koj pozva istoga providura, da Korčulane obrani.

[2] „*Avemo statuito col senato, che delli scogli di Molonta, Susaz over Caccia Grande, e di quello vicino alla loro città, sopra il quale è fabbricato il monastero di s. Maria, abbino li Ragusei libero l' uso et il dominio, mentre sopra questo non fabbrichino altro che una casa o simil cosa privata; e sopra quello di Caccia Grande sieno prottette le ragioni private de sudditi nostri, se ve le avessero o per un lungo possesso ovvero per compreda o per miglioramenti; le quali volemo sieno conosciute e decise amichevolmente da un nostro rappresentante, che dovrà esser nominato da voi, e da un deputato dei medesimi sig. di Ragusa; e terminate e giudicate una volta simili differenze, l' attore poi nelle altre seguiti il foro del reo, e li nostri anco vadino a Ragusi*".

Digitized by Google

onamo iz Rima prenese Klementinsko učilište, utemeljeno za odgojivanje dalmatinskih svećenika. Veliki zagovaratelj te osnove bjaše u sv. sboru kardinal Merlino, ali sve badava. Mletčani se protivili, te ova stvar bude napokon predana jezuitskomu generalu, neka ju prouči i izviesti. Tomi Kontariniu, mlet. poslaniku u Rimu, podje ipak za rukom sve razplesti i uništiti. Jezuvite stave se sada, da same Dubrovčane za svoje namjere predobiju i uspiju[1]. God. 1635. nastojali su oni u Rimu, neka se u njihovom gradu podigne jezuitsko sjemenište, u kom bi se odgojavali misnici i za susjedne turske pokrajine. Dne 17. ožujka i. g. mlet. poslanik u Rimu Kontarini izvješćivaše svoju vladu u Mletcih o toj nakani dubrovačkoj, svjetujući ju, neka sama takav zavod u Dalmaciji podigne, i osujeti tako dubrovačke težnje. Republika rado prihvati taj predlog, te još 24. istoga ožujka pozva svoga vrh. providura u Dalmaciji Zena, neka ovu stvar prouči, i svoje mnienje podnese. Mletčanom i tada podje za rukom dubrovačke osnove raznesti uvjeravajući u Rimu, da će oni čim prije toj nestašici doskočiti. Sve puka izlika.[2]

Dubrovčani ipak neodustaše od svoje nakane, te g. 1661 podje jim za rukom navesti sv. sbor u Rimu, da sastavi osnovu za sjemenište u njihovom gradu. Ta osnova pade u ruke Andrije Kornera vrh. providura u Dalmaciji, koj ju 19. stud. i. g. odpremi u Mletke. Imalo se odgajati u tom zavodu do 20 mladića iz turskih priedjela, tom namjerom, da, postavši svećenici, po svojih krajevih razprostiru kršćansku vjeru. Bude dapače imenovan prvim ravnateljem toga zavoda Perašćanski opat. Ovaj obaviesti namah vrh.

---

[1] Engel *(Gesch. d. Freyst. Ragusa str. 219)* kaže, da su Dubrovčani jedva g. 1684. dozvolili jezuvitom, neka ondje svoje odhranilište podignu.

[2] G. 1639. izvješćivaše vrh. providur u Dalmaciji Alviž Mocenigo: „*Nella Dalmatia provano quelli poveri sudditi dura conditione per strettezza di fortune et per necessità di non poter applicar i figlioli altrove ne' studii che in Padoa, dove si sà, che non è possibile trattenervisi senza molta spesa. Questa pur concorre ne' seminarii, da che molti et molti spiritosi ingegni restano d' esercitarsi virtuosamente, che pur ve ne sono quantità, et che non riusciria senza publico servitio.*“ Savjetovaše, neka se iz preostatka uprave hvarske obćine uzme 2000 dukata, i tim ondje podigne sjemenište za cielu državu, koja bi razmjerno u pomoć priteći imala: „*in altra manicra senza provedervi, molti sotto colore d' alienarsi dalla patria, con diversi pretesti incorono nel rigor delle leggi col passar nelle scole de' Gesuiti*“ itd.

Digitized by Google

providura u Zadru o svom imenovanju, uvjeravajući ga, da će onda samo primiti otu službu, ako mu republika dozvoli. Dubrovčani s druge strane opatu se odlučno protivili, zahtievajuć, da se ona čast njihovu podaniku podieli. Mletčani pako svim tim nezadovoljni nastojali su samo o tom, da se taj zavod u Kotoru podigne, te su siečnja 1662 nalagali And. Korneru, vrh. providuru u Zadru, neka se trudi za ovu misao predobiti zadarskoga nadbiskupa.

Poslie g. 1636 izvori mletački nebilježe za dugo ikoje znatne razmirice medju Mletčani i Dubrovčani. Ovodobni dubrovački rad slika nam ponajbolje Iv. Krst. Grimani vrh. providur u Dalmaciji u svom izvještaju od 10. kol. 1644. Veli on: „*Li Ragusei intenti per proprio interesse a disavantaggiar quanto pià ponno questo negotio (della scalla di Spalato), non solo in quella sua città lasciano aperte le vie a Turchi di sodisfarsi, concedendoli l' estrattione di merci con fregatte et ogn' altro navilio, diminuendo l' obligo delle contumacie, ammettendo qual si sia sorte di pannina così di lana come di seta, benchè fiorentina, regnicola e ponentina; ma di vantaggio procura quella nobiltà d' haver abondante provisione de' merci di loro particolare ragione per far baratti con Turchi, concedendo tacitamente a questi l' estratione d' armi, solevandoli con queste forme dall' obligo de viaggi del mare, da che ne deriva certamente a loro il beneficio del terzo almeno di questo negozio. Et apunto l' emino o daciaro ottomano, che compra dal tesoro regio esistente in Bossina il datio di queste scalc, contribuisce due terzi per Spalato et uno per Ragusi. Applicandosi anco li signori Ragusei ad imbiancar cere con diligenza et a portar li loro capitali, dove più li torna conto, accrescendo giornalmente le fabriche d' honorevoli lazzaretti, e godendo sommo benefitio dall' ultime concessioni della serenità vostra, conseguite con la protetione del gran signore e suoi ministri, vanno respirando dalle passate loro strettezze et afflitioni.*“

Odnošaji medju Turci i Mletčani trajali su od ciparskoga rata na dalje prijateljski, izuzam njekojih razmirica za Murata IV, koje se na brzo smirile. Obnovi se mir i za Muratova nasljednika Ibrahima sasvim prijatno. Kad pri koncu g. 1644 Maltezki vitezovi, koji su neprestano po moru križali, da Turke napadaju i robe, razbiju i pohvataju turske brodove vodeće Turke u Meku, i sklone se s plienom u Kandiju. Mletčani, gospodari toga otoka, da se u toj borbi izkažu nepristrani, odbiju jih; no ipak Turci, koji su već davno vrebali na to, da si Kandiju prisvoje, i tim osiguraju ob-

Digitized by Google

ćenje sa iztokom, osvade sada Mletčane, da su u tajnom sporazumku sa gusari. Iz toga se sliedeće god. 1645 razvi tako zvani kandijski rat, koj odjeknu i u Dalmaciji. Sva snaga turska mal ne obori se na Mletčane, od svih kršćanskih sila, tada medju sobom zavadjenih, sasvim zapušćene; te dočim su Leonard Foskolo i njegovi nasljednici u časti vrh. providura u Dalmaciji našom mišicom ponajviše neprestance turske napadaje slavno odbijali i tvrdjave turske predobivali, republika uza sve slavje na moru i junački odpor na Kandiji morala je napokon rujna 1669 ustupiti Turčinu onaj otok.

U početku ovoga rata bojali se Dubrovčani, da Turci neposjednu njihov grad kao zgodno mjesto, odkud bi mogli lasnije Mletčane napadati; čega radi svom su dušom nastojali, da svoj grad što bolje utvrde, i da si silu što veću za obranu priberu; a u isto su doba slali svoje poslanike u Carigrad s obilnimi darovi za sultana i njegov dvor, te i veliki brod pun pakla za pomorsku oružanu, da jih tim odvrate od svake nakane proti njihovoj tobož slobodi. A da jim se sve više umile, obavješćivali su turskoga kadiju u Novom o svakom kretanju mletačke vojske na kopnu i na moru, što jim on svečano potvrdi svibnja 1647 u pismu, koje su oni slali svojim poslanikom u Carigradu, da i tim svoju vjernost sve bolje dokažu, koje pako slučajno padne u mletačke ruke. U isto doba, bojeći se i Mletčana, prikazivali su se i prama njim veoma ljubezno, te su slali kao poslanika Marina Gundulića k vrh. providuru Foskolu u Zadar na počast „*in comprovatione della stima, che grandissima fanno di v. serenità, e del desiderio che tengono ardentissimo di cordialmente servirla*“ (*Dep. na mlet. vladu od 26. stud. 1646*). Javljali su mu pako od vremena na vrieme sve, što bi znali o kretanju turske sile. Mletčani su dobro upućeni bili o dubrovačkoj dvoličnosti; no pošto jim veoma trebalo dobivati glasova iz Carigrada, a drugako nisu mogli nego ovim putem, pričinjavali su se s Dubrovčani kao da su jim za te usluge veoma dužni i nakloni.

Uza sve to nije ipak manjkalo tužba i zadjevica s jedne i s druge strane. Znatnije ćemo pobilježiti. God. 1647 dočuvši Foskolo, da su Dubrovčani pružili Turčinu jedan top, i da su dali zaklon u svoju luku Ulcinjskim gusarom od mlet. galije tjeranim, oštro jih ukori. Dubrovčani, da se osveti uklone, odprave mu namah svoga državnoga tajnika Bobalića „*con l' espressioni ben vive, che più tosto che devenir mai a ressolutioni di questa natura, pronti sarebbero ad arrischiar le vite et lo stato.*“ Foskolo. 19 rujna oba-

Digitized by Google

vješćujući svoju vladu o toj stvari, primieti, da se je pred Bobalićem pokazao, kao da to njegovo izpričanje sa zadovoljstvom na znanje prima. I izvanredni providur u Kotoru Kos. Pesaro često je tužio Dubrovčane u Mletcih, što pomagaju Turčinu, da plieni i hvaća mletačke podanike. Početkom god. 1651 ladje mletačke pod Bundumierom, prisiljene burom da pristanu u Lastovo, počine nješto škode na onom otoku (za 800 talira). Dubrovčani uputiše odmah Sorgočevića u Mletke, neka se potuži; ali mu bude odgovoreno, da su oštećenici već samim Bundumierom podpuno naknadjeni. Ovo ipak povede Dubrovčane na to, da oboružane brodove u more odpreme, i da na mlet. trgovinu u svom gradu nove daće udare. *(Dep. vrh. prov. Jer. Foskarina od 12. ruj. 1651).*

Kako smo gori opazili, Dubrovčani, dobivši opet Lastovo u svoje ruke, porušiše ondješnju tvrdjavu, i stadoše, da slobodštine one občine sve više stegnu, i da ju nametanjem novih tereta osiromaše. Lastovljani, nemogući tim veće trpiti njihovo nasilje, a držeći, da će jih sada Mletčani, s Turci zavadjeni, rado primiti pod svoje okrilje, najprije po kapetanu na moru Iv. Pav. Balbiu zamole republiku, neka jih uzme u svoju zaštitu, a dne 1. studenoga 1652 izaberu u tajnoj skupštini popa Kuzmu Anticu za svoga poslanika sa naputkom, neka podje u Mletke, i ono vieće obaviesti, kako su Dubrovčani ne samo pogazili sva obećanja god. 1606 Mletčanom učinjena, nego i sve pravice njihove uništili i težkimi jih tereti pritisli, te neka ga u javno ime prosi „*di ripigliarla come sua, e così liberarla dalla tirannide Ragusea, prima che dalla medesima venga estinta.*“ Antica 28. istoga studenoga stupi u mletačko vieće, i opisavši crnimi bojami nasilje dubrovačko, podni mu molbenice Lastovske občine[1], te zamoli ga u ime svojih otočana, neka iznova primi onaj otok u svoju oblast. Ali vieće, nenašavši tada za zgodno pristati na tu ponudu, 5. prosinca i. g. odvrati Antici: da mu se u taj par po volji učiniti nemože *(Esposizioni Nro. 66. Fil. 65).* Dne 11. veljače sliedeće godine Lovro Dolfin vrh. providur u Dalmaciji obznani svojoj vladi iz Spljeta, da je ondje došao Antica sa svojimi rodjaci i istomišljenici, bježeć izpred osvete Dubrovčana, koji su bili došli u trag njegovu radu, moleć, neka mu se pomoć

[1] U jednoj od njih opisuje se potanko ondašnje stanje ovoga otoka. Tu se kaže, da radja na godinu 20.000 barila vina i više, 500 barila ulja, malo hrane, dosta voća, obilni lov preplemenitog koralja, i da ima 25 mriža za lovljenje sardiela, na otoku samo jedno mjestance od 200 kuća sa malo više od 1000 duša, od kojih 300 za oružje sposobnih.

*

Digitized by Google

pruži, kojom bi mogao onaj otok od Dubrovčana obraniti. Republika se ne makne; a Dubrovčani su znali na urotnicih svoj jed izkaliti kako valja.

Svibnja 1661 budvanska ladja, ploveć na blizu Dubrovnika, srete se na moru s brodom trgovinom nakrcanim a bez mornara, te ga sobom uze. Polete Dubrovčani, i silom si ga prisvoje. Andrija Korner, vrh. providur u Dalmaciji, prolazeć lipnja u Kotor, po svom zastupniku pozva Dubrovčane, da mu onaj brod izruče, drugčije da će poprimiti one mjere, koje jim neće jamačno po volji biti. U depeši na svoju vladu od 20. lipnja, kojom ju izvješćivaše o toj stvari, javi joj Korner i to, da su hajduci pohvatali konje sa strielivom i bodeži, što su Dubrovčani Turkom slali. Na svom povratku iz Kotora Korner prista u Gruž, i po samih poslanicih dubrovačkih, koji mu bjehu došli na poklon, zapovjedi onoj občini, neka se više neusudi vriedjati mletačko pravo na moru, te sam uze onaj ondje usidren brod i u Korčulu odpremi. Dubrovčani nezakasniše po svom poslovodji u Mletcih podignuti tužbu proti providurovu nasilju, zahtievajuć, da jim se onaj brod povrati. Republika naloži umah providuru, neka ju o stvari on čas obaviesti. Dne 27. kolovoza i. g. 1661 Korner se izpričavao samo tim „*bastandomi per consolar l' animo mio il vedere, che l' accusa è de signori Ragusei.*“ A da jih sve više omrazi pred svojom vladom, dodavaše, da Dubrovčani i nadalje neprestance pružaju Turkom praha, olova, bodeža itd.; te jih tužio i za to, što nenadano napadaju hajduke prolazeće kroz njihove zemlje u područje tursko na osvetu i plien. Sto njih, koje je republika naoružavala u svrhu, da haraju okolo stojeće turske zemlje, bili su malo prije Dubrovčani sa četiri svoja broda nadskočili i otisnuli na njeki ostrov, gdje bi jih bili i sasjekli, da nedodju slučajno mletačke galije, koje jih spasiše.

God. 1663 kanili su Mletčani iznenada napasti Novo u Boki. Njekako dočuvši nješto o toj stvari Dubrovčani, o svem u vrieme Turke obavieste; a bili bi jim tada i topova pružili, da nebude ukora od strane tadašnjeg vrhov. providura u Dalmaciji Jerka Kontarina. Hajduci napredovali su napadati Turke preko dubrovačke zemlje, kao što su i Turci istim putem bacali se na mletačke. Dubrovčani ipak onim zamke svakojake pleli i zlostavljali jih, dočim su Turke vodili, u svem pomagali, i samim svojim oružjem štitili. Ovo dozlogrdi hajdukom, te jih novede na ozbiljniju osvetu. Do mala podje jim za rukom uloviti Pavla Pučića zapovjednika u

Digitized by Google

Janini i Marina Nik. Gučetića. Providur na molbe Dubrovčana, podnesene mu po poslaniku Junju Lovra Sorgočevića, povrati jim istina ona dva plemića, ali jih u isto doba ukori radi tih napadaja na hajduke i zato, što su Turke obaviestili o namjeri republike u pogledu Novoga *(Dep. od 10. svibnja 1663).* Dubrovačka obćina odgovori mu 19. travnja i. g. 1663, uvjeravajući ga o svojoj bezkrajnoj odanosti naprama republici.[1]

Ali uza sve to napadaji Dubrovčana na hajduke neprestadoše. Ožujka 1665 hajduci Perašćani, 60 njih na broju, provale u turske krajeve na plien; no naskočeni iznenada od daleko veće neprijateljske sile, budu prisiljeni tražiti spas u Captatu, i tu se u njekoj kući utvrde. Dolete Turci i obkole kuću. Dubrovčani šalju jim pako u pomoć do 180 svojih vojnika i svoj naoružani brod. Hajduci doglase namah svoju stisku izvanred. providuru u Kotoru; no dvojeći o spasu, odprave dva druga, da se o predaji sporazume. Ova dva budu od Dubrovčana sasječena. U tom hajduci bojeć se, da se nad njimi uslied neprestanog pucanja iz topova kuća ne sruši, uzmaknu na bližnje hridine pri moru, i tu se, što su bolje mogli, utvrde. Na uzmaku četiri njih zaglavi. Na sreću njihovu iz obuhe dojedri tu hvarska galija pod kapetanom Lupi, poslana jim u pomoć od kotorskoga providura, kojoj podje za rukom osloboditi jih od neizbježive propasti i zaplieniti dubrovački brod. Hajduci razjareni udare sada na Dubrovčane, otmu jim kulu u Brenu i sruše. Dubrovčani odprave odmah Junja Gradića k vrh.

[1] „Riceviamo l' humilissime lettere di vostra eccellenza delli 12 del cadente, le quali quanto ne hanno conturbato in tempo, quando in questa republica sempre più viva si conserva l' inalterabile e non mai interrotta divotione verso il serenissimo dominio di Venetia, alla giornata comprobata con vivi e continui effetti e con osservanza e confidenza della religione e della rettissima intentione nostra, altre tanto ne hanno consolati le medesime lettere, scorgendo, che la somma prudenza dell' eccellenza vostra con la sua riguardevole benignità ha sospeso ogni credenza a qualunque voce, che correva, forsi promossa da qualche malevole nostro, contraponendo alla falsità di questa li ben ragionevoli riguardi e della religione stessa e d' altri motivi, che in niun tempo già mai hanno fatto prevaricare questa republica nel ben dovuto zelo della religione cattolica ne con adherenze ne con altri atti pregiuditiali al christianesimo e massime alla serenissima republica, che cordialmente per sua gratia ne ama; e però alle cordialissime espressione, che vostra eccellenza si è compiaciuta di farne della sua partiale propensione verso di noi, le rendiamo quelle maggiori gratie, che dovemo ecc. Ragusa li 19 d' aprile 1663. Il rettore e consiglieri della republica di Ragusa".

Digitized by Google

providuru u Zadar „*con simulate e poco sincere narrazioni*“, moleć ga, neka jim brod povrati. Providur odbi njihove prošnje, ukori jih, a brod uputi u Mletke; hajdukom pako zabrani, da napadaju karavane dolazeće u Dubrovnik. Ovi ipak nastaviše svoj rad. Dne 5. travnja 1666 obavješćivaše isti vrh. providur svoju vladu, da su hajduci razbili karavanu vraćajuću se iz Dubrovnika, i da su medju plienom našli mnogo olova, praha, oružja itd., ali da je ipak naložio izvanred. providuru u Kotoru, neka jih sbog neposluha kazni. Dodavaše uzgredno, da su grošići dubrovački poplavili svu državu; neka mu dakle pošalje drobnoga novca, koga narod trebuje, a onda neka tudji progonom odbije. Dubrovčani videći, da do broda nemogu, upute svoje poslanike u Jedrene Sultanu, da mu se tuže proti Mletčanom; o čem 20. srpnja i. g. izvješćivaše republiku njezin tajnik tada u Jedrenih Bellarmino s opazkom, da su te njihove tužbe „*dricciate all' oggetto, che stà fisso nell' animo de Ragusei di più sempre meritare con Turchi, e tirare la piena in Dalmazia con lor totale solievo.*“

Ovaj rat mletačko-turski bjaše zadao goleme rane mletačkoj trgovini. Skela Spljetska, iz koje su Mletčani od iztoka iztisnuti, a nedielnici zapadnoga obreta, vadili već odavna glavni svoj probitak državni, bjaše za rata mal ne sasvim prestala, dočim dubrovačka se sve više dizala i širila. Dne 26. studenoga ove iste godine 1665 vrh. providur Kornaro javi republiki o Dubrovniku: „*già fatto un' emporio*“, i kako on nastoji oko bosanskih trgovaca, da se uza sve, da rat traje, spljetska skela opet otvori; bodreć svoju vladu, neka iznova otežča Dubrovčanom trgovanje po moru, i neka njihovim brodovom uzkrati pristajati u mletačkih lukah; primjećujuć napokon i to: „*non bisogna con essi usar indulgenza.*“

Ali ta sreća dubrovačka, koja dojde slučajno s rata medju Mletčani i Turci, odveć malo potraja. Dne 6. travnja, u sriedu velike nedjelje o 6. uri p. p. (14. po ondašnjem brojenju) silni potres, koj je skoro četvrt sata trajao, prevrnu iz temelja sve primorje od Stona do Bara. Najgolemiji udarac dopade Dubrovnik i njegove okolice. Tu nesreću prvi kotorski providur javi vrh. providuru u Zadru Kornaru.[1] Ovaj uputi se odmah u Kotor, da mu

[1] I Dubrovčani, jedva od straha oporavljeni, prijaviše vrh. prov. Kornaru svoju biedu, ali ga taj list nezateče u Zadru: „Illustrissimo et eccellentissimo signore e patron nostro osservantissimo. La disgratia mai non imaginata successa a questa nostra città, la quale prima rovinata dal terremoto horibile, patì poi tal esterminio dal fuoco, che ne meno una

Digitized by Google

princse pomoć, pošto se bojao, da će ga, potresom razrovana, Turci napasti. Zlo vrieme prisili Kornara, da u Gružu sustane, odakle je 18. travnja obavješćivao svoju vladu o nesreći i o stanju Dubrovnika. Veli on u toj depeši:

„Seguì il giorno del mercordì santo verso le hore quatordici il terremoto già scritto, che in spazio d' un solo pater dirocchò le fabriche tutte di quella città, sepelendo fra le ruine, che quelle fecero, un' numero immenso de suoi habitanti, che per quanto lor cerchin e s' affatichin di minorarlo, non sanno in ogni modo riddurlo a meno di quattro et più mille, esprimendo, che circa un terzo, di tutti quelli erano prima, vi sii rimasto; benchè alcuni de i religiosi e de gl' altri, che più disinteressamente ne parlano, faccian il danno maggiore, e raccontin, che certo mille fra tutti non sopravivino. Un fuoco grandissimo, che doppo il terremoto s' accese per tutto, e che son hoggi tredeci giorni, che ancor continua, ha dato l' ultimo crollo, rendendo in più parti arso quel che restava, nè oltre il deposito publico delle biade e la loro dovana alcun' altra fabrica resta salva, ma tutte le case si publiche come private, il palazzo, le chiese e i conventi restan da un' horrendo flagello, che Dio signore ha voluto mandarli, totalmente disfatti e distrutti. Chiuse dalle rovine tutte le strade, e con spettacolo horrendo niun' altra sua antica vestigia più conoscendosi, monti di sassi e di pietre in vece d' edificii e di case stan' cinti al presente

---

casa sola è rimasta habitabile in tutta la città, le quali roviue hanno cagionato tal stragie della nostra nobiltà e popolo, che buona parte è rimasta morta. Sapendo noi dunque molto bene la piissima inclinatione di sua serenità e di vostra eccellenza verso questa nostra patria, la quale è stata sempre divotissima della serenissima republica, supplichiamo riverentemente l' eccellenza vostra a non mostrarsi con noi scarsa delli effetti della sua riguardevole benignità, dando ordini sufficienti alli illustriss. signori rappresentanti di sua serenità nei luochi a noi più vicini, acciò che ci compatischino, e ci conservino la solita prottetione, affine possiamo col divin ajuto procurare la restauratione di essa nostra città per mantenimento della fede christiana e libertà nostra. Le gratie e li favori, che V. E. potrà compartirci, come speriamo, in questi nostri bisogni, saranno per lei un largo campo di essercitar la sua generosità, et a noi saranno motivo di eterne obligationi, con le quali non cessaremo di pregare sua divina maestà per ogni maggior esaltazione e felicità della serenissima republica e di vostra eccellenza, alla quale riverentissimi bacciamo la mano. Ragusa li 15 aprile 1667. Di vostra eccellenza affettuosissimi servitori: rettor e consiglieri della republica di Ragusa (Disp. prov. gen. u. 217. 18 aprile 1667).

Digitized by Google

dalle mura della città, che tocche sol qualche poco alla parte, che guarda il mare, si son con tutte le fortificationi migliori intieramente preservate e restano illese. La parte maggiore di nobili era in la piazza, vicina all' entrar nel consiglio, e in numero di circa ottanta fu in un' instante dalle rovine coperta; perito pur anco essendo nel proprio palazzo il loro rettore (Šimun Gataldić), distrutte intiere famiglie, senza che alcuno habbi potuto trovarvi lo scampo; e fra un numero di monache molte, che in otto loro monasterii, diroccati immediate da' i fondamenti, stavan ridotte, solo sessanta due si son salvate, e subito in deficienza total di darli ricovero, da quell' illustrissimo arcivescovo con assistenza di due loro nobili sono state imbarcate sopra un' vassello e condotte in Ancona. I soli publici lazzaretti, posti al di fuori della città, rimasero illesi, nè in tanta sventura han essi imaginabilmente patito qualsisia benchè picciol danno. Il ressidente d' Ollanda (Gjuro Crook), che giuntovi di passaggio per andar a Costantinopoli con la moglie et famiglia di circa 32 persone, colà si trovava, è anch' esso con la moglie medesima soggiacciuto all' istessa disgrazia, non salvatisi del suo seguito che soli nove.[1] Confuso e atterito

[1] U knjizi *„Alter u. Neuer Staat des Königreichs Dalmatien, Nürnberg 1718. II. 209*, nalazi se obširno i veoma zanimivo izvieśće ob ovoj zgodi od Jakova von Damm olandezkoga konsula opredieljena za Smirne, koj se nalazio u družbi oladezkoga poslanika putujuća u Carigrad, dapače u istoj kući za trešnje, te se iz razvalina čudnovatim načinom izpeljao. Veli on dalje o sebi i o pet drugih, koji su se s njim u sobi našli *„als wir nun alle aus unserem Haus gelaufen, geriethen wir in nicht geringe Gefahr, dass wir nicht von einigen Stücken der Wände, so noch stehen geblieben, darnieder geschlagen werden, oder aber auch wol in eines oder das ander Loch verfallen möchten, weil wir über alle eingefallene Häuser steigen mussten, um einen Platz zu finden, wodurch wir aus der Stadt kommen könnten, dahin wir endlich, nach vieler ausgestandener Gefahr und grosser Mühe gelangeten.“* Opisuje pako nevolje, koje su sliedile, te i to: *„nicht weniger erbärmlich und zu beklagen war, dass die Fachini oder gemeine Arbeits-Leute, so noch in der Stadt übrig geblieben, den elenden und gequätschten Menschen, so unter den Steinen entweder halb oder ganz begraben lagen, nicht helfen wolten, ehe und bevor sie ihnen alles, was sie bei sich hatten, gegeben, welche, wann sie solches gethan, dannoch gar davon giengen, und dieselbe in ihrer Pein und Schmerzen also liegen liessen“*. Pripovieda nadalje ,da je ostalo zakopano do 5000 duša, da je trešnja trajala još i sliedeći dan, da je luka za prve trešnje ostala tri puta bez vode, da se uz silni vjetar javio i požar, i da je na dugo po gradu bjesnio; da su Turci i Vlasi

Digitized by Google

però, quanto voleva il successo, l' avvanzo de gl' altri nobili et habitanti, che sopravive, sparso immediate in più luoghi della loro giurisdizione, haveva fermato i vasselli e fatta rissoluzione d' abbandonar il paese, ma prohibizion rigorose del loro governo li hanno fermati, e vanno così trattenendosi, havendone io pur nel passaggio veduti alcuni a Zuppana, altri son qui nel porto di s. Croce, dove pur diversi vasselli con famiglie imbarcate, e religiosi, c' han perso i conventi, vi si ritrovano. Il bassà della Bossina a' gl' avisi di questo successo mandò con sue lettere due suoi vlachi a dolersi della disgrazia, esbibir assistenza, confermarli nella divozion loro alla Porta, et prender informazione del loro presente stato, che anco introdotti in città, potero molto ben' osservarlo, con espressione, per quanto essi dicono, di non dover certamente portarli molestia, anzi dando intenzion di soccorrerli con quella porzione di viveri, che gl' occorresse, havendoli pur fatto offerir assistenza di genti, c' han ricusata."

Dodavaše Kornaro, da su Dubrovčani pozvali u grad seoske podanike, da stražu straže, razvaline čiste i mrtve pokapaju, i da je ovim pošlo za rukom *„doppo gl' otto e li nove giorni rihavervi degl' uomini e delle donne, che ancor così coperti si conservavano vivi."* Budući jih ostalo odveć malo za vladanje, ponudili su plemstvo gradjanom pod uvjet, da ne odlaze. Sakupili su u tvrdjavici gradskoj bojnu spremu, imanje; i tu sjedi sama uprava gradska. Poslali su mu dva plemića u pohode *„implorando la publica prottezione al loro travaglio"* a da jih je on veoma požalio, te obećao jim svaku pripomoć. Obratili su se na papu i na podkralja napuljskoga, da jim pruži hrane. Doznaje, da ostavši plemići prisvajaju si sve što više mogu; da nedopuštaju ulaz u grad ni samim učestnikom nesreće, te da će pomnožiti *„con gl' haveri di tanti infelici notabilmente le loro ricchezze."* Na Mljetu spasilo se samo 42 žene,

---

oružani i na hrpe dolazili, svrhom da pliene što bi vatri uzmaklo, i da su neprestano pucali itd., da mu je uz velike žrtve pošlo za rukom dokopati se mrtvih tjelesa olandez. poslanika i družbe i pokopati jih, da dne 15. travnja prije svoga odlazka budući se išao zahvaliti plemićem za pripomoć, koju mu u ovom poslu pružili bijahu, *„erzehlten mir dieselbe, dass noch alle Tage unterschiedliche Personen ausgegraben würden, die vier, fünf und sechs, ja etliche gar acht Täge und Nächte sehr elendlich, ohne Essen und Trinken, unter dieser Ruin und Schutt verborgen gewesen, und gleichwol noch lebendig, etliche und umbeschädigt wären.*

Digitized by Google

jedan mužkarac i jedno diete. I u Gružu sve u razvalini leži. Isto tako u Novom.

Dne 2. svibnja iz Kotora upućivaše svoju vladu o škodah, koje je istom nesrećom pretrpio i ovaj grad, i o tom, što je učinio i naredio, da se učini na njegovu obranu, budući dočuo, da paša bosanski s jakom četom slazi u primorje; primjećujući o Dubrovniku, da se oni gradjani već oporavljaju, da su ustrojili vladu, i da će na povratku onuda proći i sustati *„per dar a quei del governo il modo di poter portarmi le loro istanze, et haver qualche campo di scoprir se fosse possibile i loro pensieri et i loro dissegni.“* Mislio, da Dubrovčani u strahu od Turčina lasno bi mogli skloniti se pod okrilje mlet. lava; no se težko prevario. Dodavaše u depeši od 9. svibnja, da u tom poslu *„non ho trascurato l' insinuazioni et impiegati tutti quei mezzi, che nella ristrettezza d' haverli, ho creduto più giovevoli et utili“* ali da su oni odlučili *„di non abbandonare fin che possono mai quella libertà, che, benchè in stato ristretto, lor godono“*; da su jim gradske utvrde ostale skoro neoštećene; da imaju veliki novac u spremi; da su sigurni o pomilovanju kršćanskih vladara; a Turčina ne samo da se neboje, nego misle, da će jim od njega još probit doći, i da će jim velika korist, koju primaju od njihove skele, dati način, da se na kratko oporave. Na povratku iz Kotora svrati se Kornaro na novo u Gruž, te i sada upotrebi svu moguću lukavost, da Dubrovčane natjera pod mlet. jaram, ali zaman, kako sam javi u Mletke 22. svibnja iz Spljeta, primietivši, da jih je ukorio, što Turkom i sada pružaju hrane, koje imaju i suviše, te i same bojne sprave.

Nemogući s ote strane uspjeti, Kornaro nastavi raditi o tom, da jim otme trgovinu, koja se je za ovoga tursko-mlet. rata sva sticala u Dubrovnik, te je nastojao, da se otvori skela u Neretvi. U svom izvješću na svom povratku u Mletke *(14. prosin. 1667)* iztaknu Kornaro i tu svoju zaslugu, kako je naime već sklonio bio na to bosanskoga pašu Mehmeta Sudraka; ali da ovaj bje medjutim lišen svoje časti i tim se stvar smela; ništa ne manje da s toga nekloni duhom, dapače sve više svoje sile napinjao, te da je prije svoga odlazka iz Zadra u tom poslu ondje došao Mehmet aga sa listovi sina bosanskoga tefterdara, staroga tefterdara i pašinoga čehaja za njega i za mlet. vladu *„nelle quali cadaun s' esprimeva del molto suo desiderio di ridurre alla conclusione un' interesse ad ambi li stati col portar a Narenta la scala.“* Kornarov nasljednik Valier nastavi taj rad o neretvanskoj skeli. Ožujka 1668 Dubrov-

Digitized by Google

čani, da ga od te namjere odvrate, upraviše mu svoga poslanika, tvrdeć da skele u Neretvi netreba, pošto i onako sva trgovina, koja je na njihovu skelu iz Turske dolazila, krcala se je samo za Mletke.

Koncem ove godine 1667 malo se ntjelo, da nedodje do javne zavade medju Mletčani i Dubrovčani. Mletačka galija pod Zarom blizu Lokruma srete tripolsku ladju, i bila bi ju ulovila, da joj neizbjegne u dubrovačku luku. Zaro zahtjevaše ju sada od Dubrovčana, čemu se oni tvrdo protivili. Doleti pomorski kapetan Justiniani, da zahtjev ponovi. Dubrovčani, koji se medjutim pripravili bješe na odpor, po kopnu odprave Turke, i tim se stvar utaloži.

Dubrovčani su medjutim nastojali, da čim prije svoj grad urede; ali je posao toli ogroman bio, da se za dugo napredak jedva opaziti mogao. U dnevniku Alvisa Molina putujućega početkom god. 1668 kao mlet. poslanika u Carigrad, kaže se: „*Par uno spetacolo veramente lacrimevole vedere questa città, in cui tolte tre o quattro sole fabriche di quel publico, tutte le altre si chiese come case per il terribile teremoto del mercordì santo nel 1667 sono miseramente a terra, le strade piene di ruine, i pallagi con le percosse mura in piedi che del continuo minacciano precipitio, e tutto il luogo, che nell' horore del cadavere di se stesso dimostra essere stato un bel corpo di città, una compassionevole solitudine, non vi habitando che pochissimi, e la più parte d' essi dentro a casette di tavole fatte postitie*“ *(Arch. Ven. Misc. fil. 54).*

God. 1669 uslied mira sklopljena medju Mletčani i Turci otvori se na novo spljetska skela sa zadovoljstvom i samih Turaka u Bosni. Antun Priuli, na svom povratku kao vrh. providur u Dalmaciji izvješćujući mlet. vieće o svom radu *(18. ožuj. 1670)*, uvjeravaše ga, da će sada, pošto je već mir obnovljen, opet procvasti spljetska skela; te se tim veselio, što će tako Dubrovčani lišeni ostati one koristi, koju jim rat pružio bio više kao u poklad nego kao u vlastničtvo: „*hora rimosso che sia il traffico di quella scalla, e ricondotto al sentiero antico suo legittimo di Spalato, venendogli a mancar le rendite delle doane e gl' utili del negocio, ma non già a cessar l' aggravio dell' annuo tributo al gran Turco, che rileva 55.000 reali, sarà il maggior crollo e l' ultima disaventura de loro interessi; astretti a scontar con la propria ruina quei provechi, che in tanti anni di guerra hanno con larga usura estratto dalle publiche calamità.*“ Mletčani su dakle svom dušom i svako-

Digitized by Google

jakimi sredstvi nastojali i u Bosni kod paše i u Carigradu kod dvora, da trgovinu navrate u Spljet, a Dubrovčani na suproć nisu ni ma šta štedili, da ju u svom gradu pridrže; no i sada njihova moć napokon se napram mletačkoj nedostatna izkazala. Antun Barbaro, vrh. providur u Dalmaciji, povrativši se u Mletke, 8. sieč. 1672 reče o njih u senatu: „*Con grand' arte e simulate apparenze di volto si studiano a ricoprire gli interni livori e le amarezze dell' animo; quel non poter a lor voglia esercitare navigationi, traffichi per il golfo, quel scoglio di s. Marco, che in faccia alla loro città pone quasi il freno alla bocca del loro porto, sono spini, che mortalmente li trafiggono e gli avelenano le viscere d' odio ed antipatia; e se ben con coloriti officii e mentite parole dimostrano in contrario, non avrebbero certo voluto la pace, perchè la scala di Spalatro leva il concorso alla sua.*“ Barbarov nasljednik Gjuro Morosini na svom povratku u Mletke slavio je na istom mjestu pobjedu spljetske skele, rekav o Dubrovčanih (19. rujna 1673): „*ne si posson dar quiete in vedersi hora tolti dalla scalla di Spalato quei proffitti essentiali, che dal concorso delle caravane di Bossina s' erano colla guerra usurpati.*“ Gledali su sada Dubrovčani, da si prisvoje pravo prodaje svoje stonske soli na turskoj neretvanskoj skeli u Čitluku; ali i na tom putu sva njihova radnja osta jalova, budući jim brodarenje u Neretvu zabranjeno. Mletački brodovi naoružani iz Sućurca na Hvaru budno i neprestance pazili su na prolazeće njihove ladje, te su je hvaćali i sol u more bacali. Osvade njihove toga radi u Carigradu znao je mlet. bailo u Carigradu Querini suzbiti i uništiti, dapače vezirovom odlukom budu napokon ove godine 1673 sasvim od Neretve odstranjeni, a solno njihovo zdanje, ondje podignuto, srušeno.[1] Sve ovo prouzro-

[1] Veoma su zanimive poslanice, koje o ovom predmetu upravi poznati Stjepan Gradić iz Rima mlet. senatoru Iv.-Krst. Naniu u Mletcih od g. 1674—8., u kojih se trudi dokazati dubrov. pravo na prodaju soli u Neretvi. Tu je priloženo i jedno pismo kardinala Barberina o istom predmetu. Medj drugimi stvarmi kaže se i ovo: „*Vanta la città di Ragusa d' essere allunna e discepola di Venetia, et in certo modo sua colonia, verso la quale quasi verso sua madre sua educatrice ha sempre professato ossequio singolare, honorandola col culto il più perfetto d' ogni altro, che è quello dell' imitatione nelle leggi, ne costumi, nella maniera del governo, nel nome de' magistrati, nella forma de' consigli e sino nella foggia degl' habiti, che al mondo è singolare*“ ecc.

Digitized by Google

kova i propadanje dubrovačkoga brodovlja. Jerko Grimani, vrh. providur u Dalmaciji, podni senatu 18. sieč. 1676 popis svih trgovačkih brodova dubrovačkih, a bilo jih tada samo 15.

Ove godine 1676 mal ne da nedodje do ozbiljnoga sukoba medju Mletčani i Dubrovčani. Prolazeć mlet. pomorski kapetan mimo Dubrovnik svojimi galijami, grad se nepobrinu, kao što bijaše odprije navada, da mu izkaže čast pucanjem iz topova. Republika uslied kapetanove tužbe uze to kao prkos i prezir, te zabrani Dubrovčanom ulaz u Mletke i u dalmatinske luke njoj podložne. Stjepan Gradić u svom listu iz Rima 29. kolov. 1676 na senatora Nania izpričavaše svoje sugradjane radi toga; a i sami Dubrovčani nalagali su umah svomu zastupniku Sorgočeviću u Mletcih, neka uvjeri senat o nevinosti njihovoj u tom poslu. Odpraviše dapače Savina Zamanju kao izvanrednoga poslanika u Mletke, s naputkom, neka tu stvar poravna. Zamanji podje pako za rukom tu razpru na kratko utaložiti.

Propadanju sve većemu Dubrovnika doprini ne malo i njegova razmirica sa Turci. Prvi vezir, smatrajući Dubrovčane kao turske podanike, tvrdio je, da sva dobra trešnjom utamanjenih gradjana imala su pripasti sultanu kao njihovu baštiniku; nadalje radi toga, što već od trešnje nisu izplatili bili svoj danak Porti; što su za mlet.-turskoga rata tjerali turske trgovce, da sami polaze sa trgovinom u Jakin i u Mletke pod svoju odgovornost, dočim jim bjaše dužnost izvoziti ju jedino u Dubrovnik, te ovdje ju razprodati za gotov novac; što su jih silili na plaćenje daća u Dubrovniku, premda su po medjusobnih ugovorih imali sasvim slobodni biti; čega radi zahtievao je od njih, neka mu u to ime izplate 150.000 talira. Dubrovčani, tim prestrašeni, odprave umah kao poslanike Marina Kabogu i Gjuru Bukiju sa 10.000 dukata u Carigrad, neka vezirovu pohlepu zlatom utaži. Vezir osta ipak pri svom, dapače i ova dva i dva iz Bosne nadošla medjutim druga poslanika t. j. Nikolu Bunića i Marina Gučetića baci u zatvor (ove u Silistriji one u Carigradu). Uslied toga i dubrovačka skela zapne. Bosanski pako paša podje još dalje, jer se jošte i gradu zagrozi, te poče kupiti vojsku. O tadašnjem stanju u Dubrovniku upućuje nas depeša Petra Valiera vrh. providura u Dalmaciji od 6. lipnja 1678 iz Zadra. Veli on, da mu javljaju iz Kotora „*l' angustie et agitationi de' Ragusei, che con quotidiane processioni nella più humile forma, abbandonato ogni lusso, et con picdi ignudi implorano da Dio quell' aiuto, che non sanno ove ritrovare dagli huomini; che*

Digitized by Google

tenessero vascelli pronti per allontanare in ogni caso le loro famiglie, disposti gli huomini ad incontrare nella diffesa dell' armi l' estintione del fuoco" itd. Od pape prosili su Dubrovčani po Gradiću pripomoć novčanu *(Thein. Hist. de Rus. p. 131, 134, 138)*, isto tako od Mletčana *(Venierova depeša od 16. ruj. 1679)* i od napulj. podkralja koj jim posla hrane i inžinira, da jim grad sve bolje utvrdi. Turčin pako zahtievao je od Mletčana, neka mu bude slobodno napasti Dubrovnik i s mora. Donešena ta stvar u senat na riešenje, predlagao je Grimani, da se taj zahtjev odlučno odbije; ali nadje medju drugovi protivnika, koj ga pobijao tim, da republika nije u stanju sama odoljeti turskoj sili: „*addesso, nelle presenti congiunture, senza armada in mare, senza denari negli erarii, con sudditi esausti da tanti datii, con un dominio soggetto all' intemperie del cielo, con una piazza priva affatto di mercantie, con poco credito e stima della nostra potenza fra principi forestieri, come potremmo metter in piedi un armata abile a resistere all' armi formidubili dell' Ottomano?*" Sreća po Dubrovčane, što su tada Turci s Rusi zabavljeni bili. Dogovaranja budu dakle nastavljena, te napokon travnja 1681 ova se razmirica utaloži. Skela dubrovačka iznova se otvori; ali slabim učinkom, pošto se spljetska skela medjutim bjaše iznova na predjašnji sjaj podigla.

Za trajanja ove razmirice bilo je nješto zavade i sa Mletčani radi Kotoranina Stjepana Rakovića. God. 1677 Raković odpremi iz Kotora u Mletke gjenuvezkim brodom svoje trgovine u znatnom iznosu. Gusar Franjo Laurija, srevši taj brod blizu Dubrovnika, nadskoči ga; ali se gjenuvez srećno spasi u Captat, gdje zaprosi pomoć proti gusaru u ondješnjega kneza, koj mu ju svečano obeća. Laurija udje ipak bez odpora u onu luku, bude dapače dobro primljen i počašćen, te si i onaj brod prisvoji. Republika, tim činom jako uzrujana, potraži odmah od dubrovačkoga zastupnika u Mletcih Sorgočevića, neka tu štetu nevjerom dubrov. kneza u Captatu mlet. podaniku nanešenu podpuno nadoknadi *(prosinca 1679)*. Sorgočević 5. veljače 1680 pokuša pred mletačkim viećem, da svoju občinu izpriča, ali mu sve jalovo. Dubrovčani morali su napokon svu štetu nadoknaditi.

U tom bio se strahoviti boj u Ugarskoj medju Turci s jedne i medj carem i Poljaci s druge strane. Porazom turskim pod Bečom okrenu se bojna sreća k saveznikom. Ovi uvidivši, da bi jim pripomoć mletačka s mora mogla biti od goleme koristi, po carskih poslanicih Della Torre i de Martinitz, i po papinskom poklisaru u

Digitized by Google

Mletcih budno su nastojali, da republiku u bojno kolo privedu. Ova nagovaranjem svoga poslanika u Lincu Dominika Kontarinia napokon prista na savez, koj bi sklopljen 5. ožujka 1684. u Lincu. Glavne točke te pogodbe bile su ove: 1. Da nijedan od saveznika nesmije učiniti mir naposeb, „*nisi simul et semel in eandem* (sc. pacem) *omnes tres consenserint, eandemque acceptaverint*“; 2. dozvoljavalo se republiki da nastoji „*ad vindicanda et recuperanda ab hoste ea, quae perdidit*“, te da „*bello acquisita sive rehabita ex ablatis pro jure, quibus antea pertinebant, partibus cedent.*“ No pošto se činilo Mletčanom, da se ovim zadnjim ulomkom odveć stezalo njihovo djelovanje u Dalmaciji, gdje jim najveća nada protegnuti svoje granice, naložiše Kontariniju, neka u tom smislu izposluje razjasnjenje ove stavke. Toga radi 20. istoga mjeseca bi sastavljen u Lincu dodatak k onoj pogodbi, u kom se dozvoljavalo: „*quod inter provincias ad regnum et coronam Hungariae iure avito spectantes aut ab eodem vel nunc vel olim dependentes, solum in Dalmatia ea, quae sereniss. reipublicae Venetae armis a Turca recuperabuntur, eiusdem dominio reunientur et caedent.*“ U depeši, kojom posla Kontarini ovaj dodatak svojoj vladi, primieti: „*Le parole* **sopra il Turco** *volse il cancellier* (Strattman) *specificare riguardo a Ragusei. Io non feci mostra d' intendere, perchè vostre eccellenze restino in libertà di forzare quella piccola republica a riconoscere la Veneta sovranità, togliendola dalla protettione del Turco.*“

Dalmatinci medjutim, dočuvši prve glasove o pobjedah saveznićke vojske u Ugarskoj, i bez dozvole mletačke, dapače proti javnim naredbam skoče na noge, udare na Turke i u prvi mah otmu jim Vranu, Skradin i Obrovac. Republika čim stupi u savez, pohiti umah, da obskrbi Dalmaciju dovoljnom silom, a brodove odpremi u iztok na predobiće Moreje, dočim u Carigradu davala je javno razložiti po svom poslaničkom tajniku Kapelu, kako ju neprestane uvrede i nasilnosti turske na ovaj korak prisilile *(Ducale 29. travnja 1684. V. Romanin VIII. 405.)* Uslied toga saveza sav kršćanski sviet zače nadu, da je Turčinu u Evropi odzvonilo, osim Dubrovčana, kojim zada težke brige. Dočuvši oni, da je po uslovih savezne pogodbe Mletčanom imalo pripasti sve, što bi oni u Dalmaciji predobili, poboje se za svoj bitak, te brže bolje još 22. travnja 1684 odprave u Beč Rafu Vladislava Gučetića, neka se raduje caru na izvojštenih pobjedah, i neka posredovanjem španjolskoga poslanika de Borgamenero podloži grad carevoj vlasti.

Digitized by Google

Carev kancelar bar. v. Strattman liepo primi poslanika i njegove ponude, te 20. kolov. i. g. bi sastavljena u Beču dotična pogodba. Leopold *qua rex Hungariae* primao je u svoju vlast Dubrovnik, potvrdjivao mu je stare povelje, obvezivao se da će ga braniti i da *„habebit rationem etiam reipublicae in futura pacificatione cum Turca ad eiusdem defensionem“ ;* a Dubrovčani svečano su obećavali mu *„fidelissimam* **clientelam** *praestare uti et annuam recognitionem quingentorum aureorum Hungaricorum in argumentum maioris obsequiosae suae* **dependentiae** *solerter pendere.*[1“] Ali u isto doba

[1] Taj velevažni spomenik glasi ovako: 1684. 20. kolovoza, u Beču. „In nomine sanctisssime et individue trinitatis. Notum testatumque sit hisce quorum interest, universis. Quod nobiles et spectabiles domini rector et consiliarius reipublicae Raguseae litteris suis Ragusae vigesima secunda aprilis anno currente 1684 ad sacram caesaream et regiam maiestatem datis per eiusdem reipublicae senatorem et ablegatum dominum Raphaelem de Vladislao Gozze humillime insinuari fecerint, quam laeto animi affectu continuas sacrae cesareae maiestatis contra tyrannum Ottomannicum victorias perceperint, spe et fiducia in Deum freti, eas in perfidum hostem porro tanta felicitate decursuras esse, ut sacrae suae maiestatis, qua regis Hungariæ antiquissima protectione hactenus per vim Turcicam aliquantisper interpolata, posthac iterum et quasi postliminio gaudere et frui possint, submisse petendo, ut memorata respublica in priorem protectionem augustissimæ domus cesareæ et regiæ recipiatur, quemadmodum vicissim parata esset, fidelissimam clientelam præstare, uti et annuam recognitionem quingentorum aureorum Hungarorum in argumentum majoris obsequiosae suæ dependentiæ solertes pendere.

Quare altissime dicta sacra sua cæsarea et regia majestas gratum et acceptum habens isthunc charæ sibi reipublicæ recursum, per intimum suum consiliarium et cancellarium aulicum excell. dominum baronem de Strattman cum dictæ reipublicae ablegato et senatore praefato domino Raphaele de Vladislao Gozze tractari fecit, interveniente excellentissimo domino marchione de Borgamenero, sacrae, regiae maiestatis catholicae in aula caesarea oratore, quippe cum regi suo haec respublica difficillimis etiam eiusdem temporis singularis semper curae fuerit et hodiedum adhuc in primis chara sit, ita vicissim respublica se suae regiae maiestati catholicae ob cumulata in se ex regia benevolentia et gratia amplissima beneficia immortali devotione devinctam profitetur, et sic tandem in tales, qui sequuntur, redintegratae protectionis respective et clientelae articulos convenit.

Primo. Sacra caesarea et regia maiestas nominatam rempublicam Raguseam cum omnibus suis nobilibus, civibus, incolis, subditis, nec non toto suo statu, bonis, juribus et appertinentiis recipit in singularem et specialem suam tutelam et protectionem, eo modo, quo eadem sub gloriosis suis praedecessoribus regibus Hungariae antiquitus fuit, stetitque.

Digitized by Google

slali su Dubrovčani svoje poslanike u Carigrad, da u znak neuzkolebive svoje vjernosti izljube sultanove čizme, i da izprose dozvolu, da mogu izvažati iz turskih luka do 3000 mjerova žita za svoje potrebe; što jim i bude dozvoljeno *(Depeša P. Valiera vrh. providura u Dalmaciji od 19. pros. 1685).*

Leopold obaviesti malo kašnje mlet. republiku po svom poslaniku u Mletcih, kako je primio dubrovačku občinu u svoju vlast, ali pripis dotične pogodbe nedade joj tja do 30. ožujka 1687 *(Depeša mlet. poslanika u Beču Kornera).* Republika naloži malo kašnje svomu poslaniku u Beču, Dinku Kontariniu, neka pomno izpita, kako se to dogodilo. Kontarini 25. ožujka 1685 odvrati, da su ono Dubrovčani izposlovali po svom poslaniku *„forse per dubbio dell' armi della serenità vostra in quelle vicinanze"*; te priloži: *„pre-*

Secundo. Cum sua maiestas dictam rempublicam, eiusque emolumenta eadem cum reliquis Hungariae partibus regiae benevolentiae gratia complectatur, promittit, a se, et futuris suis successoribus universa et singula reipublicae dictae privilegia, jura, immunitates, imprimis vero commercii libertatem nullatenus impeditum iri, quin potius omnia haec sarta tecta et in illibata sua libertate permansura esse.

Tercio. Spondet et pollicetur tercio omnem amicitiae et bonae vicinitatis culturam fore inter suae caesareae maiestatis subditos et memoratam rempublicam, ita ut reciproce et mutuo unus alterius commoda et emolumenta amica communicatione, consilio et auxilio, fidaque assistentia et ope procuret, et ad avertenda tam subditorum suae maiestatis, quam reipublicae damna et opressionem, a quocunque illa fiat, omnem operam unus alteri praestet. Etenim sacrae cesareae et regiae maiestatis est, eritque semper suis successoribus et posteris respublica ista imprimis chara, atque eius interesse quandocumque poterit, aeque ac provida suarum provinciarum curabit, universo per hoc testatura mundo, quanti hanc rempublicam de universa christianitate optime meritam aestimet et diligat.

Habebit insuper Quarto sacra sua maiestas rationem etiam reipublicae in futura pacificatione cum Turca ad eiusdem defensionem.

E contra Quinto a parte mentionatae reipublicae per praefatum excellentissimum dominum legatum Hispaniae marchionem de Borgamenero una cum dicto reipublicæ domino ablegato altissime dictæ sacræ cesareæ et regiæ maiestati, eiusque successoribus omnis clientelaris fides et debita promittitur obsequiosa veneratio.

Vigore cuius Sexto, respublica omni possibili modo, communicatione, consilio, auxilio, assistentia et ope suæ maiestatis suorumque successorum et totius augustissimæ domus honorem, commoda, jura et intentiones terra marique fideliter promovere et augere satagat, colatque cum eiusdem statibus et subditis inviolata amicitiæ, bonæ vicinitatis et commerciorum jura, nec suæ maiestatis eiusque successorum aut domus adversariis ullo

Digitized by Google

tende esser quella republica dipendente dal regno d' Ungheria, al qual anticamente pagava 500 ducati d' oro di tributo, lo stesso promettendo contribuire per l' avvenire, com' era stato tempo fa praticato."

Boj medjutim razvi se uzduž ciele mlet. granice u Dalmaciji i u Albaniji, a pošto je Dubrovnik medj ovimi ležao, dogadjalo se je vele često, da su četujući hajduci preko dubrov. zemljišta provaljivali u Tursku na plien, ili se tu sklanjali, kad su jih Turci tjerali. Ovo, i što su Dubrovčani volili Turčinu nego Mletčaninu, dade povod čestim zavadam medju Dubrovčani i Mletčani, odakle razmirice i tužbe s jedne i druge strane. Zabilježit ćemo samo najpoglavitije, koje su se dogodile medju njimi za ovoga rata kronologičkim redom, iz kojih je lasno razabrati i njihove medjusobne odnošaje za to vrieme.

---

unquam tempore directe vel indirecte adhæreat, aut alias fidae clientelæ legibus ullatenus contraveniat, sed eam imposterum sacræ cesareæ regiæque maiestati eiusque hæredibus et legitimis successoribus in omnibus salvam immaculatamque præstet. Denique ut supra expressum est, etiam in luculentius huius cæsareæ et regiæ protectionis argumentum singulis annis sacræ suæ maiestati et legitimis eiusdem hæredibus et successoribus in regno Hungariæ quingentos aureos Hungaricos ante hac pendi solitos, in aula suæ maiestatis perpetuis temporibus accurate numerari faciat, remota per Dei gratiam ex illis partibus potentia et violentia Turcica.

Remittit tamen sacra cæsarea et regia maiestas reipublicæ ea omnia benigne, quae hactenus ob praesentem tyrannidem turcicam ommissa et non soluta fuere regno, regibusque Hungariae, et tunc iterum supradicta solutio quingentorum annuorum aureorum inchoabit, quando, uti praemittitur, potentia et violentia Turcica iam dicta a republica removebitur.

Quod itaque faustum et rei christianae proficuum sit, hosce mutuae protectionis respective et clientelae restauratae et a temporum injuriis vendicatae novos articulos sacrae cesarae et regiae maiestatis nomine, eiusdem consiliarius intimus et cancellarius aulicus excellentissimus dominus baro de Strattman, a parte vero reipublicae Raguseæ excellentissimus orator Hispaniarum regis dominus marchio de Borgamenero nec non dictae reipublicae senator et ablegatus praefatus dominus Raphael Vladislaus Gozze propriis subscriptionibus et appressis sigillis suis muniverunt.

Datum in civitate caesarea Viennae die vigesima augusti, anno 1684. L. S. T. A. Henr. L. B. de Strattman. L. S. Marchio de Borgamenero. L. S. Raphael Vladislai de Gozze senator et ablegatus.

Prilog k depeši od 30. ožujka 1687. mlet. poslanika u Beču Frid. Kornera. Car Leopold potvrdi ovu pogodbu 4 rujna i g. 1684. *(prepis u tajnom arkivu bečkom)*, a dubrov. republika 1. prosinca iste godine *(V. Engel Gesch. des Freyst. Ragusa p. 334)*.

Digitized by Google

1684. 28. veljače. Vrh. providur u Dalmaciji svojoj vladi u Mletcih. — Turci su srušili solnicu mletačku u Neretvi, a Dubrovčani dogovaraju se sa Turci u Stonu, nudjajuć svoju stonsku sol za onu skelu, šireć glasove, da će doskora Mletčani udariti na Turke.

1684. 24. ožujka. Vlada mletačka vrh. providuru u Dalmaciji. — Neka pazi, hoće li Dubrovčani pružiti Turčinu zamoljene brodove, kojimi bi htio nadskočiti i s mora Makarsku i cielo primorje, i neka to odvrati.

1684. 13. travnja. Vlada vrh. providuru. — Nalaže mu, neka nedopušta, da mletačke čete vriedjaju Dubrovčane, a to uslied molbe dubrov. poslovodje u Mletcih.

1684. 28. travnja. Izvanredni providur u Kotoru Ant. Zen vladi. — U starom Dubrovniku pohodio ga Rafo Luke Gučetića, plemić dubrovački, izpripoviedao mu muke, koje je pretrpio u Carigradu, gdje bijaše poslanikom: „*mi fece qualche lieve progetto di sua mala intentione o pensiero, che pur egli nutriva contro Turchi; ne più oltre in publico all' hora si volse esprimere*“ ali mu je napoviedio sa četnikom Markom Zoićem, da će u slučaju napadaja na Novo u Boki priteći mu u pomoć sa 500 do 1000 Konavljana. Zahvalio mu se je za tu dobru misao.

1684. 28. svibnja. Vrh. providur vladi. — Primio je ljubezno poslanika dubrovačkoga došavša mu na poklon, i uvjerio ga, da će ukrotiti Vlahe, koji Dubrovčane uznemirivaju.

1684. 12. lipnja. — Vlada izvan. providuru u Kotoru. — Neka čini povratiti Dubrovčanom, što jim bje oteto; neka se više nevriedjaju, što je i papina želja.

1684. 12. lipnja. Vlada izvan. providuru u Kotoru. — Neka nedopusti, da se Dubrovčanom štete nanose.

1684. 12. lipnja. Vrh. providur vladi. — Poslanik dubrovački mu se tuži, da su hajduci, 200 na broju, napali na njihove gradjane, koji su hodali na susret poslanikom vraćajućim se iz Carigrada, te u bjeg jih bacili, i njekog Gundulića ubili. Uvjeri ga, da će krivce kazniti.

1684. 21. lipnja. Vlada vrh. providuru. — Hvali ga, što se onako s dubrovačkim poslanikom ponašao.

1684. 22. lipnja. Izvanred. providur vladi. — Naložio je hajdukom, da nenapadaju karavane turske prolazeće u Dubrovnik. Dovršio je iztragu proti ubojicam Gundulića, ali mu težko uhvatiti jih.

*

Digitized by Google

1684. 26. lipnja. Glavni pomorski kapetan vrhov. providuru. — Njeki Gundulić dao je izdajnički ubiti do 28 hajduka u selu Draževcu, čega radi ovi hoće da mu se osvete.

1684. 24. kolovoza. Izvanred. providur vladi. — Arambaša Božo Lucić, poslan da razbije pripomoćnu povorku slazeću u Novo, ote 24 natovarena konja i deset ljudi, ali na prolazku kroz dubrov. Konavlje *„fu da quegl' habitanti assalito; non solo gli ritolsero la preda, ma il tutto fecero tenire alli Turchi medesimi. Tale attione scandalosa e temeraria m' ha obligato di scrivere immediate a quelli signori, perchè con esemplar castigo dei colpevoli faccino apparire di non esser col loro assenso seguita tale ripresaglia.“* Čeka na odgovor.

1684. 28. kol. Isti. — Odgovorili su mu Dubrovčani, izvraćajući onaj čin i niečuć, da su Turkom baruta pružili.

1684. 14. listopada. Isti. — Marin Kaboga i još jedan plemić dubrovački dadoše B. Luciću 95 cekina u ime odštete, i neka onu stvar pritaji. Odpisao je dakle Dubrovčanom, da ima u ruci tvrde dokaze o onom činu, i neka krivce kazne.

1684. 21. list. Vrh. providur vladi. — Dubrovčani dali su baruta Turkom u Novom.

1684. 23. list. Isti. — Hajduci na Pelješcu porobili su dubrovačku ladju od Turaka natovarenu.

1684. 24. list. Izvan. providur vladi. — Hajduci su zaplienili u Trebinju 300 glava velike marve, i dotjerali na dubrovačko zemljište. Obkoljeni od jače dubr. sile, morali su prodati sve Dubrovčanom po tri škuda za svaku glavu. Došao mu kancelar dubrovački tvrdeć, da nije istina, što se po Mletcih kaže, da oni pružaju bojnu spravu Turkom u Novom, i zahtievajuć, neka se povrati novac izplaćen hajdukom za marvu. Ovo odbi.

1684. 18. studenoga. Vlada izvan. providuru. — Neka se glede ponašanja napram Dubrovčanom sporazumi sa vrh. providurom u Dalmaciji. Odobrava se odgovor, koj je dao dubrov. kancelaru.

1684. 18. stud. Vlada vrh. providuru. — Neka pošalje iztragu, koju je vodio o zlih djelih Dubrovčana, u Mletke. Medjutim neka se s njimi ponaša, kako bi mu se činilo, da je koristnije za javne poslove. Iztragu pako u poslu pljenitbe dubr. ladje odpremit će čim prije u Mletke na razvid.

1684. 20. stud. Vrh. providur vladi. — Došao mu je dubr. poslanik na posjet. Potvrdio mu je zlo ponašanje svoje gospode što se tiče otimanja hajdukom zaplienjene marve. Kad prodje u

Digitized by Google

Kotor, rabit će odlučnija sredstva proti Dubrovčanom, da njihove zasjede razvrgne.

1684. 10. prosinca. Isti. — Dubrovčani su spremni podvrći se njegovim željam. Vidi pako, da i oni ne malo trpe i od naše strane.

1684. 12. pros. Isti. — Dubrovčani mu pišu, da je Marko Rafael iz Budve porobio jednu njihovu ladju na Koločepu. Odgovorio jim, da će ga kazniti kako treba, te je nalažio, da se uhvati.

1685. 4. siečnja. Vlada vrb. providuru. — Nalaže mu se, da se sa Dubrovčani ponaša, kako budu zaslužili, ali da jih s oka nepusti; a one, hoji jim štete prave, neka strogo kazni.

1685. 7. ožujka. Izvan. providur vladi. — Hajduci su razbili tursku karavanu, i 200 natovarenih konja zaplienili, ali nadskočeni od dubrovačke vojske morali su joj sve odpustiti, i izgubili su nekoliko drugova. Čeka na zapovied.

1685. 14. ožujka. Isti. — Strah ga je, da se hajduci Dubrovčanom neosvete. Dubrovčani mu pišu listom od 3. ožujka, pretjeravajuć njihove uvriede. „*L' esperienza m' ha fatto conoscere in più incontri, non ben disposti gli animi de Ragusei alli vantaggi della sereniss. republica.*“ Odgovorio jim 8. ožujka u kratko.

1685. 17. ožujka. Vrh. providur vladi. — Dubrovčani pomagaju Turke proti hajdukom. Pisao je izvan. providuru Zenu u Kotoru, neka na svaki način naše podanike brani. Odveć je očita njihova preuzetnost i neprijateljstvo, te i proti Neretvi, radi čega šalje onamo jednu galiju. Predvidja dolazak dubr. poslanika s običnim izpričanjem.

1685. 24. ožujka. Isti. — Došao mu poslanik dubrovački crtajuć prekomjerne uvrede, koje od hajduka primaju. Isto tako se to opisuje u poslanici, koju mu u ime vlade izruči. Doznao je za stalno, da su glave ubitih hajduka povješali na gradskih vratih, neka Capigi vidi, da su hajduci i njihovi neprijatelji. Oni su hajduke izdajnički napali i nemilice utamanili. Odgovorio je poslaniku i Dubrovčanom na način opomene i ukora. Piše izvan. providuru Zenu u Kotoru, neka hajduke od osvete odvrati. Čeka na zapoviedi.

1685. 25. ožujka. Izvan. providur vladi. — Bilo je do 800 Dubrovčana pod zapoviedi triuh plemića, koji su na hajduke udarili. Od smaknutih poslali su tri glave Capigiju Trebinjskomu, dvie eminu u Dubrovniku, tri Turkom, a dvie su pribili na gradskih vratih. Ucienili su hajduke. Obećali su za svakoga 100 duk. na dar i 15 mjesečno plaće. „*L' eccesso risulta molto grave.*“

Digitized by Google

1685. 28. ožujka. Isti. — Capigi javno je u Novom slavio dubrovačku vjernost.

1685. 31. ožujka. Vlada izvan. providuru. — Neka se sporazumi sa vrh. providurom u Zadru. Koristna je za republiku dubrovačka skela, te toga radi dao se je putni list i pratnja Turkom, koji onim putem polaze trgovinom u Mletke.

1685. 31. ožujka. Vlada vrh. providuru. — Nalaže mu, neka povede iztragu o ponašanju Dubrovčana napram hajdukom. Dubrovačka skela od koristi je za državne daće; neka dakle naloži onim u Kotoru, da nediraju u bosanske trgovce i u karavane.

1685. 5 travnja. Vlada istomu. — Sablazniv je učin Dubrovčana proti hajdukom; neka iztragu povede, a medjutim uzme one mjere, koje pronadje shodne za obuzdanje njihove smjelosti i za kaznu njihova nedjela.

1685. 5. travnja. Vlada izvan. providuru. — Sa žalosti dočule su se pojedinosti u poslu napadaja Dubrovčana na hajduke. Vrh. providur dat će mu shodni naputak. Neka osigura prolaz na dubr. skelu, pošto je ova republiki od koristi.

1685. 10. travnja. Vrh. providur vladi. — Povesti će iztragu, a piše Zenu, neka hajduke od osvete odvrati i na opreznost uputi. Sačuvati će po mogućnosti mir, i pomagati će bosanske trgovce, pošto to ide na korist države.

1685. 11. travnja. Vlada vrh. providuru. — Srećko Sorgočević dubrov. poslovodja izručio je u senatu listove dubr. občine od 9. ožujka i spomenicu o škodah počinjenih joj od hajduka.

1685. 14. travnja. Ista istomu. — Dubrovački poslovodja podnio je tužbu proti hajdukom. Neka s Dubrovčani obći što bolje može, opominjući jih ipak, da neobće prijateljski sa Turci, i da nedaju hrane Novomu; i neka zabrani napadanja na karavane iduće u Dubrovnik.

1685. 14. travnja. Senat odgovara Sorgočeviću. — Poznate su uvrede nanešene od njegovih sugradjana hajdukom, i kako olakoćuju prienos bojne sprave u Novo. Budu li se dobro ponašali, bit će i liepo gledani. U tom se smislu vrh. providuru već pisalo.

1685. 20. srpnja. Vrh. providur vladi. — Šalje prievod lista, uzapćena, koj su Turci upravili Dubrovčanom. Povratio jim izvornik. Turci traže, da jih o stanju ovdješnjem obavieste, i da jim uprave pouzdanu osobu, s kojom bi se savjetovati mogli.

1685. 26. kolovoza. Izvan. providur vladi. — Tumač dubrovački prošao je k paši Solimanu, da izmoli izvažanje hrane iz Drača za

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Dubrovnik i preko njega za Novo i Hercegovinu, gdje je nema. Predlaže, neka se to prevažanje preprieči, jer to ide i na korist tursku.

1685. 12. rujna. Vlada vrh. providuru. — Dočulo se sa žalošću, da Dubrovčani pružaju viesti i hranu Novomu. Neka dozvoli hajdukom i Perašćanom, da njihove ladje napastuju, i tako na svidjenje privedu. O tom će obaviestiti izvanred. providura u Kotoru.

1685. 17. studenoga. Vrh. providur vladi. — Dubrovčani ne samo pomažu Turčinu, nego su i Lastovljanom zabranili, da na pokaz turskih ladja pale vatru, čega radi ove su Korčulu porobili. Trebalo bi s njimi oštrije postupati, nego što je odredjeno s dukalom od 12. rujna, da se podanici osjeguraju. Prilaže se saslušak Turčina zarobljena, iz koga izlazi, da Dubrovčani Novomu pružaju hranu, prah, olovo, kremenje za puške itd.

1685. 8. prosinca. Izvan. providur vladi. — Naložio je hajdukom i Perašćanom, da Dubrovčane napastuju, oni po kopnu a ovi po moru, i tim unište njihovu trgovinu tako, da i sam njihov grad očuti nestašicu. „*Appariscono sempre più li loro eccessi, per il che unisco costituto, acciò osservino vostre eccellenze le ostilità prattiçate contro un bastimento suddito*“ pucanjem izagnan iz Captata.

1685. 10. prosinca. Vrh. providur vladi. — Dubrovčani su sklopili pogodbu sa Solimanagom za slobodno obćenje u njihovih lukah. Zabranili su na Mljetu i Lastovu vatrom davati znak, da se turske ladje približuju. Tomu je glava Rafo Gučetić. Treba s njimi odlučnije postupati, navlastito zato, što Novo pomažu, koje bi se bez njih u zdvojnosti nalazilo. Došao mu kao poslanik Luka Lucian Bunić, da se tuži radi uzapćenja njihova kancelara i tumača. Naložio je, da se na slobodu puste, ali ga radi nedjela one gospode oštro ukorio.

1685. 15. prosinca. Vlada vrh. providuru. — Neka izvede, što mu bje 12. rujna naloženo, proti Dubrovčanom.

1685. 17. prosinca. Vlada izvan. providuru. — Glede Dubrovčana i drugih pomagatelja turskih izpuniti će naloge od 12. rujna. Izadje li na more brod, koj Dubrovčani oboružavaju, gledat će, da ga ulovi.

1685. 17. prosinca. Vlada vrh. providuru. — Dobro se ponio sa dubrovačkim poslanikom. Treba jih uznemirivati, a Novomu svaku pripomoć zapriečiti. Zahtievat će od Dubrovčana, da se po njihovih otocih loži vatra kao znak, da su gusarski brodovi na vidik. Usudi li se dubrovačka galijica izaći iz luke, neka ju zakvači.

Digitized by Google

1685. 19. prosinca. Vrh. providur vladi. — Kazna proti Dubrovčanom sveudilj traje. Doleti njihov poslanik, izpričavajući se i obećujući, da će se nastaviti vatra po otocih, i da će o turskih stvarih obavješćivati. Rabio je s njim način, koj se pristoji onomu, koj ima „*più ardire che forza, e più malizia che prudenza.*“ Nije mu se na ništa obvezao, što bi slobodu djelovanja zapriečilo.

1685. 28. prosinca. Izvan. providur vladi. — U Budvi zaustavili su brod dubrovački sa tumačem i ljekarom idućim k Solimanu pod izlikom, da si hrane nabave.

1686. 20. travnja. Izvanr. providur vladi. — Tri broda i 4 ladjice peraščanske, iduć u trag ulčinjskim gusarom, uljezoše u captatsku luku, da se vodom oskrbe, ali su silom odbijeni. Jedreć dalje budu od dubrov. podanika obaviešćeni, da će one noći proći kroz Slano turska karavana s bojnom spravom za Novo. Toga radi izkrcaju se na kopno, no do mala nadskočeni od Dubrovčana jedva jim podje za rukom na svoje ladje uzmaći. Tako se Turci spasili i u Novo prošli. Hajduci tim razsrdjeni porobiše sve naokolo po kopnu i po otocih dubrovačkih, i uhvatiše kod Korčule brod s dubrovačkim trgom. Dubrovčani su mu o tom pisali 7 i 8 travnja, tužeć se, da su hajduci počinili nečuvena zla, crkve poharali itd. Sliedi prilog.

1686. 18 travnja. Iz sasluška turčina Ćaćovića dolazeća iz Novoga: „*de viveri si sta molto male, vendendosi un' ocha di pane di formento a grossetti 8 ragusei, che fanno soldi 32, et il formento a grossetti 6 l' ocha, che fanno L. corr. 60 lo staro in circa; il formentone si vende a L. 40 lo staro; li risi a grossetti 6 e mezzo l' ocha, et il butiro a 30 grossetti l' ocha; e tutte queste robbe capitano in Castel Novo dallo stato di Ragusi; in oltre vengono da quel paese polveri, pietre d' azzalino, bombi, et seguono li trasporti quasi ogni giorno*“.

1686. 25 travnja. Izvan. providur vladi. — Osvjedočeni Dubrovčani, da su sami izazvali hajduke na one izgrede, a bojeći se još gorih, upravili su mu opet poslanika s listovi, moleć, neka jim više hajduci štete nečine, „*promettendo a concederli per lo stato libero il transito*“ pod uvjet, da se čim prije odaleče i da karavane neuznemiruju.

1686. 4. svibnja. Izviešće vrh. providura u Dalmaciji Petra Valiera. — Veli, da je sklopio sa Nonkovićem predaju Žažablja,

Digitized by Google

i dodaje: „*L' aquisto sarà importante per essere a cavalliero del Raguseo, e per attacarsi alle adiacenze di Castel Novo. E quando si venisse a resolutione di ponere un piede in Ragusi vecchio, come havevo io pensiero, e feci discorso da Curzola al signor proveditor estraor. Zen, haverebbe v. serenità legitima causa di farlo per reprimere l' insolenza de' Ragusei et la sussistenza di Castel Novo*".

1586. 16 lipnja. Izvanr. providur vladi. — „*S' è introdotta di presente nella città di Ragusa la fabrica di polveri, e tengo sicuri rincontri, che dalla dominante vengano levati per tal fine solferi e salnitri*".

1686. 3 srpnja. Isti. — Hajduci prošli su kroz dubr. zemlje u turske, da robe, bez odpora; ali jim Dubrovčani i nadalje krate prolaz kroz Konavlje, jer ovim putem obskrbljuju Novo.

1686. 12 srpnja. — Dubrovački izvanredni poslanik u Mletcih Mario Tom. Bassegli, izručivši listove svoje gospode od 21 svibnja, veli, da mletački podanici krivo izvješćuju vrh. providura Kornara i izvanr. Zena, te da je došao, da to svečano izjavi. Takovim doglasivanjem gledaju njihovi dušmani lišiti jih milosti prejasne republike, koju oni štuju isto kao svoju slobodu. Nije istina, da oni Novomu pomažu. Prilaže nekoliko viesti iz Carigrada.

1686. 18 srpnja. Isti. — Moli mlet. vladu za odgovor. Njegova mu gospoda pišu, da se je veliki vezir iz Carigrada uputio s vojskom k Beogradu.

1686. 11 kolovoza. Vrh. providur vladi. — Prolazeć mimo Dubrovnik, dodjoše mu na počast dva poslanika dubrovačka, i pretvorno mu čestitaše na iznesene pobjede. Ukorio jih je radi pomoći, koju Turkom pružaju, te jih odpustio uz ozbiljne opomene. Dva inžinira francezka prave nacrt Dubrovnika, a on se trudi, da njihove namjere saznade. Izvješćuje o dubrovačkih grošićih, te šalje njih dvadeset na pokus. Na škudu, koja vriedi 13 litara, dobivaju 4 litre i 17 solda.

1686. 29 kolov. Isti. — Vraćajuć se iz Kotora opet ga posjetiše dva dubr. poslanika. Brod njihov, oružjem natovaren, bi uhvaćen na dolazku iz Jakina, čega radi oštro jih pokarao. Drže spremne dvie galijice I nadalje pružaju Turkom živež i bojnu spravu.

1686. 10 listopada. Vlada izvanr. providuru. — Hvali mu za viesti glede tvovnice praha u Dubrovniku.

1686. 15 list. — Dubrov. poslanik u senatu čestita u ime svoje gospode za javne pobjede.

Digitized by Google

1686. 20 list. — Mlet. poslanik u Beču Korner javlja republiki, da su onamo došla dva poslanika dubrovačka.

1686. 27 list. — Isti izvješćuje, da su ona dva dubr. poslanika onamo došla, da caru čestitaju na predobiću Budima; da ga sklone na predobiće Hercegovine; da mu ponude za taj slučaj novčanu pripomoć i danak za tu državu, kad bi mu pošlo za rukom predobiti ju. Njihov poslovodja Gundulić nalazi se u vojski. Tuže se, da jih Mletčani zlostavljaju, misleć, da će tim republiku pred carem ocrniti.

1686. 30 list. Vrh. providur vladi. — Dubrovčani mu se tuže pismeno radi šteta počinjenih jim od hajduka. U odgovoru ozbiljno jih ukori i opomenu, te kako se čini, uspješno, jer puštaju, da hajduci prolaze po njihovom zemljištu u turske predjele, te u Zubcih liepo napreduju.

1686. 13 studenoga. — Poslovodja dubrovački podnaša duždevu zboru viesti iz iztoka.

1686. 14 stud. Vlada vrh. providuru. — Odobrava se njegovo ponašanje sa dubr. poslanikom.

1686. 14 stud. Vlada izvan. providuru. — Neka s Dubrovčani postupa, kao što zavriedili budu.

1687. 11 siečnja. Izvan. providur u Kotoru od sada Ivan Krst. Kalbo. — Došao mu je iz Captata arambaša Perisa Mandić, i javi, da se je sdružilo 700 Dubrovčana sa pet arambaša i 80 hajduka, i da kane udariti na Trebinje pod zapoviedi Rafa Gučetića, koj je hajduke prahom i olovom oskrbio. Ovaj je i Perisu pozvao, i zamolio, neka što više može hajduka sobom dovede. Zabranio je Perisi, da onamo podje, a poslao je uhode, neka udju u trag pravoj namjeri Dubrovčana. Doznaje, da su ovi odpravili caru poslanika, neka jim izmoli njegovu zaštitu uz obvezu, da će mu plaćati godišnji danak, kako su prije davali ugarskoj kruni[1], te *„che*

[1] Važna je sliedeća carska poslanica u ovo doba upravljena na dubrovačkoga poslanika u Beču:

Sacrae cesareae regiaeque majestatis archiducis Austriae domini nostri clementissimi nomine domino Lucae Vladislao Gozze senatori et ablegato reipublicae Raguseae, hisce perbenigne significandum. Prolixe caesareae regiaeque maiestati suae relatam esse humillimam domini ablegati instantiam tum scripto porrectam, tum viva etiam voce saepius iteratam, publicandae scilicet protectionis et respective clientelae per diploma suae maiestatis 20. augusti 1684 restauratae, et officialis militaris in eiusdem signum Ragusam mittendi; cuius demissae petitioni non modo clementissime annuit sua maiestas, verum ut dictae suae pro-

Digitized by Google

all' arivo di sue lettere i Ragusei si unirono in 700, e uniti a 100 aiduci incendiarono 32 case di tre piccole ville turche con preda e morte di 12 cristiani turcheschi, ma di notte e sotto nome di aiduci per non aparir apertamente nemici de Turchi". Gučetić sakupio je 400 ljudi u Konavlju, i premaljećem misli srušiti Trebinje. Ovo je veoma smiono, pošto mu sila odveć slaba. Potvrdjuje se ova viest tim, što je i papa Dubrovčanom dozvolio, da si u njegovoj državi nakupe do 700 mjera žita, što je preko njihove potrebe. Obavješćuje o tom mlet. poslanika u Rimu Landa, opominjajuć ga, neka iztraži, nije li se ondje koja pogodba sa Dubrovčani sklopila. Nastoje ovi i Crnogorce za se dobiti, razglasujuć, da će doskora doći carska vojska „*per l' aquisto importantissimo di Castel Novo*" i bodreć jih, neka se caru podlože „*principe tanto più potente et generoso della republica*". Iste glasove šire po Hercegovini, da onaj puk k sebi naklone. Potužili su mu se 29 prosinca radi šteta, što jim arambaša Aleža na Lopudu počinio. Odgovorio jim 6 siečnja obćenito; ali je u isti par dao nalog, neka se o stvari iztraga povede.

1687. 12 siečnja. Poslanik mletački u Beču Kornaro vladi. — Dubrovački odaslanik nastoji, da car uzme u svoju zaštitu Dubrov-

tectionis et amoris, quo rempublicam Raguseam cum primis complectitur, amplam tum eminentissimo domino cardinali Pio, tum oratori suo Venetiis agenti domino comiti Francisco Thurn dedit notitiam utrobique evulgandam, prout ex annexis binis litterarum caesarearum exemplis uberius videre est, reddetque de eodem certiores oratores regis catholici et praedictae reipublicae Venetae, apud aulam suam commorantes, ac praeterea colonellum suum dominum Dominicum Coradini charactere residentis caesarei munitum Ragusam ablegare eum in modum clementissime resolvit, ut is ibi, donec maiestati suae visum fuerit, resideat; cui expresse demandatum est, ut si potentiam quamdam exteram vel etiam particulares quidpiam contra rempublicam eiusve subditos moliri, vel eandem adversus nominatum tractatum molestari adverterit, ad requisitionem reipublicae facta ocyus nomine suae maiestatis solemni protestatione protestationis caesareae, sub qua respublica degit, maneat et a sinistris quibuscunque conatibus contra eandem intentis serio dehortetur, aulamque caesaream de eo quamprimum edoceat, satagat etiam rempublicam in praesenti tranquillitate et unione conservare, omne denique observet, quod est memorato tractatui et tutelae promissae consonum futurum, praesertim vero si quid certi de Turcarum motibus et designationibus intellexerit, id statim ad aulam caesaream scripto deferat, quem in finem clementissime sibi promittit sua maiestas, rempublicam Raguseam navim pro transportandis velociter litteris aptam eo fine iuxta oblationem domini ablegati semper in promptu habituram, quoties necessitas postulaverit, aut dominus residens caesareus requisiverit, gratis suppeditandam, nec non eidem residenti ultra impensas

Digitized by Google

čane bojeće se, da jih republika slobode liši. Izplatio je danak caru kao kralju ugarskomu od 2000 talira. Štiti ga španjolski poslanik. Bit će poslan za rezidenta u Dubrovnik Koradin s nalogom, da u slučaju napadaja iztakne carsku zastavu. Dubrovčani davati će mu 1000 for. na godinu plaće.

1687. 18 siečnja. Izvan. providur Dubrovčanom odgovara na tužbe proti hajdukom podnesene mu 7 siečnja, da će jih kazniti; ali neka i oni nastoje o tom, da se preko njihove zemlje neoskrbljuju živežom Turci u Novom, i neka neprieče hajdukom prolaz u turske priedjele, nego da jim dapače u pomoć budu.

1687. 30 siečnja. Dubrovčani izvan. providuru. — Uvjeravaju ga o svojoj zahvalnosti prama republiki, i da će joj uviek odvraćati „*con atti più ossequiosi*“; da su odredili dva senatora zato samo, neka paze, da se vršc naredbe, po kojih je podanikom zabranjeno i ma kako pomagati Novomu: da se nije nikada hajdučkim četam uzkratio prolaz po dubrovačkom zemljištu uzprkos njihovu nasilju, kao što neće se ni u naprieda: ali neka udare putem, kuda nema stanova, i neka u karovane slazeće na dubr. skelu nediraju. Tvrde napokon, da su republiki veoma oddani, i da jim mnogo stoji do dobroga glasa pred kršćanskimi vladaoci i narodi.

---

itineris et congruam habitationem Ragusae conventum pariter et promissum stipendium annuorum 1100 florenorum Rhenensium a tempore, quo munus hoc residentis eidem delatum est, 1. nimirum decembris anno 1686 inchoando, rite persoluturam, maxime vero recognitionem quingentorum aureorum ducatorum in specie justi ponderis supra fato tractatu stipulatam, et hoc anno pendi caeptam, maiestati suae in aula caesarea ad manus cancelariae interioris Austriae aulicae annuatim punctualiter numeraturam esse, prouti vicissim maiestas sua adimplendo tractatui, perhibendisque protectionis suae testimoniis nulla in occasione defutura est, et huius consideratione quoque saepe libato domino Corradini clementiss'me concessit directionem armorum reipublicae, si eidem deferetur, in se suscipere, eaque tali moderamine uti, ne ansa contra ipsum conquerendi reipublicae praebeatur. Quod si autem praedicto d. Corradini aliquid humani contingeret, eiusve operam respublica amplius non desideraret, iudicabit ea illud decenter et tempestive suae maiestati, ut aliter, prout sibi videbitur, clementissime providere possit. De quibus omnibus erudiri dominum ablegatum hisce jussit sua maiestas, eidemque in reliquo, sicut et toti reipublicae gratia sua caesarea regiaque clementissime propensa maneat. Signatum sub appenso altissime nominatae suae maiestatis caesareae regiaeque sigillo secretiori.

L. S. Viennae, 12. ianuarii a. 1687. Steph And. de Wesdenburg.

Izvana: domino Lucae Vladislao Gozze senatori et ablegato reipublicae Raguseae consignandum (Izvornik u bečkom dvor. taj. arkivu.)

Digitized by Google

1687. 30 siečnja. Dubrov. poslovodja u Mletcih predaje vladi list pisan od velikog vezira njegovoj gospodi, u kom se ovaj prikazuje sklon na mir. Veli, da je primio njihove poslanike s poslanimi darovi, te zove Dubrovnik „*Dobra Venedic*“ a Dubrovčane „*antichi clienti*“. — Isti 5 veljače prilaže obaviesti iz Carigrada.

1687, 5 veljače. Vlada vrh. providuru. — Bit će mu javio izvan. providur Kalbo iz Kotora, kako Dubrovčani mame okolostojeće pučanstvo. Neka pohiti u Albaniju, i gleda shodnom darežljivosti dobiti ga na svoju, obećajući mu javnu zaštitu. — Isto tako piše izvan. providuru.

1687. 14 veljače. Vrh. providur vladi. — Bio pred njim dubrov. poslanik Franjo Sorgočević-Bobalić u poslu Rakovićeva broda god. 1677 od gusara porobljena u Captatu, i rekao mu, da će toga radi njegova gospoda odpraviti svoga poslanika u Mletke. Podnio mu tužbu proti primorskim hajdukom, koji pliene dubrov. sela. Doznao je, da Dubrovčani u Beču trude se skloniti cara, neka predobije Hercegovinu i Novo; i da one stanovnike nagovaraju, neka se caru podlože a republiku napuste. Već s hajduci složno napadaju Turke, i razglasuju dolazak careve vojske na proljeće, da mletačka napredovanja obustavi.

1687. 16. veljače. Mlet. poslanik u Beču Kornaro vladi. — Uvjeravaju ga ondjesnji ministri, da pogodba s Dubrovčani bavi se samo zaštitom, koju jim car kao ugarski kralj obećaje. Izručio je ministru priepis lista poslana Dubrovčanom od prvog vezira, iz koga se razabire, da Dubrovčani uzprkos carskoj zaštiti stoje u tiesnom odnošaju sa Turci, i da jim pomoć pružaju. Odgovori mu ministar, da su Dubrovčani carevu zaštitu dobili, da će car poslati onamo svoga zastupnika, da zaprieči davanje pomoći Turčinu, i da Dubrovčane od ovoga razstavi. Dubrovački odaslanik caru predstavlja pravo, koje ima nad Hercegovinom, misleć, da će tim okrenuti carevo oružje na onu stranu.

1687. 19 veljače. — Carski poslanik u Mletcih spomenicom obaviešćuje republiku, da je car pogodbom od g. 1684 primio u svoju zaštitu Dubrovnik, i da onamo salje Koradinia za rezidenta, komu se nalaže, neka gleda o koristi saveza.

1687. 23 veljače. Poslanik mletački u Beču vladi. — Dubrovčani podnili su carskim ministrom njeka pisma, po kojih se dokazuje carsko pravo na Hercegovinu, ali za sada sve badava. Čini se, da su jih i sami Turci na to savjetovali, da si s ote strane ledja osiguraju.

*

Digitized by Google

1687. 25 veljače. Vrh. providur vladi. — Već je javio, kako Dubrovčani vabe susjedne stanovnike na svoju; ali badava, pošto jih on drži u vjeri putem njihovih poglavica, koje je za se predobio darovi i obećanji.

1687. 8 ožujka. Vlada vrh. providuru. — Dubrovački brodovi u austrijskih lukah krcaju hranu za Turke. Neka o tom iztraži, te ako nadje, da je tako, neka te brodove ulovi.

1687. 13 ožujka. Vrh. providur vladi. — Dubrovčani složno s hajduci porobili su trebinjski kotar. Buduć se toga radi Turci potužili, Dubrovčani odpraviše svoje poslanike k bosanskomu paši, da obustave prijave u Carigradu. Poslali su i Marina Kabogu k velikomu veziru u Biograd. Čekaju carskoga odaslanika, koj će ondje prebivati, te davat će mu stan i 1000 dukata na godinu.

1687. 16 ožujka. Izvan. providur vladi — Dubrovčani gledaju nagnati okolostojeće pučanstvo na carevu stranu, ali bez uspjeha, jer jim nitko ne vjeruje. Šalje viesti, koje dobi iz Dubrovnika.

1687. 20 ožujka. Vrh. providur vladi. — Paziti će budno na svaki korak Koradina. Dubrovčani o tom rade, da nam predobiće Novoga osujete.

1687. 26 ožujka. Isti. — Dubrovčani nastavljaju bodriti susjede, da se cara drže. Očekuju carskoga odaslanika.

1687. 27 ožujka. Isti. — Došao je carski rezident u Dubrovnik, primljen sa slavjem, a emin se odputio. Razglasuju, da će careva vojska na premaljeće saći u Hercegovinu.

1687. 30 ožujka. Poslanik mletački u Beču vladi. — Šalje pogodbu, koju su g. 1684 car i Dubrovčani medju sobom sklopili, a sada potvrdili.

1687. 1 travnja. Vrh. providur vladi. — Dubrovčani se trude, da Crnogorce caru priklone.

1687. 11 travnja. Izvan. providur. — Doznaje, da je došla u Dubrovnik carska osoba „*al quale sii stato da quel governo assegnato per habitatione un palaggio nel mezzo della piazza, dove stanno spiegate le insegne dell' aquila imperiale*“. Ubili su Dubrovčani dva hajduka, a 14 baciše u tamnicu. Napadoše u Slanu arambaše Dražka i Božka, i ubili su njihova 22 hajduka. Neodgovaraju na njegove listove, u kojih se tužio radi živcža, što Novomu pružaju.

1687. 19 travnja. Isti. — Čovjek, koj je došao u Dubrovnik, jest carski pukovnik imenom Dominik Koradino, s naslovom rezidenta. Na putu iz Bakra reče, da kao što Dubrovnik jest carev, isto su tako i Novo i drugi gradovi dalmatinski od prije podložni

Digitized by Google

ugarskoj kruni; da će u Dubrovnik doći 500 carskih vojnika u svrhu kojega preduzeća, i da su u tu svrhu Dubrovčani ponudili do 5000 svojih zemljaka. Tri dubrovačka plemića bjahu u Novom dobro primljena. Misli se, da se radi o predaji one tvrdjave. Prilaže list obćine dubrovačke od 6 travnja, kojim mu odgovaraju, da oni nepružaju živeža Novomu, dali Vlasi pomoću hajduka, a da su uhvatili hajduke zato, što su poharali perivoj njihovog plemića u sv. Križu.

1687. 20 travnja. Vrh. providur vladi. — I Koradino nastoji o tom, da susjedno pučanstvo na carevu stranu privrne. Pazi na Kabogu stojećega u dvoru vezira i hercegov. paše, pozvana u Biograd.

1687. 21 travnja. Vlada vrh. providuru. — Dubrovački poslovodja vraća se kući.

1687. 28 travnja. Izvan. providur vladi. — Dobio je listić od Koradina, u kom ga sjeća na odnošaje obstojeće medj njimi za kandijskoga rata, kada se Koradino nalazio u mletačkoj službi. Odgovorio mu po svom kapetanu D. Galvanu, komu on reče, da, budući se Dubrovčani pod zaštitu carevu stavili, bi ondje poslan kao rezident carski sa plaćom od 1500 for. „*per invigilare, che le cose di questi signori caminino con buona regola sempre dirette al publico bene et all' oppressione dell' inimico comune.* Primieti mu jošte, da želi složno raditi sa mletačkimi načelnici; da se radi o popravku palače za njega; i da su ona tri plemića bila u Novom zato, da izposluju izplaćenje danka u grošićih mjesto u cekinih.

1687. 9 svibnja. Vrh. providur vladi. — Čini mu se promišljaja vriedno, što Koradini nastavlja nagovarati pogranične stanovnike, da se pod carevu zaštitu stave; takodjer hodanje Gučetića i dvaju plemića u Novo, radnje, koje se obavljaju u onoj tvrdjavi, i dolazak vojnika, bojne sprave i novaca.

1687. 15 svibnja. Vlada izvan. i vrh. providuru. — Paziti će budno na ponašanje Koradina; a dobro je, da su mu javili uhvat hajduka u Dubrovniku, o čem se govor poveo i sa njihovim poslanikom.

1687. 18 svibnja. Vrh. providur vladi. — Doznaje po uhodi, da Turci iz Novoga dolaze u Dubrovnik po živež i prah.

1687. 24 svibnja. Vlada izvan. providuru. — Odobrava se, što je privatno po Galvanu Koradinu odgovorio.

1687. 25 svibnja. Vrh. providur vladi. — Koradino obaviesti ga o svom dolazku u Dubrovnik kao rezident, a on mu prijazno odvratio. Dubrovčani mu pišu, da je njeki buljubaša sa njekoliko hajduka počinio strahote u Sv. Križu, te da su ove zato u tamnicu ba-

Digitized by Google

cili, dočim je onaj pobjegao. Javili su izvan. providuru, neka po uhvaćenike pošalje. Odgovori jim, da će krivce kazniti, i kako se nada, da će oni vatru ložiti po otocih kao znak, da se gusarske ladje primiču. Opet mu pisali o drugih škodah, koje su jim hajduci počinili. Odvrati, da će krivce kazniti, ali neka Turčinu nepomažu. — Doznaje, da Dubrovčani obskrbljuju živežem Turke u Novom, nego i ulčinjske gusare, dajuć jim utočište, vesala, hrane itd. i da nedopuštaju ložiti vatru na Mljetu i Lastovu u znak, da su gusari na blizu.

1687. 31 svibnja. Vlada vrh. providuru. — Neka zaprieči, kako mu se bolje vidi, prelazenje pomoći iz Dubrovnika u Novo. Zna se iz Rima, da su Dubrovčani poslali u Carigrad 40.000 duk. u ime danka.

1687. 19 lipnja. Poslovodja dubrovački u Mletcih Ivan Vincenti podnaša senatu list prvoga vezira na Dubrovčane, iz koga se vidi, da bi mu stalo do mira sa Mletčani.

1687. 6 srpnja. Izvan. providur vladi. — Dubrovčani mu pišu, da su jim hajduci mnogo štete počinili na Koločepu i u Stonu, i ladju ulovili. Odgovori, da vodi iztragu, i da će jim ladju vratiti.

1687. 21 srpnja. Vrh. providur vladi. — Hajduci uhvatili su ladju dubrovačku iz osvete. Budući jim oni dozvolili, da napadnu Turke vozeće živež u Novo, u isto su doba o tom i Turke obavješćivali. Naložio je, da jim se ladja povrati.

1687. 30 srpnja. Isti. — I Koradino mu je pisao o toj stvari. U odgovoru obaviesti ga o prevari, i kako Dubrovčani Novomu pomažu živežom i novcem.

1687. 9 kolovoza. Vrh. prov. vladi. — Hajduci potukli su Turke u Popovu; a bili bi jih uništili, da jim nisu Dubrovčani s križatimi zastavami u pomoć pritekli. Naši, uzamši jih za svoje drugove, odoše jim na susret, a ovi jih primiše kao neprijatelje. Dubrovčani drže s Turci, te jim oči vriedja svaki naš uspieh. O svem obavješćuju jih. Ozloglasili su naše oružje pred maltezkimi vitezovi, kad su ovi bili pri Pelješcu, bodreći jih, da uzmu Novo u ime pape.

1687. 24 kolovoza. Izvan. providur vladi. — Emin dubrovački javi Novomu, da Mletčani kane nanj udariti, te neka se na odpor spreme.

1687. 5 rujna. Vrh. providur vladi. — Jedreć blizu Dubrovnika, dodjoše mu dubrovački poslanici na susret. Opomenu jih radi pripomoći, što daju Novomu. Čim opaziše, da se brodovi gradu približuju, pozatvoriše dućane, i uzkratiše živež našim, dočim su ga obilno pružali našim saveznikom.

Digitized by Google

1687. 16 rujna. Isti. — Po viestih, koje su mu Dubrovčani poslali, paša, koj je pritekao Novomu u pomoć, morao je imati 8000 vojnika. Uvjeriv se, da je to laž, udari na pašu i razbi ga. Po zarobljenicih doznaje, da su Dubrovčani obavješćivali pašu o svem.

1687. 20 rujna. Vlada vrh. providuru. — Odobrava se opomena koju je dubr. poslanikom dao. Neka pazi na njihove korake i javi.

1687. 6 listopada. Vrh. providur vladi. — Dubrovčani po poslaniku, a Koradino po svom tajniku čestitali su mu na predobiću Novoga. Odgovorio je prijazne i na njihove poslanice.

1687. 30 listopada. Vrh. providur vladi. — Došao odaslanik dubrovački, da mu se zahvali u javno ime za to, što hajduci za njegove uprave nenapadaju karovane slazeće u Dubrovnik, moleć, neka tako bude i u naprieda. Reče mu, da bi zato imali od sada Dubrovčani Mletčanom plaćati, što su od prije Turkom u Novom davali. Odvrati, da će jim to do znanja staviti. Misli, da bi dobro bilo odvratiti karovane od Dubrovnika u Novo. Opetuje, da su dubrovački grošići odveć loši, i da je odredio, neka se primaju za 4 solda.

1687. 22 studenoga. Vlada vrh. providuru. — Izpitati će, koliko su Dubrovčani davali Turkom u Novom, te će toliko od njih zahtievati.

1687. 22 studenoga. Vrh. providur vladi. — Uzeo je Carine iznad Dubrovnika, gdje je prije turski emin stanovao, i postavio tu kapetana Adamia, da utjerava daće po turskom cjeniku. Turci su vadili do 15000 dukata na godinu. Dok su naši na putu bili, da predobe njeku tvrdjavicu na Trebinjskom, Dubrovčani o tom obaviestiše Turke, te se stvar izjalovi.

1687. 26 stud. Isti. — Došao poslanik dubrovački, da mu na dobivenoj časti prokuratora sv. Marka čestita, i da mu tužbe proti hajdukom podnese. Odgovori mu, da su njegovi sami krivi svemu, što se na onoj granici sbiva, pošto pružaju živež Turkom u Trebinju. I njemu je stalo do mirnog kretanja karovana, jer to ide na korist države. — Dubrovčani bi htjeli, da ondješnji kršćani za sada ostanu u turskih rukuh, obećajući jim, da će jih carska vojska do skora osloboditi. Sami bodre hajduke, da na karovane napadnu, a tim misle steći si način, da Mletčane obtuže pred kršćanskimi vlastmi i pred papom. Bili su sabrali svoje vojnike, da složno s Turci napadnu Trebinjske ustaše i hajduke; nu ovi u vrieme o svem obaviešćeni, uzmakoše. Razglašuju, da je Popovo sa Trebinjem njihovo po pogodbi sa carem; da će do mala Gundulić,

Digitized by Google

carski vodja, tamo doći na zimovanje; a sve to, da onaj puk od republike odvrate. Pričinja se, kao da mu je sve to nepoznato; sačuvati će ipak slobodu provoza, a gledat će, da Trebinje predobije, čim bi si otvorio put preko Popova do Gabele. Prilaže sasluške o tih stvarih.

1687. 6 prosinca. Vlada vrh. providuru. — Piše poslanik u Beču, da je ondje došao dubr. poslanik sa dankom. Doznaje, da se Dubrovčani uslied predobića Novoga jako boje mletačke sile. Dvor je ipak Koradinu naložio, neka se oprezno vlada, da razmirice nebude. Vladat će se po slučajih i budno će na sve paziti.

1687. 13 prosinca. Ista. — Hvali se, što je Nižiće na svoju predobio, i njihovom pomoću pašu potukao i Carine predobio. Odobravaju se darovi, koje jim po biskupu poslo. Neka nastoji, da se što veća trgovina tjera po gradovih, i da Turke iz Trebinja protjera na sve veću smetnju Dubrovčana.

1687. 20 prosinca. Vrh. providur vladi. — Iz Kotora prodje u Dubrovnik, da se obaviesti o stanju Carina i Trebinja. Našao je, da su susjedni Hercegovci veoma uzbunjeni po nagovorih Dubrovčana, koji jih lažno uvjeravaju, da su carske čete već na putu za one strane. Gledao ih je utvrditi u vjernosti prama republiki. Pojačao je Carine, i ponješto utvrdio, a ostavio galiju i galijicu, neka paze ondje i u Slanu na kriomčarenje za Tursku. Blizu Dubrovnika dodjoše mu poslanici na posjet, a on jih ukori zato, što Hercegovce od republike odvraćaju, što Turčinu pomoć pružaju itd. Odgovoriše mu, da jim treba s Turci se dobro paziti. Odvrati jim, neka se toga okane, a našim budu na ruku. Gledaju onemogućiti predobiće Trebinja, tražeć izlike za tužbe. Odpraviše brod u Trst.

1688. 10 siečnja. Vlada vrh. providuru. — Dobra mu namjera posjednuti Popovo i Trebinje radi njihove važnosti, i što bi tako kovarstvo Dubrovčana prestalo. Budno će pratiti njihove korake napram Turčinu i caru, i paziti, da sva trgovina prodje kroz carine na korist državnih daća.

1688. 10 siečnja. Vlada poslaniku u Beču. — Obavješćuje ga o stvarih u Dalmaciji i o zlobnom postupanju Dubrovčana. Neka jih pri dvoru ozloglasi.

1688. 10 siečnja. Poslanik Kornaro u Beču vladi. — Dubrovčani ovdje razglasuju, da Hercegovina pripada Bosni i Srbiji, ali nenalaze odziva. Nu provala carskih četa u Bosnu i Hercegovinu mogla bi ipak republiki smetati. Poslanik dubrovački još je u Beču, da svoje opravda za osvadu, da su Turke pomagali. Bodri dvor, neka

Digitized by Google

se u Hercegovinu provali. Ostaje i sbog viesti o miru, da u tom slučaju izposluje produženje dubrovačkih granica.

1688. 26 siečnja. Vrh. providur vladi. — Trebinje jako trpi s nestašice živeža. Dubrovčani mu pružaju što više mogu. Dao je uloviti na Koločepu dubrovački brod hranom nakrcan.

1688. 8 veljače. Poslanik mletački u Beču vladi. — Španjolci upućuju dubrovačkoga poslanika. Ovaj tvrdi, da Popovo i Trebinje bjahu njegda mjesta njegove gospode. Neće Dubrovčani posade carske u Dubrovniku, da Turke nerazdraže, pošto misle, da bi se ovi lasno oporaviti mogli. Neplaćaju jim ipak danak radi obustaje trgovanja.

1698. 3 travnja. Vrh. providur vladi iz Novoga. — Javlja veliku pobjedu, koju su izvojštili Crnogorci proti Turkom, i predobiće Meduna. Dubrovčani razglasuju, da je republika svoju silu iz Dalmacije odpremila u iztok, te da nije u stanju ovdje napredovati; dočim Rafo Gučetić sprema se, da Popovo i Trebinje pod carskim barjakom predobije.

1688. 30 travnja. Isti. — Pišu mu providur u Novom, kapetan Marković iz Captata, i kap Adami iz Carina, kako Dubrovčani neprestavaju odvraćati Hercegovce od republike, te o njihovih zahtjevih glede Trebinja i Popova, koja mjesta kane predobiti; čega radi kupe vojsku i tajne dogovore vode. I Nonkovića u Neretvi htjeli bi na svoju prignuti. Ta mjesta spadaju na Novo, te pripadaju republiki.

1688. 9 svibnja. Vlada vrh. providuru. — Šalje mu spomenice prikazane joj uslied pritužba dubrovačkih od carskoga[1] i španjol-

[1] „Serenissimo Principe. Datasi la republica di Ragusi in protezione della maestà dell' imperatore mio signore, e riconosciuta dalla maestà sua come membro del suo regno d' Ungheria, non può S. M. non riguardare li travagli di quello stato con quei riflessi, coi quali è tenuto considerare quelli d' una parte della sua real corona. E perchè i Ragusei reiteratamente ricorsi alla M. S. hanno rappresentato gravi e moltiplici pregiudizi, che ricevono dall' armi e dalli sudditi di questa sereniss. republica, singolarmente nell' impedirsegli il comercio, unico loro sostentamento, con la permanenza di 12 galeotte all' imboccatura del loro porto, che gli impossibilita quello del mare, e con l' erezione d' un forte affatto contiguo al loro confine, che loro frastorna quello di terra; aggiungendo, che da detto forte non solo hanno preso a scorrere il loro territorio li aiduci con depredazione e uccisione de' loro sudditi, ma che con la sussistenza del medesimo verrebbe posto quello stato in pericolo di attraersi a loro danno li barbari. Perciò mi à S. M. commesso di dire, che portati da me in suo imperial nome a notizia di questa serenissima republica questi emergenti, confida nell' integrità

Digitized by Google

skoga[1] poslanika, neka obaviesti, je li istina, da drži pred dubrov. lukom galijice i sagradio tvrdjavicu u svrhu, da Dubrovčanom zaprieči trgovanje po kopnu i po moru.

1688. 15 svibnja. Vlada svomu poslaniku u Beču. — Šalje mu spomenice poslanika carskoga i španjolskoga s nalogom, neka gleda saznati, kako su postale.

1688. 15 svibnja. Vlada vrh. providuru. — U odgovor njegove depeše od 30 travnja kaže mu se, neka preteče posjednuće Trebinja i Popova onako, kako vidi da je shodnije i od potrebe, a zato, da nepadnu u dubrov. ruke.

1688. 30 svibnja. Vrh. providur vladi. — Obavješćuje o spomenicah poslanika carskoga i španjolskoga. Veli, da osvade dubrovačke nisu drugo nego „*artificiose prevenzioni per conciliarsi quel compatimento, che sanno non meritare le loro indebite procedure, mentre all' imboccatura del loro porto non vi è stata mai alcuna galeotta, nè stato eretto alcun forte al loro confine*“. Arambaše Jovanović i Zvirić uzeše mjesto Carine spadajuće na Novo i sastojeće

---

di essa ser. republica, che saranno per darsi ordini per la cessione de' travagli de' Ragusei, e per la rimozione di ciò che li cagiona; acertando questa ser. republica, che quando S. M. resterà informata e persvasa, che li Ragusei in minima cosa usino cattivi tratti verso la stima dovuta a questa ser. republica o in preiudizio de' di lei interessi, che la M. S. farà, che la medesima resti entro il giusto sodisfatta in consonanza dell' equità e rettitudine dell' animo di S. M. e della di lui ottima volontà di ben corrispondere con il ser. dominio“ 7. svibnja.

[1] „Serenissimo principe. Dopo che l' armi di s. Marco si sono impossessate della piazza di Castel Novo vicina a quella di Ragusi col benefizio di vedersi meno esposta all' oppressione ottomana, pure non gode la tranquillità, che s' era figurata per alcuni considerabili pregiudizi, che le continuano li ministri di questo ser. dominio: e come il re mio signore si trova obbligato di cooperare alla maggiore quiete e sicurezza di quel publico, continuandogli li effetti della sua real protezione, che sempre è stata propria di S. M., è di sollecitare, come faccio, che V. S. resti servita di ordinare il rimedio a qualunque aggravio inferito a quella republica, non dubitando io della somma giustitia e corrispondenza dell' ecc. senato, corrisposta tanto sinceramente dalla retta intenzione dell' augustissima casa, che s. serenità non permetterà sia usata molestia alcuna contro quel publico, anzi riguarderà li suoi interessi con la benigna equità, che S. M. desidera e spera; assicurando V. S. nel tempo stesso, che se li Ragusei mancaranno in alcuna cosa al loro dovere verso questa serenissima republica, lo disapproverà il re mio signore, lo intenderà con dispiacere, e obbligherà ad una giusta sodisfazione.“ 8. svibnja.

Digitized by Google

se jedino od stana turs. emina, koj je tu brao daće od trgovine prolazeće u Dubrovnik, kao što čini sada prijamnik od njega ondje postavljen sa nekoliko drugova za obranu u slučaju napadaja; niti se tu ma koja druga utvrda podigla „*che dell' impiego di poche tavole per ridurre al coperto le guardie stesse con una semplice masiera*“. Tim putem trgovina prolazi slobodna i dosta obilno, kako svjedoči dosadašnji državni prihod od 16.000 litara, a bilo bi je više, da ju Dubrovčani nisu svratili stranputice u Slano i drugamo. Galija Balbi ima nalog, da oblazi one luke i zaprječi uvoz hrane za Tursku, te je uhvatila jednu takovu ladju. Tužbe proti hajdukom proste su izmišljotine, a trn jim u oko korist, koju sada republika ima iz carinske postaje. — S druge strane njihovo neprijateljsko ponašanje pram republiki, već u nebrojenih depešah potanko opisano, prelazi svaku granicu. Vriedno, da se bar njekoji čini iznova iztaknu. Sve su moguće radili, da Novo u turskih rukuh ostane. Nastojali su svom dušom, da zaprieče svaki uspjeh mlet. oružja na onoj granici, dapače lanjske godine pritekli su u pomoć Turkom u Popovu, i tu na naše iznenada udarili, čim se ono poduzeće izjalovilo. Za poduzeća proti Novomu Turke su obavješćivali o svem, kako je i uzapćeni eminov list jasno dokazao, a mlet. vojsku su pred saveznikom ozloglasivali. Zatim kao što i sada obskrbljuju svim Turke u Trebinju i Popovu, koji bi se bili, da nije toga, već davno natrag povukli. Svakojakimi lažmi odvraćaju susjedne stanovnike od republike, i gledaju, da jih sebi naklone ili barem na carsku stranu. Kupe vojsku, bojnu spravu voze iz Senja, mletačke bjegunce primaju itd.

1688. 6 lipnja. Vrh. providur vladi. — Hercegovački paša kupi vojsku u Mostaru proti Kučanom, naveden na to od Dubrovčana.

1688. 26 lipnja. Vlada vrh. providuru. — Hvali njegov izvieštaj o Dubrovčanih, po kom će se odgovoriti na poslaničke spomenice. Neka se opre oboružanju dubrovačkih brodova.

1688. 26 lipnja. Vlada odgovara po svom tajniku poslaniku carskomu i španjolskomu na njihove spomenice u dubrov. poslu, da je sve neistinito, što su jim Dubrovčani dojavili; da ovi uprav tako rade, jer se boje kazni za svoja zla djela.

1688. 3 srpnja. Marin de Negri obavješćuje senat, da je carskomu poslaniku pročitao odgovor na njegovu spomenicu, i da mu je ovaj na odlazku opetovao: „*trovarsi bene persvaso delle arti dei Ragusei medesimi. Anzi disse: non so come l' imperatore mio signore possa ben tolerare, che dopo essersi loro dati alla cesarea protezione*, ac-

Digitized by Google

carezzino e coltivino con troppo scandalo un emin turco, che ben trattato si trattiene appresso loro signoria". Javit će sve potanko carskomu dvoru.

1689. 7 srpnja. Vrh. providur vladi. — Solimanpaša, sakupiv sve sile, udari na Crnogorce. Da ga odvrati, bio je odaslao galije u Albaniju, da one strane napadnu, a viteza Bolicu sa četom italijanskih vojnika i 500 prekomoraca u Cetinje. Turci bili su poraženi još bolje nego 20 ožujka. U isto doba Atlagić sa trebinjskim begom udariše na Carine, nego i tu iza živoga boja morali su Turci tražiti spas u bjegu. Dubrovčani su pomagali u tom Turke po mogućnosti, te i sada davaju Trebinju živež i bojnu spravu. Sasjekli su osim toga njekoje hajduke, koji su se prievozu tih stvari protivili. Hvaćaju Popovljane prolazeće u Novo, da se republiki podlože, a mlet. bjegunce primaju i skrivaju. Načelnik galije Zaro ulovi izpod ostrova sv. Marka dvie njihove hranom natovarene ladje. Uslied molbe Koradina naloži, neka jim se povrate.

1688. 7 kolovoza. Vlada vrh. providuru. — Uslied pritužbe Dubrovčana nalaže mu, neka izviesti o ustavljanju njihovih brodova.

1688. 7 kolovoza. Vrh. providur vladi. — Dočim su se naši tukli sa Turci, koji su sašli bili, da poberu žito u Marčini, priletiše jim u pomoć Dubrovčani pod zapoviedi svoga kneza u Konavljih, žito posjekoše i sobom odnesoše. Malo kašnje hajduci, opazivši do 100 glava marve njihove na našem zemljištu, uzeše ju. Dubrovčani zamoliše ga, neka jim marvu vrati. Odgovori jim, da mu neprestano dolaze tužbe proti njihovim podanikom, koji uz razvite zastave lete Turkom u pomoć, da je marva ulovljena na zemljištu republike, i da udara odveć u oči njihovo obćenje sa Turci.

1688. 24 rujna. Isti. — Ponoviv u kratko zla djela Dubrovčana, pita, što mu raditi, kad bi na svojih poduzećih proti Turčinu sreo jih na putu pod carskom zastavom?

1688. 7 listopada. Vlada vrh. providuru. — Nastojati će o predobiću Čikluta, Popova i Trebinja, a kazniti će krivce, koji Dubrovčanom štetu prave.

1688. 9 listopada. Vlada poslaniku u Beču. — Neka pita cara o dogovorih mira, koji se ondje vode sa turskim poslanikom.

1688. 2 studenoga. Vrh. providur vladi. — Dubrovčani su pisali knezu Vojnu, da je carska vojska na putu za ove krajeve. Poslali su dva plemića u Trebinje, neka sastave pismo, kako se ondješnji žitelji caru predavaju. Šalju često glasonoše carevim če-

Digitized by Google

tam, neka čim prije ovamo dodju. Sve to rade, da naše napredovanje ustave.

1688. 7 studenoga. Isti. — Iz ponašanja Dubrovčana vidi se jasno, kako oni žele, da Trebinje i Popovo bude ma čije, samo ne republike. Mislio jih osvojiti, a nema, čega za to treba. Nezna, što da čini, kako je već pisao, kad bi mu u tom na put stali Dubrovčani. Već mu u ruci dio Trebinjskoga kotara i Žažablja. Moli za naputak. Piše mu Koradino, da su se stanovnici Popova i drugi susjedi izjavili za cara pismeno, te da mu jih preporučuje.

1688. 24 stud. Vlada vrh. providuru. — Odobrava se njegov prielaz u Neretvu i zakret izvan. providura Kalba u Trebinje, i odgovor na lukavu poslanicu Koradina. Svaki njegov napredak, gdjegdje bio, rado će doći.

1688. 5 prosinca. Vrh. providur vladi. — Pripravlja se na predobiće Gabele, a posjednuo je Slivno i sve naokolo do dubrovačke granice. Piše mu zapovjednik Adami iz Carine, da su se u Slanu sastali tri plemića dubrovačka sa knezom Miroslavom iz Popova, i da vojsku kupe. Odgovorio je Koradinu, da će nastaviti navale proti Turkom, da u vjeri utvrdi stanovnike, koji su se već republiki podložili.

1688. 18 prosinca. — Vlada vrh. providuru. — Hvali se, što je Norin te i trebinjski most sa kulom osvojio. Ondje neka što prije pohiti napred, da carevce preteče, pošto se po dopisu poslanika u Beču ovdje nješto naumice snuje.

1689. 5 siečnja. Vrh. providur vladi. — Naopakost dubrovačka napreduje na našu štetu. Gledaju zavesti biskupa Drobnjačkoga, da se za cara izjavi; ali on odgovori, da će vjeran ostati republiki. Primaju vojnike iz Bakra i Senja.

1689. 20 siečnja. Vlada vrh. providuru. — Hvali se, što na Dubrovčane budno pazi. Neka gleda saznati čijom dozvolom dolaze vojnici, i kamo polaze, da se u tom poslu odlučiti uzmogne. Treba, da se čim prije odputi u gornje strane, i započeto poduzeće nastavi.

1689. 13 veljače. Vrh. providur vladi. — Dubrovčani naveli su Turke u Trebinju, da ondešnji manastir utvrde. Car jim dozvolio, da si uzmu za plaću vojnika u Rieci i u Senju. Nagovaraju stanovnike oko Kleka, da se pod tursku vlast povrate.

1689. 21 veljače. Senat šalje svomu poslaniku u Beču list primljen iz Dubrovnika, u kom se kaže, kako je izaslanik dubrovački u Beču dobio tvrdu vjeru od cara, da će u slučaju mira Trebinje i Popovo pripasti Dubrovčanom. Nebude li mira, car će jim do-

Digitized by Google

zvoliti, da jih predobiju uz odštetu od 50,000 talira. Španjolski poslanik pred dvorom podupire te njihove nakane.

1689. 26 veljače. Vlada vrh. providuru. — Iznova mu se nalaže, neka nastoji o predobiću Trebinja i Popova, i Dubrovčane motri. Obavješćuje se, da su se dobili viesti iz Dubrovnika, po kojih u slučaju mira s Turci car bi zahtievao, da Trebinje i Popovo sa Dubrovnikom budu njegovi kao njegda zavisni od ugar. krune. Nebude li mira, car bi ona dva mjesta ustupio Dubrovčanom za 50,000 talira.

1689. 27 veljače. Mlet. poslanik u Beču Korner uvjerava republiku o tajnih spletkah Dubrovčana na onom dvoru, da Popovo i Trebinje dobiju.

1689. 7 ožujka. Izvan. providur Petar Duodo iz Kotora vladi. — Dubrovčani šalju živež u Trebinje. Sumnjičavi su i mrzovoljasti prama republiki radi Carina.

1689. 24 ožujka. Isti. — Dubrovčani dobili su iz Rieke 60 Hrvata. Mame Trebinjane i druge, da se caru podlože.

1689. 14 travnja. Isti. — Odpravljaju često carskim vodjam u Bosni svoje poslanike, bodreć jih, neka stupaju napried, pošto svi ondješnji stanovnici caru su prikloni.

1689. 16 travnja. Vlada izvan. providuru, — Milo što piše o Dubrovčanih. Odpravit će čete, neka zaprieče svaku pripomoć Turkom, i haranja nastave. O svem će obavješćivati vrh. providura.

1689. 21 svibnja. Vlada vrh. providuru. — Dobro će podpaziti napredovanje carskih četa u blizini Kotora.

1689. 12 lipnja. Mlet. poslanik u Beču javlja svojoj vladi, kako mu je došao carski tajnik, i rekao, da su se Popovo i Trebinje podložili caru, pripadajuć Hercegovina Ugarskoj kruni. Ovo se učinilo po nagovoru Dubrovčana, koji tvrde, da su jednoč ona mjesta bila njihova.

1689. 12 lipnja. Vrh. providur vladi. — Pisao mu je Koradino iz Dubrovnika 1. lipnja, da još od lanjske godine dobar dio stanovnika Hercegovine, a navlastito „*quelli della valata di Popovo e Trebigne vennero sotto la divozione dell' augustiss. cesare, mio clem. padrone e lor natural signore, e da me accolti in nome della maestà sua, a quali poi si fecero venir le clementiss. patenti e prottezionali, speranzandoli, che in breve si avrebbero liberati dal giogo turchesco, sotto del quale con li corpi e sostanze al presente si trovano*“; neka dakle nedopusti hajdukom napadati jih i harati, nego

Digitized by Google

neka nastoji „*che li suddetti popoli godano intieramente l' imperial prottezione*“. Odgovorio mu je 9. lipnja „*schivando ogni impegno, e contenendomi nelle generalità; mentre per altro non veggo, come possa denominar per Cesarei quei popoli nella maggior parte Turchi, che con l' armi alla mano giornalmente combattono contro li sudditi di VV. EE.; ma questi sono li soliti artifizj dei ss. Ragusei, che si mostrano infinitamente ansiosi, a ciò quel paese non cada sotto il pubblico dominio*“.

1689. 25 lipnja. Vlada svomu poslaniku u Beču. — „*Avendo sua maestà fatto dar parte a voi Cornaro per il segretario Virtembergh, che alcuni abitanti di Trebigne e Popovo e altri luoghi vicini a Ragusi si siano dichiarati sotto la prottezione cesarea, si troviamo in obbligo di fare, chè rendiate informata la maestà sua, come l' eseguirete in espressa audienza: che dopo che la republica à estese le sue armi nella Dalmazia, e massimamente dopo l' aquisto di Castel Nuovo, molte famiglie abitanti nelle pertinenze di Trebigne e Popovo e altri paesi adjacenti si sono dichiarati sotto la pubblica soggezione, e maggiormente ne sarebbe stato anco in ora il concorso, se non fossero state divertite dall' insidie de mal affetti; che tuttavia però restano i Turchi possessori di quei luoghi fortificati in molte torri, che dominano quel paese, e soccorsi di tempo in tempo dai Ragusei, come hanno praticato con scandalo nel tempo dell' attacco di Castel Novo. Essendo però li luoghi stessi territorio del medesimo, sono state sempre dirette le pubbliche applicazioni per snidare dai luoghi stessi li Turchi, e render sicuro il possesso della predetta piazza, nelle vicinanze della quale progrediscono con iscorrerie continuate Che però abbiamo stimato proprio render informata sua maestà di questi fatti in contraposto delle sinistre e poco sincere insinuazioni, che potessero esser state fatte da chi à sempre contrariato ai vantaggi della lega*“.

1689. 30 lipnja. Vlada izvan. providuru. — Izkazuje mu svoje zadovoljstvo na viesti, da su se Bielopavlići republiki podložili, i što budno pazi na korake carskih četa i Dubrovčana u onih stranah.

1688. 14 srpnja. Vrh. providur vladi. — Koradinov kapetan nazvan Tuonkov po odaslaniku javi od strane rezidenta vitezu Nonkoviću u Kleku, da će obdaren biti velikimi imanji u Bosni i u Hercegovini, ako se za cara očituje, i da će postati načelnikom dubrovačke sile, koja će saći na polje proti Turkom. Molio ga, neka dodje na dogovor.

Digitized by Google

1689. 8 rujna. Isti. — Opet mu je Koradino uslied nukanja Dubrovčana pisao, da su se Popovo i Trebinje caru predali. Odvratio je, da su ondje još danas gospodari sami Turci, koji se kao dušmani u čestih napadajih izkazuju, te nevriedni careva obzira. Nepušta s oka ona mjesta, da čim prije javne zapoviedi izvrši.

1689. 13 rujna, Isti. — Udario je na Čitluk ali bez uspjeha, pošto Dubrovčani u vrieme obaviestiše pašu, koj umah velikom sizom prileti mu u pomoć, bojeć se za propast one skele, kad bi onu tvrdjavu izgubio. U Čitluku su se Dubrovčani uz Turke borili proti našim. Golema je njihova naopakost: pod plaštom careve zaštite prave nam svako zlo, a Turke po mogućnosti pomažu. Sam Koradino u tom jih bodri. Adami u Carinah budući uzaptio njeke stvari, koje su kriomce prolazile u Tursku, ovaj jih od njega potraži kao imovinu carskih podanika.

1689. 1 listopada. Isti. — Dubrovčani obavješćuju herceg. pašu o svakom koraku mletačkih četa. Pružili su mu novac za vojsku, i tom pomoću mogao je brzo saći Čitluku na pomoć.

1689. 6 listopada. Vlada vrh. providuru. — Hvali se, što je sagradio dva tornja u Kleku na obranu ondješnjih stanovnika. Znamenito, što je Koradino Adamiu pisao. U slučaju odgovora, neka mu dokaže, kako je neistinito, što je u svom pismu rekao. Neka vjerodostojno utvrdi, kako su se Dubrovčani u Čitluku uz Turke borili, i kako jim živež pružaju.

1689. 8 list. Senat svomu poslanihu u Beču. — Povladjuje se, što je našao čovjeka uživajuća carevu milost, koj će se za mletačke stvari zauzimati. Neka ga liepo njeguje, da ga u slučaju potriebe upotriebiti može, i neka pomno pazi „*a tutto ciò potessero machinare li Ragusei stessi*“.

1689. 10 list. Vrh. providur vladi. — Sve bolje se osvjedočava, da su Dubrovčani tajni neprijatelji našega napredka. Nebuduć jim dosta, što su već počinili, sada se očito izkazuju kao dušmani, jer su već ubili njekoliko naših iz Carina i Zubca, kako se vidi iz priloga. Do mala kani udariti na Trebinje. Biskup pećki javlja mu, da je na one strane došao odaslanik kneza Ljudevita Badenskoga sa proglasom na one brdjane, u kom se kaže, neka ustanu u carevo ime, a da će jim do skora saći u pomoć 4000 konjanika. K tomu pripomažu Dubrovčani iz mržnje proti nam, voleć da graniče s Turci nego s nami.

Digitized by Google

1689. 3 studenoga. Vlada vrh. providuru. — Odobrava se, da se čim prije digne proti Trebinju i Popovu. Ponašanje Dubrovčana već dosadilo. Neka povede o tom strogu iztragu, i u Mletke pošalje.

1689. 17 stud. Ista. — Hvali se za to, što je predobio deset kula i mnogo zemljišta u kotaru Trebinjskom, i nuka se, neka tjera dalje u Popovo.

1689. 26 stud. Vrh. providur vladi. — Ponašanje Dubrovčana nemože biti podhibnije. Podboli su hercegov. pašu, neka se izpod Trebinja odvaži na boj. Dali su mu praha, a on jim zasvjedoči njihovu veliku vjernost prama sultanu.

1689. 4 prosinca. Isti. — Dubrovčani zaveli su biskupa pećkoga, navabljena u Dubrovnik, da se pismom, od Koradina zapečaćenim, caru preda. U onih stranah republika nema gorih neprijatelja od Dubrovčana. Čine se kao prijatelji, a u potaji rade nam o glavi; onemogućuju naše namjere, obaviešćujući o svem Turke, kojim pružaju živež, bojnu spravu, novac i sve, što im treba, samo zato, da nam osvajanje zaprieče, želeć ga caru ili barem Turčinu. Nema zadosta snage, da ona mjesta predobije; careve čete napreduju, i uzklikom Dubrovčana mogle bi ona mjesta, od nas poharana, lasno osvojiti.

1689. 17 pros. Isti. — Nakana je Dubrovčana izvesti hranu iz Marke i iz Mletaka i pružiti ju Turčinu, koj jurve od glada skapava. Omamili su Koradina. O njihovoj hitrini više put ga opomenuo, ali ne povjerava ni onomu, što sam vidi. Moli za naputak. Namještava bojne brodove u Slanu i u Gružu, a hajdukom nalaže, neka zaprieče provoz živeža u turske priedjele. Dobro bi bilo navesti papu, da jim zabrani izvažanje hrane iz njegove zemlje.

1689. 23 pros. Vlada vrh. providuru. — Nastojati će njegovati gorane, vrebati na njihova dogovaranja sa carevimi odaslanici, i upoznati što misle.

1690. 10 siečnja. Vrh. prov. vladi. — Herceg. paša stoji u Sarajevu, a da ustavi navale, razglasuje, da se je u Hercegovini kuga pojavila. Dubrovčani iste glasove šire, dapače odpraviše na granicu providure vrhu zdravlja. Uputio je onamo njekoliko galijica, da provoz hrane u Dubrovnik zaprieče.

1690. 26 siečnja. Vlada vrh. providuru. — Viest o kugi bez dvojbe je lažna; gledat će ipak, da se o stvari točno uputi, i korist od toga crpi.

1690. 30 siečnja. Vrh. providur vladi. — Dubrovčani svestrano zlostavljaju naše u Carinah. Odpremaju živež u Tursku iz Osonika

Digitized by Google

i Stravca. Nije više moguće trpiti jih. Što s njimi bolje, to su gori. Razturili su glasove o kugi u Turskoj, da sigurnije vuku hranu u Tursku iz svojih mjesta. Zaustavlja ga samo štovanje napram republiki; u ostalom čeka na zapovied.

1690. 1 veljače. Vlada izvan. providuru. — Budno će motriti Turke, carevce i pećkoga patriarhu, koj se iznevjerio, a načelnike gorana liepo će obdariti, da vjerni ostanu.

1790. 9 veljače. Vlada vrh. providuru. — Paziti će, da živež neprodje u turske priedjele niti trg osim putem Carina.

1690. 14 veljače. Vrh. providur vladi. — Budući se osvjedočio, da kuge nema, naložio je, da se napadanja svagdje obnove. Dubrovčani prieče prenašanje živeža iz Captata za naše u Carinah; otvorili su listove, što je Adami slao Markoviću kapetanu galijice u Captatu. Iz Captata otjerali su ladju, koja je vozila vino za Carine.

1690. 4 ožujka. Vlada vrh. providuru. — Odobrava nalog, da se po svuda obnovi napadaj, pošto je laž, da je kuga u Turskoj. Oprezno će odvraćati nasilja Dubrovčana, te će o svem obavješćivati.

1690. 4 ožujka. Vrh. providur vladi. — Pišu mu Dubrovčani, da kuga mete u Turskoj, dočim mnogi izvještaj iz onih krajeva potvrdjuje, da je nema. U Stonu natovarilo se 500 konja turskih hranom, a i to jih u laž utjerava. Naredio je ipak, da se na kugu pazi. Na stonskom ušću bi ustavljen dubrovački brod pun hrane iz Jakina. Dao ga izkrcati u Zadru, izplatiti i odpustiti.

1690. 10 ožujka. Isti. — Došao mu poslanik dubrovački, tužeć se radi uhvaćenoga broda i što galijice prieče dolazak živeža u njihovu državu, dodajuć, da je kuga na blizu. Odvrati mu, da je već naložio, neka se brod odpusti, ali ukori ga zato, što njegovi neprestano pomažu Turčinu, te da je toga radi naredio, neka se njihove ladje živežom natovarene love; da je i tu nedavno odnešeno iz Stona u Tursku 500 konja hrane, a da ovo opet stoji u opreci sa tobožnjom kugom. Odgovori poslanik, ali sav smeten, da su konji odvezli sol i to polak zdravstvenih propisih. I Koradino pisao mu je glede galijica u onih stranah ponamješćenih.

1690. 17 ožujka. Izvan. providur vladi. — Ovih dana Dubrovčani poslali su preko Ljubimira herceg paši 40 konja natovarenih, kako sami kažu, rižom i hranom, a kako pravo doznaje, bojnom spravom. Pišu mu, da Rafo Gučetić, vraćajuć se iz Lastova, bi nadskočen od oboružane ladje. Gučetić bio bi izmaknuo, ali plav oplienjena i dva mornara ubijena.

Digitized by Google

1690. 21 ožujka. Vlada vrh. providuru. — Odobrava podpunoma njegovo ponašanje.

1690. 22 ožujka. Vlada svomu poslaniku u Beču. — „*Non lasciamo di dirvi, tenersi di Dalmazia notizie certe, che continuando i Ragusei nelle loro male procedure, non desistevano dalla maggior applicazione in servire d' ogni sorte di vittuarie e provisioni i Turchi comuni inimici, il che cadendo l' incontro con ministri, farete valere, mentre per altro senza la loro assistenza sarebbero i Turchi stati in somma angustia*".

1690. 2 travnja. Vrh. providur vladi. — Umro je Koradino iznenada; te se kaže javno, da su ga Dubrovčani otrovali zato, da njihova zla djela dvoru neodkrije. Osebice kudio je njihovo ponašanje, kako mu izpovieda njegov tajnik.

1790. 9 travnja. Poslanik u Beču Venier vladi. — Obznanio je dvorskomu kancelaru zla djela Dubrovčana, i da mu je odgovorio, kako mu je drago, da jih znade, te da će jih ukoriti po zaslužbi, pošto su ugarski podanici. Doznaje, da onaj dvor traži izliku, pod kojom da uvede svoje vojnike u Dubrovnik i tim svoju vlast ondje podigne.

1690. 15 travnja. Vrh. providur vladi. — Dubrovčani njekim načinom obsiedaju Carine, pošto na njeke, koji ondje nose živež, pucaju, a druge hvaćaju ili sile na platež, za slobodan prolaz, dočim s druge strane pružaju Turčinu preko Glanskoga što mu drago.

1690. 15 travnja. Vlada svomu poslaniku u Beču. — Odobrava se njegov odgovor na neslane primjetbe dvor. kancelara u poslu Dubrovčana. Svakom prigodom ozloglasiti će Dubrovčane „*come quelli, che contraoperano immediatamente al bene della sacra lega con l' assistenze continuate che prestano dei viveri e di munizioni ai Turchi comuni nemici*".

1690. 22 travnja. Vlada vrh. providuru. — Hvali se njegova svestrana pazljivost, navlastito u što se tiče Dubrovčana, a ipak mu se preporučuje, da ukloni razpre po mogućnosti. Dobro je, što je naložio iztragu u stvari Gučetića. Zapriečiti će svaki prievoz za Tursku ogladnjelu.

1690. 5 svibnja. Carski poslanik u Mletcih. — Po svom tajniku šalje mlet. senatu sliedeću spomenicu: „*la maestà dell' imperatore commette con la maggior severità al suo ambasciatore di ricercare, come riverente fa vostra serenità e l' eccellenze loro, perché si compiacciano dar premurosi ordini ai ministri della serenisima republica in Dalmazia, a ciò cessino dall' inferire quei danni a Ragusei,*

Digitized by Google

che si rappresentano estremi e aumentati non che diminuiti dopo l' altre istanze fattesi in questo proposito, come la maestà sua à fatto pur anco esprimere al s. ambasciatore di questo ser. dominio ressidente alla di lui corte; accertando sua maestà vostra serenità ed eccellenze loro, che siccome a s. maestà corre l' obbligo e la convenienza di protteggere questo membro del suo regno d' Ungheria, che nuovamente ha riconosciuto il suo dovere nella susseguita riunione, così quando resti provato, che li Ragusei, come pare vengano imputati, se la intendono co' Turchi, e prestino loro ajuto, che s. m. farà verso di loro quel risentimento, che meriterebbe così grave eccesso, e così pregiudiziale non solo all' interesse di s. m., ma a quelli di questa ser. republica, con cui è contro li Ottomani così sinceramente congiunta".

1690. 6 svibnja. — Senat mletački odgovara carskomu poslaniku, da se je republika uvick prikazala Dubrovčanom prijazna, te ako su bili u čem uvriedjeni, bit će tomu uzrok, što vole Turčinu nego svomu. Predstojnici vladini bditi će ipak na izvršivanje naloga izdanih o tom, da se svaki podložnik ima držati u granicah umjerenosti „*sicuri anco, che da parte de Ragusei si procederà in maniera, che non nascano disconci e pregiudizi all' interesse della lega*".

1690. 6 svibnja. Vlada svomu poslaniku u Beču. — Šalje mu spomenicu carskoga poslanika u Mletcih i odgovor na nju, neka se u prigodi po njih ravna. Obavješćuje se, da je u Beč došao odaslanik dubrovački, da izmieni staroga, te se bodri, da svemu, što bi taj u dvoru spleo, u trag udje.

1690. 7 svibnja. — Tajnik državni Nikola Cavanis, komu je naloženo bilo, da podje čitati senatski odgovor carskomu poslaniku, izvješćuje senat o obavljenju toga posla. Veli, da je našao poslanika u postelji nemoćna, te da mu je odgovor pročitao. „*Inteso ch' egli ebbe il contenuto, spese concetti di gran rispetto e venerazione verso la ser. republica, e disse, che avrebbe egli molto più scritto contro Ragusei di quello l' EE. VV. gli avevano fatto leggere. E qui entrò immediate ad esagerare con molto calore verso le male procedure dei medesimi, esprimendo, che non si poteva concepire, quanto erano tristi e scelerati; che il residente di S. M., che già si trovava in Ragusi, lo informava dei loro pessimi trattamenti, del quale conserva lettere, e colà vi era uno di essi, che di concerto con gli altri teneva con Turchi aperta corrispondenza, di che tutto viene distintamente informato; che lui ambasciatore era molto ben conscio della loro sceleragine, e che mai ardiscono di battere alla*

Digitized by Google

sua porta per assistenza, perchè erano certi, che sarebbero con rimproveri stati sempre reprobati, ma che trovarono, ove con grossi pagamenti furono accolti e vengono sostenuti; che l' imperatore pieno di una grandissima bontà li aveva ricevuti in prottezione, ma che era stato ingannato; che le prime commissioni pervenuteli per portar nell' eccelso collegio le loro false querimonie, le lasciò cadere, ma replicate, che poi convenne, seben con sobrietà, fare il suo uffizio; che non ne volse venir all' individuo ma tenersi alla generalità, mentre loro esposero alla corte cose, come disse, scomunicate"; da će se do mala povratiti u Beč, gdje će sam o svem cara obaviestiti, te da se uhva, da će napokon istina pobiediti.

1690. 9 svibnja. Vrh. providur vladi. — Dubrovčani napreduju zlostavljati naše u Carinah, dajuć jim do 100 batina po tabanih, i bacajuć jih u tamnicu; dočim sami opće s Turci, drže obkoljeno ono mjestance. Peče jih mnogo, što je uhvaćen herceg. paša Zin sa još drugimi načelnici.

1690. 13 svibnja. Vlada vrh. providuru. — Veoma ju uzradovala viest o pobjedi Nižićana i o zasužnjenju herceg. paše. Glede nasilja Dubrovčana proti onim u Carinah, neka jim piše, da će, neopameteli se, proti njim upotriebti sredstva, koja će jih jamačno do zdrave pameti dovesti.

1690. 13 svibnja. Vlada svomu poslaniku u Beču. — Obaviešćuje ga o ustmenom odgovoru carskoga poslanika u Mletcih od 7 svibnja „*che servirá a vostro particalar lume*".

1690 17 svibnja. Vlada vrh. providuru. — Došao joj poslanik dubrovački, tužeć se: da su njekoji iz Boke kotorske navalili na njeku dubrovačku ladju, u kojoj se jedan plemić nalazio, te dva čovjeka ubili i sve opljačkali itd. zahtievajuć, da se odstrane galijice, koje prieče dolazak hrane u njihovu državu; da se nekrati njihovim loviti ribu na njihovoj obali pram Neretvi; i da jim se povrati marva, koju su njihovim podanikom oteli ljudi Nonkovića. Odgovori, da je već naložio iztragu u poslu ladje; da galijice drže čisto ondješnje more od gusara, i da prieče prelaz hrane u ruke neprijatelja, a da će mu dati nalog na ondješnjega kapetana pomorskoga, neka dozvoli prelaz brodova samo za grad dubrovački; da glede lovljenja ribe dadu kao što prije i sada državnim brodovom običajni poklon u ribah; a glede kradje marve da nezna o tom ništa, ali da će krivce kazniti. Dodaje, da je malo zatim primio pismo, iz kojeg dozna, da marva bijaše turska, da ga je poslaniku ukazao, i da je ovaj ostao smeten i zamučao. Veli dalje, da je i

Digitized by Google

vojnički kapetan, Koradinov prijatelj i gost, isto iznenada zaglavio, te da se i za njega kaže od otrova. Tri dana smrt Koradinova osta tajna.

1690. 24 svibnja. Vlada vrh. providuru. — Povladjuje se njegovo ponašanje sa dubrovačkim poslanikom, navlastito što ga uvjerio, da će se republika uviek s Dubrovčani izkazati pravedna i naklona, ako opazi, da se i oni drže u granicah pristojnosti i umjerenosti.

1690. 31 svibnja. Izvan. providur vladi. — Dubrovčani su sa žalostju dočuli zasužnjenje herceg. paše, te nude 10,000 dukata za njegovu slobodu.

1690. 3 lipnja. Vlada svomu poslaniku u Beču. — „*Alle sommesse espresioni del ministro Raguseo propriamente è stato da voi corrisposto, e con uniformi concetti cortesi della predilezione nostra verso quel governo potrete continuare ad esprimersi in altri incontri ancora*“.

1690. 3 lipnja. Carski poslanik u Mletcih izručuje spomenicu o uvjetih mira sa Turci, sastavljenih od poslanika u Beču. Glede republike se tu veli: „*quod ad Venetos vero pariter hoc specificari potest, quod retentis occupatis, pacem cum fulgida Porta ineant*“. Republika pristaje.

1699. 11 lipnja. Vrh. providur vladi. — Pustio je na slobodu uhvaćen dubrovački brod, koj je vozio sol; ali je pisao Dubrovčanom, da se okane svakoga neprijateljstva proti Carinam, drugčije da će s njimi postupati, kako jim nebude drago. Sve badava. Adami ga obavješćuje, da ga neprestano muče, i da svaki dan voze živež u Mostar i u Trebinje, prilažuć kano dokaz ulovljen list.

1693. 6 srpnja. Vrh. providur vladi. — Knez Voin iz Popova moli, da bude primljen u mletačko podaničtvo, a on mu odgovori, da dobro. Izvan. providur provalio je u trebinjski kotar dobrim uspjehom. Ondješnji kršćani nude svoju pókornost uz pismene uvjete; a tako i oni u Broćnu kod Mostara.

1690. 18 srpnja. Isti. — Dubrovčani mu javili, da je kuga u Mostaru, Odvrati jim, da treba prekinuti svako obćenje sa Turci. Ustavi navale u Tursku.

1690. 19 srpnja. Isti. — Dubrovčani već nam javno očitovali rat, a to, jer je s njimi blago i veledušno postupao. Dne 13 tek. u što je galija Balbi svoju službu obavljala, Dubrovčani iz tvrdjave sv. Lovre pucali su na nju iz topa pod izlikom, da je priečila ulaz brodu u dubrovačku luku. Pišu mu dapače, da je to slab znak

Digitized by Google

njihove ogorčenosti, neimajući nitko pravo obustavljati brodove prolazeće po moru. Ali Balbi mu piše, da ga je brod sam pozvao na pomoć, da nepostrada. Ova uvrjeda zaslužuje kazan, ali mu za sada sredstva nedostaju. Očekuje zapoviedi.

1690. 29 srpnja. Vlada vrh. providuru. — Nalaže mu, neka prekine svaki odnošaj sa Dubrovčani, zatvori prolaz u Carinah, uhvati njekoliko njihovih plemića i njihove brodove vozeće sol a ovu baci u more, dozvoli hajdukom i drugim napadati karovane prolazeće u Dubrovnik, zabrani loviti, i neodgovori na njihova pisma, itd.

1690. 6 kolovoza. Vrh. providur vladi. — Došao mu poslanik dubrovački sa tajnikom. Pod izlikom nezdravlja nepusti ga preda se.

1690. 11 kolovoza. Vrh. providur vladi. — Dubrovčani ga pismom molili, neka nezatvara prolaz u Carinah[1], a on neodgovori.

1690. 16. kolov. Vlada vrh. providuru. — Odobrava se njegovo ponašanje sa dubrovačkim poslanikom. Obavješćuje se, da iz Beča polazi u Dubrovnik kao rezident barun della Saponara.

[1] U izveštaju arkiva mletačkoga pod naslovom „*Informatione di quanto è accaduto tra sudditi di sua serenità e Ragusei nel presente generalato Dolfin*“ kaže se o tom mjestu ovako. „Egli è situato sopra la strada maestra, che conduce dalla Turchia a Ragusi. Per di qui era tutto il passaggio delle mercantie, che dall' uno all' altro paese si conducevano, non essendovi altre strade se non molto più difficili et appena pratticabili et assai più lunghe. Non è che pochissimo discosto dalla città, e l' emino o sia daciaro turco ivi esiggeva li dritti dovuti al gran signore, risiedendo a tal effetto in quel luogo, ove necessariamente dovevano cadere sotto la sua osservazione tutte le carovane. Fattosi l' aquisto di Castel Nuovo, si prese possesso anco delle Zarine come luoco e ragione dell' inimico, a cui levatasi questa rendita, fu convertita in pubblico benefitio; così che continuatosi il corso del traffico, sino che le cose passavano quiete con Ragusei, il governatore posto dagli eccell. generali riscuoteva quelli stessi dacii, che prima si pagavano al Turco, che ascendevano alle volte sin a ducento cechini al mese. Non è un solo il posto, ma diversi, se ben tutti relativi l' uno all' altro, e che si possono dare scambievolmente la mano, chiamati anco con altro nome metterizzi. Questi però non sono in se stessi che piccoli recinti circondati da masiere o sia muro secco, non capaci di sostenersi che contro una batteria de mano; e se questa fosse anco vigorosa, sarebbe molto arduo l' impegno et impossibile una lunga resistenza. Sotto il calore di questi sono ricoverate famiglie Morlacche di nuova deditione, che coltivano quelle vicine campagne, che aperte et esposte all' insidie nemiche, non permettono fermarvisi habitationi. Dagl' huomini d' arme, che compongono le stesse famiglie, si sono instituite alcune compagnie, co' quali sono presidiati li posti, e nel tempo stesso servono le paghe di qualche sovvegno a quei miserabili.“

Digitized by Google

1690. 23 kolov. Ista istomu. — Dobro je učinio, što nije Dubrovčanom odgovorio, te pojačio posadu u Carinah. Ponašati će se i nadalje po primljenom naputku.

1690. 28 kolov. Vrh. providur vladi. — Dubrovčani prieče prolaz kruha u Carine pod izlikom zdravlja, ali oni obće sa Trebinjani. Misle tim prisiliti nas na odpust onoga mjesta. Naredio je, neka se kuša ponieti onamo kruh preko Zubaca.

1690. 1 rujna. Izvan. providur vladi. — Javio mu Adami, da su Carine uslied vladine zapoviedi zatvorene. Gleda, da bude sigurno preko Zubaca ondje pružati živež, i bez doticanja dubrovačke zemlje.

1690. 8 rujna. Vrh. providur vladi. — Adami mu piše, da je herceg. paša nakanio udariti na Carine uslied nagovora Dubrovčana, koji usprkos kugi drugim putem trguju s Turci. Pukovnik Salamunić uhvatio je više ladja dubrovačkih. Dubrovčani pisali su mu, neka jih pusti, ali jim neodgovori.

1690. 13 rujna. Isti. — Dao je pisati Dubrovčanom po providuru u Novom o mreži, koju pletu Carinam, i što krate prolaz kroz njihove zemlje i samim listonošam. Odgovoriše mu, da dozvoljavaju, neka se nosi živež u Carine iz Captata, čega radi naložio je, neka se njihovi brodovi na slobodu puste. Pisali su mu, tražeć uzrok, radi koga se njihove ladje hvataju, ali neodgovori; ustmeno bi pako rečeno listonoši, da je to posljedica njihova zločestoga ponašanja, akoprem se na ustih ukazuju kao odani republiki i neizmjernoj njezinoj očinskoj ljubavi dužni.

1690. 20 rujna. Vlada vrh. providuru. — Opominje se, kako je njegov predšastnik imao sumnju, da je herceg. paša navalio na ondješnja mlet. mjesta uslied nagovora Dubrovčana, te neka na njih pazi. Odobrava se, što je poslao u pomoć Salamoniću tri galijice pod Zarom, da bolje brani Carine veoma važne, i bude u stanju razpršati zamke dubrovačke. Izpuniti će naloge od 29 srpnja, dozvoljujuć samo prolaz živeža u grad.

1690. 27 rujna. Vrh. providur vladi. — Tajnik dubrovački posjetio je u Gružu galijskog načelnika Zara, kunuć se, da Dubrovčani nisu nikad išli za tim, da zaprieče našim prielaz u Carine; da su osudili ponašanje kastelana proti galiji Balbi, i pozvali ga na opravdanje; i da su stroge zapoviedi izdali glede slobodnog obćenja sa Carinami.

1690. 20 listopada. Isti. — Nalazeć se u Captatu, dodjoše mu na posjet dubrovački poslanici, ali jih neprimi. Pisali su mu radi

Digitized by Google

pogrda nanešenih Dominikancem u Gružu od mornara; neodgovori, ali naloži, neka se istraga povede.

1690. 11 studenoga. Vlada vrh. providuru. — Sa velikom radosti dočuo je senat protjeranje Turaka iz Carina pomoću galijica i hajduka. Bditi će na njihovo učuvanje. Odobrava se njegovo vladanje sa Dubrovčani podpunoma.

1690. 16 studenoga. — Vrh. providur vladi. — Na povratku u Gružu htjedoše mu se predstaviti poslanici dubrovački, ali jih preda se nepusti. Toga radi tuže se; izkazuju se pokorni i bolni radi stvari sbivše se sa galijom Balbi. Neprikloni uha na tako slabo opravdanje. Dubrovčani lievaju mletačke dukate, a grošići su njihovi zle plojke, al nesmie jih zabraniti, pošto sitnoga novca nema. Želio bi, da se kuje sitan novac iste vriednote. Otvorio je prolaz u Carinah radi javnih daća.

1690. 14 prosinca. Vlada vrh. providuru. — Dobro se vladao sa dubrovačkimi poslanici, ali neka se drži naloga od 29 srpnja i namah zatvori prolaz u Carinah, da i tim načinom ućute Dubrovčani posljedice njihova zločestog ponašanja. Paziti će budno i na korake Saponare dolazećeg u Dubrovnik.

1690. 16 prosinca. Ista. — Neka što bolje može uznemiruje Dubrovčane.

1690. 15 siečnja. Vrh. providur vladi. — U Šipanju uhvaćen brod dubrovački sa carskom zastavom vozeći sol u Dubrovnik, šalje u Mletke. Saponara prošao je u Dubrovnik.

1691. 19 siečnja. Isti. — Dubrovačka vlada piše mu, da je ondje udarila kuga, i da su se sva potrebita sredstva poprimila.

1691. 2 veljače. Isti. — Doznaje, da kuga mete po državi dubrovačkoj već od božića, te da su ju Dubrovčani zatajali. Uzeo je sve mjere za to nuždne, pojačao ondješnje stražarnice, pošto čuje, da i herceg. paša vojsku pomnožava.

1691. 14 velj. Isti. — Paša kani udariti na Carine. Dubrovčani mu krate danak pod izlikom, da su Carine zatvorene; a tim hoće, da ga maknu na predobiće onoga mjesta.

1691. 6 ožujka. Isti. — Saponara piše mu priekimi izrazi na korist Dubrovčana, tvrdeć, da je povriedjena carska jurisdikcija; i tuži se radi porobljenja ladje, koje su počinili lupeži u pustoj luci. Odgovori mu oprovržuć ga, ničemu se neobvezav.' Iz toga vidi, da mu stoji do smutnje, te želi naputak o tom, kako da se s njim vlada. Dubrovčani pisali su svomu izaslaniku u Beču, neka na-

Digitized by Google

stoji, da carska vojska provali u Hercegovinu, da preteče Mletčane, koji preko Vrgorca smjerajn u Ciclut i u Popovo.

1691. 14 ožujka. Poslanik mletački u Beču Venier vladi. — Saponara pisao je dvoru, da je Dubrovnik stisnut od mlet. galijica, da je toga radi ondje nemira i oskudice, te da mu treba obrane proti Mletčanom.

1691. 17 ožujka. Vlada vrh, providuru. — Dobro se ponio sa Saponarom, o čem će se obaviestiti poslanik u Beču. Odgovarat će mu u riedko i veoma oprezno. Držat će se i nadalje naloga, ugibajuć svakoj nepravičnosti proti Dubrovčanom.

1691. 11 travnja. Vrh. providur vladi. — Saponara pita povratak dubr. broda živežom nakrcana, koj je dolazio iz Jakina, za Novo a ne za Dubrovnik, primjećujuć, da je o tom obaviestio bečki dvor. Neće mu odgovoriti dok ne dobije naputak. Dubrovčani, nedobijajuć odgovora na svoja pisma, rabe Saponaru u istu svrhu.

1691. 19 travnja. Vlada vrh. providuru. — Dobro je, da prodje u gornje strane i razvidi kako se vladaju Dubrovčani u poslu kuge. Odobravaju se i naredbe izdane na načelnike, kojim je paziti na prolaze, da nemoć neprodre dalje. Šalje mu se obrazac, po kojoj će Saponari odgovoriti. Postupati će strogo sa ladjami, koje bi se usudile proći u naše strane bez potrebitih putovnica, no oprezno, da nebude prosvjeda i drugih neugodnih razmirica.

1691. 26 travnja. Ista istomu. — Ako mu se Dubrovčani prikažu pokorni i smjerni, primit će jih i čuti će njihove zahtjeve. Carine neka ostanu zatvorene; a ondješnje stanovnike obdarit će po zaslugi, izpitujući o stanju zdravlja i o iznosu daća za shodne naredbe.

1601. 28 travnja. Vlada poslaniku u Beču. — Šalje mu nasrtljive listove Saponare na vrh. providura. Nastojati će osujetiti zla upućivanja Saponare na carskom dvoru.

1691. 7 svibnja. Vrh. providur vladi. — Dubrovčani tjeraju trgovinu preko Stona, Slana, Osonika i Stravca pod upravom Ivana Sorgočevića. Malo jim stalo sada do Carina. Hajdukom je zabranjena za sada pljačka na okolo, tako je prielaz slobodan. Salamonić dao je sažeći ladju dolazeću iz Lastova jedino pisamce a ne putovnicom obskrbljenu. Dubrovčani tvrde, da je pisamce dovoljno, i da nitko nema prava prepisivati zakone njihovoj vladi. Tako mu piše Salamonić.

Digitized by Google

1691. 17 svibnja. Izvan. providur vladi. — Dva dubr. plemića sa 370 vojnika, nadošav u Captat, odvukoše devet naših oružnika od galijice Markovića, grozeć se, da će i u istu galijicu unići, ako se odmah neizdadu. Oni su njihovi podanici, a zapisali su se u naše vojnike iz svoje volje. Drzki su Dubrovčani, jer vide, da jih brani paša i Saponara.

1691. 22 svibnja. Vrh. providur vladi. — Opisuje joj isti čin sbivši se u Captatu, i pita naputak.

1691. 30 svibnja. Isti. — Dubrovčani i Saponara, pričinjajući se, kao da neznaju, što se je u Captatu sbilo, pišu mu, neka neupisuje u vojnike njihove podanike. Saponara prilaže mu svoj proglas, u kom izjavlja, da je ondje kuga odveć slaba, a ne onako, kako su njekoji u glavu utuvili mletačkim častnikom; da su ju ondje navlaš uveli mletački vojnici u Carinah; da Dubrovčani, uviek budni, tomu nisu krivi; da je u sve pomrlo 73 siromaha; i da viesti, koje je o tom prosuo Morosini zdravstveni providur u Dalmaciji, vjere nezaslužuju, jer je dubrovački neprijatelj.

1691. 31 svibnja. Vlada vrh. providuru. — „*Passeremo al punto del nuovo ardire dei Ragusei contro li nove soldati della publica galeotta, che esistera di guardia a Ragusa Vecchia, levati con la forza di gente armata, e condotti prigioni. Nella gravità dell' eccesso conviene però, che vadano esperimentando, quanto sempre più commossi si trovano gli animi del senato; e però vi commettemo, che non solo in ordine allo scrittovi a 29 luglio passato facciate rintracciare e fermare li loro bastimenti con sali, gettarli all' aqua, e condur li legni a questa parte, ma trattener ancora ogni altro naviglio dei medesimi Ragusei con le loro stesse persone e robbe ancora. Al proveditor estraordinario di Cattaro ordinarete, che faccia dagli aiduchi fermare le loro carovane andanti e venienti dal paese turchesco, e voi procurate modi aggiustati per impedire l' uso delle loro pesche Sarà inoltre parte della vostra vigilanza rinforzar guardie in cadaun sito e posto, ove maggiormente stringerli e incomodarli si possa; mirando sopratutto a quello importante di Zarine, che volemo continui a tenersi serrato, ne che meno per un solo punto aperto rimanga. Oltre le accennate opperazioni, che siamo certi saranno da voi fatte eseguire in forma propria, e delle quali ci anderete di tempo in tempo riferindo i successi, attenderemo che la prudensa vostra rifletta, e ci esprima, quali altri passi praticar si potrebbero a maggior correzione di quella gente, incaricandovi in ogni caso a non prestare orecchio alle loro istanze, mentre ogni ri-*

Digitized by Google

corso deve essere a questa parte eseguito; e confidandosi fruttuosa anco in tale importante affare la vostra applicazione, si starà attendendo il sollecito raguaglio di quanto avete al capitanio Marcovich ordinato, per intiera notizia del successo predetto".

1691. 31 svibnja. Vlada izvan. providuru. — Izpuniti će naloge vrh. providura, a listove Dubrovčana pustit će bez odgovora.

1691. 15 lipnja. Vrh. providur vladi. — Nastojati će, da dane mu zapoviedi budu točno izpunjene. Pošto se nemože pucarati onaj grad radi carske zastave, bit će za Dubrovčane mnogo teže, kad slazenje karovana zaprieči, što će obaviti hajduci. Pišu mu Dubrovčani, da je još 18 travnja prestala kuga, te neka u Carinah prielaz dozvoli.

1691. 16 lipnja. Vlada vrh. providuru. — Iz listova Saponare vidi se jasno, kakav ga zli duh obuzima. Dobro je, da mu odgovorio nije.

1691. 16 lipnja. Vlada svomu poslaniku u Beču. — Upućuje se o ponašanju Saponare.

1691. 16 lipnja. Senat po svom tajniku izručuje carskomu poslaniku u Mletcih spomenicu proti Saponari. Poslanik će tajniku ustmeno, da je Saponara Španjolac, a Dubrovčani „infami e scelerati".

1691. 28 lipnja. Vrh. providur vladi. — Bje uhvaćen Miho Gjorgjić plemić dubrovački, u što se vozio iz otoka na kopno. Drži ga pod stražom u Spljetskom lazaretu. Pita naputak za slučaj, da bi mu carski rezident pisao. Opomenuo je načelnike, neka se čuvaju od zasjeda dubrovačkih.

1691. 29 lipnja. Carski poslanik u Mletcih izručuje dužd. vieću spomenicu, u kojoj se kaže, da galijice obsjedaju dubrovačku državu, da su ulovili plemića dubrovačkoga, te neka se to popravi.

1691. 1 srpnja. Poslanik mletački u Beču Venier vladi. — Predstavio se caru, i predočio mu zločesto vladanje Saponare. Odgovori car, da mu žao, da je on valjda prekoračio njegov namišljaj, te da će stvar izpitati i podobnu zadovoljštinu dati. Bit će ukoren.

1691. 1 srpnja. Vrh. providur vladi. — Dobio list od Saponare s izrazi, koji zaslužuju, da se ozbiljno razmotre, jer smjeraju na teške obvezanosti. Uhvaćenje Miha Ant. Bunića plemića i svećenika Ivana Milia on smatra kao golem slučaj; da se tim sramotno gaze zakoni gostoljubja, po kojih s Dubrovnikom postupaju mlet. brodovi; vriedja se careva područnost a dubrovačko plemstvo izlaže ruglu proste čeljadi, i necieni zaštita careva nad Dubrovnikom.

Digitized by Google

Zahtieva zadovoljštinu za tako golemu uvredu. Zadržao je Dubrovčane, da se sami neosvete za tako grdno zlostavljenje, al neka se lieka nadje, jer drugako da će car naći način za osiguranje Dubrovčana.

1691. 5 srpnja. Vlada vrh. providuru. — Odobrava se uhvaćenje dubrovačkoga plemića, te mu se nalaže, da ga dobro čuva. Neka neodgovara ni Saponari ni Dubrovčanom, nego da njihove listove u Mletke pošalje.

1691. 12 srpnja. Vrh. providur vladi. — Došao mu poslanik dubrovački. Nije ga primio, ali ga odpratiti dao.

1691. 16 srpnja. Vlada vrh. providuru. — Prednje naloge ponavlja mu. Dobro će utvrditi prolaze, da dubrovačke zamke osujeti; a neka jih u ničem neštedi.

1691. 18 srpnja. Vrh. providur vladi. — Saponara je obaviestio svoj dvor o uhvatu dubrov. plemića.

1691. 21 srpnja. Vlada vrh. providuru. — Dobro se ponio sa dubrov. poslanikom. Bude li upitan, zašto se tako radi, odgovoriti će: da je stvar dubrovačke vlade poznati svoje dužnosti prama republiki, i naći put da ju primiri.

1691. 14 rujna. Vrh. providur vladi. — Dubrovčani porinuli su u more dvie galijice. Naložio je, neka se razvidi, jeda li su oboružane, da shodno odredi.

1691. 15 rujna. Vlada izvan. providuru. — Hvali se, što je u vlast mletačku pritegnuo Robčane i Martiniće, te bolje utvrdio Cetinje, Grahovo i Carine; i što gleda, da karovane od Dubrovnika odvrati a u Risno naputi.

1691. 29 rujna. Vlada vrh. providuru. — Potopiti će dubrovačke galijice, ako se usude izaći na more, na obranu mlet. gospodstva nad istim.

1691. 18 listopada. Vrh. providur vladi. — Bio je dao nalog Salamuniću, da potopi dubr. galijice, kad bi jih našao na moru; ali Dubrovčani, dočuvši, da su pojačanja nadošla, iztegnuše je na kopno. Turski emin prošao je iz Dubrovnika u Slano, gdje dolaze karovane, do granice pod stražom turskom, a odatle do Slana pod dubrovačkom.

1691. 6 studenoga. Isti. — Veli, da se je novljanski kotar širio tja do konca Prapatničke doline, gdje se na mjestu nazvanu Denarnid dizao stup sa krstom, koj je razstavljao dubrovačku od turske države. Naša bjaše sva Slivnička šuma do briega Bielotine i zatim do Prieva. Ovi bregovi stoje iznad dubrovačkih Konavlja.

Digitized by Google

Po predobiću Novoga Dubrovčani odnesoše onaj stup, uzeše šumu sa sedam sela, a marvu slaše u Bielotinu. Turčinu plaćali su danak za siečenje šume; a za pašu davali su deset dukata na godinu. I blagajni Novoga izplatili su g. 1689 pašu, a kašnje ne; buduć jim marva radi toga ulovljena, izplatiše iznova; dočim za siečenje Slivnice do sada nedadoše uprav ništa. Moli naputak.

1691. 15 studenoga. Vlada vrh. providuru. — Nalaže mu se, da zatvori i Slano i sve druge prolaze u dubrov. područje.

1691. 18 studenoga. Poslanik u Beču Venier vladi. — Dvorski kancelar reče mu, da trgovanje s Dubrovnikom bude slobodno; isto tako i poslanik španjolski pismom, u kom kaže, da je njegov kralj zaštitnik Dubrovčana.

1691. 1 prosinca. Vlada svomu tajniku u Beču. — „*Osserviamo la parlata fatta dal cancelier di corte al medesimo* (t. j. poslaniku Venieru) *sopra l' affare dei Ragusei. In ogni caso però, che fosse a voi tenuto di novo discorso sopra la materia, volemo, che col motivo della partenza seguita d'esso Venier mostriate non avervi di ciò fatto esso alcuna comunicazione. Bene come da voi direte esser note le male procedure loro pratticate con la republica e la forma impropria, colla quale coltivando e assistendo alli Turchi, demeritano l' affetto della medesima, e non si rendono degni del favore di Cesare. Coll'ordine di tali espressioni dirigendovi, procurarete divertire con desterità e forma propria qual si sia avanzamento di negozio*".

1691. 12 prosinca. Vrh. providur vladi. — Njeki Dubrovčani htjeli su da se odpravi poslanik u Mletke, te je stavljen predlog u vieću, ali za jedan glas nebje primljen, pošto se dvojilo, hoće li biti primljen. Šalju brod u Jakin s listovi za papu, neka jim izposluje odpust plemića. Misle potražiti francezku zaštitu, pošto se boje, da jih carevci, predobiv Hercegovinu, liše slobode, i grad posjednu. Siti su i troška za residenta. Razbijaju si glavu, kako da izmole slobodu svoga plemića i oprost republike za svoja nedjela.

1692. 2 siečnja. Vlada vrh. providuru. — Očituje mu svoju radost na viesti da mu je pošlo za rukom uhvatiti karovanu od 60 konja dolazeću iz Slana. Rabit će i nadalje svu strogost proti Dubrovčanom, dok se ovi neodluče na takove čine štovanja, po kojih bi mogli javnu milost zaslužiti.

1692. 28 siečnja. Vrh. providur vladi. — Herceg. paša navalio je na klekočku kulu, ali ga Nonković prisili na bjeg.

Digitized by Google

1692. 2 veljače. Isti. — Dubrovčani dobili su odgovore iz Beča i iz Rima sa savjetom, neka se ponizno obrate republiki po poslaniku, da jih primi u milost. Toga radi bje izabran za poslanika Serafin Bunić, a u Beč misle odpraviti Vlad. Bukju.

1692. 9 veljače. Vlada vrh. providuru. — Zahvaljuje mu se na srećnom uspjehu javnoga oružja u stranah Carina i Kleka. Nastavit će strogost proti Dubrovčanom, ali će ukloniti sve, što bi jih moglo zadržati, da čim prije izkažu svoju pokornost i milost izmole od republike.

1692. 27 veljače. Ista. — Pripisuje mu u zaslugu, što su se Dubrovčani odlučili poslanika uputiti u Mletke. Bit će o svem obaviestio svoga nasliednika Delfina i preporučio mu, da gleda saznati prave uzroke i naputak, koj će mu se podieliti.

1692. 11 ožujka. Vrh. providur vladi. — Gleda da skloni bega Trebinjskoga, neka karovane uputi u Novo. Dubrovčani rade proti tomu, čega radi treba, da Carine ostanu zatvorene, a tim će se zapriečiti obćenje medju Dubrovčani i Turci.

1692. 22 ožujka. Vlada vrh. providuru. — Odobrava se, da Carine i nadalje ostanu zatvorene.

1692. 20 ožujka. Vrh. providur vladi. — Došao je u Zadar dubrovački poslanik, da mu se kao novomu providuru po običaju pokloni. Odredio, da ostane u lazaretu. Moli za naputak.

1692. 29 ožujka. Vlada vrh. providuru. — Odgovara mu se, neka uputi dubrov. poslanika, da nemože biti primljen, dok njegovi neizkažu svoju pokornost republiki u Mletcih.

1693. 31 ožujka. Izvan. providur vladi. — Po primljenih nalozih bditi će „*massime nel sostenere con i metodi prescritti la publica assoluta giurisdizione a confini di Castel Novo lesa per il passato da Ragusei*“. Prilaže iztražni zapisnik, iz kojega izlazi, da Trebinjani nebi se držati mogli, da jih nepomažu Dubrovčani „*molto affetti a que' infedeli*“; da isti šalju Turčinu „*notitie e relationi di tempo in tempo delle operationi e mosse ... di notte tempo con persone di loro stato ma cautamente, come più volte sentissimo discorer dalli Turchi stessi*“.

1692. 29 travnja. Vrh. providur vladi. — Dosadivši dubr. poslaniku čekanje, vrati se kući, ali ukoren radi toga, vrati se ovamo sa tužbom, što su jim dvie ladje od Salamonića uhvaćene, akoprem jedna po njegovu nalogu bi već na slobodu puštena. Poslanik mora čekati, dok nebude primljen. Stoji u lazaretu.

Digitized by Google

1692. 10 svibnja. Vlada vrh. providuru. — Odgovara mu, neka u dubrov. poslu sve ostane pri staru, neka neprima poslanika do nove zapoviedi, neka neodgovara na dubr. listove, i neka pazi, da se ondje ni ma kuda trgovina netjera.

1692. 10 svibnja. U izvještaju Alek. Molina vrh. providura na povratku u Mletcih. — „*L' ultimo è il governo di Ragusa. L' insidia de colpi, della quale non vanno esenti ne meno i principi, è l' anima di quel complesso altra volta dalla felice memoria dell' eccellentiss. signor procuratore Nani nella sua historia esecrato come peste della Dalmatia, face di guerra e frastorno perpetuo anco in pace. Si gettarono nella prottezione cesarea, e sugl' occhi del Corradino, primo residente, sovvenendo li Turchi, contaminando la fede e la prottettione. Nel di più e de freni, che mordono per mare e per terra, e di quanto m' è successo in ordine alle prescritioni di vostre eccellenze ho supplito partitamente di tempo in tempo coi miei humilisssimi raguagli*".

1792. 17 svibnja. Vlada svomu poslaniku u Beču. — Šalje mu svoje uvjete mira s Turci. Zahtievalo se u Dalmaciji sve zemljište medju Zermanjom, Bojanom, morem i bosanskimi bregovi.

1692. 3 lipnja. Dolazak izvan. poslanika dubrovačkoga u Mletcih. Poslanica, koja ga pratila, glasi: „*Serenissimo prencipe signor nostro collendissimo. Tanto vive ossequiosa questa republica al dominio serenissimo, che niuna espressione potrebbe esser bastante a descriver, quanto sia grande l' ambitione, ch' abbiamo di godere il pregiatissimo honore della da noi tanto riverita gratia di vostra serenità. Questi nostri humilissimi sentimenti le saranno divotamente rapresentati da ser Serafino Gio. di Bona nostro senator inviato, che da noi vien espressamente spedito a vostra serenità. Sarà parte della di Lei impareggiabil humanità il sentirlo benignamente e dar intiera fede alle sue reverenti espositioni. E qui augurando a vostra serenità il compimento de suoi magnanimi pensieri, con la più profonda riverenza le baciamo le mani. Di vostra serenità devotissimi servitori: Il rettore et i consiglieri della republica di Ragusa. Ragusa il primo d' aprile 1692 (Delib. del senato. Constant. Fil. 43)*".

1692. 7 lipnja. U senatu riešeno, da duždev sbor primi dubrovačkoga poslanika.

1692. 9 lipnja. Vrh. providur vladi. — Dubrovčani budući dočuli, da se vode dogovori sa trebinjskim begom o otvoru skele u Novom, odpremili su namah poslanike k bosanskomu paši s golemimi

Digitized by Google

darovi, neka te dogovore razvrgne, pošto i onako do mala Mletčani će otvoriti Carinsku cestu.

1692. 10 lipnja. — „*Venuto nell' eccellent. collegio l' inviato di Ragusi Seraffino Gio. di Bona, presentò lettera di suoi signori, quale doppo letta da me segretario infrascritto, parlò egli poi nella corrispondenza del memoriale, che lasciò, ed è il seguente. — Serenissimo principe, eccellentiss. signori. Tra le più radicate massime de' miei signori per mantener nella quiete e felicità il loro dominio deve essere e sarà sempre quella d' avere da conservare non solamente ma da accrescere con atti di somma venerazione le pregiatissime grazie di questa serenissima republica; e indirizzando a questo fine con più intenta applicazione ogni loro studio ed imitazione lodevolissima dei loro genitori, ànno inviato espressamente la mia persona a vostra serenità e vostre eccellenze a rinovare li loro ossequiosissimi sentimenti per manifestare al mondo con questa publica umiliazione l' infinito rispetto, che ànno e averanno eternamente i loro posteri verso la maestà della sereniss. republica, nel di cui real animo emulando la rettitudine e pietà, ànno concepito li miei signori ferma speranza d' essere rimirati coll' occhio benigno della sua paterna dilezione, e favoriti della somma beneficenza di questo serenissimo dominio, per conservarsi nella loro desiderata pace e libertà, e sempre più nella pregiatissima grazia di vostra serenità, a cui li medesimi miei signori pregano incessantemente dal cielo continue le maggiori vittorie e felicità. — Rispose il sereniss. principe: S' è intesa l' esposizione, che ci avete fatta a nome del vostro governo; questi signori ci averanno li proprj riflessi. Con che fatte le solite riverenze, partì*".

1692. 14 lipnja. — „*Che fatto venire nell collegio l' inviato di Ragusi, li sia letto e dato in copia, quanto segue. — Da quanto vi siete espresso per nome dei vostri signori nel collegio nostro, à compreso il senato il motivo della vostra espedizione, che versa di conciliarsi con atti di pura umiliazione la grazia della republica nostra. Questo passo però, che a nome loro viene da voi praticato, e le asseveranze, che non siano per deviare dagli instituti dei loro maggiori, ànno persvaso il senato a ricevere la vostra persona, e ad esprimervi la buona disposizione, con che sarà da noi riguardato quel governo*".

1692. 15 lipnja. Izvan. providur vladi. — Uslied naredbe vladine od 22 prosinca p. g., da Dubrovčanom nedopusti obradjivati zemlje, pasti i goru sjeći u novljanskom kotaru, dao je uloviti 15

Digitized by Google

komada marve, pošto ljudi pobjegli. Ondješnji stanovnici, koji su se sklonili u Novo, dali su svoje zemlje u najam Dubrovčanom Pokarao jih radi toga, te jim naložio, neka te pogodbe opozovu, i sami žito požanju „*onde rimossi i Ragusei dal lavoro, possino giamai col progresso del tempo vantare per questo motivo possesso in quei luoghi, che sono colla piazza caduti in dominio glorioso di vostra serenità*“.

1692. 21 lipnja. Poslanik dubrovački moli u duždovom vieću, neka se Carinska cesta otvori, i neka se Miho Gjorgjić pusti na slobodu.

1692. 28 lipnja. U senatu stavljen predlog, neka se pusti na slobodu Miho Gjorgjić, i neka se ne dira u brodove iduće u Dubrovnik, nije primljen, nego samo: da će senat dati sve veće dokaze svoga veledušja dubrovačkomu nastojanju, t. j. neka jih zasluži.

1692. 7 srpnja. Vrh. providur vladi. — Misli, da će dubr. poslanik glavno o tom nastojati, neka se Carine otvore, i tako prestanu dogovori o skeli u Novom. Velika je korist, koju vuku i Dubrovčani i Turci iz Carina, a naša slaba; dočim da je skela u Novom, korist bila bi mal ne sva naša. Dubrovčani gledaju si prisvojiti naša zemljišta oko Novoga, neplaćaju travarine za ondješnje pašnjake koje rabe, koju su ipak prije plaćali; ruše pogranične biljege u živcu kamenu utvrdjene, sieku naše šume, i pružaju sve dalje živež Turkom, navlastito trebinjskim. Izvanr. providur neodgovori na njihove listove, kojimi su ga molili, da odpusti nekoliko živinčadi uhvaćene na našem zemljištu.

1692. 10 srpnja Izvan. providur vladi. — Dubrovčani ga mole, neka jim nješto uhvaćene im marve na slobodu pusti.

1692. 26 srpnja. Vlada vrh. providuru. — Gledat će, da se nitko neusudi vriedjati mlet. jurisdikciju. Šalje mu se prepis spisa tičućih se poslanika dubrovačkoga i odgovora dana mu. Neka nastavi dogovore o skeli u Novom.

1692. 27 srpnja. Poslanik Zen u Beču vladi. — Medju uvjeti mira, koje je carski dvor predložio Turčinu, stoji i taj, da Dubrovčani nemaju ma komu plaćati danka.

1692. 1 kolovoza. Izvan. providur vladi. — Šalje tri lista gospode dubrovačke glede pet njihovih podanika uhvaćenih od njeke ladjice pastrovićanske.

1692. 6 kolovoza. Vlada vrh. providuru. — Dobro je, da Dubrovčanom neodgovara, a krivce, koji jim zlo čine, kazni.

1692. kolovoza. Vrh. providur vladi. — Nezna, šta da radi s poslanikom dubrovačkim, koj čeka ondje, da ga primi. Dubrov-

Digitized by Google

čani primaju naše bjegunce, s toga bi pohvaćano njekoliko njihovih podanika, s čega se oni tuže.

1692. 30 kolovoza. Vlada vrh. providuru. — Neka primi poslanika dubrovačkoga, i naloži, da se vojnici drže pod strogi zapt i tako ukloni svaka razmirica s Dubrovčani.

1692. 2 rujna. Poslanik dubrovački u duždevom zboru ponavlja svoje prijašnje molbe.

1692. 6. rujna. Naloženo Alek. Molinu, prije vrh. providuru, neka izviesti o tobožnjih pravih Dubrovčana na medju Novoga i ob onih vlade.

1692. 14 rujna. Vrh. providur vladi. — Primio je dubr. odaslanika. Htjede u govoru moliti, da se dubr. plemić na slobodu pusti, i izdadu stvari uhvaćene od Salamonića, ali od toga odusta, čim mu bje rečeno, da si je senat te stvari uzeo za riešenje. Odpustio ga i dao mu list za njegove gospodare, u kom jim se zahvalio, ukorivši jih ipak, što se trude, da osujete skelu u Novom.

1692. 15 rujna. Dubrovčani pišu izvan. providuru u Kotoru radi škoda počinjenih jim od Adamia načelnika u Carinah u brenskih selištih.

1692. 18 rujna. Vrh. providur Alek. Molin vladi. — Predobiv Kornaro Neretvu, Turci uzbjegoše iz Kleka. Susjedni Dubrovčani uvedu umah svoja stada u one krajeve; no budući se kratili plaćati travarinu, Nonković po Molinovu nalogu pohvata jim stada. Badava sve molbe njihove vlade, da jih natrag dobiju.

1692. 20 rujna. Vlada vrh. providuru. — Odobrava se njegovo postupanje. Oprovrgnuti će glas dubrovački, da će se Carinska cesta otvoriti, a gledat će onemogućiti skelu u Slanu a omogućiti onu u Novom.

1692. 26 rujna. Vrh. providur vladi. — Nastavljaju Dubrovčani lažno uvjeravati Turke, da će se cesta u Carinah otvoriti. Paša bosanski zlostavio je njihova dragomana, a oni ipak rade o tom, da ga ublaže. Razumili su, da su ograničili odveć moć svomu poslaniku u Mletcih, koj mora i za malenkosti tražiti od njih naputak. Živu u sumnji, da neće uspjeti u poslu Carina, akoprem izvana se izkazuju, kao da su jim velike nade za uspjeh. Ništa jih nemože od Turčina odvratiti, tim veće, pošto su jim hajduci oteli njeku sol, i uhvatili odaslanika, koj preko mlet. zemljišta htio je proći u Trebinje.

1692. 8 listopada. Vlada vrh. providuru. — Ponavljaju se prednje naredbe o Dubrovčanih, da jih drži stisnutih sa svake strane,

*

Digitized by Google

da karovane odbije, i da jim sve druge jade zada, koje može. Kazniti će vodca soli i svakoga drugoga, koj bi se usudio Turkom pomoć pružati — Šalje mu se molba podnesena od Ivana Lukova i braće iz Rizna, u kojoj obtužuju Dubrovčane s nepoštenja, s kradje imovine i s ubojstva njihova strica na zemijištu dubrovačkom i po nalogu same vlasti, te mu se nalaže, neka iztragu povede.

1692. 22 listopada. Vrh. providur vladi. — Uhvaćeno stado dubrovačko, koje je paslo po mlet. zemljištu.

1692. 24 listopada. Isti. — Dubrovčani mu se tuže radi uhvaćenog stada, radi ubojstva njihovoga podanika, i radi osvete, za kojom teže rodjaci pok. Ivana od Risna. Odgovorio jim, da uhvaćenje marve ovršeno je na temelju pravice, a glede ostaloga, da je od nužde njihovo opravdanje. Naredio je ipak u isto doba, da se iztraga povede i krivci ubojstva kazne; te je izdao stroge naredbe proti buniteljem mira. Javlja, da je svako dogovaranje o skeli u Novom prestalo, budući Dubrovčani pobiedili kod bosanskoga paše putem zlata.

1692. 24 listopada. Vlada vrh. providuru. — Potvrdjuje sve njegove naredbe, a navlastito što je zabranio oružanje ladja u Risnu; ali neka izviesti o iztragi, koju vodi o smrti Ivana iz Risna i neka gleda glede skele u Novom upotriebiti priliku u mienjanju paše, koje je na blizu.

1692. 3 studenoga. Vrh. providur vladi. — Poslije protjere Turčina iz Carina, vidilo se jasno, da su ga na ono Dubrovčani nagovorili i pozvali iz razloga, da se one zaporke rieše. Dokaz je tomu, što su se oružanom rukom suprotstavili Buroviću herlećem onamo u pomoć; što se je našlo u turskom taboru friškoga kruha tvornice dubrovačke i drugog živeža iz ovih krajeva; što su i sami Turci u bjegu proklinjali Dubrovčane kao uzročnike njihove bjede; i što su viest o navali s izkazi radosti primili. Zato neće jih pustiti na miru, dok se neopamete. Hajduci ulovili su Turčina noseća trg iz Dubrovnika u Tursku. Dubrovčani predložili su mu dogovor radi pašnjaka, koje bi uz njeki danak rabiti željeli. Nastavljaju pomagati Turkom.

1692. 6 studenoga. Izvan. providur vladi. — Obavješćuje, kako su Dubrovčani pozvali Turke proti Carinam, i kako su se radi neuspjeha te navale jako grizli. Oružanom mišicom protivili su se Buroviću, koj je pomoć nosio Carinam, a to izlazi iz priloženoga zapisnika. „*Non lasciano poi di sporgere a Turchi continuati so-*

Digitized by Google

vegni, sendo già trattenute anche due donne ragusee, che si conduceano per le terre di novo aquisto con certa quantità di sale in Trebigne." — Pridodaje poslanicu Adamia od 20 list., u kom je i ovo: „*li Turchi si lamentano de' signori Ragusei per le promesse fatteli, et che mai s' haverebbero messi a simil impresa, se da Ragusei non fossero stati spronati*"; list Dubrovčana od 21 rujna, kojim ga mole, neka dade obustaviti brod, koj se u Risnu oboružava, da osveti smrt Ivana od Risna; i drugi od istih 24 rujna, koj m mu javili, da su oni od meteriza ubili na njihovom zemljištu Trojana Bielog-lana iz Brena, njihova podanika.

1692. 7. studenoga. Isti. — Burović pokušao je pomoću hajduka predobiti Popovo, ali mu bi uspjeh pokvaren „*dall' opera de Ragusei.*" Ovi su mu pisali, da su jim hajduci na povratku poharali i popalili sva mjesta kuda su prošli, dočim ga Burović uvjerava, da su oplienili dvie kuće samo, t. j. onih dvaju Dubrovčana, koji su se nalazili u Popovskoj kuli na obranu Turaka. — U priloženom listu Dubrovčana od 4. studenoga kaže se: „*non vi restò illesa casa, dalla quale non habbin levato tutte le robbe, imbarcando le più grosse su le fuste di Salamunich, e portando seco le più legieri con gl' ori, gioie et argenti, col haver anche mortalmente ferito più persone e dell' uno e dell' altro sesso, e spogliato due poveri padri di s. Francesco, che andavano cercando elemosina dalla pietà dei fedeli. L' istesse ostilità poi han essercitato da per tutto, ove passarono, che possiamo affermare con verità a vostra eccellenza, che han dato un formale sacco a tutti i villaggi da Slano fino ad Osonik, che è l' ultimo sui confini della contrada di Primorie.*"

1692. 13 stud. Vlada vrh. providuru. — Nalaže mu, neka povede iztragu proti Dubrovčanom u poslu navale turske na Carine[1],

---

[1] Dotična iztraga sa drugimi nalazi se u mlet. arkivu *(Camera de confini. Ragusei.)* Tu su dokazane sve osvade u tom poslu podignute proti Dubrovčanom. Priložena je poslanica Gjorgja Salamonića, brač-koga plemića i načelnika prekomorske pukovine, u kojoj veli, da je više krat govorio sa Marinom Restićem, koj je njekoliko puta obnašao rektorsku vlast u Dubrovniku, i da mu je ovaj rekao: „*sarebbe meglio, ch' il Raffael Gozzi fosse morto che vivo, perch' era una pietra di scandalo, che metteva confusioni. Gli risposi: già che questo signore è torbido, e che sapete, che porta pregiuditio al vostro governo, perchè non ci rimediate. A questo mi disse: sapete come sono le republiche, ch' il broglio prevale. Questo ha tirato a se tutta la gioventù, e gl' istruisce d' una certa politica maledetta, tiene gioco di carte, tende a tutti li vitij, per tirar a se il partito;*

Digitized by Google

i nastoji o uvedenju skele u Novom. Dozvolit će dubrovačkim podanikom, da pasu na mlet. zemlji, ali uz pismene pogodbe u javnih knjigah unešene, da zasvjedoče za uvieke nedvojben posjed republike.

1692. 14 stud. Vrh. providur vladi. — Uslied tužbe Dubrovčana odredio je, da se povede iztraga o štetah počinjenih jim od hajduka, i da se plien pobere i skupa čuva. Beg Trebinjski promienio se.

1692. 19 stud. Dubrovački poslanik u Mletcih opetuje svoje molbe u mlet. vieću.

1692. 20 stud. Vlada vrh. providuru. — Žali napadaj hajduka na dubrovačka mjesta. Povesti će iztragu, i zatim će o svem obširno izviešće poslati.

1692. 2 prosinca. Izvan. providur vladi. — Prilaže pogodbe od 23 stud. sastavljene sa punomoćnici njekojih sela dubrovačkih, kojimi se ova obvezuju na godišnji namet za pravo paše na njekojih bregovih kotara novskoga.

Pogodba sa seli Strapcom, Jasenicom, Dubom i Brokvicom za pašu na Vuićih i Poljicih uz danak od 18 dukata.

Pogodba sa seli Barci, Mrzinami i Vodovojem za pašu na Bjelotini uz danak od 10 reala.

Pogodba sa seli Postranami i Petracem za pašu na Grebenu uz danak od 13 reala.

1692. 5. pros. Poslanik dubrovački u Mletcih izjavljuje svoju radost u vieću, što će se sam dužd postavit na čelo pomorske sile.

1692. 11 pros. Vlada vrh. providuru. — Upućuje se, neka iztrage, povedene proti Dubrovčanom od izvan. providura u Kotoru, razvidi i izpuni, a zatim pošalje senatu za dotično riešenje.

1692. 15 prosinca. Izvan. providur vladi. — Budući se našao mrtav jedan vojnik dubrovački, budu okrivljeni kao uboice hajduci z Carina. Toga radi posla u Carine činovnika, neka povede iztragu. Ovaj pozva preda se rodjake ubijenoga, ali nedodjoše. Malo zatim

---

onde fa tutto quello, che vuole. E vi torno a dire, che per noi altri sarebbe molto bene, che fosse morto." A u drugoj poslanici od 8. pros. veli: „*Più volte ho havuto colloquio con gentilhomeni Ragusei, e con loro discorrendo di loro male procedure, e che inclinano più al Turco che a nissun principe christiano, da loro mi fu risposto, che a loro torna più conto haver al confine un turco che nissun principe christiano, perchè il turco li protegge in tutte le loro attioni, ne che da lui hanno alcun aggravio, via del solito; ma che se fosse un principe christiano suo confinante, non gli lascierebbe vivere così in quiete; che però non mi meravigliassi, se tenivano dal partito del turco per conservare la loro libertà.*"

Digitized by Google

prikaza se veli broj naoružanih Dubrovčana na onoj granici i dvie sluge Ivana Sorgočevića, kojim podje za rukom ubiti vojnika satnije Magazinovićeve, a kašnje po nalogu istoga Sorgočevića i Rafa Gučetića smaknuše drugoga vojnika iz Carina na svom zemljištu, i ruke mu odsjekoše, a još jedan strašno osakaćen izbjegnu. Nije mu moguće uzdržati Carine ležeće medju dva ognja. Nemože žahtievati, da se krivci kazne, pošto mu je uslied javne zapoviedi dopisivanje sa Dubrovčani zabranjeno. Jedva uzdrži hajduke, da se neosvete „e ben frenarebbero l' ardire dei Ragusei, se con tacito assenso s' acconsentisse a lor passi." Očekuje naputak od vrh. providura. Prilaže iztrage i listove za vjerovnost tih čina.

1692. 17. pros. — Poslanik dubrovački u Mletcih predočuje u vieću štete počinjene Dubrovčanom u Slanu od hajduka kotorskih pod Burovićem.

1692 17 pros. Vlada vrh. providuru. — Zahvaljuje mu za izvieštaj o dubrovačkih stvarih, i upućuje ga, kako da obći s onom vladom. Gledat će saznati, ima li novi beg trebinjski vlast sklopiti ugovor za skelu u Novom.

1692. 23 pros. Ista. — Povesti će iztragu radi čina u Slanu, plieno će uzaptiti i čuvati, a krivce će kazniti.

1692. 29 prosinca. Vrh. providur vladi. — Doznaje za stalno, da je Ivan Sorgočević, nećak Rafa Gučetića, upravljao navalom proti Carinam. Ova dva dali su odpratiti u Tursku ubojice vojnika iz Carina. Galija Venier uhvatila je dubr. brod pun soli na Mljetu. Dubrovčani su tražili, da jim ga odstupi, ali jim neodgovori.

1693. 8. siečnja. Vlada vrh. providuru. — Dati će mu shodne naputke, čim joj pošlje iztrage u poslu Carina i Slana. Uhvaćen brod držati će u pohrani do nove zapoviedi.

1693. 19 siečnja. — Tajnik carskoga poslanika u Mletcih podnaša vieću sliedeću spomenicu:

„Sereniss. principe, eccellentiss. signorie. Rilevantissimo spoglio, che accompagnato da fieri insulti è stato praticato la settimana passata dalle milizie di questa serenissima republica in Dalmazia in molte terre dello stato di Ragusa, che le avevano accolte con la maggior cortesia; suppone la maestà dell' imperatore suo signore, essere fermamente seguito contro la mente di questo serenissimo dominio, dalla rettitudine del quale confida sua maestà resterà con li precisi ordini dell' integrale restituzione dell' asportato e del castigo dei delinquenti maggiormente comprovata l' intenzione di questa sereniss. republica di concorrere nelle giuste sodisfazioni della m. s., quale è di vedere

Digitized by Google

il territorio di Ragusa, qual membro del suo regno dell' Ungheria, che à riasunto la di lui cesarea real prottezione, indenne da danni.

Odgovor senata carskomu poslaniku:

„*Signor ambasciatore. Le efficaci premure espresse da v. s. nel suo memoriale a favore dei Ragusei, riportano quel riflesso, che è dovuto. Dovemo però dirle, che i medesimi Ragusei si abusano degli atti dell' indulgenza della republica, mentre essi col pretesto di coprire il loro territorio dalle molestie, divertiscono frequentemente a quello de' Turchi, con aperta intelligenza seco, quei danni, che la giustizia delle nostre armi tenta inferirle, con pregiudizio visibile dell' interesse della sacra lega, al quale è unito quello di s. m. c. ancora. Non ostante però sopra li asserti disordini seguiti ai confini à già il senato impartite le commissioni proprie, affinchè siano esercitati sopra li medesimi gli effetti di giustizia.*“

1693. 24 siečnja. Vlada svomu poslaniku u Beču. — Šalje mu prepis spomenice carskoga poslanika u Mletcih, i odgovor na nju, da se po tom ravna.

1693. 24 veljače. Vrh. providur vladi. — Došao je konsul francezki, da otvori skelu u Neretvi. Misli, da je to rad Dubrovčana. Ovi su molili prielaz u Tursku za njekoliko konja sa trgovinom, ali je naložio načelniku u Carinah, da nedozvoli.

1693. 5. ožujka. Vlada vrh. providuru. — Neka nedopusti ničesa ni glede skele u Neretvi ni glede prelaza u Carinah; gledat će saznati uvjete, pod kojimi bi se htjela skela otvoriti, i obaviestit će.

1693. 8 ožujka. Vrh. providur vladi. — Podnaša istragu u poslu Slana, i drugu proti Dubrovčanom, što su ubili i ranili njekoje hajduke. U prvoj je dokazana krivnja one gospode radi njihovog saveza sa Turci; u drugoj, da jim nestoji do pravice.

1693. 11 ožujka. Dubrovački poslanik u Mletcih ponavlja svoje molbe u vjeću, i prosi milost.

1693. 21 ožujka. Vlada vrh. providuru. — Nalaže mu se, neka dovrši i drugu iztragu radi Slana, neka porobljene stvari sačuva, i iztraži, u kom odnošaju stoje Dubrovčani sa konsulom francezkim glede uvedenja neretvanske skele.

1693. 30 ožujka. Vrh. providur vladi. — Tužili su mu se Dubrovčani, da jim je njeki kapetan silom oteo pet vojnika; ali na pregledbi dokazalo se je, da to nije istina. Odgovorio jim po zaslužbi.

Digitized by Google

1693. 8 travnja. Poslanik mlet. u Beču Zen vladi. — Dvorski kancelar zahtieva, da se Dubrovčani puste na miru; isto tako i španjolski poslanik. Protustavio je njihovo zločesto ponašanje.

1693. 11 travnja. Vlada vrh. providuru. — Preporučuje mu, neka pazi, da vojnički načelnici neprave nasilja dubr. podanikom, i na njihovom zemljištu.

1693. 14 travnja. Izvan. providur vladi. — Dokončao je iztragu proti hajdukom u poslu Slana; ali se dokazalo nije, da je taj prekršaj, kako su Dubrovčani u svom listu od 4 stud. tvrdili, izveden barbarski i okrutno. Njeki Božo iz Slana iz osvete potaknu hajduke proti Gruricićem, koji su nosili živež Turkom u Popovo, s toga hajduci poplieniše njihove kuće. Dubrovčani nedavno ubili su na svom zemljištu vojnika iz Župaca. Težko da će hajduke od osvete odvratiti.

1693. 18 travnja. Vlada svomu poslaniku u Beču. — Dobro se ponio u odgovoru glede Dubrovčana, dokazujući „*la qualità delle loro male procedure, che fanno conoscere la loro intelligenza con Turchi, e che hanno divertito all' armi nostre la consecuzione dei vantaggi, che avrebbero sopra di essi riportato. Aggiungerete pure a tali giuste rimostranze, che non ostante le suddette indebite provocazioni, la clemenza del senato ha dato gli ordini proprij ai suoi rappresentanti, che non siano a quei popoli inferite violenze e ingiuste molestie.*"

1693. 3 svibnja. Vrh. providur vladi. — Do mala biti će sve iztrage dokončane, te će jih po pravici riešiti. Obavješćuje ga pukovnik Salamonić o Dubrovčanih „*che nei giorni passati siino nelle loro secrete conferenze inscrite proposizioni di soggettarsi alla prottezione della Francia, verso cui era molto inclinata la nobiltà giovane, e si sij lungamente ventillato l' affare; ma contesa la proposta con il discorso di un tal Mattio Bona soggetto accreditato in quel governo, restarono tuttavia pendenti le opinioni, se bene al partito francese pareva, che dasse forza anco la protezione della Porta, che glielo insinuava, per quanto mi rifferisce il Salamonich essere stato scritto da un suo nobile spedito da bassà di Bossina, con ordine di passare anco a piedi del gran signore per interrompere la scala già proposta di Macerata. Io tengo però contrario rincontro, che un vascello fosse ancorato nel loro porto con incarico di fare trecento fanti per quella corona, e che già si avesse raccolto più della metà; benchè non è compatibile, che sappiano mostrarsi amici di un principe, e trattino nell' istesso tempo di gettarsi in*

Digitized by Google

grembo d' un altro suo nemico — Dimostrano apprensione nel passaggio del serenissimo per levante. Hanno destinato dieci di quei nobili per inchinarlo, e tra essi il nominato Bona. Ma preparano le cautelle e le disposizioni maggiori; hanno descritti tre mille di quei sudditi capaci all' armi per inforzar la città nel passaggio stesso, rimontata l' artiglieria; per altro continuando di poca inclinazione verso la serenissima patria."

1693. 7 svibnja. Poslanik dubrovački u Mletcih podnaša spomenicu, u kojoj moli, da se uhvaćeni plemić dubrovački pusti na slobodu.

1693. 13 svibnja. Vrh. providur vladi. — Šalje iztragu povedenu u poslu Slana. Šteta je mnogo manja nego su ju Dubrovčani razglasili. Uzrok je tomu bio, što njeki Dubrovčani, koji su branili tursku kulu u Popovu, ubiše njekoliko hajduka, ovi pako, obodreni iz osvete od njekoga Dubrovčanina, počiniše onaj prekršaj.

1693. 22 svibnja. Poslanik dubrovački u Mletcih odlazećemu duždu u istok želi u vieću slavu i pobjede.

1693. 23 svibnja. Vlada vrh. providuru. — Do riešenja iztrage u poslu Slana od strane senata, neka budno pazi na korake Dubrovčana, a hajduke gleda utažiti, da nebi što novoga počinili. Uvjerit će stanovnike u Carinah, da će se, u koliko su molili, po pravici postupati.

1693. 23 svibnja. Izvan. providur vladi. — Obavješćuje ga upravljatelj Burović, da je knez Vuko uhvatio dubr. listonošu prolazećeg u Bosnu; ali da je listove Dubrovčanom povratio uz nagradu od 125 zl. dukata. Listovi imali su biti veoma važni, pošto su toliko potrošili, samo da ne dodju u naše ruke.

1693. 5 lipnja. Poslanik dubrovački u Mletcih moli vladu, neka pusti na slobodu dubr. plemića u zadarskoj tvrdjavi zatvorena.

1693. 7 lipnja. Vrh. providur vladi. — Turci, uzbudjeni od Dubrovčana, kupe se na obranu, bojeći se duždeva prolaza. Pita, što da radi sa uzapćenom robom iz Slana.

1693. 21 srpnja. Isti. — Dubrovčani rade na sve načine, da osujete otvor skele u Neretvi; ali mu pošlo za rukom, da njihove zasjede raztepe

1693. 6 kolovoza. Isti. — Upinju se sve dalje Dubrovčani, da razvrgnu zaključak skele u Neretvi. Naložio je upravljatelju u Carinah, da budno pazi na strog zatvor onoga prelaza, a kapetanom galijica, da nepuste ni ma koj brod sa trgom u dubr. krajeve, te da jim tako neostane ni ma koje druge nade osim po skeli u Neretvi. Javlja, da je plemić dubrovački, zatvoren u Zadru, umro.

Digitized by Google

1693. 22 kolovoza. Isti. — Prolazeć na razgled u Albaniju, dodjoše mu po običaju dva dubr. plemića na posjet. Primi jih uljudno, ali se nepusti s njimi u ma koj govor osim obične uljudnosti.

1693. 24. kolov. Isti. — Došav u Novo, pobjegoše dva galijaša na dubrovačko zemljište. Po njegovoj zapoviedi biše uhvaćena dva dubr. podanika javno, neka se zna.

1693. 25. rujna. Isti. — Budući dvie čete provalile u turske krajeve, bile bi mnogo uspješnije radile, da nije bilo obične pakosti Dubrovčana, koji na vrieme obaviestiše dušmana. Poslali su mu plemića u Novo, ali ga neprimi pod izlikom zdravlja. Pisali su mu zatim i tužili se u mnogom; ali jim dostojno odvrati, pretjeravajuć navlastito o Rafu Gučetiću i o novom ubojstvu počinjenu u Kanosi na mornaru mlet. podaniku bez ikakva ili najviše iz neznatnoga uzroka.

1693. 10 listopada. Vlada vrh. providuru. — Odobrava sve njegove čine. Uhva, da će Dubrovčani strogo postupati i proti Gučetiću i proti ubojici onoga mornara. Dobro je učinio, što je pustio na slobodu ona dva Dubrovčanina, budući mu i oni izručili ona dva pobjegla galijaša. Neka gleda, da nebude s njimi razmirice.

1693. 18 listop. Izvan. providur vladi. — Dogovara se tajno sa stanovnici u Zagorju i u Ljubomiru o njihovoj predaji, pošto se boje Dubrovčana. „*L' imperversato genio dei sudditi di quel governo continua a molestare quelli di vostre eccellenze. L' impunità de passati delitti li rende sempre più baldanzosi e temerarj, e dubito, che si stanchi una volta la sofferenza tanto lungamente usata di questi popoli.*“ Njihovi podanici prolazili su s marvom na naše pašnjake, ali jim bi marva pohvatana, i medju hajduke i vojnike, trudeće se oko utvrda, porazdieljena.

1693. 14 studenoga. Isti. — Stanovnici Zagorja i Ljubimira kanili su preći na našu stranu, te je odredio Burovića sa 400 hajduka, da jih na prolazu brani. Dočuvši to Dubrovčani, obaviestiše trebinjskoga načelnika, koj osujeti prelaz. „*Quest' è la seconda volta, che quel governo sturba nello scritto affare occultamente il reggio servizio dell' eccellenze vostre, facendo conoscere un mal genio troppo bene ordinato nelle sue viscere.*“ Spominje još druga njihova nasilja i prilaže dokaze.

1693. 20 stud. Poslanik dubrovački u Mletcih moli u duž. vieću oprost radi slučaja sbivšeg se sa galijom Balbijevom izpod grada dubrovačkoga, neodobravajuć ga, bacajuć krivnju na kastelana, koj bi bačen u tamnicu i na odgovor pozvan.

Digitized by Google

1693. 6 prosinca. Izvan. providur vladi. — Hrcegovački paša zaiskao je od Dubrovčana obični daṇak, ali mu oni odgovoriše, da ga izplatiti nemogu, doklegod Carine budu u vlasti mlet. republike. Toga radi odlučio je paša, iznova udariti na Carine. „*Non v' è più dubbio in credere, che il governo di Ragusa non consideri con abborrimento Zarine nel glorioso dominio della sereniss. republica, e che vedendo vana ogni applicazione di chiamarle sopra l' armi ottomane, vada da se stesso (come ha dato principio) a poco a poco assediando quel povero pressidio per costringerlo in necesità di ritirarsi.*“ Na sve moguće načine muče ondješnje stanovnike, mrcvare, ubijaju; prolaz hrane i samih javnih listova zaprječuju, sve naokolo su zasjede postavili, zločince obdaruju, tako da oni moraju ili se izseliti, ili u zdvojnosti sva na blizu stojeća dubrovačka sela srušiti. Usudili su se pisati mu. Neuzkrati jim odgovora „*in cui chiaramente rappresento i sucessi, dichiaro i suoi sudditi provocatori, li esprimo l' impossibilità di più lungamente frenare li aiduzzi, e li ricerco a meglio vicinare.*“

1694. 2 siečnja. Vrh. providur vladi. — Na temelju svojih viesti i onih iz Kotora opisuje živimi bojami očajno stanje stanovnika u Carinah uslied dubr. progonjenja.

1694. 30 siečnja. Vlada vrh. providuru. — Ovlašćuje se, da upotrebi sve, što mu se uzvidi nuždno, za učuvanje onih mjesta, i za osujetiti zasjede, koje se od Dubrovčana meću na javnu štetu.

1694. 3. ožujka. Dubrovački poslanik u Mletcih u ime svoje vlade čestita novo imenovanu duždu.

1694. 7 ožujka. Novi izvan. providur u Kotoru Alviž Marcello vladi. — Dubrovčani na njegovu dolazku u Kotor poslali su mu sliedeći smjerni list: „*Illus. et eccel. sig. sig. osservantissimo. Il felice arivo di v. eccellenza al governo di questa carica ci somministra motivo di portarle, come faciamo in più affetuoso modo, gl' attestati del nostro contento, il quale è tanto grande, quanto grande è la devotione, che proffessiamo alla sereniss. republica e la stima che facciamo della sua persona. Abbia bontà v. e. di gradire questo uffizio, e ritraher da quello la pronteza, con cui saremo per incontrare le sue sodisfazioni in tutte l' occasioni, che si compiacerà di porgerci. E senza più ci dichiariamo per sempre. Ragusa li 10 febraro 1694. Ai serviggi di V. E. Il rettore et i consiglieri della republica di Ragusa.*“ Pisali su mu kašnje o nasilnostih hajduka i o odstupu njekih uhvaćenika. Na ovo nije odgovorio, te čeka na naputak. Naložio je predstojniku Buroviću u Novom, neka na

Digitized by Google

Dubrovčane pazi „*quali con sagacità et arte studiano danneggiar i sudditi di vostre eccellenze.*“

1694. 9 ožujka. Poslanik dubrovački u Mletcih izlaže u vieću štete počinjene Dubrovčanom od hajduka, te moli, da se krivci kazne, i da republika primi njegove sugradjane „*nella sospirata grazia.*“

1694. 1 svibnja. Izvan. providur vladi. — „*Ha permesso Iddio, che si svelino maggiormente l' odiose procedure del governo di Ragusa, da cui pochi giorni sono è stata fatta spedizione d' un ambasciatore alla Porta, et che non sij occulto il livore, col quale guarda in potere del serenissimo dominio i posti importantissimi di Zarine; mentre fatti nuovamente assumere i costituti, che in copia soggetto all' alta virtù di vv. ee., delli due turchi offensori del passà Resep di Trebigne, ben chiaro si rileva dal loro contenuto, quant' han operato per mover i nemici ad una ressoluta deliberatione di tentare l' invasione d' essi posti, comprobandolo niente meno l' unita copia di lettera del collon. Salamonich, cui è sortito nelli decorsi giorni l' arresto d' una barca, che col carico di biscotto era incaminata per sovenir i Turchi confinanti.*“ Neprestanim nasiljem sami tjeraju hajduke, da jim se osvete.

1694. 7 lipnja. Poslanik dubrovački u Mletcih u ime svoje vlade očituje u vieću, da je kastelan, koj je pucao na galiju Balbi, bio kažnjen; moli dakle milost republike kao čin njezina veledušja, budući dužnosti svoje vlade prama njoj neizmjerne.

1694. 8 lipnja. Izvan. providur vladi. — Dao je u najam Dubrovačkim podanikom njeki pašnjak na predobitom zemljištu „*per annua corrisponsione e diretto dominio di vostra serenità di ducati d' argento Veneziani 14, che volontariamente si sono obligati di pagar pro rata di 6 in 6 mesi in questa fiscal camera; havendo voluto, ehe tutto ciò resti stabilito in scrittura et insinuato ne publici atti a dovuta memoria.*“

1694. 19 lipnja. Senat odgovara poslaniku dubrovačkomu, da se je uslied njegove molbe naložilo oblastim u onih stranah, neka dubr. podanike puste na miru.

1694. 26. lipnja. Vlada vrh. providuru. — Neka gleda odstraniti svaki uzrok razmirice sa Dubrovčani.

1694. 3 srpnja. Poslanik dubrovački u vieću čestita duždu na predobiću Neretve, i želi mu još veće uspjehe. Predaje listove svoje vlade sliedećeg sadržaja: „*Serenissimo principe signor nostro collendissimo. Come niuna cosa vien desiderata da noi maggiormente, che*

Digitized by Google

il vedere continuate le prosperità alla serenissima republica, così non poteva consolar più gl' anímí nostri dell' aquisto felice fatto dalla serenità vostra dell' importante piazza di Narenta, sì per i novi trofei, coi quali s' acrescono le glorie alla serenità vostra, sì per le certissime speranze, ch' indi abbiamo concepito di veder rintuzzato dalle sue vittoriose armi il barbaro orgoglio dell' Ottomano e noi liberati da quel peso, sotto di cui gemeva questa republica. Deponiamo in più ossequioso modo innanzi all' augusto trono di vostra serenità i vivissimi attestati di questi nostri humilissimi sentimenti, e la supplichiamo di gradirli con la sua impareggiabil benignità, e di credere, che non v' è, chi più di noi gode di questo fortunato avenimento, nè che più con desiderio intentissimo gl' augura novi e più rilevanti per l' avvenire, acciochè conducendo vostra serenità al bramato fine i suoi pij et heroichi pensieri, si veggan spiegati per tutto l' oriente i stendardi della vera religione. E pregando il cielo, che esaudisca i nostri voti, humilmevte bacciamo a vostra serenità le mani. Ragusa li 24 giugno 1694. Di vostra serenità divotissimi servitori. — Il rettore et i consiglieri della republica di Ragusa."

1694. 10 srpnja. Poslanik mletački u Beču Zen vladi. — Mamucca dobio je list, u kom se kaže, da je Luka Bukia Dubrovčanin pošao k veziru u poslu olakoćenja danka radi oskudice, u kojoj se Dubrovčani nalaze, i da ga uvjeri o vjernosti svoje gospode. Javit mu ima jošte, da će poslanik doći sa mogućim dankom.

1694. 31 srpnja. Isti. — Po listu, što je primio Colliers olandezki poslanik u Beču, zna se, da je odaslanik dubrovački došao u Carigrad sa dankom.

1694. 11 kolovoza. Poslanik dubrovački u vieću priobćuje, da je dobio dopust povratiti se kući poslie dvie godine svoga boravka u Mletcih; moli, neka se odpusti; uzveličuje dobro postupanje s njim, i svoju gospodu preporučuje milosti republike. Dužd ga uvjerava o dobroj volji, i želi mu dobar put.

1694. 24 kolov. Izvan. providur vladi. — Već u cielom trebinjskom nema ni jednoga Turčina. Opet je dao u najam dubrovačkim podanikom njeke zemlje blizu Carina za 20 srebr. dukata na godinu uz javne pogodbe kao prije.

1694. 2 rujna. Isti. — Klobuk mu se predao. Tu crkva grčka 1200 godina stara.

1695. 12 lipnja. Poslanik mletački u Beču Zen vladi. — Po listovih iz Carigrada od 5 svibnja doznalo se, da Porta zahtieva od dubrov. poslanika Bukie danak od devet godina, 12500 dukata

Digitized by Google

ugarskih na godinu kao od turskih podanika. Bukia izpovieda „*che sono stati sempre et oggidì sono sudditi fedeli al Turco*“, ali da izplatiti toliko nemogu; poslao je ipak u Dubrovnik, neka mu bar polovicu pošalju.

1695. 2 kolovoza. Dubrovčani obavješćuju mlet. republiku, kako su svoga poslanika odpravili u Carigrad, da jim izposluje oprost danka, kako se isti dugo mučio za to badava a velikim troškom, i kako napokon „*quando si trovava in termini più disperati il negotio, prima per la morte del sultano e poi per la mutatione dei primi ministri, gli sortì in fine effettuare l' intento desiderato.*[1]“ Ovu joj viest priobćuju, znajući, da i njoj stoji do njihovog uzdržavanja, i u znak „*dell' infinite obligazioni, che le dobbiamo, riconoscendo in gran parte questo bene dal forte braccio di vostra serenità, con cui vie più và rintuzzando il barbaro orgoglio dell' Ottomano.*“

1695. 27 rujna. Dubrovačka republika piše mletačkoj, da je postavila za svoga poslovodju u Mletcih Ludvika Franju Cremona.

Pošto Nižići, Piva, Mostarsko polje, Trebinje, Popovo i Čitluk sa Zažabljem i unutrnjim zemljištem bjaše sve palo u mletačke ruke, Dubrovčani, sve naokolo od Mletčana obkoljeni, nisu više smjeli ni pisnuti, a kamo li dirati u mlet. podanike i zemlje. S toga prestaju od sada i razmirice, koje su odprije neprestano trajale.

1696. 11 siečnja. Karlo Ruzzini poslanik mletački u Beču vladi. — Šalje prepis spomenice, koju je poslanik dubrovački u Carigradu Bukia podnio sultanu od strane svoje gospode, poduprt francezkim poslanikom. Primjećuje, da poslanik englezki u Carigradu, komu se dubrovački ulagivao „*non lo puol veder, stimandogli tutti per sette bandiere, e gente senza fede.*“ Spomenica glasi: „*Potentissimo, invittissimo e clementissimo imperatore sultan Mustafa nostro pietosissimo signore. Noi doge e senatori di Ragusa prostrati alla sacra terra calpestata dalle sue imperiali piante gli facciamo summissima riverenza, e per segno della nostra antica tributa soggettione alla*

[1] U dotičnoj sultanovoj naredbi kaže se, da je sultan naredio, da poslanici dubrovački „*oblatas octuaginta quinque bursas thesauro meo regio consignent, intuitu debilis eorum status, tam quod ab aliquot annis persolvere non potuerunt debitum, quam usque ad finem belli currens ab antiquo dari solitum tributum indulgeatur et remittatur, neque exigatur, et in diplomate imperiali contenta eorum privilegia ut ante observentur.*“ *(U tajnom arkivu u Beču. Acta pacis Karlovicensi. N. 12 instructionis.)*

Digitized by Google

porta ottomana e come i più vecchi et i più **fedeli sudditi** *della porta ottomana habbiamo con gran fatiga posto insieme qualche poco di danaro, levando sino le sostanze della povera gente ridotta alle estreme miserie per mandar questo tributo*", budući da su sasvim propali radi prestaje trgovanja; toga radi mole, neka jim se smiluje i primi ovaj danak „*che sono ottanta borse (40,000 talira), quali il nostro sudetto ambasciatore Buchia, prostrato in terra, offerirà a vostra maestà, per la quale preghiamo dio, che la feliciti sempre e le conceda longa vita.*" — U sliedećoj depeši opisuje Ruzzini sramotni način, kojim je primljen bio dubrovački poslanik, kad je danak pred sultanovima nogama položio.

1697. 14 siečnja. Dubrovačka vlada tuži se mletačkoj, da su hajduci Zubčani i Trebinjani provalili u Konavlje, pohvatali 630 glava svakovrstne marve i dva mladića, od kojih jedan bje po putu smaknut, „*e quelli di Popovo sotto la condotta dei fratelli Cadievich, avendo prima pochi giorni tagliata la testa ad uno dei principali d' un nostro villaggio di Primorie, jeri l' altro ritornati in numero maggiore a 5 ore di notte, assalite le case, ammazzarono in una il marito e la moglie gravida di 9 mesi, nell' altra ferirono gravamente un figlio, e nella terza trucidarono due innocenti figlioli et al terzo ferito in più parti tagliarono le mani, e scorse con medesime inumane ostilità l' altre case, che doppo d' haver totalmente spogliate tutte le robbe e molte dirrocate, partirono, asportando seco ancora da 300 animali tra grossi e minuti.*" Moli, neka se krivci kazne i sva šteta nadoknadi.

1697. 20 ožujka. Daniel Dolfin IV vrh. providur u izvještaju na svom povratku iz Dalmacije. Preporučuje, neka se posjednu sva ona mjesta, po kojih bi se mogli Dubrovčani sjediniti sa carskimi zemljami, kad bi Bosna prošla u careve ruke; drugčije u Dubrovniku mogla bi se razviti velika trgovina sa javnom škodom u velike. „*È il governo di quella città per se stesso di poco momento, ma pur obbliga l' attentione di chi serve vostra serenità in Dalmatia a specular con diligenza li di lui passi, perchè sempre appagliati dall' apparenze, sono regolati da seconde et occulte attentioni. Il suo tener è una ristretta striscia di terra in lunghezza di cento miglia da capo Cumano a Molonta, numerando fra le sue tenute alcune isole sparse in quel canale. Dalla parte di terra non s' inoltra in larghezza più di miglia dieci in circa, et è così attorniato da publici acquisti, che non possono sfugir d' affrontarli, ogni qual volta vogliono stender il piede fuor delle proprie contrade per le*

Digitized by Google

creste infeconde e montuose, se non in quanto l' arte ha piantato qualche delicia in Ombla e Santa Croce. La città, sfasciata già dall' orribile terremoto, non è per anco reintegrata al suo primo lustro, anzi si contamina ancor l' occhio nel funesto spettacolo di gran parte delle rovine non così facile a ripararsi, perchè a quelle delle fabriche s' unisce l' altra assai in maggiore angustie, communi al publico et al privato. Il genio di quel governo e della nobiltà, che lo compone, si conserva propenso ai Turchi per interesse, dipendente da Cesare per prottetione, et averso a questo dominio per timore, mirandovi da ogni canto in faccia le publiche insegne. Mantengono strette corrispondenze in Constantinopoli, e procurano con tutte l' arti conciliarsi il favore dei principali ministri alla Porta e dei passà confinanti, riuscitogli con l' esborso di 85 borse estinguer il debito del tributo, che in somma molto maggiore era corso, e superar la dispensa dell' aggravio durante bello." Veli, da mu predstavnik carski u Dubrovniku bar. Saponara nije ni najmanje smetao, „*tenendosi lontano da ogni negotio, e tenendo più d' ombra che di corpo alla figura che rappresenta.*" Na njegovu dolazku nalazili su se Dubrovčani u nemilosti republike, koja jim pako povrati milost uslied javnih dokaza pokornosti. S njim su ponizno obćili; primao je spremno njihove tužbe, i umah po pravici rješavao; ali jim nebude kraja, ako se izvor nepresuši: „*tutto che li Ragusei si conoscono li più deboli, non sanno astenersi dalle provocationi; et il Morlacco, non avezzo a tolerarle, ne vuol esiggere sodisfattione e vendetta con usura, perchè si trova superiore di polso.*" Poznato je, kako su uviek pomagali Turčina i osobno radili proti nam, te se kaže, da jih bilo medj Turci, kad su ovi opetovano tražili preuzeti Čitluk. Gubitak ovoga grada najviše jih smutio, jer su tim ne samo ostali sasvim odieljeni od Turčina po kopnu u vrieme rata „*ma esclusa ogni speranza di mutare condizione nella sopravenienza della pace.*" Njihovo trgovanje ograničeno je na moru, i ono njekoliko njihovih brodova bavi se prenašanjem trgovine od mjesta do mjesta. Tako prenašaju iz Jakina olandezko sukno u arbanaške luke sa ogromnom štetom mlet. tvornica. Tomu se on budno protivio, te je i uspio. Predlagali su, da se otvori skela, a da će svu trgovinu voziti u Mletke, ali jim se to iz više uzroka dozvolilo nije. Nevalja ipak ostaviti jih u tom bez nade, da nebi se u sdvojnosti sasvim predali kojoj vlasti, o čem je njegda i bilo predloga u njihovom vieću.

1697. 2 studenoga. Izvan. providur vladi. — Doznaje, da Dubrovčani nastoje, neka careve sile prodru dalje u Bosnu i Hrcego-

Digitized by Google

vinu, misleć, da bi mogli tim putem opet doći do skele. Želio bi, da se pojače straže oko dubrov. zemlje „*per impedir agli imperiali qualsiasi communicazione con stato di Ragusi, mentre gioverà sempre tener lontana si sospetta vicinanza, e che non vi possan mirar questi in prospetto le speranze di lucroso traffico o d' alcun altra corrispondenza.*“

Medjutim se radilo o tom, da se u Evropi, gdje je tada medju kršćanskimi vlastmi rat bjesnio, povrati mir. Punomoćnici, sakupivši se napokon 9 svibnja 1697. u Ryswiku, postave uvjete, koje i sam car 30 listopada prihvati. Ovo pruži način caru, da ojači Eugenovu vojsku proti Turkom, što dovede do sjajne pobjede kod Zente *(11 rujna 1697).* Od tada poče i sam sultan želiti mir, tim veće, što ga Mletčani bjahu u Dardanele zatjerali. A i car ga neodbijao, pošto je predvidjao plamen, koj je planuti imao iza smrti Karla II kralja španjolskoga radi nasljedstva. Posredovanjem dakle englezkoga poslanika u Carigradu Vil. Pageta i olandezkoga Jak. Coliera budu u Beču u ime sultana predtečni uvjeti mira predloženi. U što se ticalo mletačke republike, tu se odredjivalo „*pariter data est imperialis facultas, ut sub fundamento uti possidetis cum Venetis pax concludatur.*“ Car prihvati namah te uvjete, i pozva po svom ministru Kinskom mletačkoga poslanika u Beču Karla Ruzzinia kao što i poslanike drugih saveznih država, neka na nje pristanu. Privole svi, te Kinski odvrati Pagetu: „*che convenuto senza* **limitatione od eccetione** *veruna il punto dell' uti possidetis tanto per sua maestà come per i serenissimi collegati interessati nella sacra lega, ognuno sarà pronto di venire ad un congresso per trattarvi que' restanti minori punti, chè servano a maggior sicurezza d' ambi gl' imperij e delle potenze confederate.*“ A na sumnje Ruzzinieve o tumačenju rieči *uti possidetis* isti mu Kinski odgovaraše: „*che confermando l' altre volte detto, che l' uti possidetis s' intendeva di tutto quello si trovava possesso* **nell' ultimo atto del negotio** *e nel sigillo della conclusione; che i territorij, se son occupati, erano anco senza specificazione compresi; e se non lo sono, e se convien d' estenderli, resta campo nel congresso di dimandarli. (Ruzzini disp. 19 trav. i 6 lip. 1668.)* I sam Paget 9 svibnja obavješćivaše Ruzzinia iz Jedreneta, da je velikomu viziru rekao: „*Quant à la République de Venise, quoiqu' elle se croit en état de pouvoir etendre ses prétensions, néantmoins pour ne pas porter de l' empechement à l' accomplissement d' un si bon oeuvre, elle se détermine aussi à l' uti possidetis.*“ *(l. c. 8 lip.)* Isti Paget, u sprovodnici sultanove potvrde

Digitized by Google

predtečnih uvjeta na Kinskoga (14/24 *srpnja iz Sofije*), dodavaše mu: „*universalis regula, uti possidetis ita hic approbari videtur, ut de illo nihil* **disputandum sit**, *sicut per diclarationes transmissas videre credimus.*“ Sam car Leopold u listu od 7 rujna na dužda, u kom mu svoju radost očitovao na imenovanju Ruzzinia za mlet. punomoćnika na budućem sastanku, uvjeravaše ga: „*legatos nostros plenipotentiarios cum eo consilia et operam ad eundem scopum ea, qua decet fide, accurate sociare jubemus; persvasi ea, quae ille circa determinandos limites in mandatis habiturus est, stabilito jam possessionis fundamento, et conditioni temporum nec non amicitiae mutuae communibusque rationibus accommodata fore.*“ Tako su i kašnje više put car i njegovi ministri Ruzziniu i njegovu nasljedniku Loredanu tvrdili, dodavajući, da, kad nebi na to Turci privolili, radje bi nastavili rat; i da će svojim punomoćnikom Oettingenu i Marsiliu stroge naloge podieliti, neka svom silom mlet. prava brane, i to ne samo u obće, dali ponajviše u koliko se granica tiče.

Karlovci budu odabrani za mjesto sastanka. Tu se punomoćnici sakupe, te i Ruzzini dodje 23 listopada 1698. Turci umah izpovsluju i bez znanja Ruzzinieva, da svaki od saveznika naposeb s njimi svoje stvari razpravi. Ova viest strese veoma mlet. senat, videći u njoj očito izdajstvo; te naloži Loredanu u Beču, neka prisili cara na izjavu, da se neće ni ma koja pogodba sklopiti, dokle god sve druge nebudu gotove za podpis; što mu i car, sjećajuć se uvjeta u pogodbi saveza, sbilja neuzkrati, nego mu dapače svečano i opetovano obreče.

Saveznici medjutim u Karlovcih stave svoje predloge za pogodbu mira, koje su Turkom na odgovor izručene.[1] Ruzzini za prvi put stupi s Turci na dogovore 17 i 18 studenoga, i to u poslu Moreje, ali se nedodje do ikojega zaključka radi pretjeranih turskih zahtjeva očito protivnih primljenomu načelu *uti possidetis*. I ostali

[1] Carski punomoćnici u svojoj osnovi spomenuše se i Dubrovčana, ali veoma odmjereno:

„*Propositio quinta.*

Respublica Ragusea sub utriusque paciscentis imperatoris sit clientela et protectione, cum plena et integra fruitione libertatis et commerciorum terra marique, immunitatum quoque et privilegiorum in utriusque dominiis, quemadmodum iis hactenus gavisa est: libera ab omni tributo, nec alia quavis exactione sive quoad praeteritum sive quoad futurum per neutram oneretur unquam aut gravetur.“ *(Dep. Ruzzinia od 8 stud. 1698).*

Digitized by Google

saveznici, Poljak i Rus, prime se svoga posla. Ruzzini videći, da svi osim njega napreduju u dogovaranjih, sluteć izdajstvo, predstavi saveznikom na podpis izjavu, da nijedan nesmie svoju pogodbu podpisati bez drugoga. Zaman, oni dotjeraju svoje pogodbe do kraja, te ga sile, da primi protupredloge postavljene od Turaka na njegove.[1] U tih se ne samo mnogo Mletčanom otimalo u iztoku, nego i u samoj Dalmaciji, naime sve ono zemljište, što su predobili bili i posednuto držali od Neretve do Bojane osim Novoga i Risna.

U tom Dubrovčani nastojali, da poberu što veću korist iz Karlovačkoga mira kao carevi zaštitnici. Još 6 lipnja 1698. obraćali se na cara, moleć ga, neka jih od turskoga danka oslobodi: „*S. C. R. M. — Cogliendo l' opportunità dai fortunati influssi, coi quali seconda il cielo le magnanime intraprese dell' invitissime armi di V. S. C. R. M. ad oppressione del commun nemico, La supplicassimo humilissimamente per il passato, che si degnasse commandare, che nei trattati della pace col Turco fosse inserto un capitolo esprimente la liberatione di questa republica dal tributo, che paga annualmente al medesimo. Hora, che la divina bontà sempre più riduce il barbaro in stato di ricever le leggi da V. S. C. R. M., rinoviamo in più divoto modo le medesime instanze a' riflesso, che dopo la pace restando con questo peso senza entrate e traffico, non potressimo mantenerci in libertà. Confidiamo, che l' infinita pietà di V. S. C. R. M., riguardando le nostre angustie, nelle quali c' hanno constituito i passati gravissimi accidenti, e quelli, che a nostri danni ha portato seco la presente guerra, ci compatirà clementissimamente la supplicata gratia per essimer dagl' imminenti pericoli e rovine una republica, che professa somma veneratione all' augustissima casa, et ha riposte unicamente tutte le sue speranze nel potentissimo patro cinio di V. S. C. R. M., a cui humilissimamente baciamo le mani. Di V. S. C. R. M. Ragusa li 6 giugno 1698. Humiliss. Divotiss. servitori. Il Rettore et i consiglieri della republica di Ragusa.*“ Carski dvor prihvati rado molbe Dubrovčana; te i u naputku danu svojim punomoćnikom odlazećim u Karlovce nadje mjesta i za

[1] U Maurokordatovom protupredlogu stavak o Dubrovniku glasio je ovako: „*Il territorio e distretto della signoria di Ragusa sarà continuato con li distretti dell' eccelso imperio, levandosi per l' avenire ogni ostacolo, che possa impedire la comunicatione delli sudditi della detta signoria con le terre del medesimo imperio.*“ *(Dep. 17 siečnja 1699).*

Digitized by Google

njihove želje. Upućeni najprije o prijašnjem stanju dubrovačke obćine napram caru i sultanu, nalagao jim ovako: „*cum autem augustissimae domus Austriae intersit, istam rempublicam conservare, convenit eiusdem indemnitati omnimodo consulere in proximae pacis cum Porta Ottomana tractatu, vel curando totalem ipsius liberationem non solum a dictis tributis decursis, sed etiam ab onere dicti tributi imposterum Turcis solvendi, sicut sua regia caesarea majestas jam resolvit, cum recuperato Magno Varadino pax tunc tractanda sperabatur, vel curando totalem absolutionem a dictis decursis tributis et moderationem tributi imposterum solvendi, ita ut respublica aequaliter cum antiqua annua quinque centum Hungaricorum aureorum pensione duntaxat contribuat tam suae regiae cesareae majestati quam portae ottomanae, et aeque vivat sub utriusque clientela et protectione cum plena et integra fruitione libertatis, commercij, immunitatumque et privilegiorum in utriusque dominijs, quemadmodum hactenus respublica gavisa est*“ *(u tajnom arkivu u Beču).*

Videći pako Dubrovčani, da bi njihove skele ponestalo, kad bi Popovo i Trebinje i ostalo okolo stojeće zemljište ostalo uslied mira u mletačkih rukuh, nalagahu svomu poslaniku u Beču, neka sve moguće učini, da se carskim punomoćnikom u Karlovcih naloži, neka izposluju, da dubrovačka država ostane s turskom neposredno sdružena.[1] Osim toga podje jim za rukom navesti carskoga zastupnika u Dubrovniku Ivana Saponaru, neka te njihove namjere svojim savjetom pred priestolom podupre. Saponara dakle 22 listopada 1698. obrati se na cara sliedećom poslanicom: „*Sacratissima cesarea regal maiestà. Questa republica si ritrova agitata da molti ambigui pensieri, e teme d' alcuni eventi possibili; e benchè l' unica sua confidenza tiene riposta nella clementissima propensione della maestà vostra cesarea, la voce nulladimeno della pace, che si tratta*

[1] Mletčani su o tom njihovom radu bili dobro obaviešćeni od svojih providura u Dalmaciji Petra Valiera i Alek. Molina, koji su 31 kolovoza 1698. i na to obraćali pažnju svoje vlade, naime da granica „*può ricever pregiuditio anco dalle suggestioni e pratiche de' Ragusei, che soffrendo mal volentieri di vedersi angustiati e rinchiusi d' ogni intorno da stati di V S., è da temere per fermo, che siino per far tutto a fine di riaprirsi il passo alla sospirata communicatione col paese turchesco . . . E rifletterà la publica prudenza, se per adormentare li Ragusei potesse essere conferente blandirli in questa congiuntura col riaprir la scala di Zarine, la privation della quale è riuscita loro d' infinito senso e non senza discapito dell' interesse medesimo di vostra serenità.*“

Digitized by Google

col Turco, della quale se ne parla diversamente, li causa multa confusione. Laonde il senato per bocca di due senatori inviatimi m' ha pregato, ch' io porgessi a' piedi della maestà vostra cesarea le loro humilissime espressioni, che si restringono in un punto sostanziale, cioè che l' unico sostento di questo publico consiste nel commercio colla Bosna, et havendo sin hora sperato, che quel regno confinante a questo stato dovesse reintegrarsi alla corona d' Hongaria e ritornare sotto il gloriosissimo scettro della maestà vostra cesarea, li pare, per quanto si dice, che sarà per restar sotto il griogo del Turco, e per conseguenza obbligato questo paese ad esser come prima tributario alla Porta; così per ragione di mantener l' accennato commercio, senza del quale essi non possono sossistere, com' ancora per la vicinanza del dominio ottomano, che potrebbe opprimerli; e perciò in tal caso hanno implorata la clemenza della maestà vostra cesarea per mezzo dell' ambasciatore di Spagna, et adesso replicano l' istesso devotissimo ufficio, supplicandola, si degni includerli nelli detti trattati di pace, e colla sua alta autorità far, ch' il Turco li minori il tributo, acciò non sia così grande come prima, e si contenti di soli cinquecento Hongari d' oro all' anno in consideratione delle loro miserie, chè veramente posso conscientiosamente attestare come testimonio di vista, esser questa republica ridotta in miserabilissimo stato, et esposti al loro ultimo esterminio; mentre in questi anni della guerra gl' è stato totalmente impedita la scala da' Venetiani, e temono molto delli medesimi, a causa ch' essi si dichiarano già per legitimi possessori di tutta la linea dell' Hercegovina, che confina con questo stato per cento miglia da Castelnovo sin' a Gabella; il che quando seguisse, hanno sommamente bisogno delle gratie della maestà vostra, acciò non li sia impedito detto commercio, ch' è quanto disidera e supplica questo publico dall' innatta clemenza di maestà vostra cesarea, e spera d' ottenerlo. Al che non tengo, ch' aggiungere, mentre non dubito, ch' ella ha per continuare verso questi suoi afflictissimi devoti e fedeli quella clementissima propensione, della quale tante volte per gl' ordini della maestà vostra cesarea a me dati gl' ho promessa, et assecuratili de' suoi benignissimi effetti; del che ne stò humilmente attendendo per loro consolatione la confirma, e con ossequiosissima rassegnatione prostrato a' suoi clementissimi piedi, resto della maestà vostra cesarea humilissimo servo e vasallo D. P. Jo. Baron de Saponara m. p Ragusa li 22 ott. 1698."

Iste je zahtjeve dubrov. občina ustmeno zagovarala po svom odaslaniku na carskom dvoru u Beču, te i prosinca 1698 bi iznova

Digitized by Google

naloženo carskim punomoćnikom u Karlovcih, neka u sklapanju mira paze na što veću dubrovačku korist. Nezna se pako, što su Dubrovčani u isto doba radili za svoju stvar u Carigradu; ali je sasvim vjerovatno, da su s ove strane poglavito sve sile napinjali, s uvjerenja, da jih jedino Turci od mletačkoga zaručaja osloboditi mogu. Ovo nam potvrdjuje i ta okolnost, što su upravo Turci u svom protupredlogu na predlog Ruzziniev već sami izrično zahtievali, da dubrovačka država ostane duž cielu granicu s njimi sdružena, a carevi se punomoćnici i posrednici[1] dakako ne samo tomu neprotivili, nego odobravali i branili, te Ruzziniu dapače opredjeljivali rok za dokončanje svoje pogodbe sa Turci, budući oni već svoju podpisali.[2] Zaman se Ruzzini (kao što i Loredano u Beču) trudio, da nepobitno dokaže pravi mlatački posjed svega onoga zemljišta, koj leži iza ledja dubrovačke države od Čitluka do Crnegore; badava se pozivao na svetčano republiki zajamčeno načelo *uti possidetis* i na uvjete saveza u Lincu: morao je napokon dojaviti sve senatu, i čekati na povlast. Ova mu dodje stoprv 26. siečnja 1699. Obaviestivši namah o tom carske punomoćnike, zamoli jih, neka pozovu Turke na dogovor. Oni dolete u njegov tabor, te mu izjave: „*nel giorno di hieri e nello stesso tempo, che fu segnato l' instrumento di sua maestà, essersi pur stipulato e reciprocamente sot-*

---

[1] Ant. Sorgočević *(Frag. sur l' hist. et littér. de l' anc. rèpublique de Ragusa. Paris 1839. 14)* piše o tom ovako: „*Heureusement tous ces débats avec Venise cessèrent à la paix de Pasarovitz. Un Ragusain, domestique du négotiateur anglais qui assistait à cette paix, eut l' instinct patriotique de se jeter aux pieds de son maître, en le suppliant de faire insérer dans le traité une telle délimitation, entre Venise et la Porte, que sa patrie ne fut plus en aucun contact territorial avec ses anciens et inplacables* **rivaux** *(sic), tant l'amour de son pays peut donner d' intelligence et d' élévation à une âme bien faite, même dans la plus humble position.*“ Blažene prostodušnosti! Engel (*Gesch. d. Freyst. Ragusa p. 262*) veli pako ovo: *Bei den Carlowicer Friedens-Negociationen bewirkten sie es durch Geld, dass die Türk Negociatoren darauf bestanden, dass die Landkommunikation zwischen Ragusa und dem Türk. Gebiet wieder hergestellt werden musste.*“

[2] Ruski poslanik bio dao tvrdu rieč Ruzziniu, da neće svoju podpisati, dokle ne bude i mletačka pogodba gotova, ali 24 siečnja carski poslanici „*gli diedero ad* **intendere**, *che i capitoli della pace anco per i Veneti erano fatti, anzi sottoscritti*“ te i on svoju podpisa *(Relaz. Ruzzini)*. Kasnije jedini on uzkrati svoj podpis na nametnutu mlet. pogodbu. Ovo mu služi na čast.

Digitized by Google

toscritto da Turchi, da loro, da mediatori e dal Polacco un accordo delle principali conditioni della pace anco con la serenissima republica, sottoposte però all' arbitrio della sua approvatione e consenso et ad altre regole avvertite per norma di tutti i casi. Haver essi bramato e provocato, come sapevo, per lungo tempo e con tutt' il sforzo di far giunger i publici vantaggi al più alto grado et a tutto ciò, che veniva da me desiderato; ma non esser stato mai possibile vincer di più, et haversi taciuta la cosa, affinchè le sue opperationi non havessero a render nulla tutta la lunga opera della pace.“ (Depeša Ruz. od 27 sieč.)

Carski dakle punomoćnici, prihvativši protupredlog turski za pogodbu mira medj Turci i Mletčani, u ime Mletčana podpisaše ga, pozivajući sada Ruzzinia, neka ga i on prihvati. Ruzzini uze od njega samo priepis, i namah ga u Mletke odpravi, te na put krene. Senat mletački, videć se jamačno izdan i osamljen, izcrpljenom blagajnom, te u oči novih zamršaja u Italiji radi nasljedstva španjolskoga, nije mogao drugako nego pristati na mir, te narinutu mu pogodbu 7 veljače potvrdi.[1] Kinski i Kaunic u tom

[1] Ruzzini 17 siečnja 1669 ovako je izvješćivao senat o sjednici, u kojoj se razpravljalo o Dubrovniku: *„Finito così, per quant' allhora restò permesso, l' esame di quella parte, mi rivolsi con stupore a dimandar cos' era quel capitolo de' Ragusei, e come v' entravano in questo trattato. Non saper, perchè s' interrompa la linea, e non si parli dopo Ciclut anco dell' altra parte de' stati, ch' inoltrandosi di là dalla Narenta arriva a Castel Novo. Si rispose, che s' io intendevo di passar con un corso continuato da Knin sino a Castel Novo ch' è in Albania, l' idea era vasta, contraria al giusto, al possesso e certamente non ammissibile. Esservi distretti dell' imperio, che attualmente s' uniscono a quello di Ragusi, che non è solo sotto la protettione della Porta, ma è tributario della medesima, ne tal communicatione potersi interrompere. Haver essi la fortezza di Vidosca, dove tenevano guardie, et haveva dipendente il tratto di paese, che s' accostava sino a quello di Ragusi. Risposi, che assolutamente non sapevo ne volevo saper di Ragusi, qual non aveva alcuna relatione al presente trattato. Dover ben loro saper, ch' i possessi della republica continuano per tutte quelle contrade con intiero dominio, con tutte le torri occupate e presidiate e con fortezze ancora. Dimandorono, quali fortezze; dissi Clobuch, di cui non s' era da essi parlato. Replicarono, non saper cosa fosse Clobuch; che s' io voglio pretender acquisti per haver posto guardie e cose simili, che non dan vero possesso, in luochi aperti e sempre esposti, non si farà niente. Haver lui (Maurocordato) posto quel capitolo nella seconda parte, tuttavia esser io passato all' ultima.*

Digitized by Google

su na predbacivanja Loredanova odgovarali, da se i u dvoru neodobravaju sve mjere njihovih punomoćnika u Karlovcih, a navlastito njeke njihove izjave glede republike sasvim neshodne, a da

L' Effendi haver dimandato ciò, che s' era detto, nè haver voluto riferire. Essersi lui perturbato ad udir, che si voglia dilatare. Dalmazia finir in Ciclut. In Albania tener la republica Castel Nuovo e Cattaro. Ragusei esser stati ristretti. Se poi il pensiere è d' unir la Dalmatia all' Albania, quest' esser più, che la Morea. Se credo con poche guardie acquistar gran paesi, non si farà niente, e questo commoverà il stomaco a tutto l' imperio. Replicai, ch' a me si commoveva l' animo, e con giustissimo sentimento, ad intenderlo così parlare. Ch' anzi assolutamente non si farà niente in pretendere sotto l' apparenza non vera delle professate facilità di pregiudicar in una si gran parte ai publici acquisti. Come poteva si francamente haver lui detto, che non si voleva dall' imperio se non una sola evacuatione, quando adesso se ne pretendono tante e di luoghi e di paesi. Non esser questi i contrasegni e le disposizioni, che si ricercano per concordar una buona pace. (nastavi u tajnom pismu) *Non mi parve poi d' eccitar molto i Cesarei ad interessarsi quello habbia il Cordato detto, che i Ragusei erano amici a molti principi, non si riservaroro gl' imperiali dal dire, che eran pur sotto la protetione di Cesare, mostrando di compatir le loro ristrettezze, di qualificar la convenienza che fossero allargate, et che d' alcun modo, come volevano li Turchi, entrassero i loro riguardi in tale trattato. A tal qualità di discorso credei, che per i Turchi, et per li Cesarei convenisse una breve e forte risposta. Accennato l' indecoro et ingiustitia, che potessero entrar tali pensieri a confonder le grandi misure d' un massimo negotio, stimar meglio, che un più lungo riflesso dasse il giusto peso alle cose, e preparasse un miglior esame per un' altra occasione. Così accennando di ritirarmi, si troncò la conferenza doppo lo spatio di dieci hore; che anche essa haveva durato.* — U depeši od 20 veli o sjednici od osamnaestoga: *„Sostenni tutto legittimamente possesso; e come non esserlo Gabella, ch' è sotto il cannone di Ciclut. Così in tutto il resto di quelle contrade trovarsi sparsi luochi e presidii, che le commandavano e custodivano nel modo, ch' erano avanti da loro stessi commandate e custodite. I Nixichi poi esser sudditi dichiarati della republica, militar ora nelle sue armate, et haver fatto le operationi che sono note. Non vi fu campo a più lunghi discorsi in questa parte, mentre si ripigliò il tentativo di decider l' altra . . . Da Mediatori uscì ancora una voce imperfetta, non direttamente rivolta a me, e forse prodotta dal solo loro pensiere, che senza rilasciar tutt' il paese, potrebbe rimaner alcun tratto come promiscuo e comune ai Turchi et alla republica, per cui però senza impedimento potessero communicar i Ragusei con lo stato ottomano, e restasse insieme libera e non interotta la linea di communicazione tra i stati di vostra serenità.“ V. Cicogna Cod. 1698.*

Digitized by Google

što se tiče Dalmacije, nije jošte možda nemoguć izpravak „*che fermando la communicatione de Ragusei, non pregiudicasse poi all' intero.*“[1] Sve puka izlika, pošto u Beču smatrali su, da svaka dobit mletačka s one strane bjaše gubitak za njih, buduć su Bosnu i Hercegovinu držali kao svoje. Republika pako bjaše o svem veoma dobro upućena, te oslanjajuć se na se samo izabra svoje zastupnike za opredieljenje granica. U Dalmaciju posla Ivana Grimania, a Lovra Soranzo u Carigrad.[2]

Dok se je Grimani približavao Kninu, da se sdruži sa Osmanagom turskim i sa Marsiliom carskim povjerenikom, s kojimi je imao ustanoviti tromedju, grof Ant. Koronini, lički zapovjednik, udari iznenada na Zvonigrad, i otjera odatle mletačku posadu. Malo zatim sidje Marsili na granicu, gdje popusti Turkom mnogo zemljišta od Mletčana posjednuta, samo da ugrabljeni Zvonigradski kotar pokrije, te tako tromedja bude iznad Otona ustanovljena na trobrežju. Poslie toga Osman i Grimani odrede bez znatnoga priepora granice od tromedje do Čitluka u Neretvi. Dočim su ova dva u Čitluku radila, da lievo Neretve opredjele pobočnu prugu do mora,

---

[1] Bilo je republiki dozvoljeno, da, kad nebi htjela prihvatiti tu pogodbu, nastavi dogovaranje sa turskim poslanikom uz prisutnost posrednika u Beču; ali da mora u šest mjesecih posao dokončati, jer drugako „*incumbat soli reipublicae rebus suis ultro prospicere.*“ — U ovoj pogodbi §. 9 o Dubrovniku glasi ovako: „*Il territorio e li distretti della signoria di Ragusa saranno continuati con li territorii e distretti dell' eccelso imperio, levandosi ogni ostacolo, che impedisse la continuatione e la comunicatione delle terre della detta signoria con le terre del medesimo imperio*“ Evo odkuda Klek i Sutorina.

[2] Soranzo, obavješćujući 20 trav. 1701. iz Pere senat o svom djelovanju pri dvoru u Carigradu, dodavaše: „*Li articoli di Carlovitz, dettati et estesi da menti e penne straniere, come è noto, e forse anco da seconde intenzioni, hanno suggerite difficoltà e contrasti troppo lunghi e non meno difficili che molesti. Furono questi accettati da vostre eccellenze più come figli d' adotione che come parti di legittimo consenso, più estorto dalla prudenza che dato dalla volontà libera, essendovi dei motivi, che hanno forza anco sopra le menti più sublimi, e che fanno impressione fino nelli animi più forti e costanti. Le cessioni dei stati, la distintione dei limiti, l' evacuatione di munitioni e di fortezze e le separationi di dominio pattuiti nel detto trattato, furono estese con sensi così oscuri, equivoci e capritiosi, che non fa meraviglia, se sian riusciti fatali nell' esecutione, et habbino servito di motivi e fomenti alla perfidia ottomana di far prevalere la forza del genio, e coprire sotto nome di costanza la fraude d' inganno e la fede violata.*“

Digitized by Google

eto tamo do šestdeset Dubrovčana pod Lovrom Sorgočevićem izlično Osmanu na posjet, pravo pako da povjerenike zavade; ali badava. Granica bude ipak na toj strani tako ustanovljena, da je Klek sa tvrdjavicom Mletčanom ostao.[1] Prolazeć zatim dalje povjerenici po kopnu, Dubrovčani obilnijim mitom natjeraju Osmana, neka zahtieva, da se Mletčani umah iz Popova, Trebinja i Sutorine izsele. Grimani nehtje pristati, akoprem mu se Osman u Dračevu kleo, da neće dalje ni koraka, dokle se to neizvede. Ali bosanski paša zapovjedi Osmanu, neka se za sada toga zahtjeva okani, i neka čim prije krene napried u Novo. Ovdje zahtievaše Grimani, neka se Novomu sva ona mjesta dopitaju, koja je ova tvrdjava imala pod sobom za turskoga vladanja, no zaman. Dubrovčani su znali mitom i Osmana i bosanskoga pašu na svoju privući, te je Grimani premaljećom sliedeće godine 1700 iza duge stanke dozvoliti morao, da se Popovo, Trebinje i Sutorina izprazne. Mletčani jedva dobiju Novo i Risno sa njekoliko sela. Tako se napokon i ovaj čin dovrši 21 siečnja 1701.

Poslie mira u Karlovcih Soranzo gledao je u Carigradu, da naknadu traži za izgubljene zemlje na trgovačkom polju, i u tom mu podje za rukom dovoljno uspieti navlastito za iztočnu trgovinu. U Dalmaciji bude do mala otvorena spljetska skela, ali su Mletčani poglavito o tom radili, da još drugu zavedu u Novom. Uspiju najprije, da odstrane svako dolazenje turskih brodova na Sutorinu pod izlikom zdravstvenosti, gdje su sami Turci smjerali na to, da

[1] Grimani 31 list. 1699. iz Gradca javi senatu: „*devo riconoscere per effetto della divina providenza, che si sia accordata e segnata la linea retta sino al mare. Clech resta col suo porto in dominio di vostra serenità et alla custodia della Narenta*“; a da je to postigao uzprkos „*delle tante osservationi e rappresentanze de' Ragusei (ivi venuti a bella posta), che havevano rillevata la sicurezza loro, quando quella fortezza et il porto fossero rimasti all' imperio ottomano.*“ O tom pisao je senatu i vrh. providur Alviž Mocenigo 9 stud. 1699. iz Spljeta: „*Il governo di Ragusi ha impiegato tutta l' arte per escludere Clech dal dominio di vostra serenità; la prudenza e desterità nondimeno dell' eccel. Grimani han triomfato dell' altrui perfidia, e sono restati delusi le scaltre insinuationi e gl' insidiosi tentativi.*“ Priloži govor, kojim je Sorgočević pozdravio Osmana, vjerna slika tadašnje dubrovačke poniznosti. Grimani, vraćajuć se iz Novoga, izvesti vladu 26 veljače 1701: „*con la peota darò una rivista a Clech, porto, che, lasciatomi da Osman, come fu riferito alla serenità vostra, contro il parere di tutti, m' ha fatto poi esser circondato da tante insidie de Ragusei*“ itd.

Digitized by Google

provoz trgovine otvore, navlastito za sol, koju su sami uzimali u Novom od Mlečana; ali u poslu skele u Novom zagreznuše na odpor Dubrovčana, za koje je skela u Novom mogla postati smrtni udarac. Sve je to zavisilo od bosansk. i herceg. paše. Dubrovčani uputiše u Bosnu Marina Kabogu, komu podje za rukom mitom pašu predobiti. Ovaj izda nalog, po kom je bilo zabranjeno voziti trg u Novo, te Bartuo Moro izvan. providur u Kotoru 6 trav. 1701 izvješćujući o toj stvari svoju vladu, doda, da su njeke karavane, koje su saći htjele u Novo, na trebinjskom mostu sustavljene i silom navraćane u Dubrovnik.

Lipnja slied. godine pomorski kapetan Badoer došav sa 4 galije na Lastovo, mornari uskoče na otok, počine ne malo štete, odnesu nješto marve i ubiju pastira, koj se tomu opirao. Dubrovčani još 23. lipnja upraviše svoje tužbe senatu u Mletcih, osvadjujući Badoera, što nije krivce kaznio, i moleć neka se tomu lieka nadje, po kom takovi izgredi nebi se više ponovili u državi „*che ha dato in tutti i tempi segni più vivi della sua humilissima divotione verso la maestà della sereniss. republica additata con sua somma gloria da tutto il mondo per Idea della giustitia.*“ Dne 13. srpnja i. g. odgovori jim mlet. senat, da mu je veoma žao, što se u Lastovu dogodilo; da je vrh. providuru u Dalmaciji naložio, neka iztragu povede i pravdu vrši, tim veće, pošto mu veoma stoji do mira na granici i prijatnoga obćenja „*non mai disgiunto dal sentimento affettuoso, che nutriamo verso cotesto governo,*“

Medjutim su Dubrovčani nastojali, da si izposluju u Carigradu oprost od danka, što su Turčinu dugovali za više godina, a da jim se za u naprieda smanji. U tom jih podupirao carski poslanik u Carigradu[1], a čini se i mletački, te napokon bude riešeno, da od

[1] Dubrovčani su još 2 svibnja 1699. molili cara za pomoć u tom poslu *(svezak* **Turcia** *u taj. dvor. arkivu u Beču)*: „Sacra regia cesarea maestà. Le gravissime angustie, nelle quali c' han constituito molti e diversi accidenti di questa guerra, c' han levato totalmente il modo di poter supplire all' annual peso del tributo, che dobbiamo pagare ai Turchi; onde trovandosi in necessità d' inviare alla Porta un ambasciatore per rapresentare le calamità, fra le quali versiamo, et implorare la gratia per la diminutione del tributo medesimo, diamo humilmente parte di questa deliberatione a V. S. R. C. M. come al nostro nume tutelare, da cui riconosciamo colla conservatione ogni altro bene; supplicandola in pio ossequioso modo, che si degni d' incaricare alli suoi ministri residenti alla Porta, che in caso venissero ricercati dal nostro ambassatore, interpongano efficacemente gl' ufficij in nome

Digitized by Google

četiri izplate samo jedan danak, i da u napreda donesu samo treći dio od onoga, što su prije svake godine plaćali. Dubrovčani 3 rujna 1703 zahvališe se republiki na toj pripomoći: „*questo sollievo si come noi riconosciamo in gran parte dalla benefica mano di vostra serenità, così divotamente deponiamo innanzi al di lei augusto trono col rendimento delle più reverenti gratie gl' attestati più vivi delle nostre infinite obligationi*“, izpoviedajući i to, da njezina otčinska ljubav „*è stata sempre il sostentamento della nostra conservatione.*“ Isto tako čini se, da su Dubrovčani trebali mletačke pomoći malo kašnje i u Parizu, jer su 8 lip. 1706. veoma nježno blagodarivali republiki za naloge „*che tiene il suo ambasciatore in Parigi di procurare, che si conservi ben disposta sua maestà christianissima verso di noi.*“ Ali jedva da su jim Mletčani vjerovali. Alviž Močenigo vrh. providur u Dalmaciji na svom povratku u Mletke izvješćivaše 22 sieč. 1704. senat, da bosan. paša neće da otvori skele u Čitluku i u Novom, i da je to „*opera tutta de Ragusei, che quando havessero a fianco le scale suddette, presagiscono gran crollo alla loro, più lontana e più incommoda*“, te je bodrio vladu, neka uztraje u tom nastojanju, i pošto razlozi nevriede, neka rabi sa pašom mito „*arte unica, con la quale i Ragusei se l' hanno al presente conciliato.*“ Uz to je ovako slikao njihovo stanje: „*Tiene la Dalmatia in confine i Turchi e Cesarei, e nell' interno ha i Ragusei. Questi poco considerabili per le forze sono quanto deboli tanto insidiosi; gelosi della loro libertà, odiano ciò, che temono; apprendono la potenza di vostra serenità, e s' attraversano a tutto ciò, che può accrescerla; ma non possono servir ad altro, che per mantici in accender fuoco con Turchi e con Imperiali. Hanno usato le più ap-*

---

di V. S. R. C. M. in raccomandatione delle nostre instanze. Confidiamo, che il suo clementissimo animo, che con infallibile providenza prevede e conosce il tutto, vorrà benignamente assisterci col suo potentissimo patrocinio in questo importantissimo interesse, dal cui felice esito depende la nostra sicurezza, per non permettere, che in tempo, che l' Europa tutta gode un altissima quiete con la pace datali da V. S. R. C. M., resti esposta al furor dei barbari sola questa republica, che ha riposto tutte le speranze della sua salvezza e mantenimento all' ombra delli gloriosissimi auspizij del suo augustissimo nome. E qui con la più profonda riverenza bacciamo a V. S. R. C. M. le mani. — Ragusa li 2 maggio 1699. Di V. S. R. C. M. humilissimi e devotissimi servitori. — Il rettore et i consiglieri della republica di Ragusa.“ Carski dvor još 26 istoga svibnja odpravi ovo pismo svomu poslaniku knezu Öttingenu u Carigrad sa dotičnim naputkom.

Digitized by Google

parenti officiosità di stima e di rispetto con la carica, e nell' occasione di qualche trapasso non sono rimasti ne essi senza correttione, ne li sudditi senza risarcimento. Nelle presenti contingenze ossequiano le corone di Borbon, ma non si alienano da Cesare, tenendo non interotta corrispondenza con la corte di Vienna. Hanno migliorato in qualche parte le fortificationi della città, et accresciuto l' armo delle sue mure con artiglieria." Iste se misli ponavljaju o Dubrovčanih u izvještajih vrhovnih providura Marina Zane od god. 1705., Justina da Riva od g. 1708. i Viska Vendramina od 15 lip. 1711.

U vrieme ovoga zadnjega podje za rukom Marinu da Molin izvan. providuru u Kotoru pomoću Alibega Trebinjskoga uz sav odpor Dubrovčana izposlovati u Carigradu, da se otvore skele u Novom i u Risnu. Molin javi to senatu u Mletcih 19. pr. 1708, a 24 svib. sliedeće godine obaviesti ga, da je s turskim eminom složno ustanovio cjenik za javne pristojbe na trgovini, koja bi se onim putem prometala, da su se skele otvorile i da dobro uspievaju.

No i ovo je malo trajalo. Turčin nije mogao nikako pregorjeti gubitak Moreje, koju mu Mletčani bjahu preoteli. Veliki vezir Ali, dokončav rat s Rusi, stavi se da ojači svoje sile po kopnu i po moru, razglasivajući, da kani proti nevjernim Crnogorcem po kopnu a po moru proti Maltezkim gusarom. Poslanik mlet. u Carigradu Andrija Memo pogodi ipak njegove namjere, na vrieme pozvav svoju vladu, neka se za utvrdjenje Moreje čim prije pobrine. U što se Turci silnom vojskom zgrnuli u Crnu Goru, dogodi se, da su njeki Mletčani pohvatali brod turski nakrcan blagom zadnjeg velikog vezira. Osim toga primali su u svoje zemlje bježeće Crnogorce te i samoga njihova vladiku. Ovo pruži povod Turčinu, da Mletčanom naviesti rat *(9 pr. 1714)*, bacivši baila u tamnicu. Republika bi zatečena nepripravna kako u Moreji tako i u Dalmaciji. Akoprem se nalazila u obraniteljnom savezu sa carem i drugimi savezniči zadnjega rata proti Turčinu, oni se ipak izpričavali pod svakojakimi izlikami, da joj pomoći nemogu, te sama se suprotstaviti morala cieloj turskoj sili, koja se dakako na Moreju obori.

Tada je bio u Dalmaciji i u Albaniji kao vrh. providur Angelo Emo. Ovaj na svom dolazku u Dalmaciju primi poslanika dubrovačkoga, došavšeg mu po starom običaju na poklon, sasvim usrdno, kako je sam obavješćivao vladu 27 kol. 1714: *„ne' giorni passati comparve in questa città* (Zadar) *un nobile Raguseo spedito da quel governo alle solite ufficiosità verso questa carica; fù accolto con atti di cortesia, e rimandato contento nelle asseveranze da ma espressegli*

Digitized by Google

della publica predilezione." Dvojeć pako o turskoj vieri, pojači posade u Čitluku i u Novom, a budno je pratio njihova kretanja proti Crnojgori.

Premaljećem g. 1715 Turci svom silom udare na Mletčane u Moreji, još nepripravne da jih prime, te jim otmu po malo sve ondješnje tvrdjave. U Dalmaciji ove godine nije bilo znatnoga boja osim kod Sinja, a pljačkalo se s jedne i druge strane neprestance. Dne 13 trav. 1716 podje za rukom Petru Grimaniu poslaniku mlet. u Beču obnoviti savez od god. 1684. s onim dvorom. Iste godine 1716 Turci pohite napried do Krfa i obsjednu ga silnom vojskom po kopnu i po moru. Ali dočim je princip Eugen kod Petrovaradina bacao u bieg velikog vezira *(5 kol.)*, Mletčani pomoću poglavito Hrvata, prisile Turčina, da se sramotno i razbijene glave iz onog otoka natrag povuče *(20 kol.)*.

Odnošaji medju Dubrovčani i Mletčani od početka ovoga rata bili su barem izvana sasvim prijateljski.[1] Stoprv u depeši od 6 lip. 1716 vrh. providura dolazi prva dubr. tužba. Piše on senatu, da su mu se Dubrovčani tužili „*per un trapasso veramente scandaloso di Cristofolo e Vicenzo fratelli Mattasevich da Perasto, quali con due fregadoni ben armati investirono e spogliarono del più prezioso un bastimento di quella bandiera, che stava alla scalla di Durazzo con ricco carico*"; i da je umah naložio izvan. providuru u Kotoru Vendraminu, neka izgrednike i brodove njihove uhvati, kao što se i dogodi. Dubrovčani pako, dočuvši pobjedu mletačku na Krfu, 12 rujna pismeno se obratiše na dužda, da mu svoju radost izkažu, uvjeravajući ga: „*che questo dominio, come più d' ogni altro divoto alla serenissima republica, così pure più di chiunque altro gode di questo fortunato evento, in cui oltre i vantaggi della comune causa, ne riconosce con specialità anche i suoi proprii.*" Senat 24 list. zahvali se Dubrovčanom za iskrenu čestitku „*assicurandole dell' affetto costante degl' animi nostri, e del desiderio che havemo sempre delle loro prosperità.*"

Koncem ove g. 1716 vit. Nonković iz Kleka provali do turske tvrdjave Utovo zvane, i uzme ju. Hercegov. paša na tu viest sadje umah jakom silom proti Nonkoviću, ali zaman. Vlasi, koji su s

[1] Da su Dubrovčani i za ovoga rata istu igru igrali kao i za prošloga, dokazuje poslanica, koju turski emin u Dubrovniku posla valjda Sulejmanu hrcegovačkomu sanžaku 4 svib. 1716. Javljaše mu naime, da će Dubrovčani priteći u pomoć njihovim susjedom što se tiče živeža *(Dvor. taj. arkiv u Beču)*.

Digitized by Google

Nonkovićem bili, bježeć izpried paše, uzmaknu u dubr. zemlje, i ne malo štete počine. Emo javi 12 stud. senatu, da su mu se toga radi Dubrovčani potužili: „*cui non mancherò col possibile riparo di far comprendere la retitudine delle publiche intenzioni.*“ Isti Emo 26 i. m. izviesti senat iz Gruža, kako je iz Novoga uputio četu od 2000 u Carine pod Rizzom po kopnu, a brodove u Gruž, da mu budu u pomoć, i kako mu je pošlo za rukom prisiliti ondješnju posadu tursku, da mu one utvrde izruči, primjećujući napokon, da su Carine „*la porta del trafico con la Turchia della città e stato Raguseo*“, da su Turci tu držali svoga emina, koj je brao desetinu od prolazeće trgovine, koja će od sada pasti na korist republike, „*del che forse non si ralegra quel governo come fanno le genti del paese,*“ i da će on pustiti slobodan prolaz trgovini dok se drugako u Mletcih neodluči. Pad Carina povede sobom i onaj cielog Popova, tako da tim putem stvori se opet za Mletčane sveza medju Dalmacijom i Albanijom. Ovo javi Emo senatu 6 pros. iz Korčule primjećujući, da su mu u Slanu došla dva poslanika dubrovačka, poslana „*ad un atto di offiziosità per l' occupazione di Zarine, ma più veramente per raccomandare il loro interesse nella libertà del comercio con la Turchia, senza del quale si troverebbero fortemente incomodati ora principalmente, che si vede soppresso quello, ch' altre volte loro veniva dal mare*“, da jih je ljubezno primio i uvjerio o naklonosti republike prama njim, i da će stroge naloge izdati na pogranične načelnike, da se neusude ni ma kako uznemirivati njihove podanike. Savjetuje napokon, neka se pravo na desetinu trgovine prolazeće kroz Carine iznajmi. Isti je Emo 4 siečnja 1717. još tačnije svojoj vladi risao i stanje Dubrovčana i nov odnošaj, u kom se republika s njimi nalazila poslie zauzeća Carina. Predstavivši, da će ostati i sada, kao što u prednjem ratu, Dubrovčani opasani zemljami mletačkimi, veli o njihovom zemljištu: „*Sterile e angusta è quella striscia di litorale, ne basta a nutrire i suoi habitanti, ne a sostenere quell' imagine di principato e di libertà, di cui, se ben tributaria, tanto sono essi gloriosi: quindi è, che a prezzo di maneggi ed esborsi così alla corte di Costantinopoli che appreso i bassà comandanti della Bossina ànno sempre coltivata l' affluenza del trafico con la Turchia, come il fondo più utile alla propria sussistenza e fortuna. Per darvi facilità ed allettamento ànno con notabile dispendio erretti lazzaretti capaci a comodo e custodia respetivamente delle persone e delle merci, e con buon successo; mentre nel giro de pochi anni della pace era quella città fatta la scalla*

Digitized by Google

dirrei quasi a tutto il comercio delle vicine provincie; scarso e di poco momento il concorso in quella di Spalato di vostra serenità. Le porte naturali e quasi le sole per la condizione del paese al passaggio delle merci sono i posti di Uttovo e di Zarine, armati di torri e guardie, si che è in arbitrio di V. S. l' aprirle e chiuderle a suo talento. All' istanze portate a questa carica, perchè restino aperte, ò risposto con cortesia e senza impegno; tuttavia credendo di secondar la natural clemenza dell' ecc.mo senato per non metter in angustia quel povero stato sono disceso a permettere per modo di provisione il passo, principalmente agl' animali da macello in giornaliero allimento alla città, con la contribuzione però del publico dritto, come fu praticato nell' altra guerra, inibendo assolutamente l' estrazione de sali, con doppio motivo e d' incomodare i nemici, che ne scarseggiano estremamente, e di ricever un tale dispenso, che è regale de principi, alle publiche sovrane dispositioni." Veli dalje, da tečajem prošloga rata bi kašnje zatvoren prolaz trgovine u Carinah, a da su toga radi Dubrovčani nastojali poslie mira „*allontanar nella divisione de confini il loro stato da quello di vostra serenità.*" Misli „*che viva in questi signori un' egual massima, se diverso non è l' oggetto e l' interesse, da cui ella venne all' ora, di procedere; più li credo sensibili al pericolo dell' avenire, che al danno attuale; ed è certo, che quando scuoprono intenzione nell' ecc. senato di divertire ogni corso di merci a quella scala, tutto profonderanno per assicurarselo nella pace.*" Želio bi dakle, da se onaj prolaz pusti otvoren barem za sada „*a fine di toglier dal loro animo le gelosie di perder un giorno ciò, che fu prezzo d' oro e di lunga fatica; la sola lusinga di conservarlo li renderà non solo indiferenti nella condition del vicino, ma non potrei non credere senza errore, che non prefferissero ad altri vostra serenità; dove parla l' interesse, debolmente consigliano altri rispetti; se avessero sperato di conservare alla propria città l' incaminato negozio, mai avrebbero desiderato il Turco alla loro frontiera.*" Označuje veliku korist, koju su Dubrovčani prije vukli iz prodaje stonske soli i dovozene iz Berlette, koja jim sada uzmanjkala, pošto jim zabranio svaki uvoz nje u Tursku; ali misli, da bi jim se dozvoliti moglo za taj promet nabavljati pažku, čim bi se i republika nemalo okoristila, a i oni bi se sve više uvjerili, da ona ni iz daleka nemisli njihovu skelu upropastiti. Senat, pristajuć na Emove predloge, dozvoli, da prolaz u Carinah ostane otvoren i nadalje za svaku trgovinu osim za sol.

Digitized by Google

Početkom svibnja 1717 Alviž Mocenigo izmieni Ema, kao što malo prije Donà Vendramina u Kotoru. Dubrovčani nezakasniše odpraviti mu poslanika na poklon, koj ga zateče u Šibeniku (*dep. od 13 lip. 1617).* Ali jim on nevjerovao. Već 20 stud. javi u Mletcih, da se Turci pripravljaju napasti Utovo, Popovo, Trebinje i Carine „*con sospetto delle insinuationi dei Ragusei*“; a 12 ožuj. 1718 šiljajuć carinarske cjenike za trg, koj je prolazio kroz Carine, dodavaše o Dubrovčanih *soffrono mal volentieri, che quei posti siino in potere della republica.*“

Medjutim videći Španjolci zapletena cara sa Turci, odluče provaliti u Italiju, i skupe vojsku. To povede careve ministre na misao, da s Turci obnove mir, zadovoljni već tim, da su jih bacili preko Dunava i Save i oteli jim Beograd. Kad eto sam Turčin ponudi mir, a oni ga se oberučke hvataju. Poslanici carski i mletački Karlo Ruzzini sadju u Požarevac na sastanak s turskimi odaslanici. Budu najprije ustanovljeni predbježni temelji ugovora. U što se cara ticalo, bi uzeto načelo *uti possidetis;* a za republiku pako 5 lipnja 1718. bi utanačeno, da ju Turci naknade za gubitke ili povraćanjem onoga, što joj se oduzelo, ili izmjenom zemljišta iste vriednote[1]: „*cum pre omnibus restaurationis pacis conditionibus Venetis satisfaciendi causa, ut illi ad tractandam pacem admitterentur, ex parte Romanorum imperatoris expeditum fuerit, quare ut ii sive per restitutionem sive per commutationem verbaliter et realiter contenti reddantur, promissum et acceptum est*“ *(Ruz. depeša od 11 lip. 1718.)* Poslie toga započe razprava o samoj pogodbi mira. Ruzzini s prva nalazio se zadovoljan i s Turci, koji su ga uvjeravali, da čekaju iz Carigrada naputak o naknadi, koju su republiki obećali, i s carevimi poslanici, koji, akoprem su nastojali svoj posao što prije obaviti, ništa ne manje nisu se ipak ustručavali svečano opomenuti Turke „*che quand' anco tutto fosse composto, tutto resterebbe imperfetto e nullo, se non vi si unisce la giusta e reale sodisfazione della ser. republica*“ *(Ruz. dep. 30 lip. 1718.)* Dodje govor i o Dalmaciji. Mletčani su zahtievali, što su ondje u svoje ruke tada imali i svojim oružjem posjednuto držali, da bude njihovo; dočim Turci su htjeli, da na prugi od Neretve do Novoga ostane onako, kako je bilo za karlovačkoga mira. Ruzzini, videć Turke u toj misli utvr-

[1] Roman:n (*„Stor. Doc. di Venezia 1859. VIII. p. 56“*), komu smo mi pružili gradivo za ocjenu karlovačkoga mira *(l. c. p. 405)*, nije poznavao ovoga članka, nego veli, da je i za republiku vriedilo isto načelo ***uti possidetis*** kao i za cara.

Digitized by Google

djene uza sve da su se već obvezali bili na *uti possidetis*, obrati se za pomoć na princa Eugena, koj se tada nalazio u Biogradu, koj ga opetovano uvjeravao, da kad bi i car morao prvi saći na pogodbu s Turci „*si riserverà però sempre la giusta sodisfazione della republica come una condizione sine qua non*“ *(dep. 1 srp.)*. U tom Španjolci provale u Sardiniju. Iz Beča doleti nalog princu Eugenu, neka kako bolje može s Turci se pogodi. Carevi punomoćnici toga radi dotjeraju do konca svoj posao, a Ruzzina opominju, da treba za osam dana i njemu do kraja. Turci, dobro obaviešćeni o svem, odlučno uzkraćuju svaku naknadu republiki, zahtievajuć dapače, neka njezine straže i posade iz zemljišta, koje leži medj Neretvom i Novom, čim prije otidu. Ruzzini, i sada osamljen, bojeć se, da i sada kao u Karlovcih 1699. nenametne se republici mir i bez njega, a da ukloni poveće nesreće, timi okolnostmi prisiljen pristane napokon na turske zahtjeve, te 21 srpnja 1718. bude mir podpisan. U opredieljivanju pako granica u Dalmaciji zastupnik mletački Mocenigo morao je povući natrag mlet. posade iz Utova, Popova, Carina, Trebinja i Zubaca, te se na toj strani ostalo na temelju karl. mira.[1] Dubrovčani si tim opet pribave za susjede uzduž ciele svoje granice miloga si Turčina, te nastoje, da se ciela Turska trgovina navrati u njihov grad. Proti njim radio je pako izvan. providur u Kotoru Marko Flangini, komu podje za rukom privući na svoju bega Trebinskoga. Flangini 23 srp. 1719. izviesti svoju vladu o tom uspjehu, i kako su karovane već počele dolaziti u Risno „*a fronte dei forti maneggi de' Ragusei, che con la forza dell' oro tentano convertir a proprio utile questa sorta di vantaggi dovuta alla patria adorata.*“ Dne 20 rujna i. g. dodavaše, da karovane sve dalje silaze, ali da nesmiju izvažati sol, pošto je isti beg pridržao pravo prodaje soli Dubrovčanom, koji ga za to i dobro nagradjuju, te mu i dopitali treći dio solnoga probitka.

Svibnja g. 1721 nalazile su se dvie ladje mletačke sa znatnim trgom u dubrovačkoj luci. Dva gusarska broda ulčinjska nadošla u istu luku dogovore se sa Turci desećimi se tada u lazaretu istoga grada, da će preko noći 24 istoga mjeseca napasti i porobiti one ladje. Dubrovčani, o tom upućeni, obavieste Mletčane; no ovi se nebi bili nikako spasili, da nije srećno po njih nadošao pomorski kapetan Donà sa dvie galije. Vrh. providur, dočuvši tu stvar, ukori Dubrovčane radi njihova nemara u obrani mlet. podanika na sam svoj

[1] O postanku Kleka i Sutorine razložili smo potanko u pet debelih knjigah, koje se sada nalaze u arkivu ministra za izvanske poslove u Beču.

Digitized by Google

očigled, tim veće, što su znali, da medj Turci i Mletčani obstoji mir, i da nebi ni Porta takovo nasilje odobrila. Dubrovčani nezakasnili izpričati mu se do podpune zadovolje *(Dep. 10 srp. 1721).* Isti vrh. providur dojavi republiki 23 pros. 1722, da po izvještaju predstojnika u Novom vit. Burovića dva poslanika dubrovačka biše u Carigradu uapšena *„prettendendo la Porta il primo tributo di dodeci milla ongari all' anno, o pure di stabilirli in figura di sudditi in vece di tributarii; e che per tale motivo li Ragusei medesimi deliberarono la spedizione di due del corpo de' nobili a cesare per impetrare presidio alla loro piazza.*[1]“ Poslanikom podje tada za rukom mitom ovu stvar utaložiti.

God. 1723 mal da se ne obnovi razpra od g. 1590 medju Dubrovčani i Mlečani radi ostrova Šuška *(Cazza).* Buduć se njeki Korčulani onamo prevezli, da si drva nasieku, budu iznenada napadnuti od Lastovljana, koji jednoga Korčulanina ubiju, tri izrane, a svim otmu do 400 talira vriednosti. Korčulanski knez javi odmah taj zločin vrh. providuru M. A. Diedu u Zadru, a ovaj 28 srpnja vladi u Mletcih, i u isto doba pozva Dubrovčane, neka on čas štetu namire i krivce strogo kazne. Dubrovčani, sjećajuć se neprilika zadatih jim od Lastovljana, bez časa časiti zadovoljiše podpunoma providurovoj želji.

Dubrovčanom medjutim jako smetalo, što se sve više dizale skele u Novom, gdje su Mletčani nove lazarete pravili, i u Risnu. Oni nisu štedili ni truda ni troška, da te skele raztrgnu, i da jim

[1] O tom obširnije razlaže Antun Erizzo vrh. providur u svom izvještaju od 6 rujna 1726. Piše on o Dubrovčanih: „Pare poi, che in sostanza più non habbiano per i Turchi una sincera propensione a guisa de' tempi passati. In questo capo m' honorerò anco di rifferire a riverito lume di VV. EE., quanto ho potuto traspirare. Provarono li medesimi Ragusei un gran travaglio del 1715 per opera di quel gran visir, che acquistò la Morea, mentre li voleva non più tributarij ma sudditi. Haverebbe pur all' ora principiate le ostilità verso di essi con chiudere li loro ambasciatori nelle sette torri e con spedire gl' araldi a Ragusa per la lutuosa intimazione, se l' accortezza di certo Luca Cirico nativo da quella parte, confidente dello stesso visir, non havesse divertito il colpo col consiglio di differirlo a tempo migliore, quando le armi ottomane havessero invasa la Dalmatia coll' assedio di Zara. Dileguossi il timore a' Ragusei con la morte di esso visir nella battaglia di Peter Varadino; ma dopo la pace di Passarovitz si viddero soprafatti da nuovi disturbi, perchè non fu gradito da Turchi il tributo nelle misure accordategli del 1704, cioè pagar ogni triennio quello, che contribuivano prima per un sol anno, volendolo di nuovo annuale sul piede vecchio.“

Digitized by Google

bude veća sloboda po moru. Izposluju napokon u Carigradu carsku zapovied u tom smislu; ali tadašnji vrh. providur Antun Erizzo uza svu tu portinu zapovied pomrsi njihove račune, predobivši za se bosanskoga pašu, kako sam veli u svom izvještaju o Dalmaciji od 6 rujna 1726. Videći, da tim putem nemogu do cilja, pokušaju i silu. Stave straže na granici kod Novoga sa naputkom, neka odvraćaju u Dubrovnik karovane putujuće u Novo, a odpornike na povratak prisile. Bokeljani, videći se tim načinom obsjednuti i u koristi prikraćeni, odluče napasti iznenada dubrovačke straže, i sve pod mač okrenuti. Izvan. providur u Kotoru Antun Bembo, u vrieme upućen o toj uroti, pohiti u Novo, i umiri puk, obećajući mu, da će sama vlada dubrovačku smjelost ukrotiti. Obaviesti on namah vrh. providura u Zadru i baila u Carigradu vit. Dolfina. Ovaj dobi od porte nalog na sve pogranične oblasti turske, neka neprieče prolaz trgovine u mletačke krajeve; ali sve badava. Bembo 28 rujna 1729 obaviesti o tom svoju vladu, dodajuć, da nezna, hoće li mu za rukom poći sustegnuti ondješnje stanovnike, da se Dubrovčanom neosvete. O tom obširnije je razlagao 21 list. i. g. 1729 u senatu Petar Vendramin vrh. providur na svom povratku iz Dalmacije: „*Non è dubbio, che sono incessanti li studj de signori di Ragusa all' ingrandimento del proprio traffico, e mai intermesse l' arti e le insidie per conservar l' affluenza alla propria scala. Dalla loro infelice costituzione ricercasi un tale contegno, che porge alimento e mantiene invitto il loro commercio; e quell' indispensabile debito involontariamente da loro contratto con la Porta di corrispondere l' annuale gravosa limitazione di soldo, li stringe ad indagare tutte le strade valevoli a somministrar mezzi per sostenere l' impegno. Sarà sempre vana ogni lusinga in credere, che dal canto de' Turchi possi sortire una maggiore e più fortunata condizione al commercio di sudditi di vostra serenità in pregiudicio de' suoi tributarj, e che derivar possa da loro stesso mezzo la dispersione di quelle fonti, che danno nutrimento al loro errario. Se la Bossina e qualche porzione dell' Ercegovina non men che l' Albania Turca concorrono respettivamente alle scale di Sebenico, Spalato, Macarsca, Narenta, Risano, Castelnovo, vengono astrette ad una tal legge dalla necessità del comodo e dal scorger sicuro l' esito e certo il proffitto; ne è da dubitarsi, che ritrovandosi in Ragusa tutti gli accennati requisiti a sommo pregiudizio delle motivate scale, tutto il concorso si rivoglierebbe a quella parte. Nel distinguere li Turchi il bisogno, che li violenta, trattengono li sforzi della loro volontà diretta per*

Digitized by Google

altro a conservare immancabilmente immune da ulteriori discapiti il presente traffico de' Ragusei. Pongono questi in continua azione li loro artifizj, onde combatter la floridezza alle scale vicine, dandone evidenti i testimonj contro quella di Castelnovo." Nastavlja, da jim najviše dira u oči započeta zgrada lazareta u Novom, i da šire zle glasove o njem svakojake, nebi li postigli i to, da samim Bokeljanom omrzne, pošto je naperen bio i proti njihovu kriomčarenju. Da su neprestano dizali tužbe u Carigradu, kako neće biti u stanju danak izplaćivati radi otvora one skele; da su si mitom predobivali bosanskoga, hercegovačkoga i trebinjskoga pašu, tjerajuć jih, da i hranu mletačkim podanikom uzkrate. Kako tim postupanjem uništuju novsku skelu, i takodjer veliki trošak, koj se ulaže na ondješnje zgrade. Ali je nezasitljivost turska dobro poznata, te ju lasno predobiti porabom onih istih sredstva, koja su isti Dubrovčani rabili. Predlaže napokon način, po kom bi se dalo dubrov. trgovinu uništiti, naime prvo, neka se omale daće u Novom tako, da budu manje nego u Dubrovniku; drugo, neka se svi brodovi, dolazeći iz Dubrovnika, u kontumaciju bace, pošto Dubrovčani s Turci obće bez ikoje stege, a proglasi nevriednim svako razkuživanje u Dubrovniku; treće, neka se čim prije lazaret u Novom dogradi.

Ta pohlepa Dubrovčana, da sve stegnu iz Turske na svoju skelu, sve više je razpaljivala susjedne im podanike mletačke na osvetu. Dne 21 trav. 1730 Ant. Bembo izvan. providur u Kotoru javi u Mletcih, da su Risnjani i Krivošijani opljačkali u Konavljih dubrovačke pastire, i jednoga od njih ubili, da su mu se radi toga Dubrovčani pritužili, i da jim odgovorio, da će po pravici suditi. Dočuvši, da ovi isti kane iznova provaliti u dubrov. zemlje, dade posjesti vojnici sve prielaze, i tim i tu provalu osujeti. Savjetovaše napokon svoju vladu, neka izposluje kod Porte namieštenje emina u Novom, čim bi nastala „*una gran diversione a maneggi de Ragusei, che per quanto mal inclinati al nostro vantaggio, non haveran più campo per sospendere o impedire il divisato comercio.*" Dne pako 8 lipnja i. g. doda, da su isti Risnjani u samom Kotorskom zalivu porobili dubrovački brod, ali na njegovu zapovied da su pako sav plien povratili. Sliedeće godine 26 travnja tužili su se Dubrovčani mlet. duždu, da jim zapovjednici galija sieku šume i kradu marvu po Lastovu, te da se jednom tomu zlu kraj stavi, a 20 studenoga g. 1732 blagodarivali su mu na tom, što su jih mletačke galije obranile od napadanja ulčinjskih ladja, koje su težile

Digitized by Google

za tim, da osvete kletu izdaju počinjenu iste godine na Mljetu. Bembov nasljednik A. Magno, buduć dočuo, da jaka četa Crnogoraca kani provaliti kroz mletačke u dubrovačke strane, o tom obaviesti Dubrovčane u vrieme. Ovi pripravivši se na doček, susbiše navalu, i Magnu se zahvališe, koj 12 ožujka 1733 o svem svoju vladu izviesti. Za rata medju Turci i Rusi, s kojimi se pako složiše i Austrijanci, i koj svrši biogradskim mirom (1736—9), republika se držala neutralno, s toga nebje zapletaja ni s Dubrovčani, uz sve carevo nastojanje da i ona stupi u savez. Tako i za rata o austrij. nasljedstvu (1740—8).

Stoprv početkom g. 1740 podje ra rukom Mletčanom, da dobiju od Porte emine za skele u Novom i u Risnu. Ovo zada veliki udarac Dubrovčanom. Ovi u sdvojnosti podkupe poturicu Akmeta, da podje u Novo, i smakne ondješnjega emina. Ovaj pohiti u Novo, i ubije drugoga mjesto emina, držeći ga za emina. Ubojica na izpitu izpovjedi: „*che il colpo era stato dirretto contro l' emino per commissione del governo di Ragusi*“. Marko Querini izvan. providur u Kotoru javi tu stvar 29 list. 1740 vladi u Mletcih, vrh. providuru u Zadru i bailu u Carigradu, a 8 prosinca i. g. doda, da je kadija iz Nišića iztragu o tom činu vodio, i da mu je njene prepise izručio. Dubrovčani, da ovu stvar zabašure, nisu jamačno ni truda ni novca štedili, te jim podje napokon za rukom mitom predobiti na svoju bosanskoga i hrcegovačkoga pašu. Dne 1 srpnja 1742. Ivan Krst. Albrici izvan. providur u Kotoru obaviesti republiku, da su emini otišli, i da nedolazi više trgovina osim nješto malo iz potaje u Risno. Ovo stanje potraja za mlet. skele na blizu Dubrovnika. Jakov Boldù vrh. providur u Dalmaciji u svom izvještaju od 30 kol. 1748. žalio je, što uza sve nastojanje nije mogao ipak znatno preokrenuti stvar na bolje. Spomenuv dužnost Dubrovčana izkazati poklon svakomu vrh. providuru na njegovu dolazku u Dalmaciju, nastavlja: „*quindi è per tanto, che sebbene affettano di corrispondere lealmente con la carica, e di palesare premura per li pubblici riguardi, con occulti maneggi però e con profusione di soldo han fatto guerra però sempre fortunata alle scalle venete delle due provincie. Perfettionato appena il lazaretto di Castel Novo per accogliervi le merci della turca Albanija e dell' Ercegovina con l' oggetto d' attraerle nelli propri stati, s' affatticarono a screditare la sua situazione et esagerare l' insalubrità di quell' aria ed aque, sostenute le loro machine da bassà confinanti e da ministri alla corte, dopo un longo e felice contrasto fattosi dal canto publico riporta-*

Digitized by Google

rono una piena vittoria." Veli, da nije ništa vriedilo, što se je novski lazaret proglasio kao slobodna skela. Jedva je postigao, da skele u Makarskoj, u Risnu i u Novom budu dozvoljene kao prielazi za izmjenu živeža. Opazuje, da osim toga Dubrovčani vuku veliku korist od kovanja novca nazvana talira, koj uza svu svoju lošu smjesu, koje radi je iz mlet. strana izgnan, u Turskoj je ipak obljubljen i tražen, budući su oni u tu svrhu za se predobili bosanskoga pašu. Želio bi napokon, da se ukine ona naredba, uslied koje sva trgovina dolazeća na spljetsku skelu mora u Mletke, pošto mnogi radi toga polazi u Dubrovnik, gdje je slobodno izvažati kudagod se hoće.

Čini se, da je g. 1746. bilo zadjevice na moru radi svojevoljnih nameta na dub. brodove, pošto i. g. 4 kolovoza senat izda nalog na sve pomorske upravljatelje, neka se prijazno izkazuju Dubrovčanom, i tvrdo se drže naredbe od 11 kol. 1635, navlastito pako u onom poglavju, koje odredjuje: „*che quei vascelli de Ragusei, che con mercanzie transiteranno in mare, debbano pagar solamente, se son grandi, ducati dieci per recognizione, e la metà meno se son piccoli*" i neka se za to izdavaju dotične namire. Načelnici mletački i po Dalmaciji svojevoljno su tada upravljali, što prouzrokova ne malo nemira po naših gradovih, s čega pako morao je g. 1748. senat odpraviti u one strane sindike inquisitore, da zlo izprave i narode umire.

Početkom prosinca god. 1751 gusar Tripoljski, sretavši oko Bara na moru trgovačku ladju mletačkoga podanika iz Novoga u Kotorskoj Buci, navali nanj i predobi ga. Nadošle u tom dvie mletačke galije pohite za gusarom, da ga uhvate, ali se on srećno skloni u dubrovačku luku. Galije se usidre kod Lokruma, da na njega vrebaju i da ga ulove, ako bi van izašao. U tom nadodje još jedan tripoljski gusar, komu isto onako podje za rukom izbjegnuti u dubrovačku luku. Zapovjednik mletačkih galija zahtievaše sada od Dubrovčana, neka mu gusarom uhvaćeni brod sa trgom izruče a tripoljske brodove razoružaju. Uztručavajući se Dubrovčani to učiniti pod izlikom, da su oni u miru sa barbarezkimi vladari, stavi se on iz topova pucati na tripoljske brodove u dubrovačkoj luci usidrene. Malo zatim nadodje i vrhovni providur iz Zadra sa njekoliko oružanih brodova, i stisnuvši sve više Dubrovnik, iznova pozivaše Dubrovčane, da mu pljeno od gusara porobljeno povrate, drugčije da će sam uljesti u luku i posao obaviti. To bjaše i odveć čedan zahtjev, pošto mu jamačno pravo pripadalo tražiti od

Digitized by Google

Dubrovčana i same gusare i njihovu imovinu, neće li da budu sukrivci tih lopova.

Dubrovačka občina, videći se toga radi stisnuta od mletačkih ladja, odpravi umah svoje poslanike u Carigrad s pismom na Portu, u kom je Mletčane biedila, što njezin grad obsjedaju i pucaju proti sultanovim brodovom u njezinoj luci; zahtievajuć, neka se Mletčanom naloži, da se on čas od njezinoga grada odaleče. Reis effendi po nalogu Porte obaviesti o tom mletačkoga baila Antuna Diedo, primjećujući, da se tim nanosi uvrjeda i samoj Porti, pošto Dubrovnik „*veniva da ciascun principe considerato come tributario e suddito fedele di questa eccelsa Porta, non essendo inosservabile, posto anche quello di stringere e minacciare nel porto stesso del principe tributario e suddito li bastimenti ricovrati.*“ Na to će bailo, da je i Porta više put dala nalog svojim zapovjednikom u lukah, neka se takovi gusari, kad bi došli u njezine luke, umah uzapte i drže do novih naloga; da su tako dužni bili učiniti i Dubrovčani; da ob onom slučaju još nezna ništa od strane svoje vlade, te da će umah odpremiti čovjeka s listovi na vladu u Mletcih i na vrh. providura u Dalmaciji, neka mu jave, kako se pravo stvar ima, i da će napokon providuru naložiti, neka svaki neprijateljski korak proti Dubrovčanom obustavi; s druge pako strane neka i Porta zapovjedi Dubrovčanom i Tripoljskim gusarom, da mlet. podaniku zarobljeno plieno odmah povrate, buduć u ovom slučaju nemože ni govora biti o dužnosti, da se pruži utočište jednomu, koj je od suparnika potučen, te traži spas u svoga prijatelja, pošto se radi prosto o zaštiti, koja se pruža lupežu i njegovu plienu, te takovi zaštitnici nisu drugo nego sukrivci same lupežtine braneći lupeža i njegov plien. Ovaj razlog bude primljen sa zadovoljstvom od Porte i uvažen; te uz sve da su dubrovački poslanici nebo i zemlju pokrenuli, nebi li prignuli Portu, da naloži odaljenje mletačkih galija od njihovih obala, i da odbije zahtjev o povratku pliena, prvi vizir ipak posla nalog Dubrovčanom i tripoljskomu kapetanu, neka namah povrate Mletčanom brod i njegov tovar; dočim su i ovi pristati morali na to, da tripoljski brodovi iz dubrovačke luke slobodno otidu *(Dep. 31 sieč. 1751).*

Medjutim tripoljski brodovi, razprodavši i brod i njegov tovar Trebinjanom i Ulčinjanom, pokušaju izbjeći iz dubrovačke luke. Mletačka galija, postavljena da straži, opazivši na vrieme jednoga od njih, u što se bacio bio na bjeg, udari za njim, i prisili ga, da se opet u istu luku svrati. Galija, u što ga tjerala, dopre do ušća dubr.

Digitized by Google

luke, odakle izbaci proti njemu njekoliko hitaca. Dubrovčani, tim uvriedjeni, po svom poslaniku Jivu Prokolu o tom Portu obavieste, tvrdeć, da tim ponašanjem mlet. galije ostaje povriedjena njihova čast. I sbilja Porta uz prvu viest jako se na Mletčane razsrdi. Dočuvši bailo Diedo, da je Porta radi ovoga slučaja veoma uznemirena, pričineći se kao da o tom nezna ni slovca, zamoli Portu, neka naredi, da barbareski brodovi nesmiju više svraćati se u dubrovačke luke, niti jih ovi primati. Ovo razprši sve dubrovačke zamke. Porta malo zatim odvrati bailu, da je izdala željeni nalog na sve brodove iz Barbarije, a glede Dubrovnika *„essendo da tempi molto remoti dipendenti e sudditi tributarii dell'eccelsa Porta, eglino medesimi il paese e le fortezze loro della medesima"*, neka republika toga radi obzirom na Portu i nadalje s njimi prijatno postupa *(dep. 10 ožujka 1752.)*

Videći pako dubrovački poslanik, da mu se sav napor izjalovio, podnese novu tužbu na Portu, biedeć Mletčane lažno, da su utvrde podigli na otoku, koj leži napram Dubrovniku (na Lokrumu), i da smjeraju na uništenje onoga grada. Ova viest smuti i samoga sultana, koj tom prilikom reče: *cosa voler i Veneziani dalle sue fortezze e da uno stato suo ereditario.* Zahtievala je dakle Porta od baila, koj se težko trudio da ju uvjeri o netemeljitosti dubrovačkih osvada, neka umah pošalje ulaka vrhovnomu providuru u Dalmaciju, da tripoljske brodove pusti slobodno izići iz dubrovačke luke. Bailo je na to odvraćao, da je uviek spreman Porti po volji učiniti, ako u isto doba i ona obnovi nalog, da se providuru najprije povrati zaplienjeni brod i njegov tovar. Ali tripoljski gusar bjaše već tada i brod i plieno prodao. Toga radi vizir predloži bailu, da će Porta za sada za to republiku naknaditi, dočim je bailo zahtievao, da to obave Dubrovčani, kao uzročnici ove razmirice, neposredno i prije odlazka tripoljskoga broda iz dubrovačke luke. Najskoli prista Porta na to, da Dubrovčani izplate polovicu pliena, naime 250 cekina, a druga polovica da se Porti odpusti. Bailo prihvati taj predlog samo zato, da se razmirica čim prije utaloži. Uslied toga ugovora, o kom bude namah dubrovački poslanik ubaviešćen, Diedo uputi vrh. providura u Dalmaciji, neka, čim Dubrovčani nabroje 250 cekina, gusara na slobodu pusti *(depeša 15 ožujka 1752.)*. Dubrovački poslanik videći, da su mu uslied toga riešenja sve nade izčeznule, prije svoga odlazka iz Carigrada izruči Porti pismeno još i ove tužbe proti Mletčanom, naime:

1. da Mletčani sile sve njihove brodove na platež od 6 cekina za svaki put;

Digitized by Google

2. da si prisvajaju pravo sieći drva po volji u njihovih šumah po otocih;

3. da njihove galije, koje dolaze u dubrovačke luke, nasilno hvataju njihove žene i djevojke, i da jih obružuju;

4. da Mletčani love koralj i ribe oko otoka ležećih u blizini njihova grada, i da obterećuju njihove podanike nameti i zahtjevi većimi nego je korist, koju iz toga zanata imaju.

Reis efendi i ove tužbe bailu dostavi, tražeć, neka republika i na nje odgovori. Bailo toga radi posla ih u Mletke senatu za dotični naputak. Kad eto nadodje novi ulak u Carigrad na dubrovačkoga poslanika sa pismom, u kom su se Mletčani osvadjali za stara i nova nasilja počinjena jim raznim načinom, naime da su napali njihov otok, da sile njihove žene, da je vrhov. providur njihova poslanika došavša mu na počast u zatvor bacio, te napokon da Pastrovićani potiču Crnogorce na osvetu radi njekoga zločina. I te nove osvade dubrovačke budu bailu priobćene sa zahtjevom, da čim prije i na njih odgovori. Odgovori bailo, da je nedavno republika strogo naložila svojim oblastim u Dalmaciji i na moru, neka se s Dubrovčani liepo paze. U isto doba, to jest 3. svibnja obaviesti svoju vladu u Mletcih i o tih osvadah dubrovačkih; kako Dubrovčani nastoje, da ju s Turci zavade, i kako se on boji, da uslied tih neprestanih dubrovačkih tužba na Portu jednom nedodje s Turci do ozbiljnoga okršaja. Dodavaše, kako će nastojati, da dubrovački poslanik bude odpremljen tim, da u slučaju razmirice medj Dubrovčani i mletačkimi vlastmi Dubrovčani si traže pravicu u mletačke vlade.

U što se bailo trudio, da portinu uzrujanost utaloži, eto novog ulaka iz Dubrovnika s novimi osvadami proti Mletčanom. Dubrovčani ogorčeni s toga, što su odsudjeni bili na gori pomenutu izplatu od 250 cekina, hlepili su sve više za osvetom; a mislili su, da će najlašnje do nje doći postupnimi osvadami proti Mletčanom. Opisujući najžalostnijimi bojami svoje grozno stanje Mletčani prouzročeno, tražili su od Porte kao njezini vjerni *podanici* i haračani, da jim u pomoć priskoči, pošto bi njihova propast postala neukloniva te nebi mogli, da obični harač plaćaju. Turali su pako glasove u sviet, da se je u Mletcih bučnim veseljem primila viest o onoj izplati. Sve ovo umjetno Porti predstavljeno, sve više ju proti Mletčanom uzruja. Budu dakle te nove osvade bailu, sada pismeno, priobćene, naime da Mletčani zahtievaju bez ikojega prava od dubrovačkih ladja *certe spese intitolate decime del passo*, što

Digitized by Google

uništuje njihovo trgovanje po moru, o kojem živu; te ako jih Porta od toga neoslobodi, da će propasti; da jim mletačke galije sieku drva po otocih, kao što i zadnjih dana u vriednosti od 2500 cekina[1]; da mletački podanici neprestance napadaju kuće njihovih podanika, i da jih robe i ruše; da vrh. providur sveudilj drži u tamnici njihova plemića odpravljena mu na počast; da su jim Krivošijani, mletački podanici, ugrabili dvie djevojke; te napokon da mole Portu, neka jih brani proti Mletčanom, i ove prisili na naknadu štete. Zahtievalo se je pako od baila, neka se on čas pismeno obveže, da će sve škode tim Dubrovčanom nanesene nadoknaditi; da mletačke galije neće u naprieda ni pod kojom izlikom u dubrovačke luke pristajati; da neće više ni ma kako vriedjati trgovce, koji dolaze ili odlaze iz Dubrovnika, i da će Dubrovčanom sve biti povraćeno, što jim se otelo *(Dep. 1 i 3 srpnja 1752.)*. Odgovori bailo Reis efendiji po svom tumaču Ralliu, da su zahtjevi Dubrovčana tako zamašni, da sam nemože nikako o njih ni riečce kazati u ime svoje republike; da mu poznati nisu odnošaji medju Mletčani i Dubrovčani, te da nemože o njih niti razpravljati: ali da je tvrdo uvjeren, da republika nije nasilja pravila, zahtievajući od Dubrovčana ono, što joj ide po običajnom pravu; te napokon da mu se razlaganja dubrovačka čine, ako ne sasvim kriva, jamačno odveć pretjerana.

U to bailovom srećom dogodi se nenadno promjena velikoga vezira, a tim dobi vremena. Poslanik dubrovački oćutiv, da Reis efendi nagiblje Mletčanom, obrati se neposredno na novoga vezira četvrtim pomenikom, u kom, pobrojiv najprije sve osvade u prva tri proti Mletčanom izkazane, moljaše ga pokorno, neka se jednom izdadu shodni nalozi, i ove stvari rieše. Vriedno je iznieti ovdje na vidjelo iz toga vele dugoga pametara barem zaključak: *riccorriamo prostrati con la faccia in terra a piedi dell' augusto trono, chiedendo pietà e misericordia, affinchè ci siano risarciti tutti li danni pratticatici dalli Veneziani, e concesso ci sia dal potentissimo monarca nostro padrone regio diploma, acciochè per l' avvenire non*

[1] Dubrovčani, dočim su tako radili u Carigradu, držali su svoga plemića i kod bosanskoga paše u Travniku. Tumač mletački u Travniku javi 3 srpnja 1752. vrh. providuru u Dalmaciji, da se onaj plemić tuži: *che le galere Venete non cessano di tagliar le loro legne, e molestare e danneggiare li loro sudditi et i loro bastimenti; e che il costo delle legne asportate dalle loro tenute ascende a 500 zecchini.* U Travniku dakle 500, u Carigradu pako 2500.

Digitized by Google

abbino i Veneti a riscuotere in forma di tributo cosa veruna dalli nostri bastimenti, ne che possano impedire la pescaggione de' coralli, che si fa nel nostro recinto, neppur chiamare all' ubbidienza li nostri bastimenti per vedere le nostre donne e famiglie, come anche non distruggere li nostri alberi. Ci oblighiamo perciò di servire l' eccelsa Porta sin al giorno del giudizio nell' istessa maniera, che l' abbiamo fatto fin' al giorno d' oggi; e supplichiamo di guarantirci et avere misericordia e pietà di noi (Disp. 10 luglio 1752.)

Medjutim bailo, nedobivši nikakova naputka iz Mletaka, a tjeran neprestano od velikoga vezira na odgovor i grožnjami, da će se naime izdati nalog bosanskomu paši, neka kupi vojsku uz mletačku granicu, nije znao, šta da radi, te je velečesto slao ulake republiki, da riešenje pospješi. Jedva 8 lipnja 1752 odgovori mu senat na gori navedena četiri zahtjeva dubrovačka, ali obćenito. Bailo, čim dobi taj odgovor, umah ga podnese Reis efendiji za vezira, koj neosta s njim zadovoljan. Zahtievalo se naime, da prije svega bailo se obveže, izplatiti sve štete od Mletčana Dubrovčanom nanesene; čemu se bailo odlučno protivio, tvrdeć, da toga učiniti nemože bez dozvole svoje vlade. Stavi se sada bailo o tom raditi, da si pridobije naklonost vizirova namjestnika *(chiajà)*, te da njegovom pomoću postigne odpust dubrovačkog poslanika iz Carigrada. I nepromaši cilja. Vezir izda tada dva fermama, jedan na bosanskoga pašu Achmeta, a drugi na obćinu dubrovačku, u kojih se nekaže ni slovca o dosadašnjih razmiricah, nego se veli to, da republika, kako to izlazi iz njezinih depeša na istoga baila, tvrdo hoće: „*che gli abitanti di Ragusi abbiano a godere la loro quiete e riposo, e siano ben trattati; cosicchè non solamente sarebbero corretti quelli Veneziani, che contro l' intenzione della republica stessa osassero di comettere tali azioni, ma sarebbe loro anche amministrata giustizia secondo gl' instituti suoi; e siano stati rilasciati ordini alli loro rappresentanti, perchè non siano per l' avvenire da Veneti sudditi oltraggiati e molestati; e che in appresso se li Ragusei contro l' intenzione della republica di Venezia venissero da qualcheduno angustiati e oltraggiati, debbano tosto parteciparlo a Veneti comandanti, i quali indubitabilmente terminerebbero ogni negozio, e verebbe usata giustizia.*“ Ti fermani budu izručeni dubrovačkomu poslaniku s nalogom, neka se kući vrati i sobom ih ponese. Tako odoše u bah svi lagumi, koje bjaše ovaj vcoma šegavo podkopao, da mlet. republiku baci u zrak. Bailo, obavješćujući 25 kolovoza svoju vladu u Mletcih o toj svojoj diplomatičkoj pobjedi, primieti ipak: „*non*

Digitized by Google

sà astenersi il mio infiamato zelo di assoggettare un cenno con la più profonda umiltà. Mi sembrerebbe, che fosse molto degno della incomparabile maturità di VV. EE., se nonostante il buon fine contro i tentativi de' Ragusei fossero rinovati gli eccitamenti più forti alle cariche, onde si osservasse bensì il praticato legitimamente introdotto, ma si dovessero astenere i sudditi et offiziali da qualunque violenza contro di questa gente, a seconda delle massime incomparabili, che regnano con amirazione del mondo negl' animi di cadauno di vostre eccellenze." Ali mu ta pobjeda progutala liepih darova za vezira i druge.

Medjutim mletački senat naloži odboru imenovanu, da razvidi stanje zemalja u Dalmaciji, neka povede iztragu glede osvada dubrovačkih, naime jeda li pomorski kapetani dižu od dubrovačkih brodova veće pristojbe nego su zakonom propisane, te i glede sječanja drva na dubrovačkom zemljištu. Odbor pozva sada na izpit više osoba, kojim su te stvari dobro poznate bile; te po njegovu predlogu bude 3 kolovoza odlučeno, da se odpravi u Dalmaciju kao iztražitelj u tom poslu Aleksandro Diedo; a 10 istoga mjeseca, da se pomorski kapetan Querini zatvori. Diedo 18 rujna dodje u Korčulu, gdje povede iztragu. Vrativši se u Mletke, 25 prosinca podni vieću svoj izvještaj, u kom dokaza, de je Querini dao upravo izsjeći na Mljetu drva u vriednosti od 400 dukata; a glede nameta, što su ga plaćale dubrovačke ladje na moru, odvrati, da su kapetani kulfa primali po starom običaju cekin od jarbola, a njihovi kanceliri dukat od velikih a polovicu dukata od malih brodova, i to bili brodovi krcati ili prazni i dolazili od ma kuda. Republika obaviesti baila o uzetih mjerah prije nego od njega dobi viest, da je ova stvar u Carigradu dokončana. Toga radi Diedo odvrati joj 4 rujna, neka obustave svaki dalnji korak u tom poslu, pošto je sve svršeno bez ikoje obveze, čineći mu se *assai utile e forse anco decoroso non incalorirsi assai sulle cose passate.*

Ali su Dubrovčani i u Carigrada i u Dubrovniku neprestance o tom radili, da razmiricu iznova uzpire. Dubrovački poslanik u Carigradu odgovaraše na nalog Portin, uslied koga se imao kući povratiti, da nesmie tog učiniti bez zapoviedi svoje vlade pod kaznom smrti, te da voli po carevu nalogu u Carigradu poginuti. U tom eto mu novog predmeta za osvade proti Mletčanom potvrdom providjena Osmana i Mehmeda emina pri dubrovačkoj skeli, da ga Porti na uvaženje podnese. Javljali su mu naime, da su oni uslied gori pomenutoga firmana naredili gospodarom brodova, neka više

Digitized by Google

neplaćaju Mletčanom namet na moru nazvan *mururje* (o čem u firmanu nebjaše ni slovca rečeno), a da ga Mletčani ipak uzimlju, kao što tu nedavno uzeše ga kapetani Balbi i Sagredo, *maggiore di quello che fin' ora abbiano preso*, a da se tim uništuje brodarenje dubrovačko; da su isti Balbi i Sagredo izsjekli mnogo drva na Mljetu i prodali; da love ljude, i da su njeki mletački podanici navalili u područje dubrovačko, ubili čovjeka, i kćer mu sobom odpeljali. Neka dakle u ime njihovo moli Portu, da se izvrši, što je već ugovoreno bilo, t. j. da se štete nadoknade. I ta osvada bude bailu za opravdanje predana. Bailo odgovori: da je Porta sa ona dva firmana konačno riešila sve prednje razmirice, i uputila Dubrovčane na ono, što jim treba raditi u slučaju, da jim tko od Mletčana uvredu nanese; da u onih firmanih nema ní riečce o tom da nisu dužni plaćati Mletčanom obični namet na moru; da, jeli jim od onih kapetana sbilja krivica počinjena, neka se obrate na mlet. vladu, a ova će bez dvojbe svoju dužnost izpuniti; da je republika strogi nalog na svoje oblasti izdala, neka se s Dubrovčani dobro postupa, i da je poslala u one strane iztražitelja, neka na licu mjesta o tih stvarih iztragu povede; te da sve ono, što Dubrovčani navadjaju, nemože istinom biti; da je namjera Dubrovčana ovom osvadom jedino ta, da Mletčanom nedadu počinka. Diedo izvješćujuć republiku o svom odgovoru primieti: *parve, che il memoriale facesse il suo buon effetto (Dep. 16 nov. 1752).*

Ali do malo dana opet nove tužbe od strane dubrovačke proti Mletčanom glede nameta na moru, i što su mletački podanici na selu ubili dubrovačk. plemića i porobili. Bailo nepočasi i o tom svoju vladu obaviestiti, dodajući: *„suppongono essi Ragusei gratie conseguite dalla Porta, mentre sono stati miseramente licenziati; ma quegli è un tratto finissimo per impegnarla nelle cose nuove, che rappresentano, dirette tutte al primo disegno; fingono, che sia violenza il praticato adempiuto diritto del passaggio; si introducono, per paliare il disegno stesso, coll' esposizione d' interfetta persona; nominano il diritto di passaggio come una specie di tributo, per urtare la Porta con tale parola a non permettere, che li di lei tributarj lo siano d' altra potenza, itd. (Dep. 18 dec. 1752.)*

U tom promieni se veliki vezir. Dubrovački poslanik nezačasi časa, da mu se prikaže, i da obnovi sve stare osvade proti Mletčanom. Novi vezir do mala posla Diedu svoga tumača, neka uznastoji kod svoje vlade, da se morski namet ukine i za Dubrovčane, kao što se već ukinuo bio i za podanike ostalih vlasti (*Dep.*

Digitized by Google

2 gen. 1753.). Bailo dokaza pismeno Porti, da taj namet pripada republici već od najstarije dobe[1]; i da su joj napokon i vezir i sam sultan pripoznavali to pravo. Dočuvši to dubrovački poslanik Brokoli, pohiti, da nove tužbe uz stare proti Mletčanom naperi. Čudio se, što je Porta riešila *circa il transito, dover andarlo in avvenire contribuendo*, te da nezna zašto *si vogliono rimetter in mano straniera gl' antichi tributarii, servitori dell' eccelsa Porta, et*

---

[1] Namet mletački na brodove inozemne putujuće po jadranskom moru tako je star, da nema uspomene, kada se s njim započelo. Kaže se, da je Aleksander III papa potvrdio republiki gospodstvo nad jadranskim morem, te da odatle polazi svetkovina o duždevu zaručenju s istim morem na uznešenje. Jakinjani još g. 1271. utekoše se Lugdunskomu saboru za slobodu mora; ali jih sabor odbi i potvrdi Mletčanom ono gospodstvo. Mletčani su ga čuvali i branili od gusara, a ovo jim to pravo utvrdi, tako da nitko jim ga ni nijekao. Dubrovčani pako, kako smo vidili, višeput bili su priznali svečano to mletačko gospodstvo, te su s prva njihovi brodovi od 4 jarbora plaćali 80 litara, od tri 3 cekina, od dva 40 litara, i 8 litara kapetanu za namiru; samo malene ladje i brodovi, koji su u Mletke ili iz Mletaka putovali, bili su slobodni od toga nameta. Kašnje su Dubrovčani često pokušali, da se toga nameta rieše. God. 1621. odpraviše Palmotića u Mletke s molbom, neka se taj namet smanji. Senat odvrati, da jim po želji učiniti nemože, *poichè ciò saria seguito con grave pregiudizio de' nostri interessi nella giurisditione del golfo.* Palmotić će na to, da će Dubrovčani prisiljeni biti *darne conto a tutti li principi della cristianità.* Dubrovčani, nemogući sami uspjeti, sliedeće godine bodrili su Jakinjane, da se toga radi obrate na papu. Gradska občina odbaci njihove pobude, ali jih trgovački sbor prihvati; te je papa od Mletčana zahtievao, da trgovanje po jadranskom moru bude slobodno. Mletački poslanik tada u Rimu Rainer Zeno dokaza mu mletačko pravo i tim ga umiri. Uslied novih molba dubrov. občine senat mletački 11 kolovoza 1635. izda naredbu, kojom ustanovi, da od tada dubrovački brodovi, koji bi uljezli u mletačke luke, plate daće kako bi u Mletcih, a drugi njihovi brodovi ploveći po moru za inozemske luke, neka plate ako su veliki 20 dukata, ako mali 5 dukata u ime daće. Na to je imao paziti pomorski kapetan jadranskoga mora, koj je brodovom odpuščao namire za izplaćene novce. Evo primjera takove namire: *Noi Pro. Antonio Quirini per la serenissima republica di Venezia capitanio in golfo. Concedemo libero transito a Bartolomeo Parmogliese con bandiera di Ragusa, capitanio del vascello s. Giuseppe senza carico trasferir si possa alla scala, per cui è diretto, avendo pagato i soliti diritti in ricognizione dell' alto dominio di sua serenità. In quorum etc. Diretto per la scala di Trapano. Data li 27 maggio 1752. Ragusi Vecchio di galea capitania Pier' Antonio Quirini capitan in golfo. Antonio Anbelicopulo cancellier di sua eccellenza.*

Digitized by Google

portarli ad esser calpestati dalla loro violenza o sia oppressione; non posso discernere il motivo, che ci rende incapaci di favore, mentre da che i sudetti Ragusei hanno accettato il tributo e vincolata la sudditanza (sic) nella vita et nelle anime loro con la più perfetta ubbedienza e sommissione, andarono per la spontanea e volontaria assunta soggezione godendo sotto l' ombra di questo augusto imperio la loro quiete e la loro sicurezza dalle superchierie degli stranieri . . . e ciò perchè da quattrocento anni in quà non è successo, che si abbia da noi avuto asilo, cui appogiarci o far ricorso, che sotto le ali di sua macstà imperiale. I ove osvade budu Diedu priobćene s primjetbom, da je nuždno odpraviti u one strane osobu, neka izpita o svem, i izviešće podnese. Bailo nastojao je sada, da se ta osoba nepošalje, nego da se sve to ustupi bosanskomu paši Mehmetu i vrhov. providuru mletačkomu u Dalmaciji, neka oni stvar razvide i rieše složno; ali da se u naputku za pašu morski namet nespominje kao stvar već riešena. Obavješćujući o tom republiku u Mletcih veli: *Feci considerare a ministri della Porta, che essendo li Ragusei sudditi Turchi, mi pareva doversi dalla Porta medesima trattare li Ragusei come vengono trattati li di lei sudditi, e si demandasse perciò al nuovo passà di Bossina et al proveditor generale di Dalmatia la discussione e definizione di questa vertenza, come si fa tutto giorno in simili particolari controversie. Feci parimenti insinuare, che la estesa della commissione al passà di Bossina fosse in modo, onde non cadesse in questione il punto del transito relativamente a quanto il gran signore aveva pronunziato, allorchè se gli era presentata la esposizione della conferenza con me avuta dal dragomano della Porta.* Ovaj predlog[1]

[1] Evo kako francezki glavni konzul tada u Koronu M. la Maire ovu stvar izkrivljuje u svom izvještaju o Dubrovniku: „La pretention de souverainetė, que le Venetiens conservent sur le golphe Adriatique, fut l' occasion et ya qualque annėe d' un demetė fort vif entréux et le Raguzoi. Le batimens de la republique de Venise s' arrogoient le droit de visite sur ceux de Raguze, et en exigeoient de peages. La vanitė de Raguzoi etoit blessėe de voir, que toutte le autre nations ayant suoué le joug de cet empire pretendu, ils fussent rester le seule en butte à la prepotençe Venitienne. Leur navigation etant sou la protection du G. S., il eurent recours à lui. *La Porte* prit fait et cause, et *commit le pacha de Bosnie* pour connoitre de ce differenc et pour prononçer sur la demande partie. *Le Venetien firent le qu' il purent pour eviter de comparoitre devant le juge.* Ils solliciterent le Raguzoi de s' accommoder à l' amiable, et leur offrirent la medition de prince

Digitized by Google

Porta rado prihvati, te uputi bosanskoga pašu Chazi Mechmeta, neka dogovorno sa mlet vrhov. providurom u Dalmaciji stavi kraj razmirici medju Dubrovčani, *sudditi dell' eccelsa mia Porta,* i Mletčani. Zabadava pokuša iznova dubrovački poslanik novom tužbom proti Mletčanom; bude mu odgovoreno, da više odgovora dobiti neće, makar jih sto podnio *(Dep. 3 ožujka 1753.)*

Dočim se tako radilo u Carigradu, iztraga proti pomorskomu kapetanu Queriniju bude dalje tjerana, te 26 travnja 1753. na temelju dotičnih izviešća mletačko vieće uze ju u pretres. Petar Barbarigo trudio se dokazati, da je Querini utjeravao namet od dubr. brodova i siekao drva na njihovih otocih po starom običaju, te da nije ma u čem kriv. Tomu se protivio Bernard Nani, i predlagao, neka se imenuje karni odbor, i neka mu se naloži, da razvidi i rieši stvari tičuće se svojevoljnih nameta na moru i siečenja drva na Mljetu: *Se il processo fatto fosse politico, doveressimo anzi tentar di farlo criminal. Doveressimo più tosto cercar per molti riguardi, che i Ragusei, che i nostri avversarii non ne lo riducessero al politico. Volemio, volemio, eccellentissimi signori, render conto ai Ragusei dei nostri processi? Volemio aprirgheli, mostrargheli, consegnargheli? A miserabili persone, a un popolo, che non so, se sia libero o schiavo? A Ragusei, che la Porta nelle so carte tratta e denomina per sudditi?*[1] *Per quanto cieca che sia stada la loro disperation, la loro audacia, mai i han però ardito tanto, nè la loro baldanza s' ha mai sognà d' ossar questo (Cicogna Cod.*

---

chretien. Il ne furent point ecouter; et Raguze fiere de son protecteur voulût forces Venise à *l' humiliation de plaider sa cause devant le pacha de Bosnie comme devant un superieur.* Il fallut le traitter à la turque, cet a dire lui donner plu d' argent que de bonne raison. Le Venitien etant plu riche gagnerent le droit honnorifique de leurs pretention. Il resta aux Ragusoi le commode et l' utile. Caux cy furent exempt de visite et de peages, en se soumettant d' envoyer tou le trois an au commandant du golphe un bassin d' argent, qui lui est presenté par un cap.ne de batimen Raguzoi."

[1] Isti francezki konsul uz više drugih navodi i ovaj dokaz: „Le plu fort lien de l' entiere et precise sujettion de Raguzoi à la Porte Ottomanne consiste dans le firman ou commandement, dont se munissent aujourd'hui tou leurs batimens de mer, et dans la clause expresse inserée dans ce ferman, par la quelle le G. S. recommande aux puissance alliée de ne pa le inquieter, en le declarant ses *Raya.* Ce terme ne signifie pas seulement tributaire, mai sujet dan l' etendue la plus forte, puisque le Grecs, la Armenien et le Juifs repandu dan l' empire Ottoman sont compri sou la memme denomination."

Digitized by Google

2764 p. 204.). U odboru od 25, koj je ovu stvar vodio, bi izabran, pododbor, neka Querinia o nametnutih mu prestupcih sasluša. Querini izpovjedi, da je dao sjeći drva na Mljetu, ali po staroj navadi i to samo 370 kara, da je o tom siečenju po svom čovjeku obaviestio vlastnike šume, te jim obrekao običnu nagradu; da je ovoga radi poslao u Dubrovnik pukovnika Burovića s novcem za iste vlastnike, ali da ih Burović ondje nenadje. Glede pako nameta na moru dokaza Querini, da mletačke galije na straži u jadranskom moru i po staroj navadi i uslied ugovora i javnih propisa dižu od svakoga dubr. broda sa četiri jarbola 80 litara, sa tri 3 cekina, sa dva 40 litara a sa jednim ništa, te da su kapetani izdavali namire za izplaćeni namet, za koju su pako namiru kapetanu davali 8 litara, bili krcati ili prazni. Dne 12 kolovoza i. g. 1753. bi Querini u odboru od 25 sa 18 glasova proglašen kao nekriv, te na slobodu pušćen.

Glede pako nameta na moru republika, čim dobi viest od baila iz Carigrada, da će tu razmiricu složno riešiti vrh. providur njezin u Dalmaciji Franjo Grimani i bosanski paša Hagi Mehmed, naloži Grimaniu, neka u tu svrhu pošalje mjesto sebe k paši u Foču svoga poslovodju podpukovnika Josipa Zanonia. I Dubrovčani odpraviše onamo svoga plemića Matiju Sorgočevića. Ovaj u ime svoje obćine predloži, da će Dubrovčani u ime dosadašnjega nameta na moru izplatiti kapetanu od kulfa 50 cekina ili komad u srebru iste vriednosti. Zanoni o tom obaviesti Grimania u Zadru, a ovaj republiku, koja taj predlog namah prihvati. Dne 1 rujna 1753. mlet. vlada posla Zanoniu po dalm. providuru obrazac ugovora, po kom se imalo pravo mletačko o dizanju nameta na moru od dubr. brodova preobratiti u njeki stalni prinos u novcu, *ovvero in uno pezzo equivalente d' argento*, što je imao svake treće godine *uno de signori del consiglio di Ragusi nella città di Venezia* vladi predati. Ali se Dubrovčani predomislili, te Sorgočević onaj predlog natrag povuče. Obaviešćena o tom republika, 13 rujna upućivala vrh. providura, neka, pošto su Dubrovčani *con mala fede e non incompetenti e men degne oblazioni* uzmakli, pri onom zahtjevu ipak ostane; te u slučaju, da bi se Dubrovčani i nadalje ustručavali primiti ga, neka prekine dogovore, a paši raztumači, kako se je stvar krivnjom okorjelih Dubrovčana razvrgla. Sorgočević opirao se sveudilj obvezati se na zlato ili srebro pod izlikom, da bi to bilo izjednačiti republiku sa sultanom, nudjajuć darove u živežu, što su i onako Dubrovčani po starom običaju dužni bili prikazivati pomorskim

*

Digitized by Google

načelnikom i vrh. providurom, kada su mimo Dubrovnika putovali. S druge strane paša je predlagao kožuh u vriednosti najmanje od 20 cekina. Zanoni se svemu tomu odlučno opirao, grozeć se, da će dogovore prekinuti i otići *(Dep. 4 srpnja 1754.)*. Ovo prisili napokon Sorgočevića, da se mlet. zahtjevu prilagodi, te 16 srpnja 1754 bude u Travniku ugovor medju bosan. pašom Mehmedom u ime Dubrovčana i Fr. Grimaniom vrh. providurom u Dalmaciji sklopljen ugovor, po kom su Dubrovčani morali svake treće godine (kao što i Turčinu danak) prikazati mletačkomu kapetanu kulfa po svojih plemićih a na ime svojih brodovlastnika ledjen srebrni u vriednosti najmanje od 20 mlet. cekina, a to kao odštetu za namet, koj su već davno Mletčani pobirali od dubr. brodova plovećih po jadran. moru.[1] Grimani 29 srp. 1754 obavješćujući iz

[1] Evo toga znamenitoga ugovora: „L' oggetto, per cui si estende il presente giuridico istrumento, è, che venendo nel nobile contenuto del emanato reggio comandamento, che esiger deve tutta l' ubbidienza, diretto all' attual prudente et illustre vesir governatore di Bosnia eccellentissimo et clementissimo Hagi Mehmed passà, a cui Iddio feliciti e prosperi, raccomandato pure allo stesso, esser imperiale intenzione, come rapporto alli dritti del transito de bastimenti, che sono in questione tra la republica di Venezia e li Ragusei, da quali i Veneti ricercano, non che alla pesca de pesci e de coralli entro li limiti di Ragusi, s'abbi ad usar della diligenza, e con tutta l' applicazione concludere e troncare le differenze colla riconciliazione delle parti, depurandole e ponendole in buon ordine e fine; per lo che dopo aver l' eccellentissimo sopraccennato *vezir* carteggiato coll' inclito tra i signori grandi nella nazione del Messia et appoggio fra i comandanti del popolo christiano riveritissimo et onorevolissimo *Francesco Grimani* attuale proveditor generale di Dalmazia et Albania, e ben intesesi colli signori di Ragusi, venne dal canto del predetto general per il suddetto particolare destinati l' inviato collonello Giuseppe Zannoni, e per parte delli signori Ragusei egualmente deputato l' inviato Matteo Sorgo, i quali dopo essere giunti nella città di Travnik e predetti detti respettivi inviati al congresso legale formato alla presenza sublime del sumentovato ecc. vesir, ha il predetto inviato Veneto esposto e rappresentato, che avendo li signori di Ragusi instato, onde fosse *commutato l' antico reggio dritto* del transito, che sino *ab antiquo* viene contribuito dalli bastimenti Ragusei ad oggetto del *dominio incontrastabile*, che la republica di Venezia possiede nel golfo pur Veneto, *è condiscesa la generosità* e la benevolenza del governo di Venezia ad assentire alla supplicata e chiesta compensazione delli signori di Ragusi, ch' è il dritto del transito, perchè dovesse esser nel modo seguente sodisfatto. Ora in riflesso all' imperial compiacimento del potentiss. e magnificent. monarca asilo dell' universo et a riguardo della buona corrispondenza dell' eccel. prefato vesir co-

Digitized by Google

Kotora svoju vladu o tom ugovoru, dodavao je, da su se Dubrovčani tomu već davno opirali, a navlastito oko god. 1631.; da ipak *resta presentemente assicurata in perpetuo quella dovuta riconoscenza;* da su Dubrovčani nastojali ovu stvar tako udesiti, kao da se neradi o javnom danku, no samo kao prikaz u ime svojih trgovaca, ali ipak da su *innavedutamente caduti nel dissonorante impegno di farla eseguire personalmente da nobili; in somma a mio debole sentimento il loro studio soverchio, suggerito dagl' oggetti venali dell' interesse, li ha condotti all' inganno di una offerta di maggior risalto et onorificenza al riguardo del publico decoro.* I jamačno republika je ovim ugovorom ne malo u novcu štetovala, ali mnogo više dobi tim, što su joj se napokon Dubrovčani i službeno obvezali na danak, i što su sami Turci taj danak ovjerovili i javno posvjedočili, da je ona prava vlastnica jadranskoga mora *(Secreta. Senato I. Filza 287 n. 717).* Republika 2 kolovoza 1754. zahvali se vrh. providuru u Dalmaciji, što je znao tako vješto ovaj veoma zapleteni i mrdan posao do kraja izvesti, a 24 kolov. i. g. uputi svoje zapovjednike na moru, da se po tom ugovoru ravnati imaju.

Dočim se ova stvar razpravljala u Travniku, Crnogorci do 80 na broju, kroz turske priedjele provale u dubrov. Konavlje, ubiju

---

mandante di Bossina, come pure per manifestare la republica di Venetia la di lei ottima disposizione e lealtà alle suppliche de' signori di Ragusi a tenore della faccoltà e commissione, che egli tiene dal canto del governo di Venezia d' accordo e reciproco consenso del sopracitato Matteo Sorgo inviato di Ragusi, sicchè in cambio dei modi et usi, che da tempi immemorabili sino al presente hanno li bastimenti Ragusei nel golfo di Venezia corrisposto il dritto del transito, abbino li due signori di Ragusi, che trasferiscono a complimentare il capitan di golfo nel finimento della di lui carica *a portare ogni tre anni* una volta *con separato uffizio* allo stesso capitan in golfo un tepsi ossia *bacile di puro argento del valore di venti zecchini Veneti,* onde essere in compensazione del dritto del transito, *dicendo che si consegna conforme sono comandati dalli signori di Ragusi* per parte delli proprietarii di bastimenti *in cambio del transito,* che veniva corrisposto nel golfo di Venezia, cui fu col consiglio et approvazione dell' ecc. su riferito vezir posto in forma desiderabile. E che i bastimenti Veneti incontrando le barche e feluche, che transitano dalla fortezza di Ragusi alle loro isole e ville, non abbino in nessuna guisa a recarle molestia et oltraggio, ne divertirle e ritardarle; e le persone o li sudditti di legni Veneziani non entrino nei boschi de' Ragusei a tagliare per negozio o per trasportarli alle loro case i loro arbori e le loro legne, ne tampoco infestare e danneggiare in alcun modo i stati di Ragusi; come anco le persone Ragusee nella pesca de pesci e de coralli, che

Digitized by Google

u Mrzini tri čovjeka, dva pako sobom odvedu i mnogo marve. Mletačke straže na granici budno su na njih pazili i odbijali; ništa ne manje dubrovačko vieće obrati se 6 prosinca i. g. na izvanrednoga providura u Kotoru Iv. Ant. Mora tužbom, u kojoj su tvrdili, da su s napadači sudjelovali i mletački podanici iz Krivošija, Ledenice, i Ubla, i da se je plieno prenielo u Crnugoru preko mlet. zemljišta. Providur upućen od nadzornika na dubr. granici kneza Burovića i Vraćena, odvrati jim, da ni jedan mlet. podanik nije učestvovao u onoj navali, niti da su Crnogorci na povratku prošli preko mlet. zemljišta u svoje krajeve; a da mu je osobita briga o tom raditi, da mletački sa dubrovačkimi podanici živu u skladu. Dne pako 19 prosinca i. g. providur obaviesti o tom svoju vladu u Mletcih i baila u Carigradu, i kako su sami Dubrovčani odaslali svoga čovjeka u Crnugoru, neka gleda, da ona dva uhvaćenika izkupi.

Dne 18 rujna 1756 Dubrovčani tužili su se mlet. republiki, da su dvie ladje iz Pastrovićah ulovile dva njihova gradjanina, u što su se po moru vozila blizu Koločepa i sobom odpeljale, zahtievajući, da jim povraćeni budu i da se krivci kazne. Malo kašnje zapovjednik mlet. galije Bronza, spaziv na moru gusarsku ladju, poleti

---

fanno nell' acque, che sono in loro potere e nei proprj loro limiti, non siano da nessuno per parte dei comandanti de veneti bastimenti molestati ed impediti, avendo stabilito di doversi osservare l' articolo rilasciato dalla presente data già 162 anni dalla republica di Venezia per l' isola chiamata Sussaz. Cosicchè componendosi e disponendo ambe le parti, sono state le differenze e gravami loro insorti sino al giorno d' oggi, attinenti alli suddetti particolari et ad altri coll' assenso delli respettivi inviati nella predetta regola troncati et aggiustati, rinunziando cadauno le vessazioni e gravami dell' altro; et affinchè in avvenire non s' abbia per questo particolare a dar ascolto alle loro controversie, s' è a richiesta stipulato et esteso il presente giuridico istrumento, e rilasciato e concesso alle mani delle instanze nel giorno delli 25 della luna di Ramazan l' anno 1167, cioè di N. S. li 16 di luglio 1754. Testimonii: Il glorioso tra i suoi pari Scehri Zoadar del Desterdar di Costantinopoli. Il glorioso tra i signori del popolo Seid Mehmed Efendi scrivano della camera. Il glorioso tra i suoi eguali Abdiellach Agà Chiesia de ciaussi di Bossina. Il distinto tra i signori della scrittura Ibrahim Efendi scrivano de Timari di Bossina. Il lodevole tra i signori di penna Mustafà Efendi Defterdar de Timari di Bossina. Il glorioso tra li suoi pari Mehmed Bei Defter Chiesia di Bossina. Il felicissimo Mustafa Efendi attuale Desterdar di Bossina." (Prevod javnoga tumača Tomasa Navona. Turski izvornik isto se nalazi u mlet. arkivu. (Acta diplomatica).

Digitized by Google

joj u potjeru, ali se ona spasi u dubr. luku, gdje bude liepo primljena i počašćena. Toga radi Justin Boldù, tada izvanredni providur u Albaniji, ukori Dubrovčane; a 26 sieč. 1758. potanko javi svojoj vladi sve, što se bjaše dogodilo, biedeć Dubrovčane, da gusarom zaklonište pružaju, dočim bi jih imali svestrano progoniti. Dubrovčani, uvidivši svoju pogrešku, nezakasne jamačno svoje mu sažaljenje podnieti i za oproštaj zamoliti ga, *che a me sembra troppo indulgente per accordarlo a popoli della nostra religione, che raccolgono li legni scacciati sino dalli comandanti Ottomani (Dep. 26 siečnja 1758.)*

U isto se doba velika pogibelj Dubrovniku zagrozi. Poslie onog velikog potresa od g. 1667., sultan jim dozvoli, da danak od 12,000 dukata, što su odprije svake godine plaćali, izplate svake treće. Došavši medjutim u Carigrad dubr. poslanik, da taj danak pred sultanovimi nogami položi, bude mu izjavljeno, da je ta svota samo za jednu godinu, te da Dubrovčani isto toliko platiti imaju za sve one godine, za koje od g. 1667. izplatili nisu, opravdajući taj zahtjev tim, što su se silno obogatili trgovinom po moru i po kopnu uz tursku zaštitu. U jednoj bilježki na turskom jeziku u dvorskom arkivu u Beču od sultana Osmana II., kaže se glede nameta po prevodu Dra Behrnauera: *Jetzt aber, wo die Unruhen beseitigt sind, sind sie* (t. j. Dubrovčani) *verpflichtet wie früher den ganzen Tribut alljährlich abzuliefern.* Dubrovački poslanik u Carigradu posebnim ulakom obaviesti umah o tom svoju vladu, koja se na tu viest uznemiri. Izvanredni providur u Kotoru Petar Andj. Magno, dočuvši tu nezgodu, javi ju mlet. vieću s primjetbom, da su Dubrovčani u zdvojnosti odpravili on čas svoga poslanika u Napulj Matiju Getaldića, da lieka traži *(travnja 1761.)*

God. 1763. dogodi se važna promjena u dubrovačkom ustavu. Poslie one grozne trešnje od god. 1667., da se i ma kako javne službe popuniti uzmognu, veliko vieće bjaše obdarilo plemstvom njekoje najodličnije gradjane; ali njihovu vlast ograniči tim, što nisu mogli dobiti njekoje višje časti, niti se sa starimi plemići osvojačiti. Slučaj ove godine navede nove plemiće na zahtjev, da se ta razlika kao neshodna ukine; te stari budu napokon prisiljeni, da se tomu zahtjevu prilagode. Mletčani, akoprem o svem na vrieme upućeni, i u stanju da svoje prste zabodu, nisu se u to ma ni kako pačali, pošto su dobro vidili, da je ta nesložnost u Dubrovniku, koja od sada uztraja tja do njegove propasti, dolazila jim na korist.

God. 1765. buduć mletački častnik Bubić u Tripolju proti pra-

Digitized by Google

vici zlostavio kapetana dubrovačkoga Petra Kunića, republika na zahtjev Dubrovčana kazni častnika; te oni joj se 20 travnja i. g. na to najučtivije zahvalili. Mletčani su u ovo vrieme nastojali, da svaku razmiricu s Dubrovčani odklone, imajući dosta posla u vlastitoj kući, te se toga radi u naputku vrh. providura Ant. Reniera 11 svibnja 1765. dodavalo: „*co' Ragusei è nostra* volontà, che si usino termini buoni, e che i luoghi e sudditi loro siano ben trattati; però doverai ordinare, che così sia esequito da cadauno e specialmente dalle barche armate et altre, che si astengano ad inferire imaginabile molestia.“

Listopada g. 1766. dojedriše u Gruž iznenada dva ratna francezka broda, što u Dubrovniku veliku smutnju razpiri. Izvanredni providur u Albaniji Lovro Paruta, izvješćujući o tom dolazku svoju vladu u Mletcih, dodavaše, kako se čuje, da će nadoći još druga četiri, i da jim smjer *di restringere i legni mercantili de' Ragusei, che infatti sono numerosi anche troppo, al solo numero di 40, norma dell' antico costume. Non può negarsi, che quel piccolo governo non sia sempre stato attento oltre il dovere per ampliare in tutti i modi le linee del suo comercio, fatta massima di coltivar indistintamente quello, che giova; e niente sarà impossibile, che i Francesi appunto per estensioni illegitime cerchino di frenare l' arbitrio in questa parte, che ferisce i diritti loro, e che interessar ponno i propri vantaggi.*“ Dubrovačko vieće posla namah četiri plemića francezkomu kapetanu na posjet i pozdrav, te za veću sigurnost grada umah pojači običnu posadu sa 200 vojnika. Taj francezki dolazak u jadransko more nebjaše po volji ni Mletčanom. Paruta, obavješćujuć o tom vrh. providura u Zadru i kapetana kulfa Boldù, bodrio jih, neka razsude, jeda li se to protivi pravu i časti republike; ali 27 studenoga i. g. 1766, izpravljajući svoje prvo mnienje, primieti, da su ona dva broda došla uslied poziva francezkopa konsula u Dubrovniku, koj se s Dubrovčani bjaše zavadio, al da se je ta razmirica riešila mirno u dubrov. vieću uz prisutnost istoga konsula i kapetana onih brodova, i da ovaj odlazi u Maltu.

God. 1768. radilo se je u Dubrovniku i o tom, da se gradska uprava preustroji. Nove nauke francezke škole, valjda putem ondješnjega konsula, bile su si našle ne malo privrženika kod mladjeg naraštaja u Dubrovniku, te ovi išli za novostmi. Opirali se stariji; te dočim su oni htjeli, da papa bude posrednikom u toj borbi, ovi su se na sultana pozivali. Dne 28 veljače 1769. sa tri četiri glasa u senatu mladji iznesu pobjedu, i bude odlučeno, da

Digitized by Google

se ciela uprava izpravi. Mletčani su budno svaki njihov korak pratili, ali se sa strane držali (*V. Cod. Misc. u patrial. knjižnici u Mletcih).*

Medjutim pojavi se u buci kotorskoj Stjepan Mali (oko polovice god. 1766.) kao tobož Petar III. moskovski car, i na kratko si predobije pouzdanje Crnogoraca. Kao što Turci tako su i Mletčani priekim okom gledali to kretanje na njihovoj granici; ali Dubrovčani biedili su ipak Mletčane u Bosni i Carigradu s toga, što je s prva u Mainih, t. j. na zemljištu mletačkom, stanovao, da sa Stjepanom drže i da ga podupiru, dočim su oni sami s njim ne samo tajno obćili, nego ga često liepimi darovi častili.

Buduć malo zatim buknuo rat medju Turci i Rusi, doleti u Crnugoru ruski knez Gjorgje Dolgoruki (kolov. 1769.), da Stjepana uhvati i Crnogorce u vjeri prama Ruskoj utvrdi, i do potrebe za nju na noge digne. Ali Stjepan znao se je s njim toli okretno ponašati, da si steče dapače na kratko njegovo povjerenje; tako da na odlazku iz Crnegore Dolgoruki ga liepo obdari, i vlast mu u Crnojgori potvrdi. Kašnje podje za rukom Mletčanom, da tajne odnošaje Dubrovčana sa Stjepanom odkriju. Tadašnji izvanredni providur u Kotoru Gajtan Molin 19 kolov. 1771. javi republiki, da je dao uhvatiti Milu Tabančića Stjepanova punomoćnika dolazeća iz Dubrovnika s njekojimi iz Vitaljine, koji ga bjehu dovezli, i da su se na njem našle *quattro lettere, una diretta dal governo di Ragusi a Stefano piccolo. Queste carte provano ad evidenza le intelligenze non solo de' Ragusei con l' impostore, ma l' ansietà ancora prodotta dalla paura di quel governo di dedicarsi all' imperio moscovito, o di non vivere almeno nella paventata sua disgrazia. Vostre eccellenze qualunque uso con la sublime sapienza loro vogliono farne, riconosceranno nelle carte medesime li modi bassi e gl' altri titoli, che adoperano i Ragusei con l' impostore (V. spomenici o Stjepanu malom. Od. II. knj. 2. Biograd).* Dubrovčani odpraviše namah Franju Valentića u Kotor, da izposluje slobodu njihovih podanika iz Vitaline, ali mu sav trud badava.

Ove iste god. 1771. Lastovljani ubiju šest Racišćana iz Korčule našasta na ostrovu Zelenici, u što su drva sjekli, i njekoje druge ozlede i uhvate; a drugi podanici dubrovački malo zatim u kuškoj luci porobe brod Antuna Misevića iz Percanja. Senat 13 srpnja naloži vrhov. providuru u Dalmaciji Jakovu de Riva, neka od Dubrovčana zahtieva, da krivce kazne i štetu nadoknade. Dubrovčani uputiše umah u Zadar svoga poslanika Luku Dimitrića, da pro-

Digitized by Google

vidura izgovorom umiri, te stvar razpravi. Sve u taman; Dubrovčani morali su se napokon mletačkomu zahtjevu podpunoma prilagoditi.

U tom je rat medju Rusi i Turci, studenog 1768. započet, napredavao. Dubrovčani već u početku pozvani od zapovjednika ruskih brodova kneza Alesije Orlova, da se Turčina odreku, vole i sada Turčinu nego Kršćaninu. Izlično izjave se kao nepristrani, ali djelom Turčinu pomažu za ruske obsade Korona braniti grad, na svojih brodovih prenašaju turske čete iz Albanije u Grčku, iz Aleksandrije u Carigrad. Ovo, i što je konsul dubrovački u Genovi dao još god. 1769. uhvatiti ruski gusarski brod, navede Orlova, da proglasi Dubrovčane najprije kao turske podanike, a malo kašnje naviesti jim i rat, te jim silu brodova zaplieni. Dubrovčani bojeći se i za sam grad, odprave poslanike k Orlovu u Livorno, u Napulj, u Beč, u Berlin, i napokon u Petrograd, da mole za mir, a s druge su strane na sav mogući način svoj grad utvrdjivali. O svem tom obaviesti republiku Gajetan Molin izvan. providur u Kotoru 29 kolovoza 1771., naime, da je nadstojnik u Novom Vraćen od Franja Valentića dubrovačkoga poslanika dočuo, *essere gravissima la tema, in cui s' attrova quel governo della discesa della flotta russa in quelle acque; essere state fatte minaccie con giuramento dal co. Orlow ai deputati Ragusei in Livorno di portarsi a bombardare la città loro, e volerne esiger grossa contribuzione; per lo che ricorsi quei signori al kaimacan in Costantinopoli, ne abbiano ritratta permissione di maneggiarsi per il rilascio de' depredati lor legni; aver quindi maneggiato in Vienna presso il principe Gallicin ministro russo a quella corte, perchè fossero ben accolti in Peterburgo gli ambasciatori loro, destinati a questo effetto all' imperatrice Zarina, ed avendo ritratto grazioso foglio da quel ministro, li abbiano di già inviati con comissione di raccomandar prima il decisivo lor affare ai buoni ufficj del re di Prussia; che per l' orribil timore nulla lasciando d' intentato, abbiano adoperato uno svegliato lor gesuita, perchè impieghi altro gesuita confessore dell' imperadrice regina in Vienna, perchè ella s' interessi nella loro causa presso la sovrana di tutte le Russie.*

Medjutim podje za rukom Orlovu pohvatati mal ne sve dubrovačke brodove, i tim uništiti njihovu trgovinu na moru. D. Remedelli i Fr. Ranjina u Petrogradu sve su moguće rabili, da Ruse na smilovanje privedu. Ranjina, od Katarine II neprimljen, bude upućen na Orlova, te je saći morao u Livorno, gdje se je ovaj sa brodovi

Digitized by Google

nalazio. Mletački poslanik u Beču Alviž Contarini 13 svibnja 1774. obavješćivaše svoju vladu, da medju drugimi uvjeti mira, koje je Orlov stavljao Ranjini, bili su i ovi, naime *della installazione di un console moscovito in Ragusi, e la erezione di una publica chiesa greca col libero esercizio di religione.* Dubrovčani su s prva odlučno odbijali te zahtjeve, a to Mletčanom nebijaše po volji, pošto su se bojali, da se Dubrovčani u svojoj zdvojnosti nepredadu bečkomu dvoru, i tim nezadadu odlučni udarac njihovu gospodstvu nad jadranskim morem.[1] Ali i ta oluja, koja je konačnu propast Dubrovniku prietila[2], do mala se razprša. Ranjini pomoću toskanskoga nadvojvode Josipa Marije Terezije sina podje napokon srećno za rukom sklonuti Orlova na pomilovanje. Ovaj 20 rujna 1775. izruči Ranjini otvoreno pismo, u kom, nabrojiv sve uvrede Rusom od Dubrovčana nanešene, kaže, da jim sve to u ime svoje carice

---

[1] Jakov de Riva, vrh. providur u Dalmaciji, obaviešćujući republiku o pripravah, koje su se činile u Karlovcih proti Turčinu, dodavaše, da je careva namjera predobiti Bosnu i Hrcegovinu; podje-li mu to za rukom, onda Dubrovnik „si farebbe ligio di Cesare. Perciò quel porto capace, detto di s. Croce, servirebbe di squero per costruirvi bastimenti da linea e da negozio, navigati dalli stessi Ragusei con bandiera imperiale. Si andrebbe allora esequindo l' idea dei passati dal presente imperatore di mettersi nel rango pure di potenza maritima. Quindi verebbe a spirare l' antica libertà dell' adriatico, qualor la republica per consiglio della propria dignità, rinovando le remote e recenti sue gloriose epoche, non intraprendesse di conservarla inviolata a qualunque costo. Cresce molto più il mio racapricio nell' imaginarmi, che sotto i auspici di così robusta potenza si vedrebbero rifiorire i lazaretti appunto di Ragusi; tramontar all' incontro l' affluenza delle carovane con merci in quelli di Spalato, alle bazzane di Scardona e Sebenico i generi non suscettibili, che vi discendono dalla parte di Stermizza, il concorso delle provincie oggidì ancora del Turco di manzi a questo caricatore per il partito di cotesta dominante, dei ronzini per il sottovento e per la Lombardia veneta“ ecc.

[2] Dne 28 svibnja 1775. izvan. providur u Kotoru javi vrh. providuru u Zadru: „Ad oggetto di non trapassare sotto silenzio veruna cosa, quantunque non depurata ma d' indole riflessibile, umiliarò alla somma perspicacità di vostra eccellenza aver traspirato dal confidente in Ragusi vecchio, scielto per esser regolarmente informato, che in Ragusa continue e lunghissime sono le sessioni, che si tengono da più di una settimana da quel governo, e che vi sia in essa città qualche figura equivoca, che si crede di natione tedesca. Mi soggiunge poi esso confidente di aver penetrato, che possano queste consultazioni versare sopra qualche cambiamento del sistema tanto civile come militare di esso governo, e che la gran susta movente ne sia la casa d' Austria.“

Digitized by Google

oprašta pod uvjeti, da od sada u naprieda u ratovih medju Rusi i ma kojim drugim narodom bezpristrano se vladati imaju; da ruski konsul mora od sada uživati u Dubrovniku sva prava, koja uživa ma koj drugi strani, i da mu slobodno imati u svom stanu bogomolju za domaće i ruske podanike po svom vjeroizpoviedanju. (U taj. dvorskom arkivu u Beču).

Dočuvši unapried Dubrovčani, da se kani u Rimu ukinuti gjezuvitski red, zabrinuti za znatnu glavnicu, koja se je tada u ime gjezuvitskoga odgojilišta dubrovačkoga nalazila uložena kod raznih državnih poklada mletačkih na dobitak, 2 ožujka 1773. zamoliše republiku, neka odrediti izvoli, *che i capitali appartenenti al detto collegio sussistano come sono, per passar in ogni e qualunque caso della sopressione dell' istituto della compagnia allo stato, da cui derivano, ed essere impegnati legitimamente nel conseguimento del fine, per cui furono lasciati a questo collegio.* Senat još 23 istoga mjeseca naloži svojim državnim savjetnikom, neka o tom svoje mnienje podnesu. Ovi se izjaviše po volji Dubrovčana. Republika, usvojivši njihov savjet, odvrati Dubrovčanom, da je shodne naloge izdala za bezbiedno sačuvanje njihovih glavnica, nalazećih se u javnih mletačkih pokladih. Dne 23 veljače 1774 vlada dubrovačka toplo se na tu ubaviest republiki zahvali, te ju u istom listu i po svom zastupniku Petru Franju Laliću smierno zaprosi, *perchè voglia restar servita, in continuazione di tante generose grazie e segnalati favori, che abbiam sempre ricevuti, accordarci ancora d' essere posti in pieno possesso de' prefati capitali e loro frutti, come di danaro a noi attinente in mancanza dell' abolito instituto, acciò ne possiam far adempire al fine voluto da pii testatori per solievo e beneficio di questo stato.* Čini se ipak, da nisu umah dobili svoje glavnice, jer su za nje molili republiku 2 studenoga i. g. 1774. i 20 lipnja 1776., primjećujući, da su isto tako jih imali u Austriji, u Napulju i u Toskani, i da su im jih oni vladaoci on čas dragovoljno povratili.

God. 1774. njeki Korda iz Risna zahtievaše od Dubrovčana, neka mu dosude njeki dio ostavštine Stjepana Hrbesa Dubrovčanina umrvšega u Barletti, izdajući se kao u tiesnom rodstvu s istim Hrbesom; ali njegovi zahtjevi budu kao netemeljiti zabačeni. Korda naoruža njekoliko ladjica, baci se na more, i stavi se, da prolazeće dubrovačke ladje uznemiruje i plieni. Koncem iste godine Paštrovićani porobe ondje na blizu prolazeći dubrovački brod; a malo za tim Ilija Vulović iz Perzanja sa svojimi mornari nasilno prouzroči

Digitized by Google

veliku smutnju u samom Dubrovniku. Dobrovčani dakako nezakasniše podnieti svoje tužbe o tih stvarih ne samo izvanred. providuru u Kotoru i vrh. providuru u Zadru, da i samomu senatu u Mletcih, koj jih još 14 siečnja 1775. uvjeri, da će krivce kazniti. Korda bude uhvaćen i zatvoren. Malo zatim i ta razpra se utaloži sporazumkom medj Risnom i Dubrovnikom, te je ovaj sam 24 travnja 1776 republiku molio, neka Kordu na slobodu pusti.

Ove iste godine 1776 dne 26 veljače poslanicom na dužda biedili su Dubrovčani mlet. pomorske zapovjednike, što su opet stali rušiti šume po njihovih otocih; a republika obnovi svoje naredbe, koje su ta nasilja branile.

Koncem g. 1778. gusarski brod tripoljski, bježeć izpred mletačke galije, spasi se u dubrovačku luku. Senat 28 studenoga naloži vrhov. providuru u Zadru, neka radi toga Dubrovčane ukori; što ovaj namah učini. Dubrovčani gledali su u odgovoru svoj nečisti posao izpričati tim, da nesmiju ma koga iz luke tjerati; da se je on brod uslied oluje na moru u njihovu luku sklonio; da je pomorski providur iz Lopuda poslao svoga častnika u Dubrovnik, i da se je ovaj s kapetanom onoga broda dogovarao; da su napokon oni uviek spremni u svem, a kamo li ne u ovoj neznatnoj stvari, republiki zadovoljiti *(V. Dep. Alviža Foscari).*

Kašnje nije više bilo zadjevice uspomene vriedne medju Dubrovčani i Mletčani.[1] Ovi su ipak uviek budno pratili svako kretanje u Dubrovniku. Pavao Boldù, vrhov. providur u Dalmaciji 21 ožujka i 17 travnja 1781 obavješćivao je senat, da je viest o smrti Marije Terezije prouzrokovala veliku smetnju u Dubrovniku, a da se je ta smetnja povećala uslied glasa, da je car Josip pošao u Petrograd i s onom caricom savez sklopio; da je mnogo ruskih naoružanih brodova već stiglo u sredozemno more, i da sam car Josip *pretende di fissare la sua armata navale in questi porti, e di pre-*

[1] Dne 6 srpnja 1778. Alviž Foskari vrh. providur u Dalmaciji javi republiki, da *il governo di Ragusi per contestar verso questa carica i soliti atti di rispetto e di osservanza, fece espressamente giungere li decorsi giorni un suo nobile, accompagnandolo a tal effetto con credenziali. L' ho accolto in udienza con le formalità consuete, e corrisposi con adequati sentimenti alle rispettose dimostranze dell' inviato per parte de suoi in venerazione di vostra serenità e nome publico e di stima verso chi ha l' onore di rappresentarlo in queste provincie.* Ovo se od vajdakada ponavljalo uz svaku promjenu vrh. providura. O obredniku, koj se je u tih slučajevih rabio, vidi ***Engl. Gesch. d. Freyst. Ragusa*** str. 305.

Digitized by Google

sidiare quella piazza con la propria militia; da su toga radi Dubrovčani izabrali dva poslanika, jednoga za Beč a drugoga za Rim, i onomu dali naputak, da doćuka misli onoga dvora, a ovomu, da izmoli papinsku obranu; te toga radi *furono sospese tutte le allegrie, et ordinate per le chiese preci a Dio signore per la loro conservazione, e furono fatte anche per tre giorni solenni processioni.* Napokon dodavaše, da jim prieti rat od strane marokanskoga sultana, koj zahtieva od njihove trgovačke blagajne 15.000 cekina, te da su toga radi bili prisiljeni staviti namet od 7 cekina na svaku porodicu; a da jim zadjevice sa skadarskim pašom, buduć mu uzkratili 10.000 criepova za novac. Sliedeće godine 1782. 25 siečnja isti providur javi nadalje: *traspira qualche voce, che nei scorsi giorni gl' inviati Ragusei di casa Sorgo e Bosdari siano con treno passati a Vienna per capitolar a nome del loro governo la dedizione a quel sovrano, spacciando di aver 400 e più vascelli mercantili con bandiera loro libera: circostanza molto analoga, se così fosse, all' idee di Cesare, che, come altre volte umiliai all' eccellenze vostre, indica pur troppo di vagheggiare un' ampliazione di commercio marittimo; voce questa, che viene ratificata anche da qualche raporto da Fiume, ove dicesi, che da quel comandante siano stati gl' inviati medesimi lautamente trattati.* A toga se Mletčani ponajziše bojali, jer su dobro znali, da bi o tom visila njihova konačna propast.

Početkom g. 1788. car Josip II kao saveznik ruski stupi u rat sa Turci. Glavna mu namjera bjaše predobiti Bosnu i Hrcegovinu, te se radi toga dogovarao sa Crnogorci za pripomoć. U tom poslu austrijski častnici često su prolazili kroz Dalmaciju u one strane. Andjeo Memo IV. vrhovni providur dalmatinski sliedio je budno njihove stope, i o svem je neprestano svoju vladu obavješćivao. Dne 1 travnja te godine javi senatu u Mletcih, da Austrijanci mame i mletačke podanike, neka se u njihove strane presele i mača late; da su u Crnugoru, koja se je pod njihovu zaštitu sklonila, dosta bojne sprave odpremili; da se je i Dubrovnik za saveznika izjavio, *fatto centro del ricovero e passaggio degli Austriaci;* da je prošlih dana sam car Josip hrvatsko primorje proputovao i toga radi na granici straže pojačio. U sliedećih depešah dodavao je pako, da često dolaze u Dubrovnik i ruski častnici na prolazku u Crnugoru, te kako su napokon Austrijanci prisiljeni bili iz Crnegore izbjegnuti. Rat u Bosni poda smrtni udarac trgovini mletačkoj u Dalmaciji; dočim se ova sve većma u Dubrovniku razvi. Memov nasljednik

Digitized by Google

Andjeo Diedo 10 rujna 1790. javi republici, da se oslabljenjem spljetske skele dubrovačka sve više diže. Dodavaše, da ovdje dolazi na tjedan do 1500 konja; da četiri ondješnja emina izplaćuju sultanu na godinu 3550 pijastara za pravo pobiranja desetine, koja mu ide; i da Dubrovčani beru 9 po sto na stvari dolazeće u njihov lazaret, a 4 do 5 na sve ostale. Ipak se tada nepomutiše ni najmanje dobri odnošaji medju njimi Andria Querini, zadnji vrh. providur mletački u Dalmaciji i Albaniji, izviesti svoju vladu, da mu se izvanredni providur u Kotoru Soranzo veoma hvali s Dubrovčani: *egli rende giustizia al governo di Ragusa, che in due successive occasioni testimoniò a visibili prove un leal impegno di amico riverente riguardo agli oggetti del principato, di buona vicinanza ed ospitalità.* Dubrovčani bili su naime pružili vojničku pripomoć Mletčanom proti pobunjenomu Krfu; a u Jakinu iz sve sile su nastojali, da se na slobodu pusti mletački brod od Franceza ondje utvrdjenih ulovljen, čega radi Soranzo bio bi jim se toga radi najtoplije zahvalio. Francezi su tada po jadranskom moru lovili austrijske brodove; dapače francezki konzul tada u Dubrovniku Sandraski početkom g. 1797. oboružavaše ovdje dva broda i proti volji Dubrovčana u tu svrhu, da po moru robe.

Medjutim i u Mletcih francezke spletke poruše iz temelja starodavni aristokratički ustav, a dižu demokratički, namieniviši mu pako za nagradu samoubojstvo. U isto doba proglas, u dubrovačkoj kovačnici skovan, odvraća Dalmatince s puta da prisustvuju pogrebu jadranske kraljice, svoje ne jamačno tada mržene ako i ne sasvim obožavane gospodarice. Dubrovnik po dobi mladji preživi ju istina bog za njekoliko godina; ali mjesto se od njezine propasti bar čemu naučiti, osta sliepo pri starom; isti uzroci oboriše oboje republike, a navlastito taj, što nisu znale prema vremenu svoja uda odveć ostarjela zdravim duhom pomladiti.

Digitized by Google

Digitized by Google

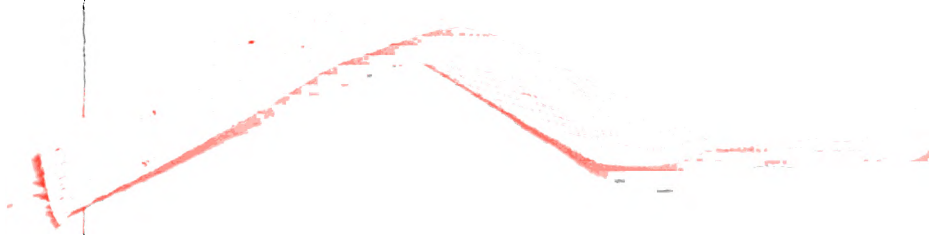

Digitized by Google

J6375

3186276317

Digitized by Google